Taşpınar

Yıl: 2015 Sayı: 14

Taşpınar Afyonkarahisar Belediyesi yayın organıdır.

Afyonkarahisar Belediyesi Adına Sahibi
Afyonkarahisar Belediye Başkanı
Burhanettin ÇOBAN

Genel Yayın Yönetmeni
Mehmet SAVAŞ

Yazı İşleri Müdürü
E. Emel SARLIK

Editör
Hasan ÖZPUNAR

Grafik- Tasarım
Ramazan GÖLCÜK
Zakire ŞAHİN

Katkıda Bulunanlar
Şükrü ÇUBUK
Ramazan SEYMAN
Ahmet ÇOBAN

İdare yeri
Afyonkarahisar Belediyesi
Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü
Basın-Yayın Birimi
Tel: 0 272 214 22 23
Faks: 0 272 213 53 86

Baskı
KORZA BASIM

Dergide yayımlanan yazı ve şiirler yazarların düşüncelerini yansıtır.
Dergimiz ile ilgili her türlü fikir, öneri ve eleştirileriniz için e-posta adresimiz:
basinyayin@afyon.bel.tr

Bu dergide yayımlanan tüm yazı ve görseller izin alınmak şartıyla kullanılabilir ve kaynak gösterilmek kaydıyla kısa alıntı yapılabilir.

Dergimiz 6 ayda bir yayınlanır.
3000 adet basılmıştır. ISSN 1305-4678

Editör'den

Yeni bir sayı ile merhaba.

Yayın hayatına yeniden başlamamızın 5. yılında Afyonkarahisar'a dair farklı konularla dolu 14. sayımız elinizde.

Bu sayımızda içeriğimiz biyografik makaleler bakımından oldukça zengin. Ahteri, Mehmet Fevzi, Fatma Zehra Hanım, Hulusi Özerkan, İben Ağa, Ömer Faruk Atabek. Afyonkarahisar tarihinde iz bırakmış isimleri bu şekilde yâd ediyoruz.

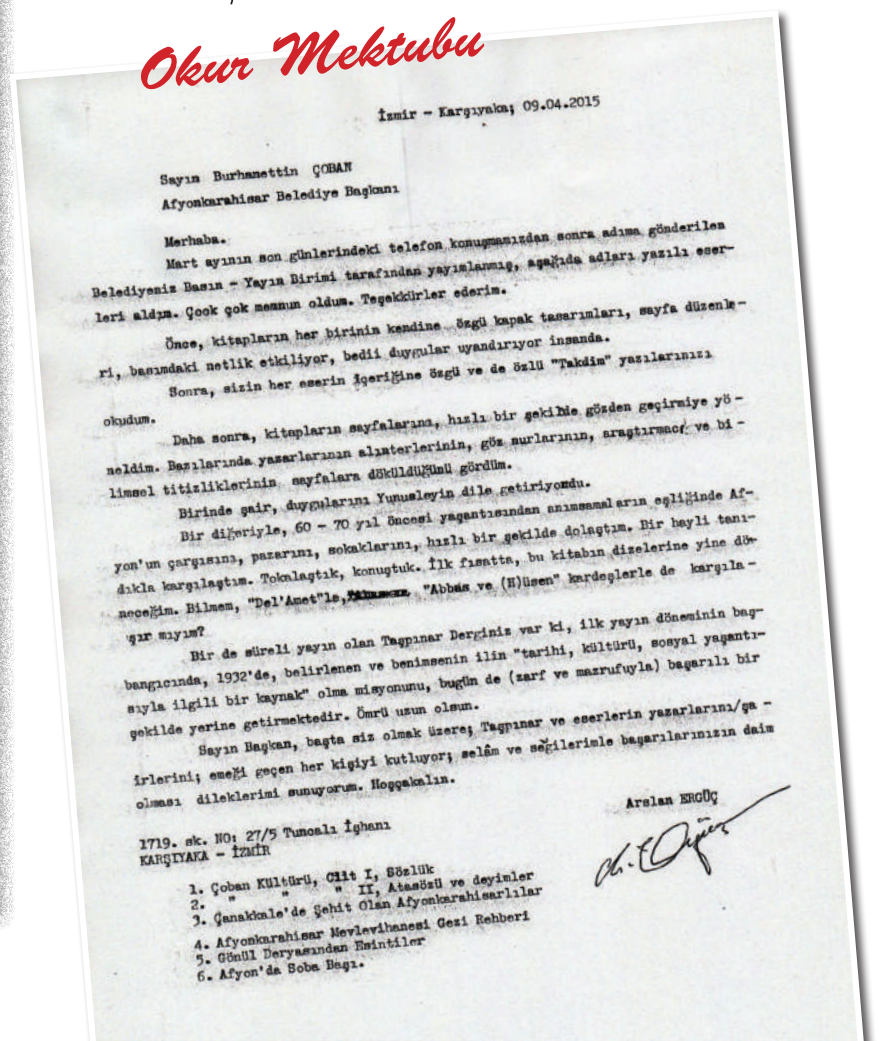
Agah Bıyıkoğlu hocamız Afyonkarahisar'da futbol hayatından hatıralara yer verirken, Atilla Keskin, eski kış gecelerinin güzel bir geleneği "Helva Çekme" adetinden bahsediyor.

Okumadan merak edeceğiniz konularda var dergimizde. Tarihe Tanık Yapılar, Yabancı Basında Afyonkarahisar, 1. Dünya Savaşı'nda cepheden cepheye koşan Afyonkarahisarlı Gazilerin Hatıraları, pek çok tarihi yapının restorasyonunda imzası olan Mimar Mahmut Ülküer Abi ile röportaj, Afyonkarahisar'a dair daha pek çok konu, pek çok belge sizlerle buluşmayı bekliyor.

Dergiyi ve konuları zenginleştiren görselleri de unutmamak gerek. Bazen bir gazete kupürü, bazen bir resmi ilan konuyu tamamlayıcı oluyor. Bu sebeple siz değerli okurlarımızdan varsa gerek Afyonkarahisar tarihi gerekse aileleri ile ilgili bilgi, belge, fotoğrafların bizimle paylaşılmasını istiyoruz.

Dergimizin geçen sayısı yoğun ilgi sebebi ile 3000 adet basıldı ve neredeyse elimizde kalmadı. Bu ilgi sebebi ile siz değerli okuyucularımıza teşekkür ediyoruz. Bu ilgi sürdüğü sürece daha dolu sayılar çıkarmak için var gücümüzle çalışacağımızı buradan belirtiyoruz.

Okur Mektubu

İzmir – Karşıyaka; 09.04.2015

Sayın Burhanettin ÇOBAN
Afyonkarahisar Belediye Başkanı

Merhaba.

Mart ayının son günlerindeki telefon konuşmamızdan sonra adıma gönderilen Belediyeniz Basın – Yayın Birimi tarafından yayımlanmış, aşağıda adları yazılı eserleri aldım. Çok çok memnun oldum. Teşekkürler ederim.

Önce, kitapların her birinin kendine özgü kapak tasarımları, sayfa düzenleri, basımdaki netlik etkiliyor, bedii duygular uyandırıyor insanda.

Sonra, sizin her eserin içeriğine özgü ve de özlü "Takdim" yazılarınızı okudum.

Daha sonra, kitapların sayfalarına, hızlı bir şekilde gözden geçirmiye yöneldim. Bazılarında yazarlarının alıştırmalarının, göz sürlarının, araştırmacı ve bilimsel titizliklerinin sayfalara döküldüğünü gördüm.

Birinde şair, duygularını Yunusleyin dile getiriyordu.

Bir diğeriyle, 60 – 70 yıl öncesi yaşantısından anımsamaların eşliğinde Afyon'un çarşısına, pazarını, sokaklarını, hızlı bir şekilde dolaştım. Bir hayli tanıdıkla kargılaştım. Tokalaştık, konuştuk. İlk fırsatte, bu kitabın dizelerine yine döneceğim. Bilmem, "Del'Amet"le, [redacted], "Abbas ve (H)üsen" kardeşlerle de kargılaşır mıyım?

Bir de süreli yayın olan Taşpınar Derginiz var ki, ilk yayın döneminin başlangıcında, 1932'de, belirlenen ve benimsenin ilin "tarihi, kültürü, sosyal yaşantısıyla ilgili bir kaynak" olma misyonunu, bugün de (zarf ve mazrufuyla) başarılı bir şekilde yerine getirmektedir. Ömrü uzun olsun.

Sayın Başkan, başta siz olmak üzere; Taşpınar ve eserlerin yazarlarını/çalışırlerini; emeği geçen her kişiyi kutluyor; selâm ve sağlıklarımla başarılarınızın daim olması dileklerimi sunuyorum. Hoşçakalın.

Arslan ERGÜÇ

1719. sk. NO: 27/5 Tunçalı İşhanı
KARŞIYAKA – İZMİR

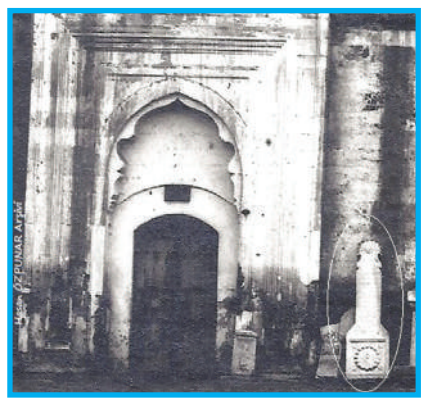
1. Çoban Kültürü, Cilt I, Sözlük
2. " " " II, Atasözü ve deyimler
3. Çanakkale'de Şehit Olan Afyonkarahisarlılar
4. Afyonkarahisar Mevlevihanesi Gezi Rehberi
5. Gönül Deryasından Emintiler
6. Afyon'da Soba Başı.

İÇİNDEKİLER

Editör'den	1
İçindekiler	2
Başkan'dan	3
Türk Sineması'nda Afyonkarahisar-Hasan ÖZPUNAR	4
Basına Adanmış Bir Hayat Hulusi Özerkan- Özge AKIN	13
Tarihe Tanık Yapılar-Ahmet İLASLI	16
Karacaahmet Camii ve Tekkesi-Fevzi KAYA	19
Nehai-i Barçınlı Kazası-Dr. Muharrem BAYAR	23
Yabancı Basında Afyonkarahisar- Hasan Tahsin GÜNEK	29
Bir Matematik Öğretmeni İben Ağa- Arslan ERGÜÇ	40
Fatma Zehra Hanım-İbrahim YÜKSEL	42
Ropörtaj- Mimar Mahmut Ülküer ABİ	45
Dil Bilgini Ahterî-Abdülkadir KALENDEROĞLU	51
Afyonkarahisar Tekke ve Türbeleri-Ülkü AKCÜRE	54
Ömer Faruk Atabek'i Andık-Prof. Dr. İrfan Ünver Nasrattınoğlu	57
Kış Gecelerinde Helva Çekilirdi-Atilla KESKİN	59
Arşivden Yapraklar – Savcı TÜRKMENOĞLU	61
Şair Mehmet Fevzi Efendi-Erdoğan EMRE	62
Karahisar-ı Sahip Nüfus Defterlerinden Örnekler-Dr. Muharrem BAYAR	67
Afyonkarahisarlı Gazilerden Hatıralar- Hasan ÖZPUNAR	69
Afyon Futbol Tarihinden Anılar-Agah BIYIKOĞLU	75
Haberler	80
Tavanarası - Savcı Türkmenoğlu	81
Bize Ulaşanlar	82
Bir Esnaf Hikâyesi-Serhat TUGAN	85
Taşpınar Dergileri'nde Dinar-Ahmet İLASLI	86
Geçmiş Zaman Olur ki-Hasan ÖZPUNAR	90
Memleket Manzaraları	94
Afyonkarahisar Mutfağından	96

Başkan'dan

Taşpınar dergisi Afyonkarahisar'ın adeta hafızasıdır desek sanırım yanlış olmaz. Dergi, kitap gibi yayınlar gelecek nesiller için derli toplu yazılı kaynak teşkil etmesi sebebiyle son derece önemlidir. Bu yüzden aktarılan bilgilerin, belgelerin son derece güvenilir olması önemlidir. Dergimizde bu konuda oldukça hassas olduğumuzu yer verdiğimiz yazılardan görebilirsiniz.

Dergimizin her yeni sayısında şehrimizin yeni bir değeriyle tanışıyoruz. Elbette ki şehirleri "kent" yapan o kentten yetişmiş değerlerin çokluğu. Bu değerleri tanıtmak, unutturmamak bizlerin görevi. Dergimizin bu sayısında kentin tarihinde iz bırakmış birçok ünlü kişiye ait biyografik incelemeleri bulabilirsiniz.

Afyonkarahisar Belediyesi olarak en çok gayret gösterdiğimiz konulardan birisi de "Kültürel altyapı" çalışmaları. Dikkatle incelendiğinde görülecektir ki 2009 yılında göreve gelmemizden bu yana Belediyemizin Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü aracılığıyla şehre dair yayımlanan kültürel eserlerle adeta tarihe bir not düşmüşüz. Tarih, şiir, araştırma, sözlük, tasavvuf, fotoğraf albümü gibi yazının neredeyse her alanında eserler yayımlamışız. Belediyemizin bu konuda üzerine düşeni fazlasıyla yerine getirmeye çalıştığını söylersek yanılmayız.

Dergimize emek veren tüm yazarlarımıza, siz değerli okurlarımıza teşekkür ediyorum. Dergimizin yayın hayatında herkesten katkı beklediğimizi bir kez daha yineliyorum. Sevgi ve selamlarımla.

Burhanettin ÇOBAN
Belediye Başkanı

www.afyon.bel.tr

/afyonkarahisar.belediyesi

/afyonbelediyesi

TÜRK SİNEMASI'NDA AFYONKARAHİSAR

Hasan ÖZPUNAR
hasanozpunar03@gmail.com

Önceden kaydedilmiş hareketli görüntülerin bir perdeye yansıtılarak insanlara gösterilmesinin üzerinden 120 yıllık bir zaman geçti. İlk film gösteriminin ardından Paris'te yayınlanan "La Poste" Gazetesinde şu satırlar yer alıyordu.

"İnsanlar için artık ölmekten sonra yok olma korkusu kalmadı! Hareket eden bir çeşit fotoğraf insanları yok olmaktan, unutulmaktan kurtaracaktır. İleride herkes bu makinelerden edinirse ailesinin, sevdiklerinin fotoğraflarını çeker ve ne zaman isterse onları sanki canlıymış ve karşılarındaymış gibi seyreder."

Atatürk'ün filme alınan Afyonkarahisar ziyareti-20 Kasım 1937

Sinemadan bahsediyoruz. Fransız Lumier kardeşlerin icadı olan ve bir trenin gara girişini gösteren sahnelerle başlayan sinema teknolojisinde bugün çok ileri boyutlara varıldı.

1895 yılında patenti alınan bu icadın ülkemize gelmesi biraz zaman alır. Osmanlı'da bilinen ilk görüntüler 1911 yılında Padişah IV. Mehmet Reşat'ın Kosova'yı ziyareti sırasında Manaki kardeşler tarafından çekilen görüntüler olarak kabul edilse de 1905-1906 yıllarında İstanbul'u gösteren görüntüler mevcuttur.

Türk Sineması'nın başlangıcı için ise birkaç yıl daha beklemek gerekir. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'nda İstanbul Yeşilköy'e kadar gelen ve burada Osmanlı Devleti'ne ağır bir anlaşma imzalatan Ruslar anlaşma anısına Yeşilköy'e görkemli bir anıt yaparlar. Adına Yeşilköy'ün eski adı olan Ayastefanos denilen anıt yıllar yılı burada Türk Milleti'nin bağrına saplı bir hançer gibi durur. 14 Kasım 1914'te bu anıtın yıkım çalışmalarını ilk kez bir Türk'ün görüntülemesi istenir. Alelacele bu işi öğrenen ve Osmanlı ordusunda yedek subay olarak görev yapan Fuat Uzkınay bu görevi üstlenir. Devleti sona götürecek olan 1. Dünya Savaşı'na girişimizin üzerinden henüz üç gün geçmiştir. Sonraki yıllarda Fuat Uzkınay, Ordu Foto Film Merkezi'ni de kurar ve uzun yıllar burada görev alır.

Sinema tarihçesi ve ülkemizde ilk Türk Filmi (konulu) diyebileceğimiz yapım hakkında kısa bilgiler verdikten sonra gelelim Afyonkarahisar'a.

Bu yazımızın konusu sinemada Afyonkarahisar.

Türk Sineması'nda mekân olarak en çok kullanılan yerin İstanbul sokakları olduğu malumunuzdur. Hatta aynı köşkte, çevrede çekilen onlarca filme rastlamakta mümkündür. Hiç merak ettiniz mi bilmem, Afyonkarahisar kamera ile ne zaman tanıştı? Bu şehirde çekilen bir film var mıdır? Ben merak ettim ve böyle bir yazı ortaya çıktı.

AFYONKARAHİSAR'IN İLK FİLM KAYDI 1921-1922 YILLARINDA

Aslına bakılırsa ilimiz sokakları kamera görüntüleri ile pek çok şehirden önce tanışmıştır. İlk görüntülenen yer de Hıdırlıktan şehrin ve Afyon Kalesi'nin görüntüsü. Arşiv kaynaklarında 1920 tarihi yazsa da içindeki görüntülerde Yunan askerlerinin bulunması 1921-1922 yıllarında çekildiğini doğrulayan bu arşiv görüntülerinde şehir merkezinde yer alan Kadınana Mezarlığı, Sarıkız Kayası gibi yerler ilk başta göze çarpıyor. Dönem için oldukça profesyonel olan bu çekimler 40 saniye boyunca belli bir açı ile şehrin tamamını göstererek adeta tarihe not

düşüyor. Devamında Kütahya, Eskişehir, Bursa gibi şehirlere de bu kısa filmde yer verilmiş.

2013 yılında bir araştırma sırasında Gaumont Pathe film arşivinde izine rastladığım filmi bilgisayarıma indirmek için yardımını istediğim Ö. Sanal isimli kişinin kısa bir süre sonra filmi sosyal paylaşım sitelerine "kendi adıyla" koyması ise bu görüntülerle ilgili yaşadığım bir başka ilginç olay.

Afyonkarahisar'ın kamera ile 2. tanışması 1921-1922 yılları arasında yaşanan işgal günlerine aittir.

27 Mart -8 Nisan 1921 arasındaki kısa süreli ilk işgal ve 13 Temmuz 1921-27 Ağustos 1922 tarihleri arasında yaşanan 2. işgal dönemi boyunca Yunan askerleri fotoğraf, film gibi teknolojik yeniliklerden bol bol yararlanmışlar ve farkında olmadan bizlere o günlere dair geniş kaynak bırakmışlardır. İşgalci Yunan askerlerinin ilimizin çeşitli yerlerinde gerek çarpışma gerekse gündelik hayattan çektikleri görüntüler bu konuda bir ilktir. Genellikle Yunan ordusunun propagandasını yapmayı amaçlayan filmler Yunanistan ve İngiliz Film Arşivleri'nde bulunmaktadır.

1922 yılında ilimize dair diğer görüntülerde sinema sektörünün ilk yerli yapımcısı Kemal Film (Kemal Seden) imzalıdır. Büyük Taarruz öncesinde Türk ordusunun yanında cepheden kısa filmler (Jurnaller) çeken Kemal Seden çektiği bu filmleri işgal altındaki İstanbul'da işletmeciliğini yaptığı sinema salonlarında halka izletir, adeta halkı moral olarak zafere hazırlar. O günlerde Kadıköy'de bulunan Mısırlıoğlu Yazlık Sinemasının 1922 yılına ait Osmanlıca ve Fransızca bir el ilanında rastladığımız; "*Bir savaş filmi, Mustafa Kemal Paşa Afyonkarahisar cephesinde denetlemede"* cümlesi bizi fazlasıyla sevindirse de bu sevincimiz kısa sürdü. Zira ulaşmayı düşündüğümüz bu kısa belgesel filmler, 1959 yılında İstanbul Belediyesi Film Deposu yangınında ve sonrasında 1973 yılında Devlet Film Arşivi yangınında Türk Sineması'nın ilk örnekleriyle birlikte yok olmuştur.[1]

Afyonkarahisar'ın ilk görüntüleri - 1921-1922

[1] "Film Deposunun Kasten Yakıldığı İddia Ediliyor" Milliyet gazetesi 25.07.1959

"Mustafa Kemal Afyonkarahisar cephesinde" film ilanı 1922

"Mustafa Kemal Afyonkarahisar cephesinde" film ilanı 1922

Afyonkarahisar'ın 27 Ağustos 1922'de düşman işgalinden kurtarılmasıyla birlikte Türk Ordusu'nun beraberinde olan yabancı gazeteciler tarafından çekilen görüntülerinde ise şehrin yanmış-yıkılmış halini görmek mümkündür.

Aynı döneme ait bir başka görüntü ise ilimizde bulunan Yunan esirlere aittir. Kurtuluşun hemen sonrasında 1922-1923 kış aylarında çekildiğini tahmin ettiğimiz görüntülerde Yunan esirler kışlık kıyafetler içinde topluca yürümekte ve Kale ile Hıdırlık Tepesi'ni karların bürüdüğü fark edilmektedir. Diğer taraftan işgalin hemen sonrasında belki de Türk Ordusu ile birlikte ilimize gelen yönetmen yanmış, yıkılmış Afyonkarahisar'ı görüntülemiştir.

1932 yılı içerisinde Maarif Vekaleti (Milli Eğitim Bakanlığı) Türk İnkılabı'nın gelmiş olduğu noktayı film olarak tespit edip halka göstermek amacıyla bir Rus yönetmenden belgesel film hazırlamasını ister. Zarhi Yoldaş isimli yardımcı yönet-

men 1932 yılı Aralık ayı içerisinde Türkiye'ye gelerek Reşat Nuri (Güntekin) ve Muhsin Ertuğrul'un refakatinde filmle ilgili incelemelerde bulunmak, senaryoyu hazırlamak amacıyla Anadolu gezisine çıkar. Gezilen yerler arasında Ankara, İzmit, Eskişehir, Sakarya Savaşı'nın geçtiği yerler, Afyonkarahisar ve Dumlupınar'da vardır. Köyleri de gezerek halkla görüşen heyet bilgiler alarak senaryo üzerine çalışmalar yapar.[2]

Rus yönetmen Sergey Yutkeviç tarafından hazırlanan ve Cumhuriyet'in ilanının 10. yıl dönümünde çekimine başlanan belgesel 1934 yılında tamamlanarak gösterime girer.

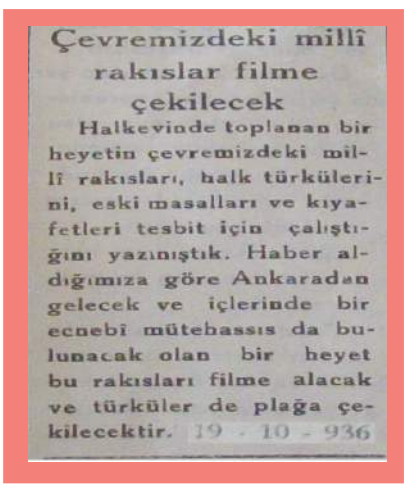
Türkiye'nin Kalbi Ankara adını taşıyan belgeselde Afyonkarahisar'a dair bir görüntüye rastlayamadık.

1930'lu yıllarda şehrin kültürel gelişimi için birçok faaliyette bulunan Halkevi, Afyon yöresine ait halkoyunlarını, türküleri, masalları, kıyafetleri kayıt altına almak için birçok çalışma yapmıştır. Afyonkarahisar'da yayınlanan Haber gazetesinde Ankara'dan bu çalışmaları filme almak için içlerinde bir yabancının da olduğu film ekibinin şehrimize geleceği haberine rastlasak da böyle bir çekimin yapıldığına dair başka bir kayıt yoktur.[3]

İşgal yıllarının üzerinden uzun sayılabilecek bir süre; tam 15 yıl geçtikten sonra ilimizle ilgili görüntülere bu kez 20 Kasım 1937'de Ulu Önder Atatürk'ün Afyonkarahisar'ı son kez ziyaretinde rastlıyoruz.

Genelkurmay Başkanlığı arşivlerinde yer alan bu görüntülerde Atatürk'ün Afyonkarahisar Tren İstasyonu'nda karşılanışı ve tekrar yolcu edilişi, Anıtpark'taki Utku Anıtı'nı incelemesi, Afyon Lisesi'ni ziyareti, Hükümet Konağı, Orduevi, gibi binalar ve Ali Çetinkaya, Belediye Başkanı H. Haşim Tiryakioğlu, Halkevi Başkanı Galip Demirer gibi dönemin tanınan şahsiyetlerini görmek mümkün.

1937 yılının Afyonkarahisar'ı ve Atatürk'ün ilimizi ziyaretini kapsaması sebebiyle arşiv değeri taşıyan en önemli görüntüler bunlar olsa gerek.

Çevremizdeki millî rakısılar filme çekilecek

Halkevinde toplanan bir heyetin çevremizdeki millî rakısları, halk türkülerini, eski masalları ve kıyafetleri tesbit için çalıştığını yazmıştık. Haber aldığımıza göre Ankaradan gelecek ve içlerinde bir ecnebi mütehassıs da bulunacak olan bir heyet bu rakısları filme alacak ve türküler de plağa çekilecektir. 19 - 10 - 936

1941 yılına gelindiğinde ülkemizin önemli işletmelerinden Karahisar Madensuyu'nu tanıtılması amacıyla sinemalarda göstermek üzere kısa bir tanıtım filmi çekilmesi düşünülmektedir. Matbuat Umum Müdürlüğü'nün çalışmasıyla (Basın Yayın Genel Müdürlüğü) Fotoğraf Sanatçısı Osman Darcan'ın yöneteceği bu kısa filmde Afyon Halkevi mensubu gençlerinde rol alması istenir. O yıllarda üzerinde durulan bu filmin çekildiğine dair elimizde başka bir bilgi yok. Kimbilir filme alındıysa şayet belki bir gün Kızılay'ın arşivlerinden çıkar.[4]

Maden suyu menbaında film çekilecek

Afyon maden suyu membaında bir film çekilecektir. Millî müesseselerimizi tanıtmak maksadiyle çekilen filmler cümlesinden olmak üzere vücude getirilecek olan bu filmde şehrimiz halkevine mensup 8 - 10 genç de vazife alacaklardır. Matbuat umum müdürlüğü bu iş için mütehassıs B Osman Darcan'ı şehrimize gönderecektir.

29 - Eylûl - 1941

1950'Lİ YILLAR

1950'li yıllara gelindiğinde Türk Sineması artık canlanmaya başlamıştır.Yabancı ve bol müzikli Mısır filmlerinin ardından birbiri ardınca yeni filmler çekilmekte, yerli film sanayi gelişmektedir. Sinemaya yeni adım atan yönetmenler artık seyircinin daha fazla ilgisini çekmek için değişik konulu filmler yapmakta ve kamerayı İstanbul'dan çıkarıp Anadolu'ya çevirmektedirler.

Yıllar önce bir dükkanın duvarında rastladığım çerçeveli eski bir film afişinin neden orada asılı olduğunu sorduğumda yaşlı dükkan sahibi filmin çok eskiden ilimizde çekildiğini belirtmişti. 1950 yılında çekilen "ÇETE" adlı filmi seyretme imkanı bulamadığımız için mekân olarak nerelerin kullanıldığını bilemiyoruz. Bildiğimiz Milli Mücadele yıllarını konu ettiği, Neriman Köksal'ın ilk filmi olduğu ve Yönetmen Çetin Karamanbey'in Köksal'ın ağabeyi olduğu. Bir de Hulusi Kentmen'in de filmde rol aldığı.

1950'li yıllara ait bir diğer ilginç haberde ünlü Tiyatro ve Film Yönetmeni Muhsin Ertuğrul'la ilgili bir haber. 9 Temmuz 1952 tarihli bir gazete haberinde Muhsin Ertuğrul'un uçakla ilimize geldiği ve burada gazetecilere yaptığı açıklamada;

Türkiye'de ilk kez bir renkli film çekeceği ve filmin adının "Halıcı Kız" olacağını söylediği belirtilmekte. Muhsin Ertuğrul, Halıcı Kız filmini ilimizde değil ama yakın bir şehirde Isparta'da çeker. Büyük bir başarı beklediği film iş yapmaz, renkli film dönemi de başladığı gibi biter. Bu film aynı zamanda Muhsin Ertuğrul'un yönetmenlik macerasının da sonu olur. Ünlü yönetmen kendini tamamen tiyatroya verir. Halıcı Kız Türkiye'de çekilen ilk renkli film olarak tarihe geçer. Bu hayal kırıklığının ardından Türk Sineması renkli filme geçmek için yaklaşık 20 yıl daha bekler.

[2] "Türk İnkılabı'nın Mükemmel Bir Filmi" Vakit gazetesi 10 Kanunuevvel 1932

[3] "Çevremizdeki Milli Rakısılar Filme Çekilecek" Haber gazetesi 19.10.1936 sayı 1695)

[4] "Madensuyu Menbaında Film Çekilecek"- Haber gazetesi-29/09/1941)

Yine bu yıllarda (1956) eski Mevlevilerden rahmetli Kemal Bayık'ın anılarında aktardığına göre Mevlana'yı anlatan bir film çekilmesi ve bu filmde de Afyonkarahisar Mevlevileri'nin oynaması gündeme gelir. Hatta ünlü bestekâr, yapımcı Burhanettin Ökte bu iş için birkaç kez ilimize gelmişse de o günlerde basında estirilen bir fırtına yüzünden bu projenin Afyonkarahisar ayağı gerçekleştirilememiştir.[5]

MAVİ BONCUK-1958

Sert, haşin bakışlı karakter oyuncusu Hüseyin Peyda'nın başrol oynadığı yılları hatırlayanlar vardır aramızda. Sinemaya 1950 yılında "Söyleyin Anama Ağlamasın" adlı filmle başlayan çakır gözlü, Urfalı delikanlının Yeşilçam'daki 8. filmi "Mavi Boncuk" ile başlayan Afyonkarahisar'la tanışıklığı sonraki yıllarda da sürecektir.

Yönetmenliğini Esat Özgül'ün yaptığı ve Anadolu Film Şirketi adına çekilen filmde gezici bir tiyatro ekibinin gittikleri şehirlerde yaşadıkları konu edilir. O yıllarda sinemaya yeni adım atan Ekrem Bora'nın yanı sıra kadın oyuncu olarak Peri-Han'ın rol aldığı filmin ilimizde yapılan çekimleri bugün Yukarıpazar'da Gıda Kontrol Laboratuarının bulunduğu yerde bir zamanlar var olan Bahçeli Kahve'de gerçekleştirilir. Afyonkarahisar'ın tanınmış isimlerinin de figüran olarak yer aldığı film 1958 yılında gösterime girer.[6]

1960'LI YILLAR

1964 yılında ilimizde yapılan Zafer Haftası kutlamaları Kültür Bakanlığı tarafından baştan sona görüntülenir. Kısa bir süre sonra hafta boyunca çekilen filmler ilimize getirilerek sinemalarda halka gösterilir ve büyük bir ilgiyle karşılanır.[7]

ÖFKE DAĞLARI SARDI-1964

Siyah beyaz filmlerin hüküm sürdüğü bu yıllarda Türk Sineması'nda çekilen film sayısı da gün geçtikçe artmaktadır.

27 Mayıs Darbesi sonrası yeni Anayasa'nın getirdiği ortamla birlikte sinemamızda artık değişik konular işlemeye başlamıştır. Susuz Yaz, Yılanların Öcü gibi filmlerle Türk köylüsünün sıkıntıları dile getirilirken, Karanlıkta Uyananlar gibi filmlerle de işçi kesiminin sıkıntıları gündeme gelir.

Yönetmen Sırrı Gültekin 1964 yılında bir İtalyan filminden esinlenerek "*Öfke Dağları Sardı"* ismiyle bir film çekmeye karar verir. Başrollerinde ünlü oyuncular Ekrem Bora ve Pervin Par'ın yanı sıra Hüseyin Peyda, Hüseyin Baradan, Nilüfer Aydan gibi oyuncularında bulunduğu filmin çekimleri Şuhut ilçemizin Karaadilli kasabasında gerçekleştirilir. O zamana kadar

Çete Filmi afişi

Halıcı Kız filminin afişi

Ertuğrul Muhsin renkli bir film çeviriyor

Afyon, 8 (ANKA) — Tanınmış tiyatro sanatkârlarımızdan Ertuğrul Muhsin uçakla İstanbuldan şehrimize gelmiş ve aynı gün taksi ile Ispartaya gitmiştir. Seyahatinin sebebi hakkında Ankara Ajansı muhabirinin sormuş olduğu suale Ertuğrul Muhsin şu cevabı vermiştir:

«— (Halıcı Kızı) ismiyle renkli bir film çeviriyorum. Filmin bazı sahnelerini Ispartada halı atölyelerinde çekeceğim.»

09.07.1952

[5] "Türk Sineması'nda İlk Mevlana Filmi ve Afyonkarahisar Mevlevileri" Hasan ÖZPUNAR Taşpınar dergisi sayı 8, s: 4 Haziran 2012

[6] Ziya Arsoy'la (d.1929) yapılan 15.04.2013 tarihli görüşme

[7] Çekim ekibine refakat eden M.Ülküer ABİ ile (d.1943) yapılan 10.07.2015 tarihli görüşme

Mavi Boncuk film afişi-1958

Mavi Boncuk filminden kareler

Öfke Dağları Sardı filminden kareler

bu tarz filmler genelde İstanbul çevresinde çekilirken bu film için Karaadilli'nin seçilmesinde Şuhut eşrafından Baharoğlu Abbas'ın Yeşilçam'daki oyuncu ve yönetmenlerle olan dostluğu etkili olmuştur. Bu dostlarından yönetmen, senarist ve yapımcı Özdemir Birsel'in sayesinde Şuhut ilçemiz sonraki yıllarda birkaç filme daha ev sahipliği yapar.[8] Özdemir Birsel'in Şuhut'u tercih etmesindeki bir diğer sebepde filmin senaristliğini yapan Safa Önal'ın babasının 1950'li yıllarda Şuhut'ta kaymakamlık yapması ve onun bu bölgeyi tanımasıdır.[9]

1964 yılının yaz aylarında çekimleri gerçekleştirilen filmin konusu ise, köyde yaşayan iki gencin aşkı çevresinde şekillenir. Sevdiği kıza (Pervin Par) ağanın göz koyması üzerine onunla mücadele eden genç (Ekrem Bora) ve bu mücadelede onlarla birlikte hareket eden köylülerin hikayesinin anlatıldığı filmde Karaadilli kasabası halkı da rol alır. Film Karaadilli'nin yanı sıra o yılların Şuhut ilçe merkezinden de pek çok sahneyi gözler önüne seriyor. İlçe merkezinde kurulan pazar yeri, bugün yerinde yeller esen Şuhut eski Hükümet Konağı, mezarlıklar, Senir Köy'deki Bininler gibi mekânlar filmde etkili bir şekilde kullanılmış. Giriş sahnelerinde harman döven köylüler, bugün modern tarım aletleri göz önüne getirildiğinde nereden nereye geldiğimizin adeta bir kanıtı. Filmin dönemin teknolojisi gereği siyah-beyaz olmasından dolayı her ne kadar haşhaşların mor çiçeklerini renk olarak seçemesek de Ekrem Bora ve Pervin Par'ın haşhaş çiçeklerinin arasında kavuşma sahneleri akıllara hemen Afyonkarahisar'ı getiriyor.

Filmin Senaristi Safa Önal'ın 20 Haziran 2014 tarihinde Afyonkarahisar'ı ziyaretinde de bu film üzerine yaptığımız sohbette çekimlerin eskiden bu yana bildiği Şuhut'ta yapılmasının kendisini son derece mutlu ettiğini belirtmişti. 1965 yılında vizyona giren film Hisar Film tarafından 35 mm olarak çekildi ve 71 dk uzunluğunda.

ÇATALLI KÖY-1967

Çatallı köy, Emirdağ ilçemize bağlı, 500'ü bulmayan nüfusuyla hani *"gitmesek de görmesek de"* bizim olan, bir dağın eteğinde, küçük bir köyümüz. Afyonkarahisar'a 82 km, Emirdağ'a ise 12 km uzaklıkta olan bu köyümüz bir zamanlar sanat çevrelerinde epey konuşuldu. Köyü böyle gündeme getiren ise yıllar önce burada yaşanan bir sevda sonrasında yaşanan kan davası. 1960'lı yıllarda İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinin Coğrafya Bölümünü bitiren Ali YÜRÜK adlı Emirdağlı bir genç, yazı hayatına atılır ve çok geçmeden ilk eserini tiyatro dalında verir. Çatallı Köy adlı bu tiyatro oyunu 1965 yılında önce Ankara Devlet Tiyatrosu'nda sonrasında İstanbul Şehir Tiyatroları'nda oynanır ve yazar Ali Yürük'te bu temsilde rol alır.

---

[8] Gazeteci-Yazar Ahmet Tunca ile yapılan 25.04.2012 tarihli görüşme

[9] Senarist Safa Önal'la 10 Mayıs 2013 tarihli telefon görüşme

Öfke Dağları Sardı Film afişi

Filmden kareler

Haşhaş tarlasında Ekrem Bora-Pervin Par

Oyunun konusu yukarıda kısaca bahsettiğimiz gibi o yıllarda Anadolu'nun pek çok yerinde rastlanan ve Afyonkarahisar'ın küçük bir köyü olan Çatallı Köy'de 2 aile arasında yaşanan kan davasının tahlilidir. Çatallı Köy'de yaşayan Cuk Cuklar ve Memikler aileleri küçük sebeplerden dolayı kavgalıdırlar. Bu kavga zamanla kan davasına dönüşür. Ancak Memikler'in oğlu Veli'nin Cukcuklar'ın kızı Emine'ye sevdalanmasıyla olaylar artık önü alınamayacak bir hale gelir. Her iki ailede bu sevdanın önünü almak için zora başvurur.

Halkın büyük ilgi gösterdiği bu tiyatro oyunu Yeşilçam prodüktörlerininde gözünden kaçmaz. 1966 yılı sonlarında başrolünü Fikret Hakan'ın oynayacağı ve yönetmenliğini Hicri Akbaşlı'nın yapacağı bir filmin çekileceği haberi basında yer alır. Habere göre Türkiye'de ilk defa tamamı renkli, sinemaskop olarak çekilecek olan filmin maliyetinin bir milyon lirayı bulacağının tahmin edildiği belirtilmektedir. Gazetelerde yayınlanan bu habere rağmen filmin çekimlerine bir türlü başlanamaz. 1967 yılında sinemamızın usta oyuncularından, babacan komiser rollerinin değişmez aktörü Hulusi Kentmen ve sinemanın kötü adamlarından Hüseyin Baradan'ın yer aldığı tiyatro grubu, uzun zamandır sahnelediklerini oyunu bu kez bizzat Çatallı Köy'de halka sergilerler. Temsil o günlerde Afyonkarahisar'ın yerel gazetelerinden Kocatepe'de neredeyse tam sayfa yer bulur;

"ÇATALLI KÖYÜ TİYATROCULAR ZİYARET ETTİLER"

Köy çocukları kalın bir toz bulutu kaldırarak köye doğru gelen minibüse doğru koşuştular. Minibüs köyün girişindeki çeşmenin önünde durdu. Çocuklar birbirlerini iterek minibüse yaklaşmaya çalıştılar. Fakat kalın bir ses onları minibüsten birazcık açılmaları için ikaz etti. Çocuklar yarı korku yarı şaşkınlık içerisinde kenara çekildiler. Minibüsten inen uzun boylu, pos bıyıklı, eşkıya kılıklı adama yol verdiler. Adam şöyle bir etrafına bakındı ve kendisine şaşkın şaşkın bakan çocuklara

-Mıktar nerde ülen dedi,

Çocuklar hep bir ağızdan,

-Emirdağı'na gitti emmi diye cevap verdiler. Kendilerine soru soran bu korkunç adama yakından ve öncekinden daha dikkatlice bakınca tanımakta güçlük çekmediler. Demin muhtarın Emirdağı'na gittiğini hep bir ağızdan söyleyen çocuklar bu defa da aynı tempo ile bağırarak karşılarındaki adamın Hüseyin Baradan olduğunu diğer çocuklara haber veriyorlardı.

İşte geçtiğimiz hafta içerisinde Afyon'da Ali Yürük'ün Çatallı Köy isimli piyesini oynayan Şahin Tek Tiyatrosu sanatkarları oyunun konusunun geçtiği Emirdağ'ın Çatallı köyünde bu şekilde karşılandılar.

Geçen yıl Ankara'da sahneye konulan Ali Yürük'ün Çatallı

Köy oyunu bu yıl kadrosunda beyazperdenin şöhretlerinden Hüseyin Baradan ve Hulusi Kentmen'in de bulunduğu Şahin Tek Tiyatrosu tarafından tekrar oynanmaya başladı. Sanatçılar uzun bir hazırlık devresinden sonra Anadolu turnesine çıktılar. Yola çıkmadan önce de oyunun konusunun geçtiği Çatallı köye uğramaya karar verdiler. Sanatçılar uzun ve yorucu bir turneden sonra başlangıçta vermiş oldukları kararı tatbik ederek Çatallı köye geldiler.

Çatallı köyde önce çocuklar sonrada köyün büyükleri tarafından karşılanan sanatçılar burada iki saate yakın kaldılar. Sanatkarlar bu iki saatlik zaman zarfında köylülerle sohbet ettiler, onlarla kolkola resim çektirdiler ve oyundan bir bölümü de köyün meydanında köylülere oynadılar."[10]

İlerleyen günlerde Milliyet gazetesinin usta yazarlarından Hasan Pulur'un "Olaylar ve İnsanlar" adlı köşesinde günün fotoğrafı olarak oyuncu Hüseyin Baradan'ın Çatallı köy çeşmesinde eşekle birlikte yan yana su içerken çekilmiş bir fotoğrafı yayınlanır.[11]

ÇATALLI KÖY FİLME ALINIYOR

Altın film, Üsküdar Tiyatrosunda temsil edilen «Çatallı Köy»ün beyaz perdeye aktarılması için gerekli bütün hazırlıklara girişmiş bulunmaktadır. Ali Yörük'ün bu eserini senaryo haline Vecdi Uygun getirecek, rejisörlüğünü de Hieri Akbaşlı yapacaktır. Köyde kız kaçırma olayı ile ilgili Çatallı Köy'ün filme alınması büyük bir özellik taşımaktadır. Türkiye'de ilk defa tamamen renkli ve sinemaskop olacak bu filmin çekimi için sarfedilecek paranın bir milyonu bulacağı tahmin edilmektedir. İşte Çatallı Köy'ün başrollerini paylaşacak oyuncular: Fikret Hakan, Sibel Göksel, Rıza

Çatallı köy oyununun filme alınması ilk kez 1966 yılında gündeme gelmişti

1968 yılına gelindiğinde Hisar Film'in yapımcılığında Ülkü Erakalın'ın yönetmenliğinde, başrolünde köy filmlerinin aranan oyuncusu Tugay Toksöz'ün olduğu ve onun yanı sıra Zeynep Aksu, Aliye Rona, Kadir Savun, Sami Hazinses gibi usta oyuncuların da bulunduğu siyah-beyaz filmin çekimleri Emirdağ Çatallı köyde gerçekleştirilir ve aynı adla sinemalarda gösterime girer. Yıllardır tiyatro sahnelerinden izleyiciye ulaşan oyun artık beyazperdeden daha geniş kitlelere ulaşmaktadır.

Çatallı köydeki kadın sanatçılar çeşme başında

Filme alındığı 1968 yılından tam 21 yıl sonra 1989'da bu kez devlet televizyonu TRT, Çatallı Köy'ü 3 bölümlük bir dizi olarak ekranlara getirir. Daha önce TRT Radyolarında "Radyo Tiyatrosu" olarak da seslendirilen eser bu sefer beyazcama aktarılır. Ne yazık ki dizinin çekimleri olayın geçtiği Çatallı köy yerine Bursa ilimizin bir köyünde çekildi.

Dizinin kadrosunda yine usta oyuncular vardır. Birbirini seven iki genci canlandıran Reha Yeprem, Nergis Tekin'in yanında Eşref Kolçak, Engin İnal, Asuman Arsan gibi usta oyuncular diziye zenginlik katar. Yayınlandığı günlerde izleyenleri ekran başına kilitleyen ve büyük beğeni toplayan dizi sonraki yıllarda da TRT kanallarında pek çok kez gösterildi

Filmin afişi

KUYU-1968 (Bir Metin Erksan Filmi)

Türk Sineması'nın gelmiş geçmiş en iyi yönetmenlerinden biri sayılan ve "Sevmek Zamanı, Acı Hayat, Suçlular Aramızda, Yılanların Öcü, Susuz Yaz" gibi hafızalarda yer eden filmlere imza atan Metin Erksan'ın yine başarılı bir filmi olan "Kuyu" 1968 yılında Dinar ilçemizin Karakuyu köyünde çekilir. Ünlü Yönetmen Metin Erksan'ın 1962'de Yılanların Öcü filmin-

[10] "Çatallı Köyü Tiyatrocular Ziyaret Ettiler" Kocatepe gazetesi 23 Ekim 1967

[11] Günün Fotoğrafı Milliyet gazetesi 27.10.1967

Çatallı Köy filmi açılış sahnesi

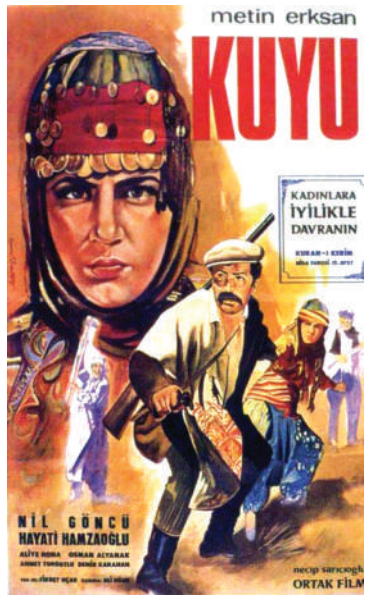
de toprak mülkiyetine, 1963'de çektiği Susuz Yaz filminde su mülkiyetine, 1968'de de Kuyu filmi ile insan mülkiyetine odaklandığı görülür. Buna sinema çevrelerinde "Erksan'ın mülkiyet üçlemesi" denildi.

Yaşanmış bir olaydan yola çıkılarak çekilen bu filmde ilk kez başrollerde oynayan Hayati Hamzaoğlu ve Nil Göncü'nün yanı sıra yardımcı rollerde Demir Karahan, Aliye Rona, Osman Alyanak, T. Fikret Uçak, Ahmet Turgutlu, Sabahat Işık gibi oyuncular da rol aldılar. Kameraman ise Erksan'ın yeğeni Mengü Yeğin'dir.

Filmin konusuna gelince; köyde yaşayan Osman (Hayati Hamzaoğlu), Fatma'yı (Nil Göncü) sevmesine rağmen bu sevgisi karşılıksızdır. Buna rağmen Fatma'yı birkaç kez kaçırır. Her seferinde geri dönen Fatma en son kaçırılışında su çıkarmak için Kuyuya inen Osman'ı üzerine taş ve kaya atarak öldürür.

Film için neden Dinar'ın seçildiğini, Dinarlı şair ve yazar Nedret Gürcan'ın kaleminden aktaralım. Nedret Gürcan ''Hoşçakal Dinar '' adlı kitabında bu konudan şöyle bahseder.

"Metin Erksan'la dostluğumuz eski yıllara dayanıyordu.1959 yılında bir ilkbahar günü yeğeni kameraman Mengü Yeğin'le Dinar'a gelerek Kültür Bakanlığının siparişi olan "Nehir ve Uygarlık" adlı belgesel filmi Karakuyu Gölü'nde ve Suçıkan'da Menderes'in çıktığı kaynaktan başlayarak Söke Ovası'na kadar çekmişti. Bu belgesel filmin dünyanın pek çok sinemasında gösterildiğini bütün gazeteler övgüyle yazmıştı. Susuz Yaz fırsatını kaçırmamızdan sonra Metin Erksan, Dinar'da başka bir film çekeceğine dair sözünü tuttu ve başka bir ödüllü filmi olan "Kuyu" yu 1968 yazında Dinar'da 3,5 ay kalarak çekti."

Bu ifadelerden anlaşıldığı kadarıyla filmin çekimleri için Dinar'ın seçilmesinde Nedret Gürcan'ın, Metin Erksan'la olan dostluğu etkili olmuştur.

Metin Erksan da yıllar sonra filmle ilgili anılarını şöyle anlatır;

"Filmi Afyonkarahisar'ın Dinar Kazası'nda çektik. Dinar Belediyesinin bir havuzu vardı. Filmdeki kuyuyu o havuzda gerçekleştirdik. O dönem Türk Sineması için bu önemli bir açık hava dekoruydu." [12]

Erksan'ın bahsettiği havuz Suçıkan Parkında bulunan havuzdur. Filmin finali olan Kuyu sahnesi burada çekilir. Titiz bir yönetmen olan Metin Erksan bu filmde Türkan Şoray'ı oynatmak istemesine rağmen Şoray Kanunları yüzünden bu gerçekleşmez. Piyasada bir film 3000-3500 metreye çıkarılırken bu film için 6500 metre film harcanır. Filmde boğulma sahnesi için 6 saat suda kalan Nil Göncü gıkını çıkarmaz, vücudu sülüklerle dolar.[13]

Filmin çekimleri uzadıkça sette de huzursuzluklar günyüzüne çıkar. İlk olarak kameraman Mengü Yeğin seti terk eder. Yönetmen Metin Erksan aynı zamanda yeğeni olan Mengü Yeğin'in çekilen filmleri beraberinde çalıp götürdüğünü belirterek Dinar Savcılığı'na şikayet dilekçesi verir. Buna karşılık kameraman Mengü Yeğin de dayısı Metin Erksan'ı kendisine hırsız diyerek ticari itibarını zedelediği gerekçesiyle 100.000 liralık tazminat davası açar.

Olaylar bunlarla sınırlı kalmaz. Filmde önemli bir rolü olan Demir Karahan uzayan çekimlerden sıkılarak seti terk eder ve "sinema hayatıma malolsa da Dinar'a dönmem" diyerek

Kan davasını yeren oyun, olayın geçtiği Çatallı köyde oynandı

Hulûsi Kentmen, Hüseyin Baradan ve Şahin Tek tiyatrosunun oyununu olayın kahramanları seyretti

AFYON, ÖZEL

HULÛSİ Kentmen, Hüseyin Baradan, Şahin Tek ve arkadaşları, Anadoludaki kan davalarını hicveden «Çatallı köy» adlı eseri, olayın geçtiği Çatallı köyde, halka oynamışlardır.

Köylerinde ilk defa tiyatro topluluğu gören Çatallı köy sakinleri ve olayın hayatta kalan kahramanlarından Fatma Bibi ile Recep Emmi, eseri büyük bir ilgiyle seyretmişlerdir.

Emirdağ ilçesinin Çatallı köyünde, yıllarca önce kan davası yüzünden işlenen cinayeti sahnede canlandıran sanatkârlar temsilden sonra, olay sırasında öldürülen Emine'nin mezarını ziyaret etmişlerdir.

Kocatepe Gazatesi 27.10.1967

[12] Milliyet gazetesi 19.06.1989

[13] Ayfer Tunç-Ömür Diyorlar Buna s.50-Can Yayınları 2014

Nil Göncü ve Aliye Rona

İstanbul'a gider.

Nil Göncü'nün ailesi ise "herkes 10 günde film çekiyor, 2,5 ay çekim mi sürer kızımıza ne oldu?" diyerek yönetmenin yakınlarını sıkıştırır.[14]

Çekimler sırasında yönetmen Erksan, Dinar'dan Cumhuriyet gazetesine yolladığı bir mektupta filmini şöyle anlatmaktadır.

"Kuyu ikinci bir "Susuz Yaz" olma yolundadır. Kuyu filmi, Doğu insanı ile Batı insanı arasında, bin yıldan beri oluşmuş, özgün Türk insanının filmidir. Buna Anadolu insanı de-

Kuyu filminin Dinar'da yapılan galası

sek, gerçeğe daha yakın bir söz etmiş oluruz. Türk insanına, Türkiye'ye ve de dünyaya bir Türk gibi bakmak doğrusuna gelmek zorundayız. Bu doğruya erişmek için önce akıllı, sonra bilgili, yaratıcı, namuslu olmak gerek. Türkiye'de her alanda kültür emperyalizmi casuslarının kol gezdiği bir sıra bu doğruya gelmek daha da zordur. Kuyu her çeşit durum ve koşullar içinde tutkuyla direnen Türk insanının filmidir. Tutku ve diren-

[14] https://adresing.com/yayin/kuyuda-neler-oluyor/

Hayati Hamzaoğlu - Nil Göncü

me Türk insanının özgünlüğüdür. Büyük düşünür ve romancı Kemal Tahir'in dediği gibi Türk insanını: Öbür iki özgünlüğü, azla yetinme ve çile çekmeye yatkınlığıdır. Eğer biz bu insan malzemesinden yararlanmayı bilirsek, o zaman bu insan kaynağıyla yapılmayacak şey yoktur."[15]

Ortak Film Necip Sarıcı ve Metin Erksan'ın ortak yapımcılığında çekilen Kuyu filmi 1969'da Adana Altın Koza Film Şenliği'nde "En iyi erkek oyuncu", "En iyi yardımcı kadın oyuncu", "En iyi film", "En iyi stüdyo çalışması", "En iyi yönetmen" ve onur ödüllerini aldı. Başroldeki kadın oyuncu Nil Göncü ise bu filmden hemen sonra henüz 18 yaşındayken geçirdiği rahatsızlık sonucu hayata veda etti.

… Gelecek sayıda 1970'li ve 1980'li yıllarda sinemada Afyonkarahisar

Kuyu Filmi-Nedret Gürcan arşivi

[15] Cumhuriyet Gazetesi-23.9.1968
Kuyu Filmi fotoğraf arşivi Nedret GÜRCAN

AFYONKARAHİSAR'DA BASINA ADANMIŞ BİR HAYAT

MEHMET HULUSİ ÖZERKAN

Özge AKIN

Birey, mensubu bulunduğu aile, toplum, şehir ve ülke açısından kıymet kazanır. Kazandığı kıymet ile de günümüzün deyimi ile geri dönüşümü sağlar. Hayat mücadelesi ona kimlik kazandırır. O da kimliğiyle toplumuna, kültürüne ve şehrine katkı yapar. Öğrencisi bulunduğum AKÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde Tarih Semineri II dersinde biyografi örneği olarak Doç. Dr. Turan Akkoyun tarafından tarafıma verilen daha önce adını hiç duymadığım Mehmet Hulusi Özerkan'ı da kimliğiyle Afyon şehrine, Türk kültürüne basın yoluyla katkılarda bulunduğunu öğrendim. Mühim hizmetlerine karşın hakkında bilgi toplamak çok kolay olmadı. Ailesinden - oğlundan elde ettiğimiz bilgileri siz okurlarla paylaşarak ileride yapılması muhtemel araştırmalara katkı sağlayabileceğini düşünüyoruz. A. Zeki Velidi Togan, Mübahat Kütükoğlu, İlber Ortaylı gibi Tarih Metodolojisinin önde gelen isimlerinde biyografi çalışmalarının önemine işaret edilmektedir. Biz de bu küçük çalışma ile kültürümüze hizmet etmiş bir şahsiyeti tanıtmayı amaçladık.

1949 yılı

Mehmet Hulusi Özerkan 1338/1922 yılında Afyonkarahisar'da Kale Mahallesi'nde doğdu. Soyağacında babası Hocaoğulları sülalesinden merhum Mehmet Efendi, annesi Pusulacılar sülalesinden Emine Hanım'dır. İlkokulu Cumhuriyet İlkokulu'nda, ortaokulu ise Afyon Lisesi'nde okumuş, ortaokul son sınıfa giderken babasını kaybettiğinden istemeyerek de olsa eğitimine son vermek zorunda kalmıştır.

2 şubat 1949 Pazar günü İkaz Matbaası'nda Kadir Davası, Nusret Koçoğlu ve Hulusi Özerkan

1950'li yıllarda çıkardığı Demokrat Afyon Gazetesi

Arka sıra:
Soldan Saffet Devrim-----Çetin Özerdem-İsmail Kunt-Selçuk Sarı-Muammer Dayıoğlu-Yılmaz Coşkun-İhsan Akıntürk. Orta sıra: Kamber Aktürkoğlu
Ön sıra : Soldan İbrahim Arpaözü- Abdullah Hazer-Ahmet Çetinalp-Hulusi Özerkan.

Türkeli Gazetesinin kuruluş yıldönümü - 1971

Annesi Emine Hanım'la yalnız yaşayan Özerkan daha 15 yaşında iken çalışma hayatına atılmış, Afyonkarahisar'da zamanın en iyi matbaalarından olan Doğan Matbaası'nda mesleğe ilk adımını atmıştır. 5 Yıl süresince bu matbaada iyi ustalardan ilk mesleki eğitimini almış 1942-1945 yılları arasında vatani görevini yapmak üzere önce Balıkesir Bandırma'ya gitmiş daha sonra da Balıkesir Gönen'de askerliğini tamamlayarak Afyonkarahisar'a dönmüştür. Askerlik sonrası annesi Emine Hanımı da yanına alarak gerek mesleki bilgilerini artırmak gerekse annesinin geçimini sağlamak için Ankara'ya gitmiş ve Altındağ'da Mermer Çeşme adıyla anılan semtte küçük bir ev kiralayarak annesiyle birlikte burada yaşamaya başlamıştır. Mesleğini ilerletebilme adına o günlerde arkadaş olduğu Osman Çakar'la (1980'li yıllara kadar Ankara'nın en iyi cilt sanatı ustası) tanışmış ve birlikte cilt sanatı dersleri almıştır. Mesleğinin zirvesinde olan ustaları cilt sanatının tüm inceliklerini bu iki gence öğretmiş ve gelecekte Osman Çakar'ın Ankara'da, M. Hulusi Özerkan'ın da Afyonkarahisar'da iyi birer cilt sanatı ustaları olmalarını sağlamıştır. 1949 yılına kadar Ankara'da bulunan Özerkan'ın memleket özlemi ağır basmış ve annesi ile birlikte tekrar Afyonkarahisar'a, doğduğu topraklara geri dönmüştür.

Afyonkarahisar özlemi ile tekrar memleketine dönen Özerkan o yıllarda Uzun Çarşı'nın alt girişinde gazete bayiliği yapan Abdurrahman Şeref Ayyıldız'ın yanındaki dükkanı kiralamış ve ilk matbaasını burada açmıştır. Altunyıldız Matbaası adıyla gerek matbaa işleri gerekse cilt işleriyle Afyonkarahisarlı dostlarıyla tekrar buluşan Özerkan 1949 yılında Akosmanoğulları sülalesinden Yusuf Hoca Efendi'nin kızı Hayriye Hanım'la hayatını birleştirmiştir. Bu evlilikten iki oğlu, iki kızı bulunan merhum M. Hulusi Özerkan adından uzun yıllar söz ettirecek olan yerel basına ilk adımını atmış ve Gençliğin Sesi adlı gazete ile basın hayatına merhaba demiştir.

Özerkan daha sonra şimdiki İş Bankası, Ziraat Bankası üçgenindeki Hasan Akcinli'ye ait olan işyerini kiralayarak bu yere taşınmış ve mesleğini burada sürdürmüştür. İşlerini daha da genişleten Özerkan daha sonra Uzun Çarşı›da bulunan Köle Hanına taşınacak ve burada dönemin siyasilerini, bürokratlarını ve işadamlarını ağırlayacaktır. Ali İhsan Ulubahşi, Kemal Şenocak, Ahmet Karayiğit, Kazım Karaağaçlıoğlu, Osman Atilla, Mete Tan, Ali Kaleli ve Osman Uysal bunlardan bazılarıdır. Bunun yanında Köle Hanındaki ofisinde Ali Türk Keskin'in ünlü şiirinde dediği gibi;

"O canım matbaalar, mürettipler, patronlar...

Ufacık gazeteler, benim olan sütunlar.

Ben onları severim onlarda beni anlar."

Bu satırlarında Köle Hanında geçen günlerin özlemini dile getirmiştir.

O günlerde M. Hulusi Özerkan bir taraftan kendisine ait olan gazetesini çıkarırken diğer taraftan matbaasında Remzi Kaleli'nin Çağlayan gazetesini, Sadettin Tabak'ın Bolvadin'in Sesi gazetesini, Kerim Eroğlu'nun Şuhut'un Sesi gazetelerinin de basılmasını sağlamıştır. Özerkan, matbaacılık sektöründe kurmuş olduğu işletmelerin tamamını bir eğitim yuvası olarak görmüş ve birçok ustalar yetiştirmiştir. Ayrıca genel basında yer alan Son Havadis, Tercüman gibi gazetelerinde Afyonkarahisar muhabirliğini yapmıştır. O tarihteki matbaanın müdavimleri arasında Bayramoğlu Ahmet Bağır, merhum İsmail Bıdık, merhum Lütfi Bozkurt Sepin'de yer almıştır.

Özerkan daha sonra matbaasını Ziraat Bankası'nın arkasına nakletmiş, burada mesleğini sürdürmüştür. Matbaa buradayken Çocuk Esirgeme Kurumu'nda kalan pek çok çocuk içinde bir meslek öğrenme yuvası olmuştur. Çok uzun olmayan bu süreçten sonra Afyonkarahisar'daki son matbaasını Uzun Çarşı'daki Turunç Hanının içerisine açmıştır.

Yıllarca Afyonkarahisar basınına hizmet eden merhum sırasıyla Gençliğin Sesi, Demokrat Afyon, Afyon Haber adlı gazetelerin imtiyaz sahipliğini yapmıştır. Özerkan bugün Afyonkarahisar'da sektöre hizmet eden işletmelerin bir çoğunun geçmişte işvereni durumundaydı. Bir dönem bütün gazetelerin birleşerek gerçekleştirdikleri Birlik Gazetesi'nin neşriyatında da söz sahibi olan ve bu gazetenin ortaklarından olan M. Hulusi Özerkan o güne kadar tabloid boy dergi şeklinde neşredilen Mehmet Saadettin Aygen'e ait olan Türkeli dergisinin kapanmasından sonra bugün yayın hayatını sürdüren en eski gazete olma unvanını da elinde bulunduran Türkeli gazetesinin de ilk imtiyaz sahibi olmuştur. Merhum

Türkiye Cumhuriyeti
Devlet Demiryolları İşletmesi

GAZETECİLERE MAHSUS
15 GÜNLÜK
Abonman Kartı
Sınıf : 1

Seri A
A
No.
№ 01310

Bilet satan istasyon Haydarpaşa
Yolcunun adı soyadı Hulusi Özerkan
Basın kartı No. sı : 6
Meriyet müddeti 25 11 1952 den
9 11 1953
tarihinin sonu olan gece yarısına kadar.

Memurun imzası ve sicil No. su

(M. 2132)
(TCDD Matbaası - İzmir — 165 - 1937)

TCDD Abonman Kartı

M. Hulusi Özerkan o günlerin siyasi hareketleri içerisinde de yer almış ve Hasan Dinçer'in kurucuları arasında yer aldığı Cumhuriyetçi Millet Partisinin 1958 yılında Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ile birleşmesi sonucu bu partinin saflarında yer almıştır. Hasan Dinçer'le birlikte partinin Afyonkarahisar'da teşkilatlanma çalışmalarına katılarak il yönetim kurullarında değişik görevlerde bulunmuştur.

27 Mayıs 1960 yılında siyasi yaşama yapılan ve Adnan Menderes, Fatih Rüştü Zorlu, Hasan Polatkan ve bir çok insanın hayatına mal olan ihtilal sonrası ülkede yaşanan siyasi boşluğu doldurmak için 1961 yılında Adalet Partisinin kurulmasıyla da merhum Nihat İzmirli, Burhanettin Turunç, Faruk Tezcan ve bir kaç arkadaşıyla birlikte Adalet Partisi'nin Afyonkarahisar teşkilatlanmasını gerçekleştirerek İl Yönetim Kurullarında genel sekreterlik dahil olmak üzere değişik görevler almıştır. 1970 yılına kadar Adalet Partisi saflarında İl Yönetim Kurulu'nda bulunan ve bir dönemde İl Genel Meclisi üyeliği görevinde bulunan Özerkan, 1970 yılı şubat ayında matbaasını tekrar Ankara'ya taşımıştır. Ankara'da bir taraftan mesleki hayatını sürdürürken diğer taraftan ilk imtiyaz sahibi olduğu Türkeli gazetesinin Ankara Temsilcisi kimliği ile Afyonkarahisar'a hizmetlerini sürdürmüştür.

Mehmet Hulusi Özerkan 1970 yılında kurulan ve Afyonkarahisar'da teşkilatlanma sıkıntısı yaşayan Demokratik Parti'nin Genel Başkanı Ferruh Bozbeyli, Aydın Menderes, Faruk Sükan ve Sadettin Bilgiç'in yoğun ısrarlarıyla 1972 yılında bu seferde Demokratik Parti'nin Afyonkarahisar il teşkilatını oluşturmak üzere Afyonkarahisar'a gelmiş ve bu partinin iki üç yıl süreyle Afyonkarahisar İl Başkanı olarak görev yapmıştır.

Avukat Agah Değer'le birlikte 1973 Genel Seçimlerinde ülkesinin ve doğup büyüdüğü toprakların menfaatleri için memleketinde siyasi çalışmalarını sürdürmüştür. Demokratik Parti Genel Merkezinin kontenjan adayı Antalyalı İbrahim Elmalı'nın milletvekili olarak Afyonkarahisar'dan meclise girmesini sağlamıştır. Bu çalışmaları sırasında evini de Afyonkarahisar'a taşıyan M. Hulusi Özerkan uzunca bir süre haftanın dört gününü Afyonkarahisar'da, üç gününü ise Ankara'da geçirmiştir.

M. Hulusi Özerkan, Ankarada YIBA çarşısında matbaacılık mesleğini sürdürürken 1975 yılında İrfan Ünver Nasraddınoğlu, Ahmet Bodur, Kadir Aytekin ve bir kaç Afyonkarahisarlı dostuyla birlikte bugün halen faaliyetini sürdüren Afyonkarahisar ve İlçeleri Dayanışma Derneğinin kurucuları arasında yer almış ve ilk yönetim kurulu üyelerinden olmuştur. 1978 yılının 12 Mayıs günü akşam saatlerinde YIBA çarşısında çıkan büyük bir yangın sonrası bütün makine ve ekipmanlarını yangında kaybetmiş ancak mücadeleden yılmayıp tekrar yapılanma adına çalışmalarını aralıksız sürdürmüştür. Kocatepe Matbaası isminin bugün Ankara'da doğruluğuyla, dürüstlüğüyle, kalitesiyle, aranılan matbaalarının arasına girmesini sağlamıştır.

1960 yılında bir film çevirmek üzere Afyona gelen Ahmet Tarık Tekçe, Afyon basını M. Sadettin Aygen, Hulusi Özerkan, Lütfi Bozkurt Sepin ve diğer Afyonlularla Enstitü Caddesi'nde Altınyaldız Matbaası'nda

1988 yılında eşi Hayriye Hanım'la birlikte hac vazifesini karayolu ile yerine getirmiştir. Solunum yetmezliği teşhisiyle 1998 yılı Aralık ayının 27. günü Ankara İbn-i Sina Hastanesi'nde hakkın rahmetine kavuşmuş, vasiyeti üzerine hak vaki olduğunda Afyonkarahisar'a defnedilmesini istediğinden, 28 Aralık 1998 günü Afyonkarahisar'da aile kabristanına defnedilmiştir.[1]

[1] Mehmet Ali Özerkan, 18.12.2014 tarihli röportajdan

TARİHE TANIK YAPILAR

ANITPARK'IN BATI YANINDAKİ YAPILAR GRUBU

AHMET İLASLI*

Dönemin Hükümet ve Belediye Binalarının önünde bulunduğu yeşil alana, yeni bir şekil vermek amacıyla olsa gerek, bazı yapıların 1930'lı yıllarda yıkılarak oluşturulan anıt ve parkın çevresine de,1940'lı yıllarda yeni yapılar yapılmaya başlanmıştır. Bunlardan Yeni Belediye Binası ve Ali Çetinkaya Kız Meslek Lisesi Binası ile ilgili bilgileri bir önceki sayıda yazmıştım.

Şimdi de batı yakasında yapılmış yeni yapılar olan, Dumlupınar İlkokulu Binası, Güreş Eğitim Merkezi Binası, Özel İdare Binası ve Eski Tekel Binası ile çevrelenmiş yapılar grubundan söz etmek istiyorum.

Kaleye doğru yükselen ve zemini kayalık olan Anıtpark'ın arazi eğimi doğrultusunda, arada yol bırakmak üzere, bitişik düzende, kademeli olarak yapılmış ve cephe mimarisinde bir bütünlük oluşturmuş yapılar topluluğudur. Pencere alt ve üstlerinde denizlik ve siperlik olarak kalın çıkma bant uzantıları, yapılar bütünlüğünde kademeli olarak uzanmaktadır. 1935-1940 yılları arasında alt kesimde ilk yapılan yapı, Nafia Binası olup, daha sonra İnhisar Binasının bu yapıya benzer dış özellikler içinde yapıldığı;1940-1945 yılları arasında ise üst kesimdeki Beden Terbiyesi ile Dumlupınar Okulu'nun bunlara benzer özelliklerde yapılmış oldukları görülmektedir.

Dumlupınar İlköğretim Okulu Binası

Hacı Mahmut Mahallesi, 41 pafta, 556 ada,14 parselde bulunmaktadır. Eğimli arazinin üst kotunda, doğuya, Belediye Binasına ve Anıtpark'a cepheli olup, arada boşluk bulunmaktadır. Bu boşluk, uzun bir süre üstü kapalı İtfaiye Garajı olarak kullanılmıştır. Bodrumlu, iki katlı, basamaklı geniş giriş düzlüğünde çok kanatlı ahşap kapılı, giriş üst katında balkonu bulunan odalı, katlar arası ulaşımı sağlayan dışa çıkıntılı merdivenli, her üç katta koridora açılan dershaneli, tuvaletleri olan bir yapıdır.

Hacı Mahmut Mahallesi'nde bulunan Hacı Veli veresesine ait arsa ve bina 1938 yılı içerisinde 1250 lira bedel ile Afyon Belediyesi'nce okul inşaatı için istimlak edilmiştir. Mayıs 1938'de okulun temeli atılmıştır. İnşaat çok geçmeden ödenek yetersizliğinden yarıda kalmıştır. 1941 yılında okul arsasından bir kısmının Beden Terbiyesi Bölge Müdürlüğüne Jimnastik Salonu yapılmak üzere satılmasıyla satıştan elde edilen gelirle okul inşaatı yeniden başlamış ve 1942-1943 yılında tamamlanmıştır. Daha önce yapılmış olan dlğer bitişik yapılarla dış uyumu sağlanmasına özen gösterilmiştir. 29 Mart 1974 tarihinde büyük bir yangın geçiren bina 13.12.1996 gün ve 206 sayılı EKTVKK kararıyla, korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilerek korumaya alınmıştır.

* Arkeolog

Ömer Fevzi Atabek arşivi

Güreş Eğitim Merkezi (Beden Terbiyesi) Binası

Hacı Mahmut Mahallesi, 41 pafta,556 ada,13 parselde bulunmaktadır. Dumlupınar İlkokulu ile birlikte eğimli araziye uyumlu olarak bitişik düzende yapılmış bir yapıdır. Bodrumlu, iki katlı olup, içeride kademeli katlıdır. Üstü camekanlı iki kanatlı ahşap kapı ile girilen giriş boşluğunda üst kata çıkış merdiveni bulunmaktadır. Her iki katta içten koridor ve bu koridordan girilen cephe odaları ile tuvalet, duş, mutfak gibi bölümler bulunmaktadır. Arka bölümde bulunan kapalı büyük bir salonu, zemin katla bağlantılıdır.

Dumlupınar İlkokulu ile birlikte 1942-1943 yılında inşa edilen bina 13.12.1996 gün ve 206 sayılı EKTVKK kararıyla, korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilerek korumaya alınmıştır.

Özel İdare (Nafıa, Bayındırlık)Müdürlüğü Binası

Hacı Mahmut Mahallesi, 41 pafta,556 ada, 11 parselde bulunmaktadır. Eğimli araziye, Anıtpark'a cephe verilmek istenmesi nedeniyle, eğimi doğrultusunda uzanan, bodrumlu ve iki katlı, kırma çatılı, giriş üzeri balkonlu ve hafif öne çıkmalı olup, geniş merdiven boşluklu giriş içini aydınlatan dikey orta camekanlıdır. Yapının içini aydınlatan orta bahçe çevresinde, koridor ve buna bağlantılı odalar bulunmaktadır. Eğime uygun pencere altı denizlik ve üstü siperlik pervazları bir bütün bant halinde uzanmaktadır. Siperlik bantları, karşıdan gelmekte olan güneşi önlemek üzere, öne doğru daha geniş tutulmuştur.
1937 yılında ilk yapılan yapıdır. Nafıa Müdürlüğü Binası olarak yapılmış, sonra adı değişerek Bayındırlık Müdürlüğü olmuş, daha sonra da Özel İdare Müdürlüğü olarak kullanıla gelmiştir. 1970'li yıllarda Eski Hükümet Binası yıkıldıktan sonra, yenisi yapılıncaya kadar, bir süre Valilik Binası olarak da kullanılmıştır. 13.12.1996 gün ve 206 sayılı EKTVKK kararıyla, korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilerek korumaya alınmıştır.

Hancıoğlu (İnhisar, Tekel) Binası

Hacı Mahmut Mahallesi, 41 pafta,556 ada, 12 parselde bulunmaktadır. Nafıa Binasından sonra yapılmış, alt köşe yapıdır. Köşe yapı olması nedeniyle keskin kenarlı yapı yerine, köşe yuvarlatılarak, kavisli köşeli ve çift cepheli bir yapı oluşturulmuş ve böylece yayalar için kaldırımda rahat bir dönüş sağlanmıştır. Cephenin, ilk yapılan yapıyla uyumu düşünüldüğü için, her iki cephede de aynı uyum verilmiştir.
Bodrumlu, iki katlı ve kırma çatılı, arka bahçelidir. Katlar, orta sofalı ve merdivenli olup, yanlar odalıdır, Odaların tabanı ahşap parke döşemelidir. Kat planları aynı özelliği taşımaktadır. Anıtpark'a bakan ana cephe zemin katında ana girişi, bodrumda ise bahçeye açılan bir kapısı bulunmaktadır.

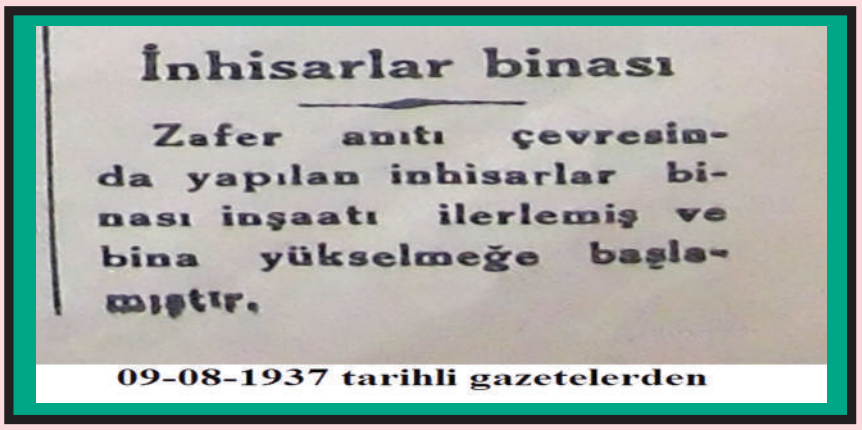
Nafia Binasının bittiğini Tekel inşaatının sürdüğünü gösterir fotoğraf

Depo olarak kullanılan bodrum odalarından biri, sonradan yapıya kalorifer tesisatı yapılması nedeniyle kazan dairesine dönüştürülmüştür. Ana ön giriş, arazi eğimine göre basamaklı olup, üç sütunlu ön boşlukludur. Boşluğa bakan oda önü, giriş kapısı ile birlikte camekanlı olarak yapılmıştır. Katlarda tuvalet yerleri bulunmaktadır. Merdiven yeri ise arkaya çıkmalıdır.

18.01.1937 yılında 21.735 lira keşif bedeli ile ihalesi yapılan bina kısa süre içinde tamamlanarak İnhisar Müdürlüğü ve deposu olarak hizmet vermeye başlamış, sonradan Tekel Müdürlüğü olarak adlandırılmış, Tekel Müdürlüğü yeni yerine taşınınca Belediye bünyesine geçmiş ve 1990'lı yıllarda son olarak Belediye eski Başkanı Mehmet Sami Hancıoğlu'na ait Genhan A.Ş. ile Mustafa Güzel tarafından, Belediyeden satın alınmış olup Hancıoğlu Binası olarak bilinmektedir ve halen Finansbank tarafından kullanılmaktadır. 11.10.1996 gün ve 171 sayılı EKTVKK'nun kararıyla korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmiş olup 2013 yılında Yüksek Mimar Mahmut Ülküer Abi tarafından rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri ile buna göre de onarımları yapılmıştır.

Kaynakça

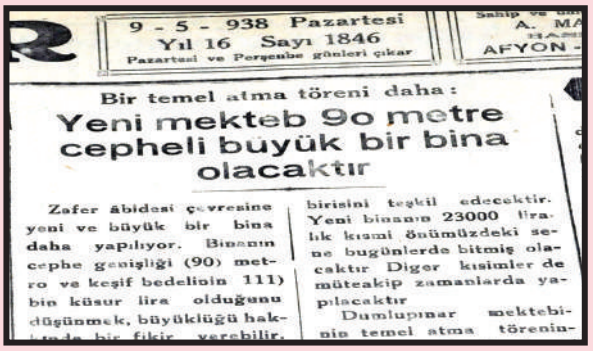
Müze Arşivi.
M.Ülküer ABİ Arşivi.
Hasan ÖZPUNAR Arşivi.

İnhisarlar binası

Zafer anıtı çevresinde yapılan inhisarlar binası inşaatı ilerlemiş ve bina yükselmeğe başlamıştır.

09-08-1937 tarihli gazetelerden

9 - 5 - 938 Pazartesi
Yıl 16 Sayı 1846
Pazartesi ve Perşembe günleri çıkar

AFYON

Bir temel atma töreni daha:

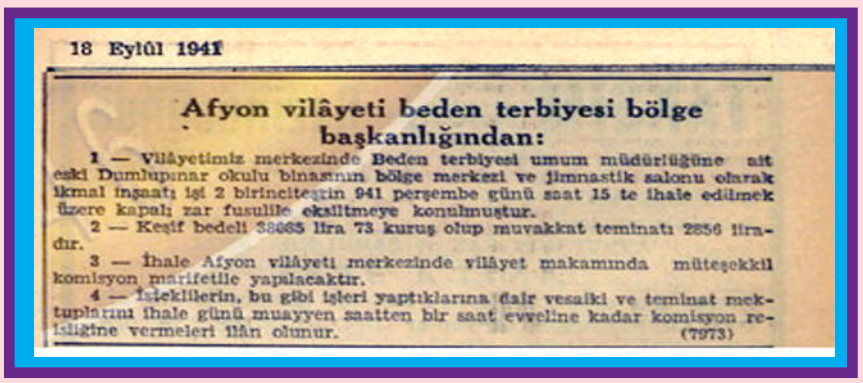
Yeni mekteb 90 metre cepheli büyük bir bina olacaktır

Zafer âbidesi çevresine yeni ve büyük bir bina daha yapılıyor. Binanın cephe genişliği (90) metro ve keşif bedelinin 111) bin küsur lira olduğunu düşünmek, büyüklüğü hakkında bir fikir verebilir.

birisini teşkil edecektir. Yeni binanın 23000 liralık kısmi önümüzdeki sene bugünlerde bitmiş olacaktır Diğer kısımler de müteakip zamanlarda yapılacaktır

Dumlupınar mektebinin temel atma töreninin

Dumlupınar İlkokulu temel atılması

18 Eylûl 1941

Afyon vilâyeti beden terbiyesi bölge başkanlığından:

1 — Vilâyetimiz merkezinde Beden terbiyesi umum müdürlüğüne ait eski Dumlupınar okulu binasının bölge merkezi ve jimnastik salonu olarak ikmal inşaatı işi 2 birincitesrin 941 perşembe günü saat 15 te ihale edilmek üzere kapalı zar fusulile eksiltmeye konulmuştur.

2 — Keşif bedeli 38665 lira 73 kuruş olup muvakkat teminatı 2856 liradır.

3 — İhale Afyon vilâyeti merkezinde vilâyet makamında müteşekkil komisyon marifetile yapılacaktır.

4 — İsteklilerin, bu gibi işleri yaptıklarına dair vesaiki ve teminat mektuplarını ihale günü muayyen saatten bir saat evveline kadar komisyon reisliğine vermeleri ilân olunur. (7973)

Bölge Merkezi ve Jimnastik Salonu İkmal İnşaatı İhale İlanı

Çilentiler

Galip Leblebicioğlu

Sayın Burhanettin Çoban'ı kutluyorum

Coşkuyla okudum. Taşpınar kültür dergisini
Haydar Ağa, Yıldırım Kemalin, hayat çizgisini
Çalışan işçi, tüccar esnafın hikayesini
Ermenilerin, Afyonda sanat iş ilişkisini
Tarih, kültür, anı, çeşit çeşit öyküsünü
Geçmişten, gerçekler var, Aldım haşgeş kokusunu
Kitapçı Niyazi,Kesirler, Akosman oğlu
İbiş, Hacı Kavas, Tiryaki, Mihri, Dostum, oğlu
Sarı hacı Ali, Yabuz, Ekşi, Dede, oğlu
Mumcu Salih, (dayım) Mahmud çelebi,Bubik zadeler
Kimi akrabam,, Kimi ünlü, iş adamı kişiler
Hanlar ,Hamamlar, Ayazin kiliseleri
Kaya sığınakları,Taştan saat kuleleri
İki asır önce Paris Londra da Afyon sergileri
Belçikaya, ilk işçi yolculuğu. Eski uzun çarşı
Çokşeyler yazılmış Sanki yarış, zamana karşı
Bir resim konmuş. Bağ kurulmuş..Geçmişle bu günlere
Şevk sevinç heyecanla, Sunulmuş.S:eyir bizlere

KUTLUYORUM.Başkan Çoban'ı Kültür hizmeti için
Dilerim: Bu zenginlikte, Taşpınar debisi gürleşsin

Tebrikler;.. Yazar Editör,, Hasan Özpunar
Mahzende biriktirmişsin. Aksın TAŞPINAR.

KARACAAHMET CAMİİ VE TEKKESİ

Fevzi KAYA*

Ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanan Karacaahmet, bağlı olduğu ilçesi İhsaniye'ye 6 km mesafede bir köy iken 1971 yılında belediye teşkilâtı kurularak kasaba olmuş, 2013 yılında nüfusunun azalması üzerine 6360 sayılı yasa ile de Türkiye'deki diğer kasabalar gibi köye dönüşmüştür.

Köyün ismini aldığı Karacaahmet Sultan, aşireti ile bu civara gelerek konaklar. O yıllarda bu bölgede yaşayan aşiret beyi kâhyasını göndererek niçin geldiklerini sordurarak Karacaahmet Sultan'ı görüşmek üzere davet eder. Kâhya, Karacaahmet Sultan'ın konakladığı yere gelerek beyin kendisini çağırdığını söyler. Karacaahmet Sultan: "Davete icabet gerek" diyerek beyin yanına gelir. Aşiret Beyi, Karacaahmet Sultan'a; "Hoş geldiniz" diyerek hal-hatır sorar, ikramda bulunur. O günlerde beyin derdine derman bulunamayan hasta bir kızı vardır. Genç kız Karacaahmet Sultan'ın nurani bakışları karşısında sakinleşir. Hasta kızındaki bu değişikliği fark eden bey; Karacaahmet Sultan'a; "Aman beyim, kızımın, şifası sendedir, burada kal, size ve aşiretinize istediğiniz kadar yurt verelim" der. Karacaahmet Sultan, üç gün misafir kalır, bu sürede Allah'ın izni ile kızı iyileştirir.[1]

Karacaahmet Sultan, üç gün sonra veda için beyin yanına geldiğinde bey; "Devenizi bırakın, akşama kadar yayılsın, dolaştığı yere kadar size verdim, mülkünüz olsun" der. Kızının tedavisi karşılığı bey Kağnıcılar Köyü ve civarını Karacaahmet Sultan'a verir. Karacaahmet Sultan da aşireti ile buraya yerleşir.[2]

---

* Uzm. Öğrt. Araştırmacı-Yazar

[1] Muharrem Bayar; "Afyonkarahisar'da Yaşamış Büyük Velilerden Karaca Ahmet Sultan", II. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, 3-4 Mayıs 1991 Afyon, Zafer Matbaası, Afyon 1992, s. 67; Haşim Şahin, Karacaahmet Sultan'ın Orhan Gazi döneminde Üsküdar'a gelerek yerleştiğini ve burada tekke kurarak mürit yetiştirdiğini, Rumeli'deki fetihlere katıldıktan sonra Anadolu'yu dolaştığını ve geniş bir mürit kitlesiyle Afyonkarahisar bölgesine gelerek Karacaahmet'e yerleştiğini söyler. Bakınız: Haşim Şahin; "Karaca Ahmed", TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 24, İstanbul 2001, s. 374.

[2] Mehmet Saffet Devrim; Şu Bizim Belde, Nüve Matbaası, An-

Horasan erenlerinden ermiş, bir ruh ve akıl doktoru[3] olan Karacaahmet Sultan'ın buradaki türbesinden başka İstanbul'un Üsküdar ilçesinde Karacaahmet Mezarlığı'nda, Uşak ili, Eşme ilçesinde Karacaahmet köyünde, Manisa ili, Horoz köyünde ve Akhisar ilçesi Karaköy'de türbe veya makamı vardır.

Karacaahmet Sultan'ın Hacı Bektaş Veli'yi zaman zaman ziyaret ettiği ve ondan şu duayı aldığı söylenir:

"Bir yerde mekânın olsun,
Kırk yerde çerâhın olsun"[4]

Bu artık "Otur, toprağa bağlan, köklen ve dallan" demekti. Karacaahmet Sultan, bunun üzerine Afyon civarına yerleşmiş. Karacaahmet Sultan, bir âlim ve hekim olmakla birlikte ermiş bir kişiliğe de sahip idi. Bir rivayete göre Karacaahmet Sultan, Balı Dede ve Hasan Basri Hazretleri ile Afyon Kalesi civarında dolaşırlarken susamışlar. Karacaahmet Sultan asasını; "Burada su olacak" diye vurunca gerçekten sular yerden güldür güldür kanamaya başlamış. O günden bu zamana kadar çeşmeye "Olucak Çeşmesi" denilmektedir.[5]

Köyün içinde bulunan tek çatı altındaki cami ve türbe (tekke) iki kısımdan oluşmakta olup cami güney cephede, tekke ise kuzey cephede yer alır.

KARACAAHMET CAMİİ

Cami girişleri konum itibariyle genellikle kuzey cephede bulunur. Fakat yapının kuzey yönünde türbe bulunduğu için cami giriş kapısı batıya alınmıştır.

Kare planlı caminin üç merdivenle çıkılan ve dört devşirme sütundan oluşan revaklı bir girişi vardır. Giriş kısmı, içten üç kubbeli, dıştan ise Marsilya kiremitle kaplıdır. Giriş kapısı batı yönünde yassı kemerli, ahşap ve iki kanatlı olup üzerindeki dört satırlık kitabede;

"Karacaahmet Sultan aleyhi rahmeturrahman Efendi Hazretlerinin,

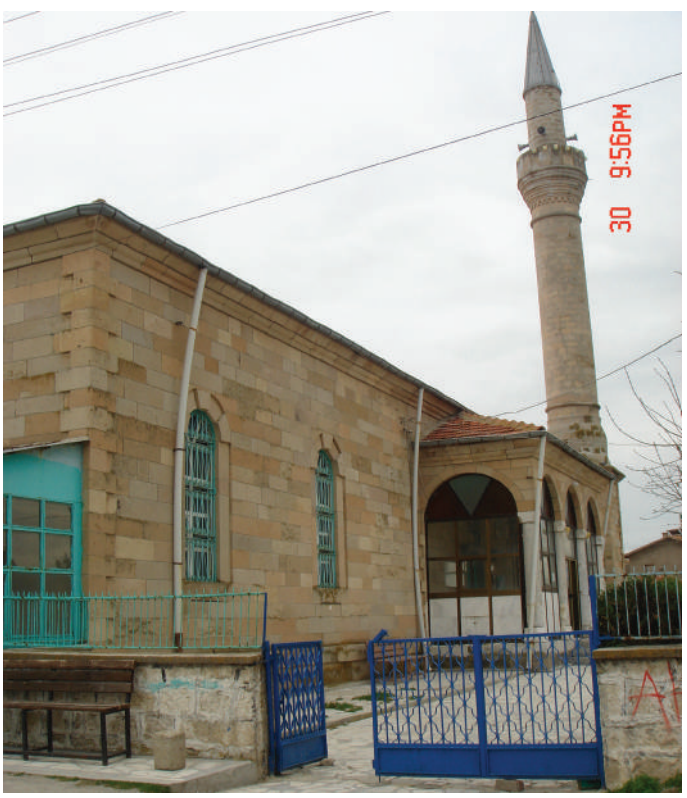
1- Türbe-i zevil garyeleri ve ittisaline iş bu camii şerif bais
2- Güranı cenabı hak celle ve alâin inayeti ve ol sahibi kerametin ruhaniyeti ve mahzi

Cami girişi

Cami ve Türbe-genel görünüş

Cami ve Türbe-batı kısmı

kara 1975, s. 71-72

[3] Mehmet Önder, Şehirden Şehire Anadolu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayını, Ankara 1995, s. 17.

[4] Fikri Yazıcıoğlu; Afyonkarahisar Evliyaları ve İlim Adamları, Yıldız Matbaası, Afyon 1969, s. 163-164 Mehmet Gündoğan; Afyon Alimleri ve Evliyaları, II. Baskı, Ziya Ofset Matbaası, 1999, s. 65; Aynı yazar; Mücahit, Evliya, Hekim, Horasan Erlerinden Karacaahmet Sultan, Medrese Kitabevi, Afyon 1998, s. 7

[5] Yazıcıoğlu; Afyonkarahisar Evliyaları, …., s. 165.

3- Eshab-ı hayrun ianet ve ced ve gayret ile tevsian ve müceddiden inşaası hüsnü hitam bulmuştur. 1324 (M 1908) yazılıdır.

Kitabesine göre 1908 yılında onarım gören caminin iç mekânını tek kubbe örtmekte olup kubbeye geçiş köşelerdeki tromplarla sağlanır. Tromp aralarında sağır kemerler vardır.

Cami harimini doğuda üç, batıda iki ve güneyde bir tane olmak üzere yuvarlak kemerli pencereler aydınlatır. Ayrıca sağır kemerlerin bulunduğu kısımlarda her duvarda bir tane küçük ve yuvarlak pencere yer alır.

Mihrabın üst kısmı üçgen alınlıklı, kademeli ve sivri kemerli, iki yanı dönen sütunçelidir. Minberi ise küfeki taşından yapılmış olup gri üzerine siyah ve kırmızı renkte çizgilerle boyanarak taş şekli verilmiştir.

İç mekânın kuzey duvarında merdivenle çıkılan, balkon şeklinde iki yanı konsollara dayalı müezzin mahfili yer alır. Bu kısım pek kullanılmamakta olup kuzey-doğu köşede yerden 30 cm kadar yüksekliğinde ve iki tarafı ahşap korkulukla çevrili müezzin mahfili kullanılmaktadır.

Kubbe, ortada iç içe yıldız ve kollarından oluşan üçgenler içinde gri, siyah, kırmızı renklerde kalem işi çiçek motifleri ile süslüdür. Köşelerde trompların oluşturduğu dört küçük kubbe kırmızı, yeşil ve sarı renklerden oluşan yıldız motiflidir.

Harimin iç duvarları taş şekli verilmiş yağlı boya ile tromp kemerleri ise değişik renklerde boyanmış, dış duvarları ise kesme taş kaplı olup duvar köşelerindeki taşlar diş biçiminde dizilmiştir.

Caminin güney-batısında yer alan tek şerefeli minarenin kaidesi dikdörtgen prizmalı ve düzgün kesme taşlardan yapılmış olup; şerefe altı profilli, sivri külâhı ise çinko kaplıdır.

Karacaahmet Camii, bitişiğindeki tekke (türbe) ile birlikte Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından 17-01-1981 tarih ve A-2629 sayılı karar ile tescillenerek koruma altına alınmıştır.

KARACAAHMET TÜRBESİ

"Karacaahmet Tekkesi" olarak da anılan türbe, cami ile bitişik ve tek kubbeli olup kuzey cephede yer alır.

İlk şekli hakkında bilgimiz olmayan dikdörtgen planlı türbe girişi kuzeyde olup; basık taş kemerli giriş kapısı üzerinde dört satırlık kitabe yer alır. Kitabede;

"Yedi yüz yirmi altı tarihinde Sultan Orhan Gazi Saltanatında,

Calis-i post–nişin irşad-ı tarikat-ı aliye ve sâhib'ül harik'ül adat ca zâhir-i,

Kerâmet-iseniyye bulunan Karaca Ahmet Sultan kaddese sırrahü gufran hazretlerinin,

Mebde-i tecdid türbe-i ıtırnake fatiha, Sene-i Hicriyye: 1324, Sene-i Rumiyye: 1322" yazılıdır.

Yukarıdaki kitabeye göre; Karacaahmet Sultan, Orhan Bey zamanında (h. 726/ m. 1324) burada ocağını kurmuş ve hastaları tedavi etmiştir. Ancak Evliya Çelebi, Karacaahmet Sultan'ın Afyonkarahisar şehrine H 660/ M 1262'de geldiğini belirtmektedir.[6] Karacaahmet Sultan, daha sonraki yıllarda Manisa taraflarına gitmiş, tekkeyi de oğlu Şeyh Eşref ve evlatlarına bırakmıştır.[7] Kitabe sonundaki M 1908 yılı tekkenin tamir tarihini göstermektedir. Bu kitabenin altındaki üç satırlık tabelada;

"Sakın terk'i edeb etme feyz'i evliyadır,

Bu edeple gir türbe'i Karacaahmet Sultandır bu" yazılı Karacaahmet Sultan Türbesi'ne edeple girilmesini hatırlatan söz bulunur.

İki kanatlı ve demir kapılı türbe girişinin solunda ve kuzey duvarına bitişik yerde, araları beton duvar ile dört hücreye ayrılmış hastaların tedavi edildiği kısım yer alır. Her hücrede tomruk adı verilen ve yan kenarları delikli ahşap hatıllar vardır. Bitişiğindeki türbenin zemininden 25–30 cm yüksekliğinde bir seki üzerinde etrafı yeşil renkte boyalı demir parmaklıkla çevrili Karacaahmet Sultan'ın oğlu Şeyh Eşref'e ait sanduka (bazı rivayetlere göre sanduka kendisine aittir) ile arkasında aile efradına ait sandukalar yer alır.

Karacaahmet Sultan'ın Şeyh Eşref'ten başka Erzincan'ın Ocak Köyü'ne defnedilen Hıdır Abdal Sultan ile

[6] Evliya Çelebi; Seyahatname, C. IX, Devlet Matbaası, İstanbul 1935, s. 35

[7] Süleyman Gönçer; Afyon İli Tarihi, C. I, Karınca Matbaası, İzmir 1971, s. 359; Turan Akkoyun; Ömer Fevzi Atabek ve Afyon Vilâyeti Tarihçesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayını, Afyon 1997, s. 125-1126

Türbe İçi Sandukalar

Kamber Abdal ve Kan Abdal adlarında üç oğlu daha vardır.[8]

Türbedeki tek kubbeyi köşelerde yer alan tromplar taşır. Tromp aralarında dört sağır kemer bulunur. Türbenin içi doğu, batı ve kuzey yönde ikişer, güney yönde de bir tane yuvarlak kemerli pencere ile aydınlanır. Cami ile bitişik duvarda basit küçük bir mihrap yer alır. Mihrabın batısında merdivenle çıkılan ahşap bir mahfil bulunur. Türbenin içi beton sıvalı, dış duvarları ise kesme taş kaplamalıdır. Üst örtüsü cami ile birlikte kırma çatılı ve Marsilya kiremitle kaplıdır.

Karacaahmet Sultan'ın Tekkesi 1946 yılında Prof. Dr. Rasim Adasal başkanlığında, Ankara Üniversitesi profesörlerinden bir kurul tarafından ziyaret edilmiş, gerekli inceleme ilmi metotlarla yapılmış, tıbbi ve mistik folklor geleneğimizi dünyaya tanıtmak için şu bildiri yayınlanmıştır,

"Bu tedavinin esası bu gün yaptığımız elektro şokta olduğu gibi direkt yani biyolojik şok değildir. Bu daha ziyade ruh hastası da olsa inancı bulunan bir insanın gece tecrit halinde nefsi ile karşı karşıya gelmesi, nefsi ile savaşması, daha doğrusu ruh savunma mekanizmasını uyarmak suretiyle bir manevi psikiyatrik ruh hastaları (sara, bunama dışında) manevi inançları kuvvetli bazı ailelerin daha çok günlük olaylara bağlı, reaktif ruhi bozuklukları olan hastaları, mani ve melankoli gibi efektif ve manevi kamçılamalar ve çöküntüleri olanlardır." [9]

1925 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılması üzerine sandukaların üzerindeki çok kıymetli örtüler kaldırılmış, bir kısmı Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi'ne nakledilmiştir.[10]

Cami ve türbenin kuzey batısında, Karacaahmet Sultan'ın arkadaşı olduğu söylenen "Kaymak Dede"nin etrafı demir parmaklıkla çevrili mezarı vardır.

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından 17-01-1981 tarih ve A-2629 sayılı karar ile tescillenerek cami ile birlikte koruma altına alınan türbe, değişik tarihlerde tamir görmüş, 1991-1992 yıllarında Kültür ve Turizm Bakanlığının çıkardığı ödenekle bugünkü şeklini almış, 2012 yılında da zamanın Belediye Başkanı Mehmet Yılmaz'ın girişimleri ile 1.800 TL ödenek çıkarılmış, bu ödenekle de cami ve türbe etrafındaki evler yıkılarak çevre düzenlemesi yapılmıştır.

[8] Mehmet Bozdağ, Afyonkarahisar İli Frig Vadisi Kültür Envanteri, Afyonkarahisar Valiliği Kültür Yayını, Afyonkarahisar 2009, s. 258.

[9] Bayar; a.g.m, s. 69.

[10] Bayar; a.g.m, s. 72.

NEVAHİ-İ BARÇINLI KAZASI

Dr. Muharrem BAYAR

Ata Yurttan Anayurda Göçler: Asya Hunlarının torunları olan Batı Hunları (Avrupa Hunları) çevik uçan atlarıyla kalabalık ordular halinde Karadeniz'in kuzeyinden Avrupa'ya girdiler. O devrin barbar kavimlerinden Alanları, Vizigotları, Ostragotları bozguna uğratıp, darmadağın ettiler. 378 yılında Tuna'yı geçerek, Bizans topraklarına girdiler. 395 yılında Bizans Kralı I. Theodosius öldü. Türkler Balkanlara hakim oldular. Asya'da kalan diğer Hun kolu Kafkasları aşarak Anadolu'ya girdi. Kursık ve Basık isimli iki Türk komutanı Erzurum'a aşıp, Karasu ve Fırat Havzalarını geçip, Malatya'ya kadar ulaştılar. Buradan Çukurova'ya girdiler. O devrin ünlü Kalelerinden Urfa ve Antakya'yı kuşattılar. Daha sonra Sur ve Kudüs şehirlerine akınlar düzenlediler.

396 yılında Orta Anadolu'ya döndüler. Daha sonra da Doğu Anadolu üzerinde Azerbaycan yoluyla yurtlarına döndüler. Hun Türklerinin bu akınları, Türk Anadolu'ya ilk girişleri olması nedeniyle önemlidir. Hun ve Sabarlar' dan sonra Anadolu'ya üçüncü girişi VIII. asırda Müslüman Türkler gerçekleştirmiştir. Abbasiler zamanında Türkistan ve Horasan'dan getirilen gönüllü Müslüman Türkler Anadolu'ya yapılan akınlarda kullanıldı. Bizans'ın elinde bulunan Suriye, el-Cezire, Doğu Anadolu ve Azerbeycan fethedildi. Buralar Sugûr ve Avasım adı verilen askeri bölgelere ayrıldı. Bu bölgelerde bulanan önemli şehirlerde Tarsus, Misis, Anazarba, Adana, Haruniye, Bagras, İskenderun, Maraş, Kemah, Samsat, Adıyaman, Harput, Diyarbekir Silvan, Erzen, Malatya, Bitlis, Malazgirt, Ahlat, Erciş, Erzurum Abbasi Halifesi Mehdi (775-785) zamanında fethedilmişti. Buralara Türkistan, Horasan, Harizm taraflarından Müslüman Türkler getirilip, yerleştirildi.

Harun Reşit, Memun ve Mutasım zamanında Türklerin etkinliği daha da arttı. Hilafet Ordusu Türkler'den kuruldu. Türk Komutanları Bizans'a yazın Sâife, kışın Şâtiye adını verdikleri yılda iki defa akın düzenlerlerdi. Vasıf et-Türk, Karinoğlu Fazıl, Ferec et-Türk, Amaçur et-Türk, Bilgeçur, Ferganeli Halef, Togan oğlu Ahmet, Ebu Sabit el-Türk, Yazman, Busr Afşin, Kayıoğlu Ahmet, Burduoğlu Rüstem, Munis vb. Arap tarihçilerinin eserlerinde bu kumandanların isimleri sık geçer.

X. asrın sonlarında İslam kuvvetleri Anadolu'dan çekildiler. Akınlar durdu. 300 yıl süren bu akınlarda Bizans'ın Anadolu'da savunma gücü yok oldu. Kaleler, şehirler yıkıldı. XI. asırda Anadolu'yu Türk Yurdu haline getirecek akınlara zemin hazırlanmış oldu.

Selçuklu Devleti kurulmadan önce Tuğrul ve Çağrı Beylerin idaresindeki Türkmenler, Gazneli ve Karahanlılar'ın baskısından kurtulmak için yeni bölgeler aramak için keşfe çıktılar. Çağrı Bey 3000 kişilik süvari birliği ile Horasan ve Azerbaycan'ı geçerek Van Gölü civarına geldi. 1018 yılında buradaki Ermenileri bozguna uğrattı. Kuzeye yönelerek Şeddadilerin ülkesine girdi. Buradan Nahçıvan'a vardı. Ermenilere ait olan Beçni Kalesini aldı. Buradaki Ermeniler Orta Anadolu'ya gittiler. Orta Anadolu ve Batı Anadolu'daki şehir ve köylerde oturan Ermenilerin ataları bunlardır. Ermeni kaynaklarında "Mızrak, ok, yaydan oluşan silahları çekili, beli kemerli, uzun ve örgülü saçlı, Rüzgar gibi uçan Türk Atlıları karşısında hiçbir güç duramaz, Yağmur gibi atılan oklar bütün hedefler yok eder. Denilmektedir. Çağrı Bey daha sonra Nahçıvan'a, oradan da Azerbaycan ve Horasan üzerinden Maveraünnehir'e 1021'de döndü. Kardeşi Tuğrul Bey'in yanına vardı.

1028 yılında Türkmenler büyük bir güç haline geldiler. Bu güçten Gazneliler çok faydalandılar. Gazneliler Rey şehri valisi Taşferraş, ünlü Türkmen Beyi Yağmur'u öldürmesi üzerine, sayıları 10 bini aşan Türkmenler Beyleri Kızıl Buğa, Anasıoğlu, Dana, Göktaş ve Oğuzoğlu Mansur olduğu halde isyan ettiler. Başta Rey Valisi olmak üzere bütün Gazneli komutanları mağlup ettiler. Daha sonra buraları terk edip, Acem Irak'ına gittiler.

1036'da Azerbaycan'a çıktılar. Burada Erran valisi Fatlun ve oğlu Ebu'l-Esvar ile Doğu Anadolu'ya akınlar düzenlerler. Van Gölü'ne inerler. Burada Bizans generali Haçik'i yendiler. Savaşta Haçik öldü.

Tuğrul Bey'in kardeşi İbrahim Yınal, Hemadan ve İsfahan'ı fethedip Dicle Irmağı kenarlarına kadar geldi. Aras Nehri'ni aşarak Erran'a ulaştı. O sırada Şeddadoğulları Beyliği'nin merkezi Dovin'i, kuşatan Bizans ordularını bozguna uğrattı. Hasan Bey'de Erzurum ve Pasinler civarını fethetti. Ayrı bir hakimiyet bölgesi kurmak amacı ile isyan eden kardeşi İbrahim Yınal isyanın bastıran Tuğrul Bey 1054 yılında kuvvetli bir ordu Anadolu'ya girdi. Van Gölü civarındaki Muradiye ve Erciş'i aldı. Malazgirt'e kadar geldi. Artan Türkmen nüfusundan dolayı Anadolu'da yeni bir yurt aramak ihtiyacını duydu. Anadolu'ya üç koldan akın düzenledi. Birinci kol: kuzeyde Kafkaslara, batıda Canik ormanlarına, güneyde Tercan, Hanzit ve Erzincan'a kadar uzandı. İkinci kol: Oltu yöresinden geçip, Çoruh Vadisi'nden Bayburt'a kadar geldi. Üçüncü kol: Bizans komutanı Gagik ile savaştı. Bizans ordularını yok etti. Kış yaklaştığından Tuğrul Bey geri döndü. Daha sonra Tuğrul ve Alpaslan, Anadolu'yu yurt edinmek amacı ile akınlar düzenlediler.

Bizans Kralı Romanos Diogenes, Anadolu'da karışıklığa düzeltmek, ye-

niden fethetmek, Türk akınlarına son vermek amacı ile Anadolu'ya sefer düzenledi. 200 bini aşkın muazzam orduda, Balkanlardan getirdiği Hristiyan Türklerden Peçenekler, Uzlar, Kıpçaklar Hazar Ötesi Türkler, İslavlar (Ruslar), Almanlar (Gotlar), Bulgarlar, Franklar, Ermeniler, Gürcüler bulunuyordu. Ayrıca malzeme çeken 1000 araba ve mancınık vardı.

Sultan Alpaslan'ın 40 bin akıncı kuvveti vardı. Selçuklu Devleti'ne tabi bölgelerden 10 bin akıncı katılması ile ordu ancak 50 bin kişiye ulaştı. Sultan Alpaslan Ahlat'tan Malazgirt yakınlarına geldi, ovaya hakim olan Rahve Tepesine karargahını kurdu. Gönlünde iman ve Türk cihan hakimiyeti duygusu dolu bir avuç yiğit koca bir ordunun karşısında set oldu. Bütün İslâm şehirlerinde İslam'ın kılıcı olan Müslüman Türklerin zafer kazanması için dualar edildi. Sultan Alpaslan'ın yanında ünlü komutanlarından Gevherayin, Afşin, Savtekin, Sunduk, Aytekin, Tarankoğlu, Ahmetşah, Demleçoğlu Mehmet, Duduoğlu; Selçuklu emirlerinden Kutalmışoğlu Mansur, Süleyman, Devlet, Alpilek, Artuk, Tutak, Danişment, Saltuk, Mengüçük, Çavlı, Çavuldur ve Porsuk yer aldı.

26 Ağustos 1071 Cuma sabahı Sultan Alpaslan bembeyaz bir elbise giyerek komutanlarını topladı. Savaş hazırlıklarını tamamlandığını bildirdi. Kısa etkileyici bir konuşma yaptı. Şehit olursam, bu elbisem benim kefenim olacaktır dedi. Düşmana bütün gücü ile saldırıldı. Kahraman Türk askerleri kendisinden kat kat kalabalık insan seline daldılar. Savaş gün kararana kadar sürdü. Bizans ordusu dağıldı. Büyük bir yenilgiye uğradı. Bize Anadolu'nun kapılarını açan, Anadolu'yu ebedi yurt yapan cihanın en büyük zaferi kazanılmış oldu. Bu zaferden kısa bir süre sonra Anadolu'nun büyük bir kısmı Türk Yurdu oldu. Bu olay Türk Tarihi'nde dönüm noktasıdır.

XII. asırda Büyük Selçuklu Devleti'nin çöküşü ve Harzemşahların yükselişi döneminde, Anadolu'ya büyük bir Türkmen göçü yapılmıştır. 1220 yılından sonra yıkıcı ve acımasız Moğol istilası Türkmenlerin yoğun bir şekilde Azerbaycan ve Anadolu'ya göçmesine sebep oldu. Anadolu Selçuklu beyleri akın akın gelen aşiretleri sınırlara yerleştirdi.

Moğollar 1230 yılında Azerbeycan'daki Maraga, Erran, Moğan gibi geniş ve zengin otlakları istila edince, Türkmenler Sivas, Amasya, Bozok yaylalarına göçtüler. Toroslara indiler. Moğollara vergi vermek için, Türkmenlerden ağır vergi toplayan bürokrasiye karşı Vefâiyye Tarikatından Türkmen Şeyhi Baba İlyas 1240'da ayaklandı. Bu korkunç Türkmen ayaklanması Anadolu Tarihi'ne yön veren önemli olaylardandır. İsyan bastırıldıktan sonra Türkmenler batıya göçtü. Osmanlı devrinin önemli simalarından Aşık Paşa ve Muhlis Paşa Baba İlyas'ın soyundandır. 1235 yılında Selçuklular Moğolların üstün egemenliğini tanıdı. 1243 yılında Moğol Komutanı Baycu Noyan 1243 Anadolu'yu istila etti. Bu olay Anadolu'daki Aşiretleri dağıttı. 1240 yılında Malatya'da oturan Germiyanlılar, 1260'da batıya göçerek Kütahya'ya yerleştiler.

Ebu el-Fida'nın tespitlerine göre, XII. asırda Antalya'nın kuzey batısında Denizli'nin dağlarına, Menderes havalisinde 200.000 çadır halkı aşiretin yaşadığını söyler. Eskişehir civarında 100.000 fazla Türkmen akını olmuştur. Aynı yüz yıl içinde yerleşik hayata geçmişlerdir.[1] Aynı devirde Suriye, el-Cezire, İran, Irak ve Azerbaycan'da kesif Türk kitleleri vardır. Bizans Tarihçisi Anna Comneus "Alexia" isimli eserinde Anadolu'da aşiretlerin karınca sürüsü gibi kalabalık olduklarını belirtir.[2] İbn-i Sait el Mağribi'nin tespitlerine göre Denizli ve Menderes Havzasında 200.000 çadır, Kastamonu ve Ankara yöresinde 30.000 çadır aşiret olduğunu yazar. Ayrıca Uludağ'dan Tarsus'a kadar uzanan hat üzerinde ve Batı Anadolu Dağları'nda kalabalık çadır halkı bulunuyordu.[3] Al-Umarî' nin tespitine göre 14. asırda Denizli Bölgesinde 200.000 çadır, Kastamonu ucunda 100.000 çadır, Kütahya'da 30.000 çadır aşiret yaşıyordu.[4] Selçukluların çöküşü sırasında Türkmen boylarının akını daha da arttı. Moğolların önünden "sel gibi akan" Türkmen Boyları bilhassa Batı Anadolu'ya Bizans hudutlarına kadar geldiler. Devrin kaynaklarına göre 3 milyondan Selçuklu Sultanı I. Kılıç Aslan, Bizans İmparatoru Manuel Kommeni 1146 tarihinde yapılan Bolvadin Savaşında mağlup etti. Yapılan Bolvadin Anlaşması sonunda bölgemiz kesin olarak Türk Yurdu oldu.

Osmanlı Döneminde İdari Teşkilat

Osmanlılarda taşra teşkilatında eyalete bağlı sancaklar[5] her birinin başında Kadı'nın bulunduğu Kaza adı verilen yönetim birimlerine ayrılmış, kazalarda mevcut köyler idari ve coğrafi sınırlarla çevrili bölgelere taksim olunmuştur. Aynı özelliğe sahip köylerden teşkil edilmiş idari bölgeye Nâhiye adı verilmiştir.[6] Nahiye tabiri yalnız yukarıda tarif olunduğu gibi, bir kazanın parçasını değil, aynı zamanda çeşitli şekillerde kullanılmaktadır. Mesela sipahiye verilen tımarların nahiye esas alınarak tevcih olunmuştur. Tımar köyleri aynı nahiye içinde bulunmasına dikkat ediliyordu. 02 Muharrem 981/04 Mayıs 1573 bir kayıttan anlaşılmaktadır.[7]

Kazalar adli, sancaklar askeri ve idari nitelikteydi. Genellikle bunların belli bir şehir merkezi olduğu için "nefs" tabiri kullanılmıştır. Zamanla devlet büyüdü, sancaklarda idari değişiklik yapıldı. Birkaç birleştirilerek eyaletler oluşturuldu. Başlangıçta Anadolu ve Rumeli olmak üzere 2 eyalet var iken, yükselme devrinde eyalet sayısı 32'ye çıktı. Karahisar-ı Sahip Sancağı Anadolu Eyaletine bağlı idi.

Sancaklar (Liva): Osmanlı İdari Teşkilatında bir birimdir. Sancak beyleri tarafından yönetilir. Sultan I. Murat zamanında Rumeli Beylerbeyliği kuruldu. Lala Şahin Paşa atandı.

Yıldırım Beyazıd 1392 tarihinde Anadolu Beyliklerini kaldırıp, Anadolu'da birliği kurunca 1393 yılında Anadolu Eyaleti kuruldu. Kara

---

[1] H. Doğru. *a.g.e.*, s. 24.
2 Anna, Comnenus., *Alexiea* s. 248-249.
3 Z. V. Togan. *Umumi Türk Tarihine Giriş* . c: 1, s. 188.
4 H. İnalçık. *Osmanlı Tarihine Toplu Bakış*, (Osmanlı). C: 1, s. 38.
5 Liva' da denilen ve eyalet idaresinin alt birimini teşkil eden birimdir. (bkz. M. Kunt *"Sancaktan eyalete 1550-1650 arasında Osmanlı Ümerası ve il idaresi"* İstanbul..1978. s.15
[6] T. Gökbilgin *''Nahiye''* mad. İ.A.,IX.s.36,37
[7] BA.KK. *Ruus*. Nr.224,s.162

Timurtaş Paşa atandı. Beylerbeyliğin merkezi Ankara oldu.1431 tarihinde merkez Kütahya oldu. Anadolu Eyaletinin 17 sancağı vardı. Bunlardan biriside Karahisar-ı Sahib Sancağıdır. XIX. asrın sonlarında Sancakların ismi Mutasarrıflık olarak değişti.

Sancakların başında mirimiran ve kapıcı rütbesi ile muhassıllar bulunuyordu.[8]

Kazalar: Bir kadının görev bölgesidir. Nahiyelerin ve köylerin birleşmesi ile meydana gelir. Yönetici sınıfı olarak kadı, subaşı, alaybeyi ve voyvodalar[9] bulunurdu. Kazalarda, reaya ve köylünün askeri olmayan şer'i ve hukuki davalarına mahalli kadılar bakardı. İnzibati işleri subaşılar yürütüyordu. Mühimme Defterlerinde "Toprak Kadıları" tabir edilen kadılar vardı. Bu kadılar köy köy gezerek, konar göçer aşiretlerle dolaşarak davalara bakardı.

Nahiyeler: Belli bir bölgede ki sınırları çizilmiş köylerin bir idari merkez altında toplanmasıyla nahiyeler oluşurdu. Nahiye, kazalara bağlı köylerden, coğrafi ve idari manada sınırları çizilerek oluşturulan bölgeleri ifade eden bir tabirdir. Osmanlılarda nahiye tabiri çeşitli anlamlarda kullanılmıştır. XVI. asırda Akşehir Sancağında nahiye terimi hem merkez kaza için kullanılmış[10] hem de kazanın alt birimi olarak kullanılmıştır. Cumhuriyet Döneminde Bucak ismini aldı. Günümüzde bu idari birim kaldırılmıştır. Arşiv kayıtlarında bu üniteler için nefs terimi kullanılmaz

Köyler (Karye)-Mezralar: Osmanlı taşra teşkilatının en küçük yönetim birimi mahalle ve köylerdir. Köy, insanların bir arada yaşama ihtiyaç ve alışkanlıklarının sonucu olarak meydana çıkmış, en küçük yerleşim birimidir. Burada yaşayan insanların ortak karakterdeki ihtiyaçlarını karşılamak üzere mahalli idare birimi olarak idare örgütüne köy idaresi denir.

Osmanlılarda köyler şehir iskanından farklı olarak sadece toprak mahsullerini yetiştiren, hayvancılıkla uğraşan ve bunlarla geçinen, üzerinde yaşadığı toprakla organik bağı olan kişilerin iskan oldukları en küçük iskan merkezidir. Köyler ve mahalleler iktisadi, mali ve idari yönden kendi içlerinde kapalı bir ünitedir.

Türkler. Ata Yurttan, Ana Yurda göçtüklerinde önceleri şehirlerin varoşlarında kışlamışlardır. XIV, XV ve XVI. asır kayıtlarında Anadolu'da mezraların şehirlerden ve köylerden çök olmasının nedeni budur. Konar göçerler iskan olmaya başlayınca önce çiftlikler kurdular. Çiftlikler zamanla büyüdü köyler oluştu.

Köylerin devletle olan işlerin yürütülmesi XIX. asrın ilk yarısına kadar imam ve tımarlı sipahiler tarafından yönetiliyordu. Bu tarihten sonra muhtarlık teşkilatı kuruldu. Daha üst düzey işleri ise naibler ve kadılar yürütüyorlardı.[11]

Mahalleler: Mahalle, mahall kökünden türemiş bir kelime olup, önceleri konaklama yeri anlamında kullanılmıştır. Zamanla bir iskan coğrafyası kavramı olarak kullanılmaya başlamıştır. Yoğun bir nüfusu bünyesinde barındıran şehir ya da bazı büyük köylerin alt birimidir.

İskan coğrafyacıları göre mahalle, günümüzde, şehir platformunda bir yerleşme şeklidir. Bir ailenin fertleri olsun, olmasın aralarında sosyo - ekonomik bağlar kurmuş, karşılıklı dayanışma sistemine ulaşmış, birbirleri arasında ki tecrit faktörlerini yıkmış kimselerin birbirlerinden uzak ya da yakın mesafede kurmuş oldukları meskenlerin meydana getirdiği topluluktur.

Osmanlı şehirlerinde mahalle, soysal ve fiziki bir birimdir. Mahalle birbirini tanıyan, bir ölçüde birbirinin davranışlarından sorumlu, sosyal dayanışma içinde olan kişilerden olan kişilerden oluşmuş bir topluluğun yaşadığı yerdir. Osmanlı çağındaki tanımı ile aynı mescidde ibadet eden cemaatin şehir kesimidir. Mahalleler mescit veya cami merkezli idi. Mahallelerin bazıları mescitlerin isimlerin taşırdı. Afyon'daki Cami-i Kebir, Akmescid, Tac Ahmet, Arap Mescid Mahalleleri isimleri, mahalledeki aynı isimli mescitlerden almıştır. Bu mescitler önce yapılmış, etrafına evler yapılarak mahalle oluşmuş, mahalle mescidin ismini almıştır.

Muhtarlık teşkilatı kuruluncaya kadar köylerde "Kethüda", "ihtiyar" denilen kimseler yürütüyordu. Şehirlerde ise mahallenin lideri "İmamlar" idi. Çünkü mahalleler mescit merkezli idi. İmamlar camilerde, mescitlerde cemaate namaz ve diğer dini vazifelerinin yanı sıra mahalleyi ilgilendiren bütün işlerini yürütmüşlerdir. Bugünkü muhtarların yaptığı bütün işleri yürütüyordu.

İmamlar, padişahın beratı ile dini bilgileri faza, güvenilir ve sevilen kimseler arasından atanırdı. Görecekleri görev karşılığı "vazife" adı verilen ücret ödenirdi. Çoğunlukla bu ücretleri vakıflardan alırlardı. İlçelerin en büyük idari amiri olan kadılar, mahallenin yönetiminden ve temizliğinden imamları sorumlu tutarlardı.

Muhtarlık teşkilatı, II. Mahmut döneminde 1833-1836 tarihlerinde kurulmuştur. Her mahallede denenmiş, iyi huylu ve becerikli oldukları anlaşılmış mahalle halkından iki kişi oybirliği ile muhtar seçilirdi. Bunlardan birisine "Muhtar-ı Evvel" diğerine "Muhtar-ı Sani" deniliyordu. Seçilenler adı kadı sicillerine işleniyor, "Defter Nazırına" bildiriliyordu. Sancak merkezinden nazırlar bildirilen muhtarların listesini yapıp hükümet merkezindeki "Ceride Nezaretine " sunuyorlardı. Nezaret muhtarlar ve imamlar için mühürler kazdırıp, yollarlardı. Arşivimizde Bolvadin mahallerinin muhtarlarının ve imamlarının mühürleri ile onaylanmış evraklar vardır.

Karahisar-ı Sahip'te İdari Teşkilat: Karahisar-ı Sahip XII. asırdan önce Türklerin eline geçmiş, 1341 yılına kadar Sahipata Oğulları hakim olmuş, bu tarihten sora Germiyanlıların eline geçti. Yıldırım Beyazıd Osmanlı topraklarına kattı. 1402 Ankara Savaşı'ndan sonra tekrar Germiyanlılar aldı. 1428 yılında kesin olarak Osmanlılara katıldı.

[8] Naci Şahin, XIX, asırda Karahisar-ı Sancağı, İstanbil.2007,s.98

[9] 1800 yılı başında Bolvadin Kazası Voyvodası Mehmet Tahir Bey, Sandıklı Kazası Voyvodası Hacı Halilzadelerden Ali Bey'dir, Şuhut Kazası Voyvodası Oynağanlızade Himmet Beydjr. (1831 tarihli Bolvadin Atik Nüfus Defteri

[10] Bolvadin vakıf tevliyet kayıtlarında bu tabir görülebilir.

[11] İlber Ortaylı"Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli idareleri(1840-1880)."Ankara.2000. s.106

1.XV. asırda: Karahisar-ı Sahip'te ilk idari taksimat 1455 yılında yapılmıştır.[12]

1.Karahisar, 2.Kayırhisar, 3.Ulu Sincanlı, 4.Kiçi Sincanlı,5.Bolvadin, 6.Sandıklı, 7.Şuhut,

2. XVI. asırda: II.Beyazıd (1481-1512) Karahisar-ı Sahib Sancağının kaza ve nahiyeleri

Kazalar	Karahisar	Bolvadin	Sandıklı	Şuhut	Barçınlı	Çöla	Oynaş
Nahiyeler	Şehrabat	Çay					
	Kırhisar						
	Sincanlı						

Kanuni Sultan Süleyman Döneminde Karahisar-ı Sahip livası, kaza ve nahiyeleri

Kazalar	Karahisar	Barçınlı	Bolvadin	Şuhut	Sandıklı
Nahiyeler	Şehrabat	Oynaş	Çay		Çöla
	Kırhisar				
	Ulu Sincanlı				
	Kiçi Sincanlı				

3. XVII. asırda: II. Selim zamanında(1566-1574) tutulan İcmal Defterlerinde, geçen asırdaki idari taksimat devam ettiği görülür. Bu asırda Bolvadin'e bağlı olan Çay nahiyesi kaza haline getirilmiştir. Ayrıca Barçınlı kazası XVII. asrın ilk yarısında Barçınlı ve Nevahi-i Barçınlı isminde iki kaza haline gelmiştir. Sincanlı kazası, Karamık kazası ve Çölabad kazaları da yine bu asırda kurulmuştur.

1572 yılında Karahisar-ı Sahip Livasının kaza, nahiye ve köyleri

Nahiyeler	Mahalleler	Köyler	Mezra	Çiftlik	Çayır-Kışlak
Şehrabat	35	61	29	14	18
Kıyır Hisar	0	75	40	27	21
Hisar	0	30	42	12	29
Ulu Sincanlı	0	36	12	14	34
Kiçi Sincanlı	0	6	3	0	4
Bolvadın	11	45	21	2	37
Barçınlı	0	135	122	6	66
Oynaş	0	8	19	3	17
Şuhut	9	110	41	14	96
Sandıklı	5	113	43	14	136
Çöla	0	39	22	5	62
TOPLAM	59	653	394	111	520

1621 Tarihli Avarız Defterinde göre Karahisar-ı Sahip Kazaları

Karahisar-ı Sahip	Barçınlı	Bolvadin	Çay	Çölabad
Karamık	Nevah-ı Barçınlı	Sandıklı	Sincanlı	Şuhut

[12] MM.230.4. s.1-27 Suret-i defteri evvel Karahisar Sancağında yayaların beyan eder. İşbu defter mucibince zikr olunur. Tahriren fi evail-i Cemaziye'l-Evvel sene 859(1455)

1839 yılında Anadolu Eyaleti'nin merkezi Kütahya'dan Bursa'ya taşındı. Bursa merkez olmak üzere Hüdavendiğar Eyaleti kuruldu. 1867 yılında Hüdavendiğar Vilayeti ismini aldı. Vilayetin Merkezi Bursa Sancağı'dır.Bunun dışında Karesi Sancağı (Balıkesir), Ertuğrul Sancağı (Bilecik), Kütahya Sancağı ve Karahisar-ı Sahip Sancağı olmak üzere 5 sancağı vardı.Nevahi-i Barçınlı Kazası Karahisar-ı Sahip Sancağına bağlı idi. Daha sonra Karahisar-ı Sahip iki Muhassalığa ayrıldı.

1.Karahisar-ı Sahip Muhassalığı: Merkez Karahisar-ı Sahip, Sandıklı, Şuhut, Sincanlı, Çölabad ve Çal Kadılıkları

2.Bolvadin Muhassalığı: Merkez Bolvadin, Çay, Karamık, Barçınlı (Bayat), Nevahi-i Barçınlı, İshaklı kadılıkları[13]

1867 yılında muhassılıklar kaldırıldı. Bu görevi kaymakamların başkanlığında kurulan Kaza İdare Meclisleri yürüttü.

XIX. asır: Hüdavendigar Salnamelerine Göre Karahisar-ı Sahip Livası kazaları

1287-1288-1289 (1870-1871-1872) tarihli salnamelere göre	1291-1296(1874-1879) tarihli salnamelere göre	1301(1884) tarihli salnameya göre
Karahisar-ı Sahip Kazası Sincanlı Nahiyesi	Karahisar-ı Sahip Kazası Şaphane Nahiyesi	Karahisar-ı Sahip Kazası Şuhut Nahiyesi
Sandıklı Kazası	Sandıklı Kazası Şeyhlü Nahiyesi maa Hun Danişmentli Nahiyesi Geyikler maa Tazkırı	Sandıklı Kazası Şeyhlü Nahiyesi Geyiklen Nahiyesi Dazkırı Nahiyesi
Bolvadin Kazası Karamık Nahiyesi	Bolvadin Kazası Karamık Nahiyesi Çay Nahiyesi Şuhut Nahiyesi Çölabad Nahiyesi	Bolvadin Kazası İshaklı Nahiyesi
Çal Kazası	Çal Kazası Baklan Nahiyesi	Çal Kazası Baklan Nahiyesi
Musluca Kazası[1]	Aziziye Kazası	Aziziye Kazası
İshaklı Kazası[2] maa Çay	-	-
Şeyhlü Kazası[3] maa Çivril	-	-
Geyikler maa Danişmentli-Tazkırı	-	-
Baklan Kazası	-	-
Şuhut maa Çölabad Kazası	-	-
Nevah-i Barçın Kazası	-	-
Han Barçın Kazası	-	-

1882-1891 Tarihlerinde Karahisar-ı Sahip Sancağının kazaları

Kazalar	Karahisar	Sandıklı	Bolvadin	Aziziye	Şuhut	Sincanlı	Çal
Nahiyeler	Etraf Şehir Sincanlı Şeyhlü	Geyikler	Çay İshaklı	Bayat			

[13] Bu tarih de. Başmakçı, Çobanlar, Dazkırı, Evciler, Hocalar, İscehisar ve Kızılören köydür. İhsaniye'de Belce Meşe isminde köydür. Dinar Geyikler ismi ile Sandıklı'ya bağlı nahiyedir. Emirdağ'da Musluca ismi ile Bolvadin'e bağlı nahiyedir.

4 Mart 1898 Tarihinde Karahisar-ı Sahip Sancağının Kazaları ve Nahiyeleri

Kazalar	Nahiyeler	Köyler
Karahisar-ı Sahip	Merkez Nahiye	33
	Çobanlar	7
	İsçe-Hisar	16
	Karaca Ahmet Sultan	18
	Sincanlı	23
	Güneği	8
	Şuhut	28
	Oynağan	10
	Ablak	13
Sandıklı	Merkez Nahiye	37
	Hocalar	22
	Çukurca	7
	Kızıl Viran	11
	Kınık	16
	Geyikler	36
	Çivril	27
	Şeyhlü	22
	Kırgıllı	18
	Dazkırı	23
	Çardak	10
Bolvadin	Merkez Nahiye	10
	Çay	9
	İshaklı	12
	Orta	6
Aziziye (Emirdağ)	Merkez Nahiye	20
	Bayat	8
	Han Barçın	8
	Manahoz	11
	Salihler	15
	Toplam	484

NEVAHİ-İ BARÇINLI KAZASI (Aziziye-Emirdağ)

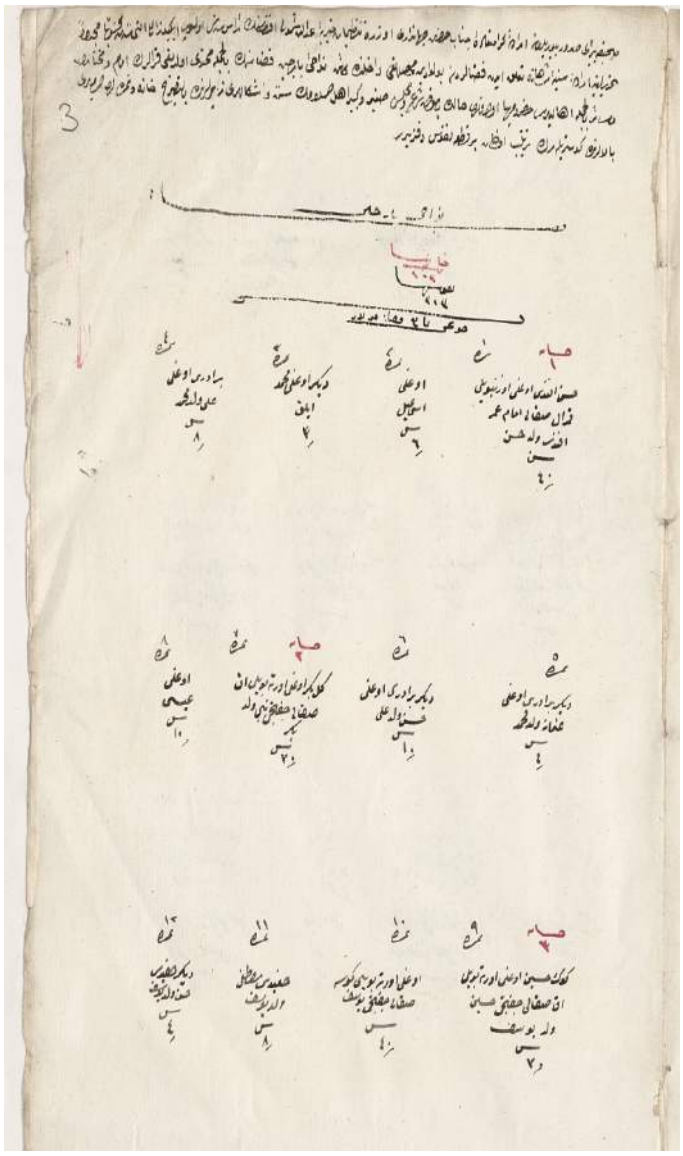
XVII. asrın ortalarında Barçınlı kazası ikiye ayrılarak, Barçınlı ve Nevahi-i Barçınlı isminde iki kaza kurulmuştur. XIX, asrın başlarında Han Nahiyesi ile Barçınlı (Bayat) Nahiyesi birleştirilerek Hanbarçın kazası kurulmuştur.

Bunlar merkezleri olmayan kaza ve nahiyelerdir. Sınırları içinde en büyük yerleşim merkezi olan yere kadı atanıyordu, buralar kazanın merkeze oluyordu. Nevahi-i Barçınlı Kazasının ilk merkezi Çoğu(Kemerkaya) idi. Daha sonra Cırgın Köyü Musluca isminde nahiye merkezi olunca idare merkezi buraya taşındı.1870 yılında Aziziye ismi ile kaza oldu.

Nevahi-i Barçınlı kazasının sınırları şimdiki Emirdağ ilçesini ve Cifteler İlçesinin bir kısmını kapsıyordu. Bu nedenle Nevahi-i Barçınlı, Barçınlı (Bayat) ve Han Barçın'ı birleştirip 1870 yılında Aziziye kazasını kurulmuştur...1932 yılında Emirdağ ismini almıştır.

EKLER

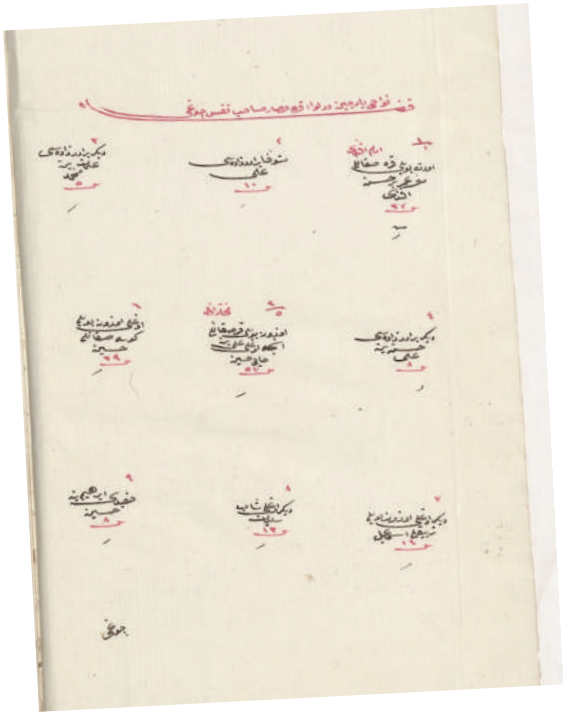
Ek-1 BOLVADİN MUHASSILIĞINA BAĞLI
NEVAHİ-İ BARÇINLI KAZASI KARYELERİNİN (Köyleri)
H.1246/M.1831 TARİHLİ NÜFUS ATİK DEFTERİ[14]

Çevirisi: Sudur buyrulmağın irade-i keramnale-i çenab-ı huzuru cihandarı üzere Tanzimat-ı Hayriye-i adalet-i şura iktizasının şurasından olup iki yüz elli altı senesine mahsuben müceddeden tahriren irade-i seniyye-i şehane tayin iden kazalardan BOLVADIN MUHASSALIĞI dahilinde kâin Nevahi-i Barçınlı kazasının bi'l-cümle mahallinde olduğu kuraların imam ve muhtarlarından vesair bi'l-cümle ehalilerin huzuru veçhile oldukları halde ber mucib-i şer'i ve mahalli sağir ve kebir ehli esamleri sinni ve eşkalleri zirlerinde bi'l-tasrih hane ve numaraları isimleri balalarına gösterilerek terteb olunun bir kıta nüfus defteridir.

Kaza-i Çoğu

[14] H 1246 /1831 tarih ve BOA.NFS,d-1687.. 2 Bolvadin Muhassalığına tabi Nevahi-i Barçınlı Kazası Nüfus Atik Defteri

Ek-2 Kaza-i Nevahi-i Barçınlı der-liva-Karahisar-ı Sahip Nefs-i Çoğu

Ek-3 BOLVADİN MUHASSALINA BAĞLI NEVAHİ-İ BARÇINLI KAZASININ KÖYLERİ

S. NO:	MUHASSILIK	KAZASI	KARYESİ	HANE	NÜFUSU	AŞİRETİ
1	Bolvadin	Nevahi-i Barçınlı	Çoğu(M)	61	285[4]	Morcalı Türkmeni
2	Bolvadin	Nevahi-i Barçınlı	Türkmen	33	102	Musluca Türkmeni
3	Bolvadin	Nevahi-i Barçınlı	Cırğın	132	406	Musluca Türkmeni
4	Bolvadin	Nevahi-i Barçınlı	Halhan	55	185	Musluca Türkmeni
5	Bolvadin	Nevahi-i Barçınlı	Suvermez	45	157	Musluca Türkmeni
6	Bolvadin	Nevahi-i Barçınlı	İkizce	8	37	Musluca Türkmeni
7	Bolvadin	Nevahi-i Barçınlı	Dağılkan	11	31	Musluca Türkmeni
8	Bolvadin	Nevahi-i Barçınlı	Horan	11	36	Musluca Türkmeni
9	Bolvadin	Nevahi-i Barçınlı	Soğukkuyu[5]	13	40	Musluca Türkmeni
10	Bolvadin	Nevahi-i Barçınlı	Karacalar	11	39	Musluca Türkmeni
11	Bolvadin	Nevahi-i Barçınlı	Temircili	27	71	Musluca Türkmeni
12	Bolvadin	Nevahi-i Barçınlı	Temircili	6	22	Temircili Yörük
13	Bolvadin	Nevahi-i Barçınlı	Çifteler	134	388	Tatar Muhaciri
14	Bolvadin	Nevahi-i Barçınlı	Alikel	181	532	Bozulus Türkmeni
15	Bolvadin	Nevahi-i Barçınlı	Alikel	6	12	Akçakoyunlu[6]
16	Bolvadin	Nevahi-i Barçınlı	Alikel	4	11	Misafir parakende
17	Bolvadin	Nevahi-i Barçınlı	Ali Kavak	54	288	Morcalı Türkmeni
18	Bolvadin	Nevahi-i Barçınlı	Firikli	23	78	Bozulus-Pörnek
19	Bolvadin	Nevahi-i Barçınlı	Pörnek	38	102	Pörnek Türkmeni
20	Bolvadin	Nevahi-i Barçınlı	Veysel	21	96	Musluca Türkmeni
21	Bolvadin	Nevahi-i Barçınlı	Çifteler civarı	1	2	Pehlivanlı Türkme
22	Bolvadin	Nevahi-i Barçınlı	Çifteler civarı	1	2	Tatar Muhaciri
23	Bolvadin	Nevahi-i Barçınlı	Çifteler civarı	86	230	Karinibat Muhaciri
24	Bolvadin	Nevahi-i Barçınlı	Hamzahacılı	52	135	Hamahacılı Türkmen
25	Bolvadin	Nevahi-i Barçınlı	Tavulga-Alasakal	70	209	Bozulus Türkmeni
26	Bolvadin	Nevahi-i Barçınlı	Tavulga-Sofulu	45	134	Bozulus Türkmeni
27	Bolvadin	Nevahi-i Barçınlı	Bademli-Sofulu	98	291	Bozulus Türkmeni
28	Bolvadin	Nevahi-i Barçınlı	Tavulga-Alasakal	78	229	Bozulus Türkmeni
29	Bolvadin	Nevahi-i Barçınlı	Davulga-Zeynelli	33	98	Bozulus Türkmeni

Ek-4 Nevahi-i Barçınlı kazasına bağlı Suvermez köyünün H 1246/M 1831 tarihli nüfus defteri (Suvermez köyünün kurucusu Musluca Aşiretinin Beyi Çavuş Oğullarıdır)

YABANCI BASINDA ÇIKAN AFYONKARAHİSAR HABERLERİNDEN SEÇMELER-1 (1826-1960)

Hasan Tahsin GÜNEK*

Gazeteler; yurtta ve dünya da meydana gelen iktisadi, sosyal ve kültürel olaylarla ilgili olarak okuyucularına ve topluma haberler ve bilgiler vermek amacıyla günlük olarak veya daha farklı zaman dilimlerinde çıkarılan yayınlardır.

Gazeteler bu işlevlerini yerine getirirlerken tarihe de bir not düşerler. Yani bir arşiv belgesi niteliğindedirler. Dolayısıyla "Yabancı Basında Afyonkarahisar" adlı bu çalışmadaki amaç, 19. ve 20. yy.da yabancı basında çıkmış olan gazeteleri taramak suretiyle, Afyonkarahisar'la ilgili haberlerin yayınlandığı tarihlerde, şehrin mevcut sosyal, kültürel ve iktisadi hayatına ilişkin bilgiler elde etmeye çalışmaktır. Bu dönemlere ilişkin yapılmış çalışmalar ne yazıkki çok azdır.

Afyonkarahisar ile ilgili haberler yayınlayan yabancı gazeteler taranırken, doğrudan Afyonkarahisar'ı haber yapan ya da ilgili haberin büyük kısmın da ya da belirli bir bölümünde Afyonkarahisar'dan bahseden gazeteler buraya aktarılmaya çalışılmıştır. Ayrıca aynı haberden bahseden onlarca gazeteden tekrarlardan kaçınmaya çalışılırken, dünyadaki etkisini de ortaya koyabilmek için bazen farklı ülkeler bazında aynı haberi yayınlayan gazetelerin birkaçına yer verilmek durumunda kalınmıştır. Ayrıca gazetelerin yayınlandığı ülkeler, diller ve zaman açısından dikkat edilmesi gereken bir hususta, yayın tarihindeki imparatorluklar ve devletler sınırları ile tebaalarıdır. Örneğin 19 ve 20 yy. başlarındaki Avusturya'da Alman dilinin yanı sıra İtalyanca, Slovence, Macarca gibi dillerde de gazeteler yayınlanmıştır. Ya da başka ülkelere göç etmiş topluluklar yaşadıkları ülkelerde zaman zaman kendi dillerinde gazeteler çıkarmışlardır. Bu yazıda, gazeteler yayınlandıkları ülkeler bazında tarihsel sıralamaya konulmuştur.

Yabancı ülkelerde yayınlanan, inceleme ve taraması yapılan bu gazetelerde, Afyonkarahisar'a ilişkin çok çeşitli ve ilginç bilgilere ulaşılmaktadır. Yapılan haberler belirli ölçülerle sınıflandırılıp değerlendirildiğinde 19. yy ikinci çeyreğinde isyan eden Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa'nın Mısır Ordusu ile Anadolu'ya girip, Afyonkarahisar'da dahil olmak üzere pek çok bölgeyi ele geçirmesi ve bundan doğan sonuçlar öne çıkmaktadır.

19. yy üçüncü çeyreğinde ise Anadolu'ya seyahatler düzenleyen bazı seyyahlardan ve bunların Afyonkarahisar'da başlarından geçen bazı hadiselerden bahseden haberler ve yayınlar dikkat çekmektedir.

UN INCENDIO

(Por telégrafo)

París 31.—Telegrafían de Constantinopla que la ciudad Aflun Karahissar, importante centro comercial de la Anatolia, ha quedado casi destruida á consecuencia de un terrible incendio que duró 32 horas.

Las pérdidas son considerables.—*Fabra.*

19. yy son çeyreğine gelindiğinde ise; yabancı basında Afyonkarahisar'a dair yayınlanan haberlerin sayısında bir artış olduğu görülmektedir. Bu gazete haberlerinde ise en dikkate değer olanlar ise, Afyonkarahisar'da inşa edilen ve edilmesi düşünülen demiryolu hatları, Afyonkarahisar'a demiryolunun gelişi ile Afyonkarahisar istasyonunun açılışına dair haberler önem kazanmakta ve 20. yy başlarına kadar bu yöndeki haberler devam etmektedir.

20. yy ilk çeyreğinin başlarında yayınlanan gazete haberlerinde, 1902 Büyük Afyonkarahisar Yangını önemli bir yer tutmuştur. Bu gazetelerde, çıkan yangından haberler verilirken aynı zamanda bazı gazeteler okuyucularına Afyonkarahisar şehrine ilişkin açıklayıcı ve ayrıntılı bilgilerde veriyorlardı.

Gazetelerde öne çıkan bir başka haberde ise; Balkan Harbi'nde destek amacıyla cepheye gönderilen Afyonkarahisar Redif Taburu'ndan bahsedilmektedir. Gazete sayfalarında yer alan diğer bir konu da Afyonkarahisar Ermenileri ve misyonerlerin çalışmalarıdır. Birinci Dünya savaşının hemen öncesinde yer alan dikkat çeken bir haber de, Fransız Pilot M. Vedrines tarafından gerçekleştirilen Paris-Kahire uçuşundan ve uçuş rotasında bulunan Afyonkarahisar'a inişinden bahsetmektedir.

Birinci Dünya Savaşı başladıktan itibaren yabancı basında çıkan haberlerde Afyonkarahisar, şehirde kurulan savaş esirleri garnizonu ile adından bahsettirmektedir. Afyonkarahisar savaş esirleri garnizonuna ilişkin yayınlanan haberlerde, şehre ilişkin genel bilgiler verilmektedir. Bunun yanında, esir garnizonuna gönderilen savaş esirlerinin isimleri, çeşitli yardım kuruluşları ve diğer heyetler tarafından kampa yapılan ziyaretlerden, kampta savaş esiri olarak yakınları bulunanların bu savaş esirlerine mektup, koli ve paket gibi postalarını ne şekilde gönderebilecekleri yönünde bilgilere yer verilmektedir.

* Araştırmacı - Yazar

Birinci Dünya savaşının akabinde, Yunan saldırısı ve işgalleri neticesinde Afyonkarahisar'a dair haberlerde büyük bir artış görülmektedir. Bu yayınlanan haberlerde Afyonkarahisar ve çevresinde devam eden çarpışmalardan, şehrin 27 Mart 1921 ve 13 Temmuz 1921 tarihlerinde iki defa yaşadığı yunan işgallerinden haberler verilmektedir. Afyonkarahisar'ın Yunanlılarca ele geçirildiğini haber veren gazete haberleri, bunun Yunanistan'da büyük bir coşkuyla karşılandığını, başta Atina ve diğer Yunan şehirlerinde büyük kutlamalar yapıldığı, bütün Yunan şehirlerinin bayraklarla süslendiği, kiliselerde kutlama amaçlı olarak çanların çaldığından okuyucularına bildirmektedirler.

Ancak bu döneme ilişkin yabancı basında çıkan Yunan kaynaklı haberleri okurken biraz dikkatli olmak gerekmektedir. Çünkü savaş cephede devam ederken, Yunan mercilerince, gerek Yunan kamuoyu ve gerekse de müttefik ülke kamuoylarına yönelik olarak zaman zaman yanıltma amaçlı veya kasıtlı olarak haberler yapılmaktadır. Çünkü Yunanlıların Anadolu'da giriştiği işgal hareketi sırasında uğradığı birçok başarısızlıkları özellikle kendi kamuoyundan gizleme çabasının ön plana çıktığı görülmektedir.

Bütün bu Anadolu'yu işgal çabaları sonucunda, 26 Ağustos 1922 tarihinde Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Afyonkarahisar'dan başlayan Türk Taarruzu tüm yabancı basında hayret ve takdirle izlenmiş ve Yunanlıların düştüğü zor durum gazete haberleriyle gözler önüne serilmiştir.

Bu dönemler boyunca yayınlanan yabancı gazeteler sayfalarında, Afyonkarahisar ve çevresinde yaşanan deprem, sel, su baskını, toprak kaymaları, maden göçüklerine ve ilginç bir olay olan Afyonkarahisar semalarında leylekler ile kartallar arasında yaşanan bir mücadeleye de yer verilmiştir. Şimdi tüm bu bilgiler ışığında yabancı basında çıkan Afyonkarahisar ile ilgili haberlere hep beraber bakalım.

FRANSIZ GAZETELERİNDE AFYONKARAHİSAR

Journal Politique et Litteraire 28 Eylül 1826 Perşembe Toulouse

İstanbul 25 Ağustos - Sultan yeni yayınlanan fermanında emrinde bulunan paşalarını gayretleri nedeniyle ödüllendirmek için bazı sancakları idarelerine verdi. Bunlardan Serasker Hüseyin Paşa'ya Menteşe yöresini; Mehmet İzzet Paşa'ya Kütahya, Ankara ve Karahisar bölgelerini verdi.

Journal Politique et Litteraire 31 Mart 1833 Pazar

İki gün önce Lzgsbourg gazetesinde çıkan olumsuz haberler bugün doğru çıktı. Mısır askerlerinin bir kolunun İzmir'e yönelecek gibi göründüğü bildiriliyor. Bu da İbrahim Paşa'nın ordusunun ana ikmalini kolaylaştıracak demektir. Bu arada oğlu babasının taleplerini yerine getirme de hızlı davrandı ve Karahisar düştü.

La Lanterne 02 Eylül 1902 Salı

Türkiye

İstanbul 31 Ağustos-Anadolu şehirlerinden Afyonkarahisar çıkan yangınla harabe oldu. Yangın otuz iki saat sürdü.

L'express Du Midi 31 Ocak 1916 Pazartesi

Anadolu'da deprem

Petrograd 30 Ocak.

-Anadolu'nun Kuzeybatısında merkez üssü Afyonkarahisar olan bir deprem meydana geldi. Bu şehir geniş bir ovanın ortasında yer alan ve çevresinde antik Synnada şehri, Çay, Karaarslan ve Murat Dağı ile çevrili 25.000 nüfuslu bir yerleşim yeridir. Bu istasyon ayrıca İzmir ile Bağdat-Konya yönünden gelen hatların kavşak noktasında bulunur. Keçe üretimi, altın ve gümüş işlemeciliği ve askeri malzemelerin imalinin yapıldığı bir sanayi kentidir. Bunun yanında adından da anlaşılacağı üzere büyük miktarlarda Afyon veya Afiyun da üretilir. Siyah kayanın üzerindeki kalenin eteklerinden ovaya doğru yayılan şehrin, göze çarpan belli başlı özelliklerinden birisi de minare ve kubbeleridir.

L'ouest Eclair 01 Eylül 1920

Küçük Asya'da Yunan Zaferi

İzmir 31 Ağustos- Uşak'ı savunan düşman güçleri geri çekilmek zorunda kaldı. Düşman kayıpları çok önemlidir. 12 makineli tüfek, 90 at, 4 lokomotif ve 100 otomobil ele geçirildi. Uşak'tan Afyonkarahisar'a geri çekilmekte olan cephane yüklü bir tren Uşak'ın 15 kilometre doğusunda imha edildi. Uşak havaalanında yanmış bir uçak ile çeşitli havacılık ekipmanı bulduk.

Le Gaulois 13 Şubat 1921 Pazar

Yunanlılar Türklere saldıracak

İstanbul'daki Yunan birlikleri ileri harekât için hazırlıklarını tamamladılar. İzmit ve Bursa Yunanlıların eline geçti. Uşak civarında Türklerin zayıf bir direnişi var. Yunan saldırılarında ana hedefler Eskişehir ve Afyonkarahisar'dır.

L'ouest Eclair 27 Mart 1921 Pazar

Yunanlılar ve Türkler Karşı Karşıya

İstanbul 24 Mart-Kemalistlere karşı Yunan saldırısı dün Bursa ve Uşak bölgelerinde etkili oldu. Domaniç Dağı, Alacadağ ve Asarcık Dağı gibi bölgelerde ve demiryolu kavşakları olan Eskişehir ve Afyonkarahisar'ı savunmakla görevli Kemalist hatlara saldırılar yapıldı. Son gelen bilgilere göre, Yunan birlikleri herhangi bir direnişle karşılaşmadan Bursa bölgesinde 20 km ve Uşak'ın 30 km doğusuna kadar ilerlemiştir. General Papulas Küçük Asya'daki Yunan askerlerine hitaben yaptığı bir açıklamasında "Yakında siz Yunan medeniyetinin kuruluşunu tamamlayacaksınız" dedi.

Le Confedere 28 Mart 1921 Pazartesi

Küçük Asya'da Savaş

Küçük Asya'da yunan saldırısı başladı. Yunan askerleri tarafından İzmir'in güneybatısından başlayıp İzmit körfezine kadar uzanan cephe hattında Yunanlıların ana hedefleri Ankara hattı üzerinde olan Eskişehir ile İzmir-Konya hattı üzerinde bulunan Afyonkarahisar şehirleridir. Yunan Küçük Asya ordusunun mevcudu 110.000 kişiye ulaştı. (Havas)

L'ouest Eclair 29 Mart 1921 Salı

Atina 28 Mart-Türklerin Afyonkarahisar'ı tahliye ettikleri ve Yunanlıların şehri işgal ettikleri gayrı resmi çevrelerce duyuruldu.

Başka bir askeri kaynakta, Yunanlıların Afyonkarahisar'ı öğleden sonra ele geçirdiklerini doğruladı.

Le Gaulois 29 Mart 1921 Salı

Yunan Harekâtı devam ediyor

Yunan Ordusu 27 Mart öğleden sonra saat 15.00'te Afyonkarahisar'ın Yunan birliklerince ele geçirildiğini resmen ilan etti. Afyonkarahisar'ın Yunan ordusu için çok büyük önemi bulunduğundan Yunan harekâtında önemli bir

hedefti. Burası bir hatla Konya'ya, bir hatla Manisa ve İzmir'e bağlantılıdır. Diğer taraftan H.paşa-İzmit-Adapazarı ve Eskişehir'den gelen hat ise, büyük savaştan önce Alman sermayesi ile buraya kadar ulaştı. Aynı şekilde Balıkesir –Bandırma hattı da bu yola kavuşur. Tüm bu nedenlerden dolayı Yunan ordusunun neden Afyonkarahisar ile aşırı ilgilendiği ve saldırdığı daha iyi anlaşılıyor.

Küçük Asya Ordusundan Açıklama

25 Mart Eşme-Balmahmut hattında bizim askere düşman saldırdı. Afyonkarahisar'ın 8 km batısındaki Araplıçiftlik'e kadar devam eden karşı saldırımız gecenin yaklaşmasıyla durdurulmak zorunda kalındı. Kayıplarımız önemsizdir.

Le Gaulois 30 Mart 1921 Çarşamba

Savaşın üçüncü safhasında Yunan harekâtı tüm hızıyla devam ediyor. Yunanlılar, Yunan Genelkurmayının planlarının çok iyi hazırlanıp, zamanın da uygulandığını söylüyor. Dün Afyonkarahisar'ın Yunan ordusunca ele geçirilmesi Yunanistan'da büyük bir coşku ve sevinçle karşılandı. Başta Atina olmak üzere diğer tüm şehirlerde kiliseler de çanlar çalınıp, ışıklı kutlama gösterileri ve ordu lehinde tüm sokaklarda tezahüratlar yapılmıştır.

Dün gelen habere göre Afyonkarahisar Pazar öğleden sonra Türklerin başarılı ve kuvvetli savunmalarına karşın işgal edildi. Peş peşe yapılan saldırılar neticesinde Türkler ağır kayıplar verdikten sonra en son süngü hücumu ile Konya yönüne geri de birçok esir ve savaş malzemesi bırakarak çekilmek zorunda kaldılar. Saldırı başında, Yunan askeri operasyon planına göre Yunan ordusunun iki amacı vardı. Bunların ilki Eskişehir-Ankara hattını ele geçirmek, diğeri de iki ordu arasında kavşak bir noktada bulunan Afyonkarahisar ve Konya hattını ele geçirmekti.

L'Humanite 30 Mart 1921 Çarşamba

YUNAN HAREKÂTI

Atina 29 Mart-Resmi açıklama; Gün boyu sert direnç gösteren düşman, süngü harekâtı ile Konya yönüne geri çekilmeye mecbur kalmıştır. Afyonkarahisar şehrindeki mücadeleler 15 saat civarında devam etmiştir.(Havas)

Le Confedere 30 Mart 1921 Çarşamba
Dış Haberler

Yunanlıların Anadolu'da ilerleyişi sürüyor. Ankara ve İzmir arasındaki Afyonkarahisar şehri işgal edildi.

Le Figaro 01 Nisan 1921 Cuma

YUNAN ORDUSUNUN HAREKÂTI

Kemalist Ordu Karşı Koymaya Hazırlanıyor!

İstanbul 30 Mart- Anadolu'daki Kemalist ordudan alınan en son haberlere göre savunma hattı için Eskişehir-Afyonkarahisar hattı üzerinde duruluyor. Bu hattın gerisinde de ikinci bir savunma hattı daha inşa ediliyor.

L'ouest Eclair 01 Nisan 1921 Cuma

İstanbul 30 Mart Anadolu'dan gelen haberlere göre Türklerin savunma hattı Eskişehir-Afyonkarahisar hattı olacaktır. Bu hattın gerisinde ikinci bir savunma hattı daha oluşturulmaktadır. Acil ihtiyaç için beş sınıfta yedek askerler göreve çağrılmıştır.

L'ouest Eclair 04 Nisan 1921 Pazartesi

Eskişehir önlerinde şiddetli çarpışmalar yaşandı.

Paris 3 Nisan. Dünkü haber (Basın açıklamasından önce alınan haber). Anadolu'daki askeri operasyonlar konusunda Yunanlılar ve Kemalistler tarafından yapılan çelişkili açıklamalar net bilgi almayı zorlaştırıyor. Ama bu mücadeleler kuzeybatıda Eskişehir önlerinde güçlü topçu ve mühimmat ile güçlendirilmiş Yunanlılara karşı veriliyor.

Afyonkarahisar bölgesinde Yunan ileri harekâtı devam ediyor. Yunan askerleri çay istasyonunu işgal etti.

L'express Du Midi 04 Nisan 1921 Pazartesi

KÜÇÜK ASYA'DA ÇARPIŞMALAR

Üstünlük sağlama mücadeleleri

İstanbul 3 Nisan. Yunanlılar tarafından yayınlanan ve Anadolu'dan gelen çelişkili haberlerle gidişatı takip etmek ve bir sonuç çıkarmak zordur. Ama şu açıkça görülüyor ki üstünlüğü ele geçirmek isteyen Yunanlılar Eskişehir'in kuzeybatısında güçlü bir topçu ve mühimmatla takviye edilmiş olan Kemalist kuvvetlere karşı taarruz ediyor. Yunan kuvvetleri Afyonkarahisar bölgesinde de ilerlemeye devam ediyor. Yunan birlikleri Çay İstasyonunu işgal etti.

L'express Du Midi 06 Nisan 1921 Çarşamba

YUNANLILAR AFYONKARAHİSAR'I TAHLİYE EDİYORLAR

İstanbul 6 Nisan-Yunan birliklerinin Afyonkarahisar'ı tahliye edecekleri ve tahliye işleminin başladığı bildiriliyor.

L'Humanite 06 Nisan1921 Çarşamba

Yunan Basınından İtiraf

Atina 4 Nisan - Tüm gazeteler de yayınlanan haberlere göre İzmir'den başlayan harekâtta askeri hedeflerin ilk aşaması tamamlandı. Afyonkarahisar'ın ele geçirilmesini Kemalist askerler engelledi. Türkler yeniden Afyonkarahisar'da!

L'ouest Eclair 08 Nisan 1921 Cuma

İstanbul 7 Nisan sabah 10.00- (Ankara Resmi Açıklama) Sakarya nehri üzerinde Adapazarı civarında binlerce top mermisini, topçu ekipmanını, otomobillerini, uçaklarını ve askerlerini kaybeden Rumlar, Afyonkarahisar'ı tahliye etmekte olup, Bursa'nın da tahliye edilmesi beklenmektedir.

Le Figaro 08 Nisan 1921 Cuma

Yunan Ordusu Bursa'yı Tahliye ediyor

İstanbul 07 Nisan-Sabah saat 10.00'da Adapazarı'nda bulunan Türk askerleri Sakarya nehri üzerindeki Bilecik ve Pazarcık'a ulaştı. Yunanlılar geride binlerce ölü, araba, top ve topçu ekipmanı ile uçaklarını bırakarak Afyonkarahisar'ı tahliye etti. Bursa'nın da boşaltılacağı öngörülüyor.

L'express Du Midi 08 Nisan 1921 Cuma

YUNANLILAR AFYONKARAHİSAR'I TAHLİYE ETTİ

İstanbul 7 Nisan-Türk askerlerinin Sakarya nehri üzerinde Adapazarı-Bilecik hattında devam eden topçu ateşi sonucu binlerce Yunan askeri ölmüş ve alanda araba, uçak ve topçu ekipmanlarını geride bırakmışlardır. Ayrıca Afyonkarahisar şehrini tahliye etmişlerdir.

L'express Du Midi 09 Nisan 1921 Cumartesi

Yunanlılar ve Türkler arasında Savaş

YUNANİSTAN'DAN HABERLER

Atina 8 Nisan-6 Nisan tarihli resmi açıklamada diyor ki: Kuzey grubunda askeri durum sakin. Güney grubunda dün küçük piyade kuvvetleri ile bir süvari birliği Afyonkarahisar'ın güneyinde bizim hatlara yaklaştı. Bunun üzerine karşı harekât başlatılmıştır.

TÜRK BASININDAN

İstanbul 8 Nisan-Ankara'dan alınan haberlere göre düşman Bursa hattında bozulmuş, Nazif Paşa komutasındaki müfrezelerimiz Pazarcık hattını ele geçirmiş ve düşman binlerce esir cephane ile makine tüfeklerini terk ederek Bilecik yönüne çekilmiştir. Afyonkarahisar ve diğer cephelerde de Yunanlılar bozguna uğrayarak geri çekilmişlerdir.

L'express Du Midi 15 Nisan 1921 Cuma

RUMLAR VE TÜRKLER

Atina 14 Nisan-Alınan haberlere göre Afyonkarahisar tahliye edildi. Bu geri çekilme stratejik yeni bir plan gereği olup, Küçük Asya'daki olayların bir dizi politika ve tecrübelerle ilgili nedenleri vardır.

ORTADOĞUDA SAVAŞ

AFYONKARAHİSAR ÇEVRESİNDE ÇARPIŞMALAR

Atina 15 Nisan- Bugün İzmir'den gelen haberlere göre, Kemal Paşa komutasındaki Türk askerleri güçlü topçu ve süvari desteğinde otuz bin kişilik kuvvetle Afyonkarahisar-Dumlupınar hattındaki Yunan birliklerine saldırdılar.

Afyonkarahisar hattındaki güçlü saldırı karşısında başlangıçta kayıplar veren Yunan kuvvetlerinin karşı topçu ateşi ile Türkler 15'i subay olmak üzere 6.000 esir, 5 top ve 12 makineli tüfeklerini bırakarak geri çekilmek zorunda kalmışlardır.

L'ouest Eclair 15 Nisan 1921 Cuma

TÜRK TAARRUZU

Atina 14 Nisan-General Papulas tarafından imzalanan 11 Nisan tarihli resmi açıklamada makineli tüfekler ve toplarla takviye edilmiş güçlü Türk askerinin İzmir-Afyonkarahisar demiryolu hattı üzerinde ve Uşak yakınlarındaki Banaz'da bulunan Yunan Müfrezelerine kuzeyden bir saldırı gerçekleştirdiklerini bildirdi.

YUNANLILARIN AFYONKARAHİSAR ZAFERİ

Atina 14 Nisan-Pazar günü İzmir'den gelen haberlere göre, Türk askerleri önlerindeki Yunan birliklerine karşı birçok süvari ve güçlü bir topçu desteğindeki yaklaşık otuz bin kişilik bir kuvvetle Afyonkarahisar-Dumlupınar hattında saldırıya geçti.

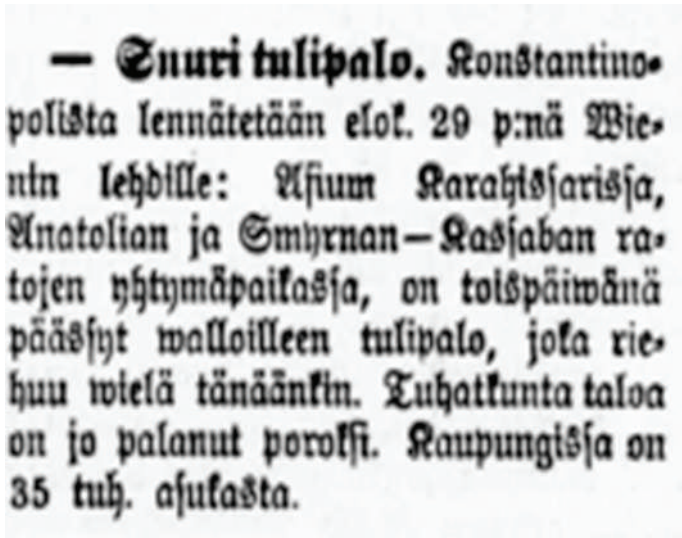
Afyonkarahisar gibi bir ikmal üssünü elinde tutmak için Türkler tarafından kuvvetli bir topçu desteği ile yapılan bu saldırı Yunan birliklerine karşı istenen sonucu vermemiş ve 16'sı subay olmak üzere toplam 6000 kadar esir ile 5 top ve 12 makineli tüfeklerini bırakarak geri çekilmek zorunda kalmışlardır.

L'express Du Midi 16 Temmuz 1921 Cumartesi

TÜRK-YUNAN SAVAŞI

Yunanlılar Afyonkarahisar'da

Atina 15 Temmuz-Yunan birlikleri Afyonkarahisar'ı işgal etti. Afyonkarahisar, Bağdat ve İzmir demiryolları kavşağındadır.

— Suuri tulipalo. Konstantinopolista lennätetään elok. 29 p:nä Wienin lehdille: Afium Karahissarissa, Anatolian ja Smyrnan—Kassaban ratojen yhtymäpaikassa, on toispäiwänä päässyt walloilleen tulipalo, joka riehuu wielä tänäänkin. Tuhatkunta taloa on jo palanut poroksi. Kaupungissa on 35 tuh. asukasta.

L'express Du Midi 18 Temmuz 1921 Pazartesi

Rumlar ve Türkler

YUNAN RESMİ BASIN

Atina, 17 Temmuz-Kütahya'da düşman tarafından tahkim edilmiş cephe hatlarına karşı birliklerimiz tarafından ileri bir harekât yapılmış ve birçok cephe hattı ele geçirilmiştir. Bu sırada bir top, makineli tüfekler ve çok sayıda da esir ele geçirilmiştir. Esir alınanlar arasında Türk 4. Tümen kurmay başkanı da vardır.

Düşman tarafından 13 Temmuz günü Afyonkarahisar'dan başlatılan bir saldırı, kuvvetlerimiz tarafından durdurularak, karşı bir saldırı ile düşman takibe alınarak yok edilmiştir. Türkler çok sayıda ölü ve yaralı ile beş makineli tüfek, el bombaları ile yüzlerce Rus yapımı silahlarını geride bırakarak geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Paris'teki Türk Elçiliği tüm bunları yalanladı.

L'express Du Midi 19 Temmuz 1921 Salı

DOĞUDAKİ OLAYLAR

YUNAN BASIN

Atina, 18 Temmuz. Basın açıklaması

16 Temmuz: Kütahya güneyinde tahkimli pozisyonlara karşı saldırı sürekli ilerlemektedir. Askerlerimizin Afyonkarahisar 'da 13 Temmuz günü başlayan şiddetli bir saldırısı neticesinde düşman 120 ölü, 100 yaralı, beş makineli tüfek, çok sayıda el bombaları ve Rus yapımı tüfeklerini kayıp vererek geri çekilmek zorunda kalmıştır. Askerlerimiz düşmanın ağır topçu ateşi ile korunan hatları ele geçirerek akşama doğru saat 4 civarlarında şehri işgal etmişlerdir.

L'express Du Midi 20 Temmuz 1921 Çarşamba

DOĞU SORUNU

KÜÇÜK ASYA'DA YUNAN SALDIRISI

Atina'dan yapılan açıklamalara göre, Yunan ordusu yaptığı harekâtlarla birden fazla yerleşim yerini işgal etmiş bulunuyor. Ancak bunlar içinde en çok ilgi çekeni Yunan ordusunun tek başına işgal ettiği Afyonkarahisar'dır. Bu şehir Bağdat demiryolu üzerinde bulunmaktadır. Dolayısıyla Yunan harekâtında cephenin sağ kanadını korumak üzere önemi olan bir yerdir.

L'express Du Midi 10 Ağustos 1921 Çarşamba

TÜRK-YUNAN SAVAŞI

HAVA MÜCADELELERİ

Atina 9 Ağustos-İzmir'den talep edilen Yunan savaş uçakları Afyonkarahisar'ın 45 km doğusunda yer alan Çay İstasyonu'nu bombaladı. Bombardıman nedeniyle Konya-Çay arasında ulaşım durdu.

Le Figaro 20 Ekim 1921 Perşembe

KÜÇÜK ASYA

Yunanlıların Durumu Kritik

İstanbul 19 Ekim-Küçük Asya'dan gelen son haberlere göre Yunanlılar için çok önemli olan Afyonkarahisar'ı almak için Türkler çok büyük hazırlıklar yapıyorlar. General Papulas ve Kurmaylarının İzmir'in doğusunda bulunan Afyonkarahisar'a sevkiyat yaptıkları bildiriliyor.

Türkler Afyonkarahisar'ı ele geçirmek istiyor

Vakit gazetesinin askeri danışmanı, Afyonkarahisar'daki Türkleri kurtarmak için stratejik yollardan yapılacak bir Türk saldırısı bekliyor

L'express Du Midi 14 Kasım 1921 Pazartesi

TÜRK-YUNAN SAVAŞI

Ankara 13 Kasım-Bilecik, Kocaeli, Köprühisar, Numan, Akoluk hattında ve Afyonkarahisar'ın 25 kilometre batısındaki Sinanpaşa civarlarında keşif kolları çalışmalar yaptılar.

Le Temps 31 Ağustos 1922 Perşembe

Ortadoğu

Askeri Operasyonlar

Afyonkarahisar hattından Yunan ordusuna karşı bir düşman saldırısı 26 Ağustos'ta başladı. 27 Ağustos'ta Yunan Afyonkarahisar'dan püskürtüldü. 28 Ağustos'ta güneyden Hasan Bel ile Akarçay hattında on tümen olduğu tahmin edilmektedir. Güçlü bir topçu desteği ile birlikte harekâta devam ediyor.

Türkler Afyonkarahisar'ı aldı!

Atina 29 Ağustos-Aşağıdaki resmi bir duyuruya göre Pazar günkü güçlü bir düşman saldırısı nedeniyle Yunanlılara Afyonkarahisar'ın tahliyesi emredildi. Yunanlılar şimdi Karahisar'ın batısındaki diğer pozisyonları işgal ediyorlar. Pazartesi, günü Elvanlar yakınlarında yeni bir Türk saldırısı durduruldu.

Öte yandan saldırının ayrıntılarını veren 28 Ağustos tarihli Londra gazetelerine göre ağır topçu desteğinde on tümenle İzmir-Ankara demiryolu üzerinde önemli bir istasyon olan Afyonkarahisar'a saldırı başlattılar. Afyonkarahisar'ın alınmasıyla da Yunan ordusunun İzmir'le olan tüm demiryolu bağlantıları da kesilmiş oldu.

L'ouest Eclair 31 Ağustos 1922 Perşembe

Türk Taarruzu Zafere Doğru

İstanbul 30 Ağustos-Türklerin Afyonkarahisar'ı almasının bir sonucu olarak, Yunan ordusu tarafından yapılan geri çekilme 70 kilometreye ulaştı. İç işleri ve Savaş Bakanları Atina'da kalmayarak askeri komuta heyeti ile

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ

Η ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΤΟΥ ΑΦΙΟΝ ΚΑΡΑ-ΧΙΣΑΡ

Η ΠΡΟΧΩΡΗΣΙΣ ΕΞΑΚΟΛΟΥΘΕΙ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

ΜΑΝΟΥΔΑΣ

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

görüşmek üzere İzmir'e gittiler. Atina'da bulunan basın Taarruz hususunda şiddetle öngörüsüz ordu komutanlarını ve saltanatı suçluyor.

Adana 29 Ağustos

Başlayan Taarruz Menderes boyunca devam ediyor. Türk askerleri Afyonkarahisar-İzmir demiryolu hattı boyunca ilerliyor. Yunanlılar Eskişehir bölgesinde yaptıkları umutsuzca karşı taarruzun peşinden Afyonkarahisar'dan ayrılmak zorunda kaldılar. Bu şehirdeki Yunan birlikleri hemen hemen yok edildi. Türkler Sinanpaşa ve Çiftlik yönünde hareket etmeye devam ediyor. Eskişehir ve İzmit istikametinde de saldırılar başlamış ve Rumlar geride birçok ölü ve yaralı bırakarak geri çekilmişlerdir. İnegöl Vezirköprü ve Yarhisar Türkler tarafından ele geçirilmiştir. Böylece Yunanlıların önü üç yönden kesilmiştir.

Le Temps 03 Eylül 1922 Pazar

Adana 2 Eylül- Afyonkarahisar'ı geri alan Türk askerleri ciddi bir zafer kazandılar. Afyonkarahisar'ı tahliye ederek şehrin batısına çekilen Yunan ordusuna karşı Türk saldırıları üçgün sürdü. Yunanlılar stratejik konumu nedeniyle Afyonkarahisar-Dumlupınar hattında savunma hatlarını oluşturmak istediler. Yunan tümenleri Afyonkarahisar batısında da ciddi başarısızlıklar yaşayarak buradan da geri çekilmek zorunda kaldılar. Savaş Uşak kentinin 20 km doğusunda hala devam ediyor. Yunan yenilgisi çok önemlidir. Bu stratejik noktaları kaybeden Yunanlıların bu bölge de kalmaları çok zor görünmektedir.

L'Humanite 04 Eylül 1922 Pazartesi

Türklerden gelen haberlerin devamı . . .

Ankara Hükümetinin Paris'teki diplomatik temsilciliğinin resmi açıklamaları şu şekildedir:

Ankara 31 Ağustos -Büyük Savaş, 26 Ağustos'ta

Afyonkarahisar'dan başladı. Aralıksız 15 gün devam ederek düşman ordusunun tam bir yenilgiye uğramasıyla sona erdi. Askerlerimizin saldırısı ile Yunan ordusu ikiye bölündü. Kuzey grubu tamamen yok edildi. Arta kalanlar da perişan ve dağınık bir halde dağlara sığındılar. Güney grubu ise, Dumlupınar-Uşak hattında büyük miktarlarda mühimmat, silah ve teçhizatını terk ederek geri çekilmiştir. Takip hız kesmeden devam etmiş ve Gediz tarafımızdan geri alınmıştır. (Havaş)

Le Confedere 04 Eylül 1922 Pazartesi

YURT DIŞI HABERLER

Yurtdışı haberler

Yunan-Türk Savaşı

Afyonkarahisar'da bulunan Türk askerleri büyük bir zafer kazandılar.

Afyonkarahisar şehrinin batısındaki savaş üç gün sürdü. Yunanlılar stratejik konumu nedeniyle yeni hatlarını bu bölgede oluşturmak istediler. Ancak Türk hatları Uşak demiryoluna ulaşmışlar ve Afyonkarahisar'ın etrafından dolaşarak Dumlupınar'da Yunanlıların geri çekilme yollarını kesmişlerdi. Yunanlılar Türklerin zaferinden sonra Uşak şehrine çekilmek zorunda kalmışlardır. Savaş hala şehrin 20 km doğusunda devam ediyor. Yunanlıların kaybettikleri pozisyonlarından sonra Yunan ordusunun bu bölgede kalması çok zor olacak.

L'ouest Eclair 06 Eylül 1922 Çarşamba

Mustafa Kemal Ordusunu Kutladı

İstanbul 5 Eylül-Alınan son haberlere göre Milliyetçi güçler şehir civarında faaliyet gösteriyor. Mustafa Kemal Paşa ordusuna bir kutlama mesajı yayınladı. "Afyonkarahisar-Dumlupınar hattındaki büyük savaşta düşman unsurlarını büyük bir hızla ve kısa zamanda yok ederek savaşı kazandınız. Cesaret ve Vatanseverlik gibi özelliklerinle Türk Milleti olarak gelecekten eminiz. Anadolu'da savaş devam ediyor. Ordular ilk hedefiniz Akdeniz'dir. İleri!"

Le Temps 25 Eylül 1922 Pazartesi

Ankara'daki Yunan Esirler

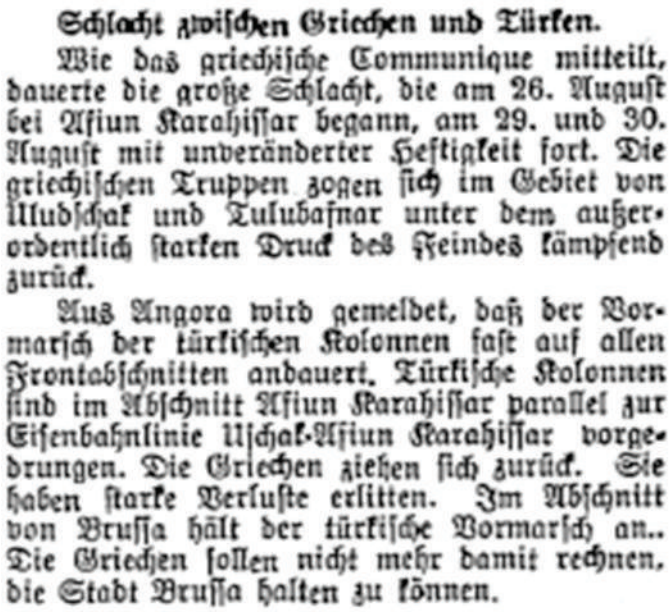
Ankara'dan alınan haberlere göre: İzmir'in kurtarılması sırasında 13.000 Yunan esir ele geçirildi.

İzmir'den alınan haberlere göre: Ankara'ya ulaşımı sağlayacak olan İzmir-Afyonkarahisar-Ankara Demiryolu hattının onarımı bitti.

Le Temps 24 Eylül 1923 Pazartesi

Ankara siyasi partiler,

24 Eylül'de Ankara'dan alınan haberlere göre, Halk Partisi'nin Cuma günü yapılan genel kurul toplantısında Cumhurbaşkanlığına Mustafa Kemal Paşa, Ali Fethi Bey Millet Meclisi Başkanlığına ve Afyonkarahisar Milletvekili Ali Bey'de başkan yardımcılığına seçildi.

Schlacht zwiſchen Griechen und Türken.

Wie das griechiſche Communique mitteilt, dauerte die große Schlacht, die am 26. Auguſt bei Afiun Karahiſſar begann, am 29. und 30. Auguſt mit unveränderter Heftigkeit fort. Die griechiſchen Truppen zogen ſich im Gebiet von Uludſchak und Tulubafnar unter dem außerordentlich ſtarken Druck des Feindes kämpfend zurück.

Aus Angora wird gemeldet, daß der Vormarſch der türkiſchen Kolonnen faſt auf allen Frontabſchnitten andauert. Türkiſche Kolonnen ſind im Abſchnitt Afiun Karahiſſar parallel zur Eiſenbahnlinie Uſchak-Afiun Karahiſſar vorgedrungen. Die Griechen ziehen ſich zurück. Sie haben ſtarke Verluſte erlitten. Im Abſchnitt von Bruſſa hält der türkiſche Vormarſch an.. Die Griechen ſollen nicht mehr damit rechnen, die Stadt Bruſſa halten zu können.

L'ouest Eclair 24 Kasım 1924

İstanbul 23 Kasım-Bu gece yirmi saniye kadar süren bir yer sarsıntısı kaydedildi. Sarsıntı Konya, Uşak ve Eskişehir civarında da hissedildi. Afyonkarahisar istasyon binalarının bazılarında hasar olduğu, Uşak istasyonunun çökmüş olduğu ve Mudanya'da da önemli hasar oluştuğu bildirilmiştir. Diğer şehirlerde meydana gelen hasarlar önemsizdir. Gece boyunca bir sarsıntıda İstanbul'da hissedildi.

AVUSTURYA GAZETELERİNDE AFYONKARAHİSAR

Gazetta Di Milano, 25 Ekim 1829

İzmir 20 Eylül. Biz vebanın tezahür ettiğini üzülerek duyururuz. Uşak ve Karahisar'da görülen hastalık büyük tahribat yaptı. Uşak'ta kilim üretilmektedir. Bu yüzden ticaret için İzmir'de bulunan tüccarların ticaret yaparken yeterince dikkatli olmaları gerekmektedir.

Wiener Zeitung, 29 Kasım 1862 Cumartesi

Önceki ay 10 Cemazievvel günü Türk Sancağı Karahisar'da güçlü bir yer sarsıntısı hissettim. Bir minare ile birkaç bina zarar görerek yıkıldı. Karahisar'a beş saatlik mesafedeki Şuhut'ta da hissedilen depremde evler yıkıldı. Pek çok kişi hayatını kaybetti. 142 ceset enkazdan çıkarıldı.

Innsbrucker Nachrichten, 15 Aralık 1862 Pazartesi

Anadolu şehirlerinden Karahisar'a bağlı Şuhut Kasabası'nda 16 Ekim gecesi meydana gelen bir dizi deprem nedeniyle meydana tahribatta 250 kişi öldü.

Wiener Zeitung 29 Mart 1921 Avusturya Salı

Yunanistan

Atina 28 Mart (Havas)-Afyonkarahisar şehrinin ele geçirilmesi Yunanistan'ın tüm şehirlerinde insanlar arasında büyük sevince sebep oldu. Yunanlılar sokaklara çıkarak ellerinde bayraklarla "Çok yaşasın Kral ve Yunanistan" diye bağırarak mitingler ve şenlikler düzenlediler.

Güneybatı Asya

Atina, 28 Mart (Havas) Resmi açıklama:

Yunan kuvvetleri üzerine düşman tarafından Balmahmut civarında saldırı düzenlendi. Mücadele akşam hava kararıncaya kadar devam etti. Kuvvetlerimiz düşmanı Afyonkarahisar'ın 8 km batısındaki Araplı Çiftlik'e kadar takip ederek çekilmeye zorladı. Yunan birliklerinin kayıpları önemsizdir.

Wiener Zeitung 07 Nisan 1921 Avusturya Perşembe

Roma 7 Nisan (Funkspruch) Yunan hükümeti tarafından yapılan resmi açıklamaya, Türk tarafının mesajıyla tarafından yalanlama geldi. Buna göre Eskişehir'de yenilen Yunanlılar Karahisar'daki askerlerini çekiyor.

Wiener Zeitung 25 Temmuz 1921 Avusturya Pazartesi

Güneybatı Asya

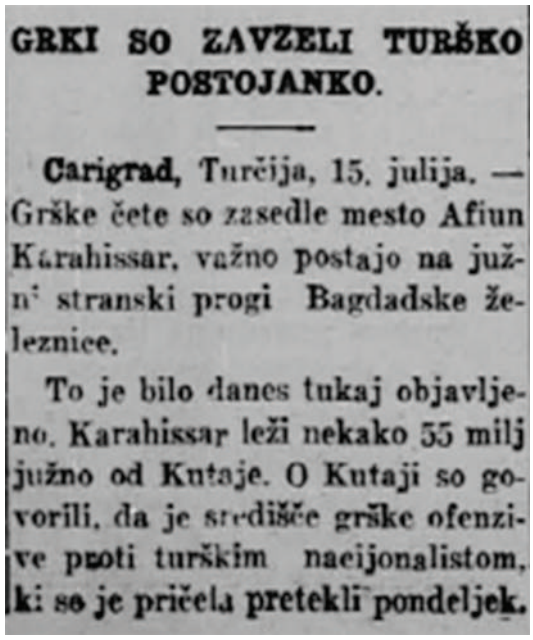
Paris 23 Temmuz, Havas haber ajansının Ankara'dan aldığı haberlere göre düşman Afyonkarahisar adındaki Türk şehrini işgal etti.

Lietuvos žinios 01 Eylül 1922 Cuma

Yunan ve Ankara Savaşı

Londra; Ankara Hükümeti uzun bir bekleyişin ardından savaşa girmeye karar verdi.

Atina'nın 26 Ağustos tarihli raporu, Kemalistler Anadolu'da şiddetle

GRKI SO ZAVZELI TURŠKO POSTOJANKO.

Carigrad, Turčija, 15. julija. — Grške čete so zasedle mesto Afiun Karahissar, važno postajo na južni stranski progi Bagdadske železnice.

To je bilo danes tukaj objavljeno. Karahissar leži nekako 55 milj južno od Kutaje. O Kutaji so govorili, da je središče grške ofenzive proti turškim nacijonalistom, ki se je pričela pretekli pondeljek.

Yunanlılara saldırmaya başladılar. Yunan birliklerinin verdiği yoğun karşı mücadelelerin ardından Karahisar'dan çekildik.

Lietuvos žinios 02 Eylül 1922 Cumartesi

Türk – Yunan Savaşı

Londra; Ankara Türklerin Eskişehir'i ele geçirdiğini bildirdi. Yunanlılar Afyonkarahisar'daki savaşın ardından 60 km çekildi. Yunan savaş karargâhı komutanlarla görüşmek ve askeri bir çılgınlığı durdurmak için İzmir'e gitti. Atina'da halk çok endişeli, gazeteler mevcut durum için ordu komutanlarını eleştirdiler. Yaralanan birkaç yüz Yunanlı İzmir'e getirildi.

Lietuvos žinios 05 Eylül 1922 Salı

Londra; Atina raporu, 60 mil doğuda Afyonkarahisar'daki korkunç mücadele Eskişehir ve çevresinde sürmektedir. Türkler çok iyi ağır topçu ve uçakları ile iyi konuşlanmışlardır.

İSPANYOL GAZETELERİNDE AFYONKARAHİSAR

El País (Madrid. 1887) 01 Eylül 1902 Pazartesi

YANGIN

Paris 31 (Telgraf)- İstanbul'dan telgrafla alınan habere göre Anadolu'nun önemli ticaret merkezlerinden Afyonkarahisar şehri 32 saat süren bir yangın ile neredeyse yok olmuştur. Zarar büyüktür. -Fabra-

El Siglo futuro 01 Eylül 1902 Pazartesi

FABRA AJANSI TELGRAFI

Paris 31 - İstanbul'dan telgrafla alınan habere göre Anadolu'nun büyük alışveriş merkezlerinden Afyonkarahisar şehri 32 saat süren korkunç bir yangın neticesi neredeyse yok olmuştur. Önemli kayıplar meydana gelmiştir.

El Imparcial (Madrid) 01 Eylül 1902 Pazartesi

DIŞ HABERLER

Büyük Yangın

Paris 31-İstanbul'dan telgrafla alınan habere göre, önemli ticaret merkezi şehirlerden biri olan Afyonkarahisar 32 saat süren korkunç bir yangın sonucu önemli oranda zarar görerek tahrip olmuştur. -Fabra

El Día (Madrid. 1881) 02 Eylül 1902

ŞEHİR ALEVLER İÇİNDE

Paris 2-İstanbul'dan alınan haberlere göre; Önemli bir Anadolu şehri olan Afyonkarahisar 36 saat süren bir yangınla neredeyse yok oldu. Zararın büyük olduğu düşünülüyor. Şimdiye kadar başka bir haber alınamadı.

El Sol (Madrid. 1917) 31 Mart 1921 Perşembe

DOĞU SORUNU

YUNAN İŞGALİ

AFYONKARAHİSAR

Atina 30 (10m.) - Düşmanın şiddetli karşı koymasına rağmen askerlerimiz Afyonkarahisar şehrini işgal ettiler. Çok sayıda esir ve her türlü malzeme ele geçirildi. Bizim kayıplarımız göreceli olarak küçüktür.

ABC 31 Mart 1921

KÜÇÜK ASYA'DA YUNANLILAR

Atina 30 Mart - (sabah, resmi açıklama) Bizim askerlerimiz direnç gösteren düşmana önemli kayıplar verdirerek ve çok sayıda esir alarak ilerlemişlerdir. Afyonkarahisar şehri işgal edilmiştir.

El Globo (Madrid) 08 Nisan 1921 Cuma

Paris 6 Nisan-Paris'te Yunan Elçiliği aşağıdaki şu bilgileri verdi:

Yunan Genel Kurmayından alınan haberlere göre, Türk askerlerinin çok güçlü direnç ve karşı koymasına rağmen Yunan 1. Ordusu Afyonkarahisar'ı işgal ederek Kemalist orduyu ikiye bölmüş ve operasyonlardaki asıl amacına ulaşmıştır.

Eskişehir cephesinde; Yunan birlikleri sayıca ve tamamen organize olmuş düşmanın üstünlüğüne rağmen yeni bir saldırıya hazırlanıyor. Bu açıklama Yunan birimleriyle ilgili yanlış söylentiler üzerine yapılmıştır.

İstanbul 6 Nisan- Yunanlılar Afyonkarahisar'ı tahliye ederek çekiliyorlar.

El Globo (Madrid) 13 Nisan 1921 Çarşamba

Yunan Saldırısı

Atina 8 (Resmi Açıklama)

Sayıca üstün düşman baskısı altında olan Yunan birlikleri daha önce işgal ettiği hatlardan geri çekildi.

Muhtemelen Afyonkarahisar bölgesinde devam edecek mücadele için en kısa sürede takviye edilecek olan Yunan birlikleri harekâtlarına devam edeceklerdir. Yunan Yüksek Komutası.

Lavanguardia 15 Nisan 1921 Cuma

Muhtemel Tahliye

ATİNA 14 - Alınan duyumlara göre Yunan Ordusu belirli sebeplerden dolayı stratejik öneme sahip Afyonkarahisar'ı bırakarak geri çekilmek zorunda kaldı. - Havas.

ATİNA 13 - (Resmi). Dün öğleden sonra güçlü topçu desteği ile otuz bin kişilik Türk Ordusu başta Afyonkarahisar olmak üzere diğer birçok hatta Yunan Kuvvetlerine saldırdı. Yunan Ordusu kahramanca ve kuvvetli bir direniş gösterdi. -Havas.

La Voz (Madrid) 16 Nisan 1921

Yunanlılar Bazı Başarılar Elde Ettiler

Londra 16 (4t) - Atina'dan alınan son haberlere göre öyle görünüyor ki, Yunan askerleri Afyonkarahisar ve çevresinde bazı başarılar elde etmişlerdir.

Lavanguardia 16 Nisan 1921 Cumartesi

Doğrulanmamış.

Atina 15-Temsilciler meclisinde hükümetin icraatları değerlendirilmekte. Yabancı basında yer alan haberlere göre Yunan Ordusu işgal ettiği Afyonkarahisar'ı tahliye etti. Buna karşın hükümet bunu teyit edecek bir bilgi olmadığını açıkladı. Havas.

La Voz (Madrid) 19 Nisan 1921

Yunanlılar Afyonkarahisar'ı tahliye ediyor

Londra 18 (2t)-Yunan ordusu işgal ettiği Afyonkarahisar şehrini yakarak, 8 gün önce buradan ayrıldı. (Fabra)

ABC 19 Nisan 1921

DÜNYA'DAN TELGRAF ÖZETLERİ

Londra 18 Nisan (Basında yayınlanan telgraflar)-Türk Kuvvetleri İzmit'in üç kilometre yakınındalar. Afyonkarahisar'da yunanlılar yenilmişlerdir.

El Globo (Madrid) 21 Nisan 1921 Perşembe

Dış Haberler

Londra 18. Yayınlanan bazı telgraf haberlerine göre, Afyonkarahisar'da Yunanlıları mağlup eden Türkler İzmit'e üç kilometre mesafedeler.

La Correspondencia militar 26 Mayıs 1921 Perşembe

YUNANİSTAN

Küçük Asya'da Yunan saldırısı yakın. Gerekli tüm hazırlıklar tamamlanıyor. Afyonkarahisar, Uşak ve Kütahya hattında cepheye asker ve mühimmat sevki yapılıyor.

Lavanguardia 16 Temmuz 1921 Cumartesi

YUNANİSTAN

Yunan Zaferi

Paris 15 Temmuz - Atina'dan yapılan açıklamaya göre, Yunan Ordusu Afyonkarahisar'ı işgal etti. Havas.

La Publicidad 18 Temmuz 1921 Barcelona

Yunanlılar Afyonkarahisar'ı ele geçirdi.

Atina 18 - Yunan birlikleri dayanılması zor bir güçle saldırdı.

Türkler Kütahya-Afyonkarahisar hattından 120 ölü ve sayısız yaralı bırakarak çekildiler. (Havas)

El Siglo futuro. 02 Ağustos 1921 Salı

Şark Meselesi

Atina 2 - Amirallik resmi açıklamasında: Anadolu'daki askeri eylem planları çerçevesinde uçakların Afyonkarahisar-Konya arasındaki yolu bombaladıklarını bildiriyor. Gazeteler haberi doğruladılar.

El Globo 05 Ağustos 1921, Cuma

Atina 2. Bakanlık Resmi açıklaması: Deniz kuvvetlerine bağlı uçaklar ile Afyonkarahisar-Konya arasında önemli yerleri bombardıman ettiler. Küçük Asya'daki gazetelerde haberi doğruladılar.

La Guerre dans le Proche-Orient

LA LUTTE
AUTOUR D'AFIOUM-KARA-HISSAR

Athènes, 15 avril.

D'après les dépêches de Smyrne, dans la journée d'hier des troupes turques s'élevant à environ une trentaine de mille hommes et appuyées par une nombreuse cavalerie et une puissante artillerie, ont attaqué les troupes grecques sur le front d'Afioum-Kara-Hissar, spécialement devant le secteur de Toulou-Bounar. Cette attaque, dirigée par Kemal pacha en personne, qui visait à isoler le corps grec occupant Afioum-Kara-Hissar de sa base de ravitaillement, aurait échoué complètement devant une vigoureuse contre-attaque des troupes grecques secondées par un violent feu d'artillerie qui a causé des pertes aux Turcs et les a obligés à battre en retraite, laissant 6.000 prisonniers, dont 15 officiers, 5 canons et 12 mitrailleuses.

La Correspondencia militar 21 Eylül 1921 Çarşamba

TÜRK VE YUNAN MÜCADELESİ

ÖZEL TELGRAF HABERİMİZ

İstanbul 21-Türk Kuvvetleri Karahisar -Dumlupınar hattında Yunanlılara saldırdı. Uşak'ı boşaltan Yunanlılar geri çekilmeye devam ediyor.

La Correspondencia de España 30 Ağustos 1922 Çarşamba

TAARRUZ ONAYLANDI

Atina 30-Resmi açıklamaya göre, şiddetli bir düşman saldırısı sonucu pazar günü Yunan askerlerine Afyonkarahisar'ı tahliye emri verildi.

Lavanguardia 30 Eylül 1921 Cuma

İstanbul 29-Rumlardan alınan haberlere göre herkes Afyonkarahisar-Eskişehir-Bilecik hattı boyunca Kemalist kuvvetlere karşı savunma hatlarının yenilenmesi için çalışıyor. Zaten orta Anadolu'da yağmurlu mevsimde başlamak üzere olup, kötü ve yağışlı hava, işleri aksatmadan tahkimatın tamamlanması büyük önem arz etmektedir.

Lavanguardia 12 Ekim 1921 Çarşamba

Yunan Resmi Açıklaması

Atina 11-Sekiz numaralı duyuru. Savaş 30 Eylülde başladı. Türklere karşı Afyonkarahisar'da büyük bir Yunan zaferi elde edilmiştir. Doğu ve güneydoğu hattında bulunan Yunan Kuvvetleri kuzeye kaydırılmıştır. Türkleri Eskişehir'den çıkarıp Sakarya ötesine sürene kadar harekât devam edecektir.

Ankara Resmi Açıklama

Ankara 11-Süvari askerlerimiz Eskişehir'i almak için farklı yönlerden düşmana aldırmışlardı. Afyonkarahisar hattında da askerlerimiz ani saldırılar yaparak düşmanı yolun kuzeyinde olan Balmahmut yakınlarına kadar çekilmek zorunda bırakmıştır.

El Sol (Madrid) 23 Ekim 1921 Pazar

Yunanlılar ve Türkler

Yunan Bilgileri

İzmir 21 Ekim (10 m) - Eskişehir cephesi sakin. Afyonkarahisar hattında bazı düşman birlikleri Menderes nehrini geçerek güneyde Çivril bölgesine yerleştiler. Buna karşılık birliklerimiz bu birliklere saldırarak nehrin ötelerine kadar sürdüler. Bir kaza sonucu çıkan yangında Afyonkarahisar'da 200 kadar ev tahrip olmuştur. (Fabra)

Lavanguardia 26 Ekim 1921 Çarşamba

Ankara 25-Eskişehir hattında karşılıklı topçu ve makineli tüfek atışları devam ediyor.

Afyonkarahisar hattında ve çevresinde düşman tahkimatının olduğu bildiriliyor. Havas.

Lavanguardia 09 Kasım 1921 Çarşamba

ATİNA 8-Eskişehir – Afyonkarahisar hattında karşılıklı topçu atışları var.

Lavanguardia 04 Ocak 1922 Çarşamba

Ankara Resmi Açıklaması

ANKARA 3-Cephelerde dünkü durum aşağıdaki gibidir: Düşman topçu ateşi desteğinde siperlerimize yaklaşmaya çalışmıştır. Açılan karşı topçu ateşiyle büyük kayıplar vererek geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Uçaklarımız Afyonkarahisar hattında büyük başarılar elde etmişlerdir. -Radyo

La Voz (Madrid) 30 Ağustos 1922

DOĞU

Afyonkarahisar Tahliye

Atina 29 (9 n) - Yunan resmi bildirisi: Düşman Pazar günü şiddetli bir saldırı düzenledi. Afyonkarahisar'dan tahliye yok.

Lavanguardia 01 Eylül 1922 Cuma

Harekâtın Detayları

Adana(Asya Türkiye), 31- Ankara'dan alınan bilgilere göre Türk Ordusu Yunan hatlarından birçok esir almıştır. Afyonkarahisar'dan başlayan Yunan geri çekilişi devam etmektedir. Türkler şimdi kuzeybatı yönünde Elvanlar ve Eskişehir istikametine dönmüşlerdir. Yunanlılar İzmit'te büyük miktarda savaş malzemelerini geri de bırakarak çekilmeye başlamışlardır. Son gelen haberlere göre Türkler Eskişehir'i aldı. Havas.

Yunan İddiaları

Londra 31 -Bazı Yunan çevreleri Afyonkarahisar'ın tahliye edilmesinin sebebinin bazı batılı güçlerin Ankara'ya vermiş oldukları destek olduğunu iddia ediyorlar. Bu desteği ve yardımı Kemalistlerin özellikle Rusya'dan uçak silah ve bol miktarda mühimmat almasına izin verildiği Atina'daki çevrelerde dillendiriliyor. Türkiye'ye yardımda sadece Rusya değil, Fransa ve İtalya'da var. Bu üç durumda Yunan Yüksek Komutanlığı Afyonkarahisar işgalini sonlandırıp yeni stratejiye daha uygun bir hat kurma ihtiyacı duymaktadır.

Lavanguardia 02 Eylül 1922 Cumartesi

LONDRA 1-Telgraf Bursa (Anadolu) Yunan ve Türklerin karşılıklı topçu bombardımanı çok yoğun olmuş. Bu da nüfusun çok olduğu Afyonkarahisar da büyük hasara neden olmuştur.

El Sol (Madrid) 03 Eylül 1922 Pazar

Anadolu'da Mücadele

Atina1 (9 n) -Yunan Genelkurmay açıklamasının yayınlanmasının ardından İzmit Cephesi sakin. Eskişehir yönündeki ve iletişimi kesmek için Uşak Demiryolu yönünde yaptığı başarısız güçlü piyade saldırısı durdurulmuştur. Büyük Savaş geçen hafta Cumartesi günü başladı ve değişik yoğunluklarda Salı ve Çarşamba günlerine kadar Afyonkarahisar ve çevresinde devam etti. Askerlerimiz Dumlupınar- Ulucak hattında güçlü bir mücadele vermiştir. (Fabra)

Lavanguardia 05 Eylül 1922 Salı

YUNAN BOZGUNU

Ankara 4 - (Türk Basını) Büyük Taarruz 26 Ağustos'ta Afyonkarahisar'dan başladı ve kesintisiz beş gün devam etti. Yunan ordusunun iki tümeni baskı altına alınıp kuzey grubu tamamen yok edilmiştir. Kalanları dağınık olarak dağlarda ve ormanlık alanlarda saklanmaktadır. Güney grubunun durumu daha vahim oldu. Dumlupınar'daki kayıpların ardından Uşak istikametinde çekilmeye devam etti. Düşman bu arada geride büyük miktarda malzeme ve mühimmat bıraktı.150 civarı ağır silah ele geçirilmiştir. Kütahya hattını ele geçiren askerlerimizin harekâtı hız kesmeden devam ediyor.

Yunan geri çekilişi.

İstanbul 4-Anadolu'da askeri harekâtlar

Afyonkarahisar-Hasanbeli hattında saldırının ilk aşaması tamamlandı. Yunanlılar geri çekilmek zorunda kaldı. Balmahmut-Resulbaba'da ikinci bir hat teşkil edilmiş ve gelişmelerin bir neticesi olarak Yunan Kuvvetleri Hasanbeli'nde baskı altına alınmıştır. Dumlupınar-Ulucak takviyeli hattı saldırının ikinci aşamasıdır.

La Época (Madrid) 08 Eylül 1922 Cuma

Yunan yenilgisi üzerine haberler.

Angora kendisine gönderilen raporlara göre 26 Ağustos tarihinde Afyonkarahisar hattından başlayan büyük taarruz beş gün kesintisiz olarak sürdürüldü. Büyük Yunan Ordusu tam bir yenilgiye uğradı. Türk saldırısının baskısı altında, Yunan Ordusu ikiye bölündü. Kuzey grubu neredeyse yok edildi. Ağır kayıplar veren Güney grubu ise Dumlupınar-Uşak yönünde belli bir düzen çerçevesinde çekiliyor. Yunanlılar geride 150 ölü ve Türkler'e çeşitli savaş malzemeleri bıraktı. Kütahya'yı ele geçiren Türkler Eskişehir'e 6 km mesafede stratejik bir noktayı da ele geçirdiler.

Lavanguardia 09 Eylül 1922 Cumartesi

AFYON Savaşının Detayları.

İstanbul 8 Eylül - 27 Ağustos sabahı Türkler Afyonkarahisar şehri önlerine varmıştı. Aynı sıralarda Yunanlılar yayınladıkları yanıltıcı raporlarla uğradıkları bozgun hali ve kaçakları ile ilgili gerçek dışı ve yanıltıcı bilgiler veriyorlardı. Türk Ordusu stratejik bir üstünlük elde etmişti. Aynı sıralarda şehirdeki Türklerde Yunanlılara karşı isyan etmişti. Bir saat sonra da Türk Ordusu şehre saldırdı ve ele geçirdi. -Radio.

El Sol (Madrid) 13 Eylül 1922 Çarşamba

Yunanlılar iki yerleşim yerini mahvettiler

Londra 12 (9 m) Telgraf İstanbul;

"Daily Express" Rumların geri çekilirken Afyonkarahisar ve Eskişehir'e bağlı köyleri yakarak tahrip ettiklerini bildiriyor.

El Globo (Madrid) 14 Eylül 1922 Perşembe

Şehirler Yunanlılar Tarafından Yakıldı

Londra 13. İstanbul'dan telgrafla bildiren "Daily Express" e göre geri çekilen Yunanlılar Afyonkarahisar ve Eskişehir ile köylerini yakıp yıktılar.

Lavanguardia 28 Kasım 1924 Cuma

TÜRKİYE

Deprem

İstanbul 27. Afyonkarahisar ve civarında şiddetli bir yer sarsıntısı olmuş-

LES GRECS
EVACUENT AFIOUM-KARAHISSAR

Constantinople, 6 avril.

On annonce que les troupes grecques évacuent Afioum-Karahissar, se retirant sur leurs lignes de départ.

tur. Meydana gelen deprem sonucu birkaç köy tamamen yıkılmıştır. Şimdiye kadar 30 civarında ölü olduğu bildiriliyor.

AVUSTRALYA GAZETELERİNDE AFYONKARAHİSAR

Argus 02 Eylül 1902 Salı

YANGIN BİR ŞEHRİ TAMAMEN YOK ETTİ.

LONDRA 31 Ağustos. Anadolu'da bulunan Afyonkarahisar şehri çıkan bir yangınla tamamen yok oldu. 32 saat boyunca ortalığı kasıp kavuran yangın alevlerini kontrol altına alabilmek için yapılan her şey sonuçsuz kaldı. Şehrin mevcut bildirilen en son nüfusu 25.000'dir.

The Sydney Morning Herald 02 Eylül 1902 Salı

YANGIN FELAKETİ

BİR ŞEHİR VE YIKIM

Londra 31 Ağustos -Otuz saat süren yangın Anadolu şehirlerinden Afyonkarahisar şehrini yok etti. Afyonkarahisar bir akarsu kenarında inşa edilmiş, 25.000 nüfuslu bir şehirdir. Şehrin ortasında zeminden yükselen siyah bir kaya üzerinde kale kalıntıları vardır. Büyük düz ve geniş ovalarda genellikle Afyon yetiştirilir.

The Capricornian Rockhampton 06 Eylül 1902 Cumartesi

Londra 31 Ağustos -Otuz iki saat süren yangın Afyonkarahisar'a büyük zarar verdi. Küçük Asya'da bir şehir olan Afyonkarahisar (opium black castle) bir ovanın ortasında yükselen koyu renkli yüce bir kayanın üzerine taç gibi inşa edilmiş bir kalenin etrafına kurulmuştur. Nüfusu yaklaşık 30.000 dir.

Argus (Melbourne) 28 Haziran 1915 Pazartesi

Büyük Britanya Hükümetinin İstanbul'daki Amerikan Büyükelçiliği vasıtasıyla aldığı bilgilere göre Küçük Asya'daki Afyonkarahisar'da bulunan 65 İngiliz esirin sağlık durumları iyi olup, kendilerine iyi bakılmaktadır.

The Sydney Morning Herald 28 Haziran 1915 Pazartesi

TÜRKİYE'DEKİ İNGİLİZ ESİRLERİ

İngiliz Hükümeti Amerikan Büyükelçiliği vasıtasıyla Afyonkarahisar'da bulunan 65 İngiliz esirin sağlık durumlarının iyi olduğu ve kendilerine iyi muamelede bulunulduğu bilgisini aldı.

The West Australian 22 Aralık 1916 Cuma

YURTDIŞINDAKİ SAVAŞ ESİRLERİ İLE İLETİŞİM YOLLARI

Savunma Bakanlığı yurt dışında bulunan savaş esirlerine gönderilecek mektup, koli, posta kartı ve paketler için yeni bir talimatname yayınladı. Buna göre Türkiye'ye gönderilecek postalarda rütbe, alay, tabur, isim, hangi milletten oldukları İngiliz, Fransız v.s. gözaltında tutulduğu yer belirtilerek Uluslararası Kızılhaç Komitesinin, savaş esirleri ajansı aracılığı ile gönderilir. Örneğin: 180 kütük numaralı L. F. Jackson, 2. Hafif Süvari Alayı, Avustralya İmparatorluk Kuvvetleri, İngiliz esir, Afyonkarahisar, Türkiye adresi belirtilerek, Uluslararası Kızılhaç Komitesi savaş esirleri ajansı Cenevre/İsviçre adresine gönderilir.

Morning Bulletin (Rockhampton) 04 Şubat 1919 Salı

ERMENİ MEZARLIĞINA GÖMÜLDÜ

Belediye Başkanı, Alderman C.O. Gough, tarafından resmi ölüm raporu alınan M.M İkinci Hafif Süvari Sahra sıhhiyesi olarak görev yapan asker Lowes Henry Skyring, Asya Türkiye'sinde bulunan Afyonkarahisar'da, zatürreden kaybedilmiştir. Bay ve Bayan T.D. Skyring'in tek oğulları ve Rockhampton'daki merhum RL Dibdin'in torunu olan Skyring, Temmuz 1915'te Mısır ve Filistin cephelerinde savaşmak üzere orduya kaydoldu. 1 Nisan 1918 'de Essault yakınlarında yaralandı ve esir düştü. O ve diğer yaralı iki sıhhiyeci Halep'e ve oradan Toros Dağlarında süren demiryolu inşaatında çalışmak üzere Belemedik'e gönderildiler. Bunlardan biri toprak kayması neticesi öldü. Kampa böceklerle beraber sıtma musallat oldu. Beslenme çok kötü oldu. Asker Skyring sıtma ve dizanteri teşhisiyle bir haftalığına hastaneye gönderildi. Bir ay sonra, zayıf düştüğü için dinlenmek üzere Afyonkarahisar kampına götürüldü. 1 Ağustos tarihinde yüksek ateşten muzdarip olarak hastaneye gitti. Zatürre gelişti.9 Ağustos'ta zatürreden ölen asker Skyring'in defin hizmetlerinin yerine getirilmesine izin verilmiştir. Skyring bir Metodist tarafından Ermeni mezarlığına defin edilmiştir.

The West Australian 17 Haziran 1919 Salı

TÜRKİYE'DE ÜÇ YIL

Açlık, Kötü Muamele ve Saygısızlık

Batı Avustralyalıların Deneyimleri

Biz 29 kişi İstanbul'dan Afyonkarahisar'a gönderildik. Burada hepimiz bir odaya hapsedildik. Üç ayımızı geçirdiğimiz oda 15-25 metrekarelik bir alana sahipti.

Çarşaf, battaniye ve kömür ihtiyacımızı karşılayabilmek için sahip olduğumuz birçok şeyimizi Türklere satmak zorunda kalmıştık. Böylece birçoğumuzun sadece gömlek ve pantolonu kalmıştı. Yiyecek temininde de benzeri bir durum yaşandı. Türk esir kampında belli başlı kahvaltı haşlanmış buğdaydan yapılmış çorba ve siyah ekmekten oluşuyordu. Bizler sabah 06 ile akşam 06 arası yol yapım işinde çalışıyorduk. Sabah aç karnına işe başlıyor daha sonra biraz haşlanmış buğday ve akşam yemeği içinde aynısı ve yanında biraz siyah çay. Biz yürüyerek çalışacağımız yere giderken bir kadın bize tükürdü. Bu bizler için onur kırıcı bir durum oldu. Karahisar'da bulunan bir grup savaş esiri kışın çalıştırılmak üzere seçildi. Bizler 1916 yılının ilk aylarında Mersin'in 30-40 mil uzağındaki Belemedik'e Bağdat demiryolu tünellerinde çalışmaya gönderildik. Burada ilk defa Almanların emri altına girmiştik. Buradaki çalışma şartlarımız zordu. Burada haftada 6 gün çalışır ve bunun karşılığında da bir miktar ücret ödenirdi. Bununla da kendimize siyah ekmek ve bazen iki katı fiyatına yumurta da satın alabilirdik.

Bu sırada Belemedik'te sıtma ortaya çıktı. Bir asker neredeyse ölmek

üzereyken buradan tedavi için gönderildi. Tedavi için herhangi bir ilaç ve gerekli ilgi yok denecek kadar azdı.1916 Nisan ayında Kut ul Amare'deki kuvvetlerimizin teslim olduğu haberini aldık. Belemedik'e geldikten yaklaşık bir yıl sonra çalışmak için elverişsiz olanlar çürüğe ayrılarak geriye tekrar Afyonkarahisar'a gönderildik.

Queensland (Brisbane) 17 Ocak 1920 Cumartesi

M. POULET KÜÇÜK ASYA ANADOLU'DA AFYONKARAHİSAR'DA

İstanbul'dan Bağdat'a gitmek üzere yola çıkan M. POULET Küçük Asya üzerinde yaptığı uçuş sırasında kötü hava şartları nedeniyle 1 Kasım'da buraya inmek zorunda kaldı.

The Brisbane Courier 30 Ağustos 1922 Çarşamba

ATİNA 28 Ağustos- Türk saldırılarında mağlup olan Yunan kuvvetleri İki grup halinde geri çekiliyor.

The Sydney Morning Herald 31 Ağustos 1922 Perşembe

Yunanlılar ve Türkler Arasındaki Muharebeler Tekrar Şiddetlendi

Londra 29 Ağustos -Atina'dan alınan haberlere göre, Yunanlılar Karahisar'da bulunan güçlü birliklerine katılmak üzere 1903 doğumlu Yunanlıları askere çağırmaktadırlar. Hedefinde İstanbul'un da olduğu bildirilen Mustafa Kemal, Karahisar'dan başlattığı taarruz ile Yunan Ordusuna ezici ve yok edici büyük bir darbe vurmuş ve Yunan Ordusunu ikiye ayırmıştı.

Mustafa Kemal geçen hafta cepheye gizlice getirdiği piyade birlikleriyle topçu ateşi desteğinde sabaha karşı 03.00'te güçlü bir sürpriz saldırı başlatmış, Yunan Ordusu gerekli direnişi gösteremeyerek öğleye doğru geri çekilmeye başlamıştı. Böylece demiryolu bağlantısı ve iletişim hatları kesilen Yunan kuzey ve güney grupları arasındaki bağ kesilerek Yunan Ordusu ikiye ayrılmıştı.

The "Dally Express bildiriyor: "Türk-Yunan savaşı kararsız aynı zamanda yetersiz İngiliz ve Fransız politikaları neticesinde cereyan etti."

Atina'dan resmi bir açıklama "Şiddetli düşman saldırısı nedeniyle Yunan birliklerine Karahisar'ın boşaltılması ve cephe hattının daha batıda oluşturulmak üzere geri çekilme emri verilmiştir.

The Mercury 31 Ağustos 1922 Perşembe

YUNAN – TÜRK SAVAŞI

Yunanlılar Milliyetçilerin saldırılarını püskürttü

Atina 28 Ağustos -Mustafa Kemal Paşa önderliğinde dün Yunanlılara karşı Milliyetçi Türk askerlerince bir saldırı başlatıldı. Afyonkarahisar'ın güneyinden iki kol halinde başlatılan ve Çanakkale'yi hedefleyen saldırı geri püskürtüldü. Türkler bozgun halinde geri çekildi.

The Brisbane Courier 31 Ağustos 1922 Perşembe

İstanbul 29 Ağustos. -Geçen hafta Mustafa Kemal'in gizlice cephe gerisinde kümelenen piyade birliklerinin topçu ateşi desteğinde sabaha karşı 03:00 civarlarında başlattığı taarruz ile ezici bir darbe vurup kimi Yunan kuvvetlerinin aralarındaki bağlantı kesildi. Öğleye doğru iyice şiddetlenen Türk saldırısına cevap veremeyip gerileyen Yunanlıları Türk birlikleri süpürdüler. Yunan Kuzey ve Güney Orduları arasındaki demiryolu ve iletişim hatları kesilmek suretiyle birbirlerinden ayrıldılar.

YUNAN BİLDİRİSİ

Atina 29 Ağustos -Bildiri şöyle diyor: Şiddetli düşman saldırıları nedeniyle Karahisar'ın boşaltılarak cephe hattının daha batıda oluşturulması için birliklerin geri çekilmesi emri verilmiştir.

The Brisbane Courier 04 Eylül 1922 Pazartesi

YAKIN DOĞU

Türkler ilerlemekte

Yunan Bakanlardan açıklama

Londra 1 Eylül -Yunan kaynakları göstermektedir ki, Türkler Karahisar'dan 75 km batıya doğru ilerlemiştir. Yunan Hükümeti ağızdan ağza dolaşan bazı spekülasyonlara itibar edilmemesini, İzmir'in tahliye edilmeyeceğini bildirdi.

The Mercury 04 Eylül 1922 Pazartesi

Yunan – Türk Savaşı

Küçük Asya'da Mücadele

Ölümcül vaziyet

Atina 1 Eylül -Yunan Savaş ve İçişleri Bakanları Atina'ya döndü. Bakanlar durumun ciddiyetini gizlemiyorlar. Karahisar'dan başlatılan taarruz çok şiddetli ve düzenli oldu. Şaşıran ve ağır kayıplar veren Yunan Ordusu geri çekilmek zorunda kaldı. Şiddetli çarpışmalarda Türkler de çok kayıplar verdiler.

The West Australian 16 Şubat 1925 Pazartesi

Ankara'daki Milli Meclis koridorları 9 Şubat tarihinde ciddi bir olaya sahne oldu. Ardahan Milletvekili General Halit Paşa ile Karahisar Milletvekili Ali Bey arasında çıkan tartışmada, Halit Paşa tabanca ile yaralandı. Bunun üzerine Millet Meclisinde silah taşıma hususunda düzenleme yapılmasına karar verildi. Reuters.

Cairns Post 14 Mayıs 1937 Cuma

(Küçük Asya), Afyonkarahisar'da Leylekler ve Kartallar arasında savaş. Kanatlı orduların mavi gökyüzündeki savaşı neticesinde birçok ceset şehrin sokakları boyunca her yerde. Şehrin temizlik görevlileri bu durumla başa çıkmakta zorlanıyorlar. Bu hadisenin hikayesi dört yıl önce kartalların bir yuvada bulunan iki yavru leyleğe saldırıp öldürmeleri üzerine başlamıştı. O günden beri her bahar şehre gelen leylek orduları bu savaşı yürütüyorlar.

Western Mail 25 Ağustos 1938 Perşembe

Yabancı topraklarda kriket

Şimdi bu kriket bana Küçük Asya'da Afyonkarahisar savaş esirleri kampında Avustralyalı ve İngilizler arasında oynanan bir maçı hatırlatıyor.

Afyonkarahissar'da esirler bir Ermeni Kilisesi ve bitişiğindeki bir okula yerleştirildiler. Şehirde büyük bir kaya ve üzerinde, Büyük İskender tarafından yaptırıldığı iddia edilen bir de kale vardı.

Perşembe günleri esirlerin nöbetçiler eşliğinde dışarı çıkmalarına ve bir mil uzaklıkta açık bir alana ve oradaki bir dere kenarına gidip oyun oynamalarına veya yatıp tembellik yapmalarına izin verilirdi. Bu günlerde akşam yemeği hep haftanın en iyisiydi. Yemek haşlanmış buğday ve kaynatılmış incirden elde edilen bir çeşit şurup (hoşaf) tan oluşuyordu.

Bir keresinde bir kriket maçı olarak düzenlenmişti. Fakat yeterince oyuncu yoktu. Bunu telafi etmek için bir İngiliz bizim Avustralya takımına dahil oldu. Fakat oyunu İngiltere kazandı.

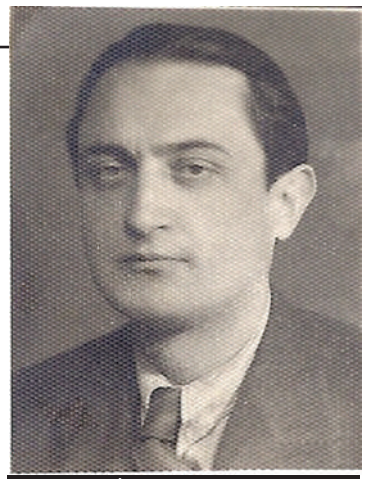
Bandolier (9. LH.), Beverley.

Devam Edecek...

Bir Matematik Öğretmeni İBRAHİM ERÇETİN (İben Ağa-İben A)

Arslan ERGÜÇ

Taşpınar dergisinin 13.sayısında yayımlanan "Afyonkarahisar'ı Anılarda Yaşarken" başlıklı makalenin yazarı Gülseren Mungan Yavuztürk'ün, "Afyon Lisesi'nin Rahle-i Tedrisi'nden" geçmiş ve kendisinden 16 yıl önce mezun olmuş bir okuldaşıyım. Sayın Gülseren Hanım'ın yazısını zevkle okudum. Yaşananlar, görüşler, duygular, düşünceler, isabetli saptamaları; sade, içten, akıcı bir anlatımla kâğıda dökülmüş. Beyninize, gönlünüze, kaleminize sağlık sayın okuldaşım.

İbrahim Erçetin

Gülseren Hanım'ın yazısında sözünü ettiği İbrahim Erçetin Bey, benim de matematik öğretmenim idi. Onunla ilgili birkaç tabloyu okurlarla paylaşayım istedim.

Yazıma Gülseren Hanım'ın yazısından bir alıntıyla başlayacağım:

"… Matematik Öğretmenimiz İbrahim Erçetin, ya da öğrenciler arasında bilinen adıyla sevgili hocamız "İben Ağa", bir öğretmen olarak sahip olduğu üstün vasıfların ötesinde, tanıdığım en kendine özgü kişilerden biri olarak da, belleğimde önemli bir yer taşır.

… Ders sırasında öğrenci üzerinde güçlü bir illüzyon yarattığını anımsıyorum. İlginç fikirlere sahipti.

… Hem çok çekindiğim, hem de son derece büyük bir saygı duyduğum bu değerli insanın, o çok özel dünyasını anlatabilecek bir kaleme sahip olabilmeyi isterdim."

Adı geçen yazıdan İbrahim Erçetin Bey'i betimleyen ibarelerin pek azını alıntıladım; yazıma giriş olsun diye. Şimdi geliyorum anlatacaklarıma.

1947-1948 öğretim yılı 4-C sınıfı Matematik Öğretmenimiz İbrahim Erçetin Bey. Kendine özgü uygulamalarından biri de öğrencileri numara sırasına göre sözlüye kaldırmaktı.

Günlerden bir gün; ders matematik. Sıranın kendisine geleceğini bilen bir arkadaşımız, diyelim ki (M.), teneffüste boynunu, kulağını boyun atkısıyla falan sardı, sarmaladı. Sandık ki, "hastayım" diyecek, demedi. Adı okunduğu sırada doğruldu: "O, bugün gelmedi" dedi. İbrahim Bey "peki, otur" dedi, sıradaki öğrenciyi tahtaya kaldırdı. (M.) sırasını böylece atlatmıştı, rahatladı.

Demek ki öğretmenimiz, öğrencileri tanımıyordu. O teneffüs, biz öğrenciler için şenlikli geçti.

Sonraki günlerin ilk matematik dersinde İbrahim Bey, yine (M.)'yi tahtaya buyur etti. Bu sefer (M.) fenersiz yakalanmıştı. Süklüm, püklüm tahtada boy gösterdi. İbrahim Bey her zamanki sakinliğiyle, uygun aralıklarla bir soru, bir soru daha, bir soru daha… Ama yok; (M.) elinde tebeşir bekliyor. Sonunda öğretmenimiz aynı sakinlikle arkadaşımıza, "ben senin babanı tanırım, amcanı tanırım, anneni tanırım, seni de tanırım… Geçen ders niye öyle yaptın; bu ders niye çalışmadan geldin? Otur yerine" dedi.

Azarlama, bağırıp çağırma, yönetime rapor edip disiplin kuruluna verme. İbrahim Bey'in kitabında bunlar yoktu.

Eğitim, öğretim, öğretmen-öğrenci ilişkileri, disiplin v.b. açılardan bu tabloda görülenlerin üzerinde düşünülüp yorumlanmasını / değerlendirilmesini okurlarıma bırakıyorum.

Bir de arkadaşlarımın tanığı olup anlattıkları bir İbrahim Bey davranışı var; onu da nakledeyim size;

Afyon Lisesi'nin koridorları hem geniş, hem uzundur. Bu nedenle salon diye anılır. Özellikle kış günlerinde öğrenciler bazen teneffüsleri salonlarda geçirirler.

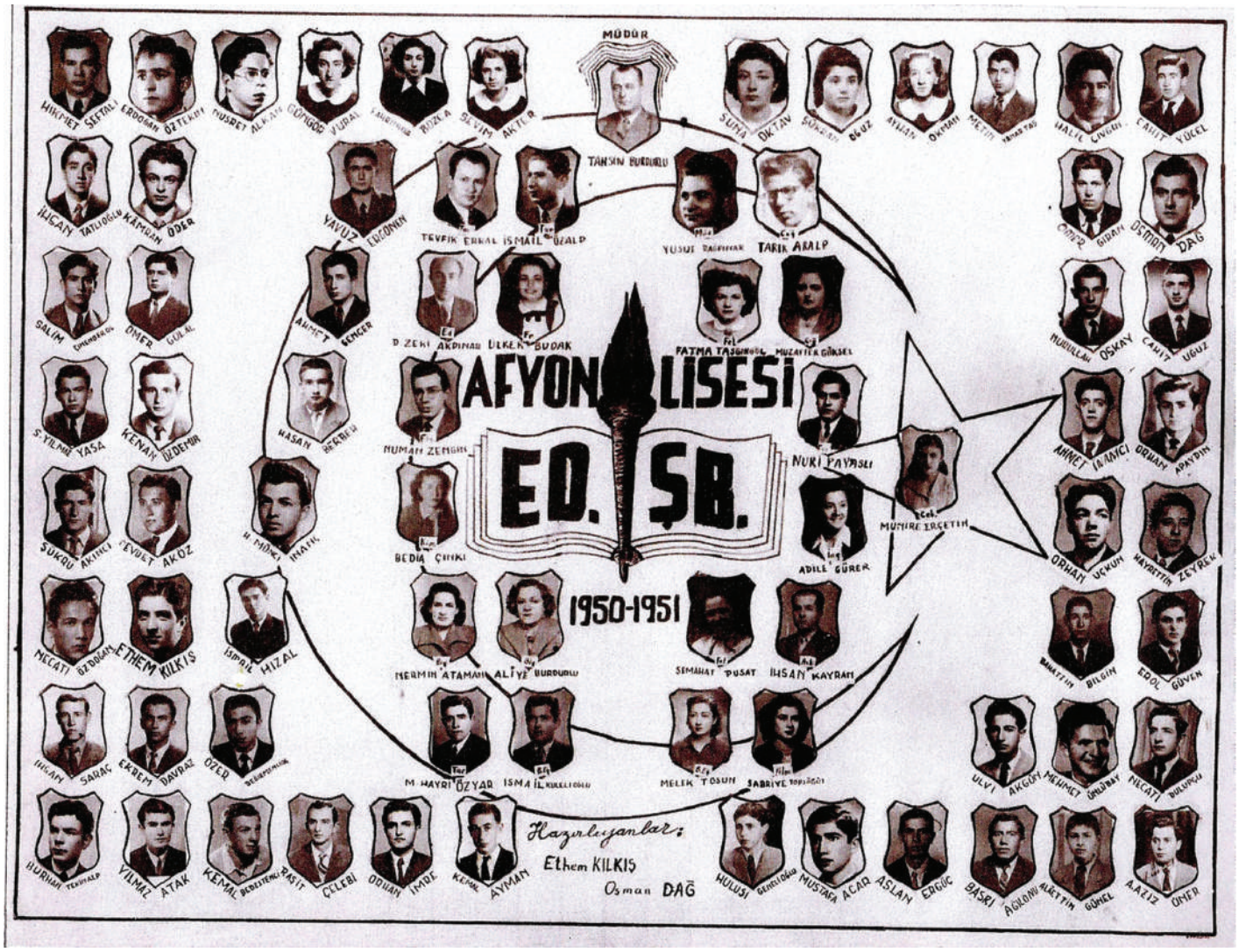
İşte böyle bir günde, birkaç öğrenci, salonda bir araya gelmiş, laflıyorlar. Bunlardan biri salona tükürmüş. Bir de bakmışlar ki, İbrahim Bey geliyor; ona yol vermişler. İbrahim Bey yanlarına geldiğinde durmuş, cebinden mendilini çıkarmış, yerdeki tükürüğü silmiş ve hiçbir şey demeden mendilini dürüp öğretmenler odasına yönelmiş.

Daha ne söylesin / ne yapsındı? Ders alana bu davranış neler söylemez ki?

1970'li yıllarda eski öğrencisi, dönemin Köy İşleri Bakanı Ahmet Karayiğit ile Emek Oteli önünde karşılaşır. Bakan yanındakilere hocasını tanıtır, sonra el-kol hareketleri ile ona takılmak ister. Hoca, bir Ahmet Karayiğit'e

Hasan ÖZPUNAR Arşivi

bakar, bir yanındakilere sonra şunu der;

"Öğrencime bakıyorsunuz, bir bana. Nasıl öğrenci yetiştirmişim diye herhalde. Ne yapayım bunlar benim acemilik yıllarımın ürünü."

İbrahim Bey'in edebiyatla da ilgilendiğini biliyor muydunuz? Bildiğinizi sanmıyorum, çünkü kendisi, zaten kendinden, ilgilerinden falan söz etmezdi. Onun edebiyatla da ilgilendiğini dillendirene de rastlamadım. Ben nerden çıkardım böyle bir ilgiyi? Şöyle;

Taşpınar Dergisi'nin ilk yayın döneminden (1931-1949) elimde dört sayı var. İkinci kanun (Ocak) 1943'te yayımlanan 96. sayısındaki yazılardan birinin başlığı "Kafkas Esiri" L. Tolstoy'dan çevrilmiş. Hangi dilden çevrildiği belirtilmemiş. 215. sayfada (95. sayıdan devam) diye başlıyor. 216. Sayfada (bitti) diye sonuçlanıyor. Çeviren İbrahim ERÇETİN…

Bir isim benzerliği olabilir mi? Bu, bence uzak bir olasılık. O yıllarda, Taşpınar yazarlarının büyük çoğunluğu Afyon Lisesi öğretmenleri idi…(Bir başka matematik öğretmenimiz Hasan Atalay Bey'in de Taşpınar'da şiirleri yayımlanıyordu. 128. sayıda yayımlanan "DİLEĞİM" şiiri dosyamdadır. Hece ölçüsüyle yazılmış güzel bir şiirdir.)

Bu bölümle yazımızı noktalayalım;

İben Ağa (yaygın söyleyişle İben A), İbrahim Erçetin Bey'in tüm aile bireylerinin simgesi idi. Sözgelimi, lise son sınıfta cebir ve astronomi dersleri öğretmenimiz İbrahim Bey'in kızı Münire Erçetin Hanım idi. Öğrenciler arasında kendisinden çoğunlukla İben A'nın kızı diye söz edilirdi. Eşi de,üç oğlu da…

Evlerimiz aynı mahallede idi; Yunus Emre Mahallesi'nde. "Çevreyle pek haşır neşir" değillerdi. Ama bütün mahalleli (aileyi) İben A simgesiyle anardı, tanırdı…

Küçük oğlu Necdet'le ilgili bir söylentiyi de şuracığa kaydedivereyim; Necdet İstanbul'da üniversitede okurken babasına telgraf çekiyor; "Parasız kaldım medet, oğlunuz Necdet."

Bu fani dünyada İben A'lardan kimse kalmadı sanırım. "Kendilerine özgü" kişilikleriyle dünyamızda iz bırakıp gittiler. Kabirleri nur, makamları cennet olsun.

Editörün Notu: İbrahim Erçetin aslen B.Kalecik Köylüdür. Eski tarihle 1325/M 1907'de doğmuş, Dumlupınar İlkokulu'nda okuduktan sonra Afyonkarahisar Muallim Mektebine devam ederek burayı bitirmiştir.1926 yılında evlenmiş ve 4 çocuğu olmuştur. Manisa Ortaokulu Riyaziye Öğretmeni iken 1941 yılında Afyon Lisesi Matematik öğretmenliğine atanmıştır. 31 sene burada görev yaptıktan sonra 1971 yılında emekliye ayrılmıştır. Kızı Münire Erçetin'de Matematik öğretmeni olarak İstanbul Kandilli Kız Lisesi'nde uzun yıllar görev yapmıştır.

Afyonkarahisar'da yatan bir vatansever annesi
FATMA ZEHRA HANIM

İbrahim YÜKSEL*

Mevlevi Camii'nin basamaklarını tırmanıp giriş kapısına geldiğinizde sol tarafınızda görkemli bir mezar görürsünüz. Bu mezarda, Vatan ve Hürriyet Şairi Namık Kemal'in annesi Fatma Zehra Hanım yatmaktadır. Oğlu Namık Kemal ile birlikte Şubat 1846–31 Ağustos 1848 tarihleri arasında Afyonkarahisar'da yaşayan Fatma Zehra Hanım, genç yaşta vefat ederek, Afyonkarahisar Mevlevi Camii haziresine defnedilmiştir.

Fatma Zehra Hanım'ın doğum tarihi bilinmemektedir. Babası Abdüllâtîf Efendi, annesi Mahdume Hanım'dır. Âlim ve aydın bir kişi olan ve muhassıllık, mütesellimlik gibi memuriyetlerle taşrada gezen Abdüllâtif Efendi, İstanbul'da bulunduğu bir sırada soylu bir insan olan Mustafa Asım Bey'i kendisine layık bir damat olarak görüp kızı Fatma Zehra Hanım ile evlendirmiştir. Biricik kızından ayrılmak istemeyen Abdüllâtîf Efendi, Tekirdağı mütesellimliğine atandığında kızını ve damadını da yanına alarak Tekirdağı'na götürmüş, ünlü Şairimiz Namık Kemal de 21 Aralık 1840 tarihinde burada doğmuştur.

Karahisar-ı Sahip şeriye sicillerinde yapılan araştırmalara göre Abdüllâtîf Efendi, 27 Safer 1262 (24 Şubat 1846) tarihli fermanla Karahisar-ı Sahip sancağına kaymakam olarak tayin edilmiş, 1262 yılının Rebiülevvel ayında (27 Şubat–28 Mart 1846) Karahisar-ı Sahip'e gelerek göreve başlamıştır.

Mevlevî Camii yakınlarında kiralık bir eve yerleşen; yüksek zekâsı, iyi huyluluğu ve alçakgönüllü kişiliğiyle çevresinde saygı ve sevgi uyandıran, şiire ve edebiyata meraklı Abdüllâtif Efendi'nin, biricik zeki kızı Fatma Zehra Hanım'a özel bir biçimde eğitim yaptırmış olması ve onu iyi bir şekilde yetiştirmek için olağanüstü bir özen göstermesi ihtimali kuvvetlidir. Özellikle, aydın eşi Mahdume Hanım, eski Türk eğitimiyle Tanzimat Devri'nin yeni, özgür düşüncelerini kendinde toplamış, dönemine göre çok iyi eğitim görmüş, son derece ciddi ve seçkin bir kadın olması nedeniyle, biricik yavruları Zehra Hanım'ı okutup yazdırdıkları ve o zamanda geçerli olan bilgileri öğretmiş olmaları doğaldır. Fatma Zehra Hanım, Farsça bilen veya o dönemde Afyonkarahisar'da müftü olan büyük âlim Buharalı Abdülvahit'ten Farsça okuyan, diğer taraftan da tasavvuf ilmi ile ilişkisinin olduğu tahmin edilen, aydın bir Türk kadınıdır.

Doğru, mert ve eli açık birisi olan Abdüllâtif Efendi, eşi, kızı, damadı ve torunu ile Karahisar-ı Sahip'de mutlu bir biçimde yaşarken, 19 Şaban 1264 (21 Temmuz 1848) tarihli bir fermanla Kütahya muhassıllığına atanmıştır. Kütahya'nın Germiyanoğlu Yakup Han Müzesi'nde bulunan 25 Şaban 1264 (27 Temmuz 1848) tarihli şeri mahkeme siciline göre, Abdüllâtif Efendi'nin yeni görevine başlamadan önce, İngiliz tüccarlardan biriyle olan işlerini halletmek üzere İstanbul'a gitmesine izin verilmiş ve işini bitirdikten sonra Kütahya'daki görevine dönmesi emredilmiştir.

Abdüllâtif Efendi, ailesini Afyonkarahisar'da bırakarak İstanbul'a gitmiş, ancak dünyasını yıkan haber kendisine burada ulaşmıştır: Biricik kızı Fatma Zehra, 1 Şevval 1264 (31 Ağustos 1848) tarihinde, yani ramazan bayramının birinci günü kirada oturdukları Mevlevi Camii yakınlarındaki evlerinde hastalanarak vefat etmiştir.

Dayanılmaz acılar içindeki Abdüllâtif Efendi derhal İstanbul'dan Karahisar-ı Sahib'e dönerek biricik kızını o dönemin en itibarlı yeri olan ve

içerisinde Mevlana Cellaleddin-i Rumi'nin torunlarından Mehmet Semai Sultan Dîvanî ile bazı Mevlevi ileri gelenlerinin mezarlarının bulunduğu Mevlevi Dergâhı'nın bahçesinde, ana yapının doğusundaki "hâmuşhân"a defnettirmiştir. Mevlevilikte, mezarlığa "Susanlar Yurdu" anlamında "Hâmuş-hâne", burada yatanlara da "Susanlar" anlamında "Hâmuş-hân" denilmektedir. Mevlevihanelerin pek çoğunda türbe ve hâmuşhânda şeyh aileleri ve dervişler defin olmuşlardır. Abdüllâtif Efendi'nin kızını Mevlevî Dergâhı hâmuşhânına defnettirmesinin en büyük nedenlerinden birisi de Fatma Zehra Hanım'ın mezar taşında kaydedilen ve "Monlâ-yı Rum'a bende olduğu şüphesizdir" dizesinden anlaşıldığı üzere kendisinin Mevlânâ Celâleddin-i Rumi'ye, başka bir deyişle Mevlevîliğe gönül vermiş bir Mevlevi dervişi olmasındandır.

Abdüllâtif Efendi, daha sonra İstanbul'da Marmara mermerlerinden 4 parça halinde yaptırdığı, son derece süslü mermer sandukayı Karahisar-ı Sahib'e getirterek, kızının mezarının üzerine koydurmuştur. Sandukanın baş taşındaki yazıt, İstanbul'da oturan Şair Mahvî tarafından noktalı harflerle düşürülmüş bir tarih manzumesidir:

"Hüve'l-bâkî
Adüllâtîf Efendi'nin dühter-güzîni
Gurbetde kaldı mahzûn ol nâzenîn zîbâ
Bayram gicesi mürg rûhu uçunca 'arşa
Rûz-ı sürûrı mâtem ittirdi bize hayfâ
Sûretde sahib-i 'iffet, sîretde pâk-ı tıynet
Bu hüsnile felekde hiç görmemişdi dünya
Monlâ-yı Rum'a bende olduğu şübhesizdir
Sultân Dîvânî huzûrunda idindi me'vâ
Dâmân-ı Fâtımayla âl-i râsûle düşdi
'Afv iyle yâ Gafûr, ol bî-kes garîp Zehrâ
Göz yaşı ile yazdı Mahvî du'âda târîh
Cennetde bula Zehrâ Hânım bekâ-i ra'na
Sene 1264"

Bu yazıtı günümüz Türkçesine şöyle çevirebiliriz:

"Ölmeyen, baki kalan Allah'tır
Abdüllâtif Efendi'nin seçkin kızı
O el üstünde büyütülmüş güzel, gurbette mahzun kaldı
Bayram gecesi ruhu kuş gibi Allah katına uçunca
Yazık! Sevinç gününü bize matem ettirdi
Görünüşte namuslu, ahlâken, fıraten pek temiz
Bu güzellik ile semada dünya hiç görmemişti
Mevlâna Celâleddin'e bağlı olduğu şüphesizdir.
Sultan Dîvânî'nin yanında yer buldu
Fatıma'nın eteği ile yüce peygambere düştü
Ey bağışlaması bol Allah! O kimsesiz garip Zehra'yı bağışla
Mahvî, duada gözyaşı ile tarihini yazdı
Zehra Hanım kalıcı güzelliği cennette bulsun
Yıl 1264 (M 1848)"

Mahvî'nin Fatma Zehra Hanım'ın ölümü için düşürdüğü tarih, manzumenin son iki mısrasında olup tarihin hangi formülle hesaplanacağına ilişkin ipucu, sondan bir önceki "Gözyaşı ile yazdı Mahvî du'âda târîh" mısraında geçen "Gözyaşı ile" tabiridir ki bu da ebced hesabı yapılırken, noktalı harflerin hesaplanması gerektiğini ima etmektedir. Buna göre "Cennet'de bula Zehrâ Hânım bakâ-i ra'nâ" mısraının noktalı harfleri olan "cim: 3, nun: 50, te: 400, be: 2, ze: 7, hı: 600, nun: 50, be: 2, kaf: 100, nun: 50" harflerinin sayı değerleri toplamı 1264 eder ki bu da Fatma Zehra Hanım'ın ölüm tarihi olan Hicri 1264 yılını işaret etmektedir.

Fatma Zehra Hanım'ın ölümüne dair şeriyye sicillerinde bir kayıt olmadığı gibi, ölüm nedeni de bilinmemektedir. Ancak ilk ve tek çocuğu Namık Kemal'i 8 yaşında iken öksüz bırakarak ölen Fatma Zehra Hanım'ın henüz 30'lu yaşlarına bile ulaşamadan çok genç yaşta dünyaya veda ettiğini söylemek mümkündür. Bazı kaynaklarda Fatma Zehra Hanım öldüğünde Namık Kemal'in 2 yaşında olduğu kaydedilmekte ise de, Karahisar-ı Sahib Şeriye sicillerinde yapılan araştırmalarda, 1262 Rebiülevvelinde (Şubat 1848) torunu Namık Kemal, biricik kızı Fatma Zehra, Damadı Mustafa Asım Bey ve Eşi Mahdume Hanım ile birlikte Afyonkarahisar'a gelen Abdüllatif Efendi'nin 2,5 yıl Afyonkarahisar'da kaldıktan sonra 19 Şaban 1264 (21 Temmuz 1848) tarihinden itibaren de Kütahya'ya nakledildiği belgelerle kanıtlanmaktadır. Dolayısıyla Namık Kemal, annesi öldüğünde 2 değil, 8 yaşındadır.

Abdüllâtif Efendi'nin, kızının ölümünden sonra Kütahya'ya gitmediği düşünülmektedir. Kütahya'daki şeri mahkeme sicillerinde Abdüllâtif Efendi'nin hizmet ve faaliyetlerine ilişkin bir kayıt olmadığı gibi, 22 Zilkade 1264 (20 Ekim 1848) tarihli fermanda da 18 Zilkade 1264 (16 Ekim 1848) tarihinde görevinden azledildiği, yerine Hacı İzzet Bey'in tayin edildiği anlaşılmaktadır. Kızının ölümü nedeniyle derin acılar içinde bulunan Abdüllâtif Efendi'nin Kütahya'ya atandıktan 1,5 ay sonra bu görevinden azledilmiş olması, yeni görev yerine gitmediğini kanısını güçlendirmektedir.

Mevlevî Dergâhı'nda ilki H 1291 (M 1874) yılında diğeri ise R 1318 (M 1902) yılında meydana gelen yangınlar, dergâhın yanı sıra Fatma Zehra Hanım'ın mezarının da tahrip olmasına neden olmuştur. 1926 yılında camilerin içlerindeki mezarlıkların kaldırılması sırasında Fatma Zehra Hanım'ın mezar taşları da yerinden sökülerek Mevlevi Camii'nin bahçesine gelişigüzel atılmıştır. 1941 yılında Edip Âli Bakı tarafından yapılan araştırmada mezarın baş taşı, ayak taşı, ve yan taşlarından biri sağlam, diğeri ise iki parça halinde dergâh bahçesinde bulunmuş, Afyonkarahisar Müzesi'nin Kurucusu Öğretmen Süleyman Hilmi Gönçer tarafından 21 Ekim 1941 tarihinde süslü olan baş taşı Afyonkarahisar Müzesi'ne getirilerek 2135 envanter numarası ile kaydı yapılıp koruma altına alınmıştır.

12 Eylül 1980 Harekâtı sonrası Afyonkarahisar valiliğine atanan ve aynı zamanda bir şair olan Ercan Belen sanatçı kişiliğine yakışır bir kararla, Fatma Zehra Hanım'ın mezarının derhal onarımı için yetkililere emir vermiş, bu emir üzerine Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 13 Ekim 1981 tarih ve A-1792 sayılı yazısı ile mezarın orijinaline uygun olarak yeniden yapımı için izin alınmıştır. Mezarın yeniden yapımı öncesi yapılan araştırmada yan taşlarından biri bulunmuş, ikinci yan taşının yarısının da Mevlevi Camii'nin aşhanesinde masa ayağı olarak kullanıldığı görülmüştür. Ayak taşı ise bulunamamıştır. 1981 yılı birim fiyatlarıyla 180.085 lira keşif özeti çıkarılan onarım işi Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan sağlanan ödenekle 1983 yılı yazında Çatalzeytinli taş ustası Ahmet Tığlı'ya yaptırılarak bugünkü durumuna getirilmiştir. Mezarın baş ve yan taşlarından biri orijinal olup, diğer yan taşı ve ayaktaşı Afyon beyazı adı ile anılan İscehisar mermerinden yaptırılmıştır. Mezarın yapımında Afyonkarahisar Kültür ve Turizm Müdürü Musa Seyirci ile Arkeoloji Müzesi Müdürü Ahmet Topbaş'ın da büyük emeği geçmiştir.

Mezar başaşı Taş Medrese kapısı önündeyken

Namık Kemal annesi mezar nakli-1983

Kaynakça: BAKI Edip Âli, "Namık Kemal'e Dair Yeni Vesikalar", Taşpınar Dergisi, Sayı 87, Şubat 942.; BAKI Edip Âli, "Namık Kemal'in Afyon'da Medfun Annesi ve Kendi Çocukluğu Hakkında", Taşpınar Dergisi, Sayı. 86, Ağustos 941.; BAKI Edip Âli, "Namık Kemal'in Çocukluğundan Yankılar" Taşpınar Dergisi, Sayı: 88, Nisan 942.; BAKI Edip Âli, Namık Kemal Afyon'da, CHP Halkevleri Yayımları Milli Kültür Araştırmaları XI, Ankara 1949.; DİZDAROĞLU Hikmet, Namık Kemal, Varlık Yayınları, İstanbul 1995.; EKREM Ali, Namık Kemal, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 2133, Ankara 1998.; GÖNÇER Süleyman, Afyon İli Tarihi Cilt II, (Yayın İçin Düzenleyen İLASLI Ahmet), Afyon 1991.; GÜNDÜZ Ali, "Namık Kemal'in Annesinin Mezarı Başında", Taşpınar Dergisi, Sayı: 95, Birincikânun 1942.; İLGAR Yusuf, Afyonkarahisar Mevlevîhânesi Post-Nişînleri ve Mevlevî Meşhurları, Sultan Dîvânî ve Afyonkarahisar'da Mevlevîlik, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayın no: 42, Afyon 2002.; İLGAR Yusuf, Afyonkarahisar'da Mevlevîlik, 1992.; KARAZEYBEK Mustafa-POLAT Zelkif-İLGAR Yusuf, Afyonkarahisar Vakıf Eserleri I. Cilt, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayın No: 60, Afyonkarahisar 2005.; KEMAL İsmet, "Vatan Ozanı Namık Kemal'in Afyonkarahisar Yaşantısı" Kocatepe Gazetesi, Sayı 1442, 12 Mayıs 1970.; TOPBAŞ Ahmet, "Namık Kemal", Türkeli Gazetesi, Sayı: 7092, 26 Aralık 1983.; TOPBAŞ Ahmet-SEYİRCİ Musa, "Namık Kemal, Afyonkarahisar ve Annesi Fatma Zehra Hanım" Halay Dergisi, Yıl 4, Sayı: 38, Şubat–1984.; YÜKSEL İbrahim, "Namık Kemal ve Annesi Fatma Zehra Hanım'ın Afyonkarahisar Yaşamı", Sessiz Tanıklar, T.C. Afyonkarahisar Valiliği Yayın No: 29, Ankara 2008.

Ülküer Abi; "Afyonkarahisar'da Koruma Kurulu oluşturulmalı"

Taşpınar dergisinin bu sayısında son yıllarda bir çok restorasyon projesine imza atmış mimar Mahmut Ülküer ABİ ile sohbet ettik.

Bize kendinizi tanıtır mısınız?

16 Mart 1943 tarihinde Sinanpaşa Mahallesi'ndeki Gümüküpçeşme Sokak'taki evimizde doğdum. Ailemiz Hacı Abidler lakabı ile bilinir. Rahmetli babam uzun yıllar Belediye Muhasipliği yapmış. Ben küçükken vefat etti. Babamın dedesi Dehşeti Medresesi Müderrisi Salih Dehşeti, babası Hacı Halit Efendi, amcası 1907 yılında belediye başkanlığı yapan Hacı Abidzade Mustafa Efendi, dayısı ise 1920'de ilk mecliste Afyonkarahisar Mebusu Dehşetizade Nebil Yurteri'dir. İki amcam Çanakkale'de şehit olmuşlar, diğer amcam Terakki Servet Bankası müdürü idi. O yıllarda ailemiz beşkardeş ve amcamlar toplam 13 nüfus aynı evde büyüdük.

İlkokula 1949 yılında Kadınana İlkokulu'nda başladım. O tarihte çevredeki Gedikahmet Paşa İlkokulu yıkıldığı için olsa gerek sınıflar çok kalabalıktı. Bir sınıfta 81 kişiydik. Sırada üç kişi otururduk. Çok kıymetli hocamız vardı Mehmet Arsoy, iyi bir eğitimciydi. Enstrüman çalar, kültüre meraklı, resim yapar, edebi bilgisi çok kuvvetli idi. Yetişmemde çok büyük katkısı vardır.

M.Ülküer ABİ
(Ortaokul Yılları)

1954 yılında Afyon Lisesi'nin orta kısmına başladım. Eğitim çok ciddi, disiplin var, edebi, kültür ve spor faaliyetleri her şey vardı. Öğretmenlerin her biri alanında ekoldü. Ciddi bir okul olduğu için kolay kolay sınıf geçilemezdi. Derslerden geçmek yetmez sonunda tekrar tüm derslerden olgunluk imtihanına girilirdi. O zaman lise 7 seneydi. Neredeyse babam yaşında öğrencilerin olduğunu görürdük. Okulu bir türlü bitirememişler, çift dikiş devam ederlerdi. Arkadaşlıklar ömür boyu devam eden cinsten.. Başka lise olmadığı için çevre illerden, köylerden, kazalardan gelen öğrenciler pansiyonda kalır, okula devam ederlerdi.

Çocukluk ve gençlik yıllarının Afyonkarahisar'ından neler hatırlıyorsunuz?

O yılların Afyonkarahisar'ı sessiz sakin bir şehirdi. Parkın önünde toplasanız 5 araba. Sokak ve caddelerde at arabası ve fayton hakimdi. Çarşamba, Perşembe günleri Yoncaaltı Camii yanında pazar kurulur, köyden ve çevreden gelenler burada ürünlerini satar, çarşıyı hareketlendirirlerdi.

Elektrik bazı evlerde var, bazılarında yoktu. Gazyağı

Kent ve İnsan

ile aydınlatan lambalar kullanılır, islenen camları her gün mutlaka silinirdi. Fakir öğrencilerin sokak lambasının altında ders çalıştığını bilirim. Çoğu evde çeşme yoktu, mahalle çeşmesinde kadınlar sıraya girer, hem sohbet eder, hem dertleşirdi. Çeşme başları mahalle kültürünün ayrılmaz parçasıydı.

Herkes birbirini tanır. Mütevekkil bir şehir, esnafı öyle, insanı samimi, yaşamı sade. Şafak, İnci, Orduevi sonradan yapılan Atlas sinemalarına normal ve aile matineleri vardı. Ailecek gidilirdi.

Liseyi bitirdiğim 1960 yılında üniversitelerin imtihanı için İstanbul'a gittim. O günlerde üniversiteler sadece İstanbul, Ankara, İzmir'de mevcut. Her okul ayrı imtihan açıyor, merkezi sınav yok. İstanbul'a ilk kez 1955 yılında gitmiştim, hayran kalmıştım. O yüzden üniversite okumak içinde İstanbul'u tercih ettim. Arkeoloji veya mimarlık istiyordum. İTÜ'nin imtihanında başarılı oldum ve böylece devam eden mimarlık serüvenimiz başladı.

İstanbul'da nasıl bir öğrencilik hayatı yaşadınız?

İstanbul'da okumaya gelen tüm Afyonlu gençlerin olduğu gibi bende Şehremini Afyon Talebe Yurdunda 2,5 yıl kaldım. Burası adeta bir aile ocağıydı. Yurdun kapasitesi 100 kişilikti, üniversitelerin imtihan dönemi Afyon'dan gelen gençlerle bu sayı çok artardı. Yataklar birleştirilirdi. Gayemiz hemşehrimiz sokakta, otel odalarında kalmasın. Bir arada olalım.

Çok genç olmama rağmen rahmetli Asım Kocabıyık'ın başkanlığında Afyonkarahisar Yüksek Tahsil ve Okutma Cemiyetinin yönetim kurulu üyesi oldum.1965-1966 yıllarında Cemiyetin başkanlığını yaptım. Amacımız ihtiyaca yetmeyen yurdun genişletmek için yanına ek bina yapmaktı. Projeyi yaptım, İstanbul Belediyesine başvurdum. Orada bizi bekleyen bir sürprizle şok oldum. Binanın olduğu yer Çapa Tıp Fakültesinin genişleme alanında olduğu için istimlak kararı alınmış. Hayallerimiz suya düştü. Sonraki yıllarda yurt istimlak edildi ve kapandı. Bu dönemde İstanbul'da, Ankara'da ki işadamı, siyasetçi hemşehrilerimiz, ağabeylerimiz Asım Kocabıyık, Orhan Yavuz, Nijat Bilge, Rasim Hancıoğlu, İbrahim Küçükkurt, Ahmet Karayiğit, İsmail Devletkuşu'nun çok büyük yardımlarını gördüm. İsimlerini unuttuklarım olabilir. Her zaman yanımızda oldular. Bu yurt Afyonkarahisar eğitim tarihinde çok önemli bir satırbaşıdır. Başlı başına bir kitap konusudur.

Üniversite yıllarında sosyal faaliyetlerimiz çoktu. Mimarlık Fakültesi Talebe Cemiyetinde, İTÜ Tiyatrosunda arkadaşım Tuncer Kurşun'la birlikte 2 yıl oyunculuk, yöneticilik yaptım. Ünlü oyuncu Şevket Altuğ, Arif Erkin'le birlikte sahnede rol aldım.

Mezuniyet sonrası hemen askere gittim. Ankara'da Mamak Muhabere Okulunda ve Elektronik astsubay okulunda teğmen rütbesiyle 1 yıl öğretmenlik yaptım. Bu sırada Kızılay'da eski gökdelen binasında 3 arkadaşla bir büro kurduk. 6 yıl Ankara'da Bakanlıklara ve yurdun çeşitli yerlerine projeler yaptık. Sonradan memlekete döndüm. Bu arada Afyonkarahisar'la da irtibatımız devam ediyordu. Yıkılan Eski Hal binasında da bir bürom vardı. Yeni Saraçlardaki dükkanımızda Alper ağabeyimle yapı malzemeleri satıyorduk. Takip eden yıllarda ağabeyimle birlikte Afyon'un köy ve kasabalarında içme suyu ve köprü işleri yaptık.

1973 yılında Müftü Celal Yıldırım ve hayırseverlerin öncülüğünde Afyon Diyanet Sitesini yaptık. Aynı şekilde 1985 yılında müftü Halil Arık arkadaşımla Emirdağ'da Diyanet Sitesi projesini gerçekleştirdik.

Gazlıgöl'de de sizin imzanız çok değil mi?

Evet. 1986 yılında Belediye Başkanı Erdal Akar döneminde Gazlıgöl'de Çifte Hamam projesini hazırladım. Mehmet Sami Hancıoğlu zamanında Gazlıgöl Tren İstasyonu arkasında villaları yaptık, yine 1991-1992 yıllarında Gazlıgöl'de Antik Hamam ve içmece Hamamın restorasyonunu gerçekleştirdim. Afyonkarahisar'da termal turizmin önü Gazlıgöl'de termal suya katılan kimyasalları ilk kez o yıllarda kullanmakla açılmıştır diyebilirim. O zamana kadar hamamların boruları termal suyun sebep olduğu kireçlenme sebebiyle sık sık tıkanır yeni baştan su tesisatı döşemek zorunda kalınırdı. Ve bu da yatırımcıyı korkutur, ağır maliyet getirirdi.

O dönemde düşüncem Gazlıgöl'de Afyon Belediyesinin çok geniş bir alan alarak yeşillikler içerisinde zaman içersinde gerçekleşecek büyük bir termal kompleksin adımını atmasaydı. Fakat çeşitli sebeplerle gerçekleşme-

Talebe Yurdu Başkanlığı sırasında

Şehremini Afyon Talebe Yurdu

di. Gazlıgöl'de Belediye kiracısı olduğu dar bir alanda boğuldu kaldı.

Sizin yaptığınız yapılarda hep Osmanlı izleri var gibi, Gazlıgöl Hamamı, villaları gibi...

Eski mimariye olan sevgi ve merakımdan dolayı çalışmalarım bu tarz yapılar üzerinde yoğunlaştı. Yapının, şartları izin verdiği ölçülerde benim mimari tarzım bu yönde gelişti.

Bir dönem Üniversitede Restorasyon Bölümünde de ders verdiniz değil mi?

2002 yılıydı galiba, o dönem Rektör Prof. Dr. Şan Özalp, yeni açılan Restorasyon bölümünde ders vermemizi istedi. Ben, Mustafa Ceylan, Ahmet İlaslı dışarıdan derslere girdik.6-7 yıl kadar ciddi bir şekilde sürdü. Kendi bildiklerimizi gençlere aktarmak, bu mesleğe başlayacaklara aynı ruhu aşılamak güzel bir duygu oldu. Tarihi mekânlarda verimli çalışmalar yaptık.

O yıllarda talebe ve hocalar birlikte Afyonkarahisar'ın yerel tarih ve kültürüne yönelik bir dergi çıkardık. "Kent ve İnsan" adını taşıyan bu dergi 13 sayı devam etti ve her sayısında farklı yerel konulara yer verdi. Önemli bir kaynak oldu.

5 farklı dönemde Mimarlar Odası Başkanlığı yaptım. Ayrıca Kadınana İlkokulu, Şemsettin Karahisari Ortaokulu, Anadolu Lisesi ve Afyon Lisesi Koruma Dernek Başkanlıkları gibi fahri hizmetlerde bulundum. Bu faaliyetler sırasında çok farklı ve değerli hemşehrilerimizle tanışma ve çalışma fırsatım oldu.

Öğrencilerinizle birlikte uygulama yaptınız mı?

O yıllarda öğrencilerle birlikte tarihi semtlere bir gezi düzenledik. Yüzlerce ev var fakat çoğu dökülüyor, restore edilen tek yer Yeni Hamam civarında mimar Erdoğan Emre'nin 1986 yılında restore ettiği Esvap Eminleri Konağı. Öğrencilerin "Neden bu evlere bakmadınız, ilgilenmediniz" sorularıyla karşılaştım. Öğrencilerimizle ilk çalışma Milli Birlik Caddesi'ndeki Alimoğlu Çeşmeli Konak'ta yapıldı. Üniversite ve Valilik arasında yapılan bir protokolle

Gazlıgöl Kaplıcası-1989

restorasyon proje çalışmasını gerçekleştirdik. Burası öğrencilere bir atölye oldu. Bu uygulama göz önünde olması bakımından Afyonlulara eski dökülen evlerin restore edildiğinde ne hale gelebileceğini göstermesi açısından iyi bir örnek teşkil etti. Ayrıca Mimarlar Odasının olduğu binada da öğrencilerle çalışma yaptık.

Sonrasında neler yaptınız?

Bu dönemde Kültür Bakanlığı restorasyon projelerine destek vermeye başladı. Bundan yararlanarak Türbe Yokuşu'nda Mihrioğlu Konağını restore etmeye başladık.Bu şekilde tarihi semtlere adım attık.Aynı dönemde Mısri Camii karşısında Doğruöz Evini restorasyonunu gerçekleştirdik.

İTÜ Taşkışla Binası

Türbe Yokuşu'nda hayırsever Methiye Dumlu satın aldığı olan evi tamamen kendi imkanları ile restore etti. Anaokulu olarak kullanılmak üzere Milli Eğitime bağışladı.

2008-2009 yılında Şehitoğlu Konağında restorasyon çalışması yaptık ve burası bu bölgenin bir çekim merkezi oldu.

Restorasyon çalışmalarınız Osmanlı Dönemi yapıları ile sınırlı kalmadı galiba...

Tabi, Cumhuriyet ilk dönem yapıları da restorasyona muhtaç bir vaziyetteydi. Ordu Bulvarı'nda yer alan 1930'lu yılların başında yapılmış bir yapıyı 2010 yılında restore ettik. Bugün Kırlıoğlu Şirketler Grubu tarafın-

Gümüşkent Camii

Altınoluk Camii

dan kullanılıyor.

Arkasından Park Yokuşu'nda 1930'lu yılların ortalarında yapılmış olup günümüzde mülkiyeti Mehmet Sami Hancıoğlu ve ortaklarına ait olan eski Tekel Binası'nın restorasyonunu gerçekleştirdik.

Bugüne kadar gerçekleştirdiğiniz restorasyonlarda sizi en çok zorlayan nedir?

Doğrusunu söylemek gerekirse bürokrasi. Afyonkarahisar'da ki tarihi semtlerin büyük bir bölümü Korunması Gerekli Kültür Varlığı olarak tescillidir. Yani SİT alanıdır. Restore edilecek bir yapının önce rölövesi alınır.Detayları çizilir ve sonunda ne yapılmak isteniyorsa ona göre restorasyon projeleri hazırlanır. Bu işler ayrı bir uzmanlık alanıdır.Yeni proje yapmaktan daha zordur.Uğraştırıcıdır çok emek ve dikkat ister.

Yaptığınız çalışmaları sonra bağlı olduğumuz Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kuruluna sunarsınız. Projeler raportör tarafından yerinde incelenir Koruma Kurulunda her biri alanında uzman üyeler tarafından değerlendirilir. Yanlışlar, hatalar düzeltilir. Yeniden revize edilir. Kurul merkezi Eskişehir'de olduğu ve belli sürelerde toplandığı için sık sık gidip gelmek zorunda kalabilirsiniz.

Tarihi semtlerde, evlerde oturup evini restore ettirmek isteyen vatandaşlara bu durumu izah ettiğiniz zaman gözü korkuyor, başlamadan bırakıyor. Bu şekilde birçok tarihi ev ya harap oluyor, ya da vatandaş kendisi kontrolsüz bir şekilde müdahale ediyor.

Bu sıkıntıları aşmak için ilimizde bir Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu oluşturulamaz mı?

Elbette olur. Afyonkarahisar'da sadece şehir merkezindeki tescilli konut sayısı Eskişehir'den fazladır. İlimizde de Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı bir kurul oluşturulması buradaki çalışmaları kolaylaştırır, hızlandırır daha çabuk ve kolay müdahale edilmesi sağlanabilir.

Afyon geçmişiyle buluşuyor diye bir projeniz vardı yanlış hatırlamıyorsam.

Üniversitede görev yaptığım yıllarda Afyonkarahisar'ın tarihi geçmişinde iz bırakmış, bir hata sonucu yanmış, yıkılmış yapılara yönelik bir çalışma

Mimar Turgut Cansever ve Cengiz Bektaş ile

başlattım. Ayrıldıktan sonrada yaklaşık 12 yıldır çalışmalarımı sürdürüyorum. Eski Hükümet Konağı, Paşa Cami, Memleket Hastanesi, Türkocağı, Paşa Konağı, Turunç Konağı vs. Bunlara dair eski fotoğrafları toplayarak, varsa yerinde ölçüler alarak restitüsyonlarını (binanın ilk halinin çizilmesi) çıkardım. İlk başta bunları bir eser olarak yayınlama fikrinde idim. Bu düşüncemizi saklamakla birlikte sonradan öncelikli olarak bu yapılara yeniden hayat verme fikri gelişti. Durumu bilen, öğrenen pek çok hemşerim konuya sahip çıktı. Tabi başta Kitap Kulübümüz olmak üzere

Hangisinden başlayacaksınız?

Elbette bizim tek başımıza gücümüz bunların birini bile yapmaya yetmez. Belediye Başkanımız Burhanettin Çoban 2014 seçimleri öncesinde çok ilgilendi. Paşa Camisi'nin yeniden yapımı ile bu projeye başlayalım dedi. Projeleri tamamlandı.Şu an başlama safhasında,yer belirlendi. Belediye'nin yanı sıra hayırseverlerde destek veriyor. İşadamı Melih Yurter, Salih Dehşeti dedemiz adına Paşa Konağını yaptırıp İslam Araştırma Merkezi olarak halkımızın hizmetine sunmayı planlıyor. İnşallah Paşa Cami ile birlikte birkaç yapıyı daha yeniden inşa ederek bir külliye şeklinde insanımızı geçmişiyle buluşturacağız ve tarih turizmine katkıda bulunacağız.

Mısri Mahallesi - Arpaözü Evi

Kırlıoğlu Şirketler Grubu Binası

Birgün eski Hükümet Konağı da yapılır mı?

Tabi gönül eski Hükümet Konağı'nın, Türkocağı Binası'nın da ve diğerlerinin de yapılmasından yana. Sizde daha önce yazılarınızda belirttiniz yenisi yapılırsa bu 4.bina olacak. Esasında başka şehirlere baktığınızda Osmanlı son döneminde yapılan Hükümet Konakları muhafaza edilmiş, ne hikmetse Afyonkarahisar'da 1974 yılında yıkıldı.

Bugün için eski Hükümet Konağı yeniden inşa edilse elbette devlet dairelerine dar gelir fakat o yapıya yeni bir işlev verilebilir. Okul olur, müze olur, resmi daire olur.

Bizim üzerinde çalıştığımız yapılardan eski Memleket Hastahanesi'nin yerine eğitim kampüsü yapıldı. Gönül isterdi ki fırsat varken burada eskiden varolan bu bina örnek alınsın, o da yeniden canlandırılsın. Elbette bunda bir kasıt yok belki bizimde ihmalimiz var. İlgililer orada ne olduğunu bilmeyebilirler, biz bu tarihi yapıları tanıtma noktasında daha erken davransaydık iyi olurdu.

Tarihi yapıları koruma konusunda Afyonkarahisar nasıl bir görünüm sergiliyor?

20-25 yıl öncesine kadar bu konuda iyi bir karnemizin olduğu söylenemez. Kanunlar vatandaşın mülkiyetindeki tarihi binaları bir şekilde kororken kamu kurumlarının elindeki yapılar göz ardı edilmiş. Yukarıda bahsettiğimiz yapıların yanı sıra çok geçmişe gitmeden 1980'li yıllarda yıkılan eski Hal Binası, Ziraat Bankası, Çocuk Esirgeme Kurumu gibi yerlere bakmak lazım. Eski Hal Binası öyle ya da böyle yıkıldı. Perde arkasını bilemem. Yerine ne konuldu? Belediye Çarşısı. Ziraat Bankası, Çocuk Esirgeme yıkıldı, yerine koca koca binalar dikildi. Çok mu zaruri idi? Yüksek binalar merkezdeki trafiği kat be kat artırdı. İçinden çıkılamıyor. Bizim ülkemizde maalesef bir hastalık var, eski ve yeni iç içe geçiriliyor. At arabaları ve faytonlara göre düzenlenmiş yollar bugün ihtiyaca kafi gelmiyor. Batıda bu birbirinden ayrılmıştır.

Afyonkarahisar'da neden böyle olmuş?

Afyon için söylersek yakın zamana kadar "aman kaleyi kaybetmeyelim" diye devasa yapıları merkezin ortasına saplamışız. 90 sene önce bugün Bankalar Caddesi'nin olduğu yer" İki Mezar Arası" idi. Belki birkaç insan, at arabası geçerdi.1940'larda iki katlı yapılar yapıldı. O gün içinde belki yetiyordu. 30 bin nüfus vardı. Bugün aynı yerde devasa yapılar var, insan çok, araç çok. Yetmiyor. Bugün tek katlı, iki katlı yapılar yıkılıp çok katlı binalar yapılıyor. Altyapı yetmiyor. Trafik karmaşası artıyor, otopark sıkıntı. Umarım yeni oluşan semtlerde bunlar göz önüne getiriliyordur.

Bakın ecdadımız 120 sene önce 1890'larda Yukarıpazar'da kanalizasyon sistemini halletmiş. Ulu Camii'nin yukarısından başlayıp o gün için şehir dışı olan Anbaryolu ve Kurtuluş'a kadar tünel galeri şeklinde yapmış. Bugün de benzer sistem merkez içinde uygulanırsa trafik sorunu rahatlıkla çözülebilir diye düşünüyorum. Bir yerden başlanabilir. Altyapı çalışmaları halkta sıkıntı yaratır fakat eser ortaya çıktığı zaman takdir edilir. Günlük hayatı kolaylaştırır. Trafiğin sıkıştığı ana caddelerin altı altyapı tüneli ve otopark olarak kullanılabilir.

Aslına bakılırsa Yukarıpazar'daki tünel eğer kullanılmıyorsa turizm amaçlı düzenlenebilir.

Restorasyonların yanı sıra farklı mimarideki camilerde de imzanız var?

Dini mimari ile uygulamaya Devrane Camisi ile başladık. Geçtiğimiz yıllarda Beyazıt Mahallesi Gümüşkent Camisi ile devam ettik. Şimdilerde Uydukent'te Hastane arkasında inşaatı devam eden Altınoluk Cami projemiz var.

Cami adı üzerinde Müslümanların bir araya geldiği, "cem" olduğu bir yer. İnsanlarımız yıllar yılı aynı tipte camiler görmekten sıkıldılar. Şehirler, köyler, kasabalar büyüdükçe cami ihtiyacı arttı. Fakat cami projesi ile fazla uğraşan yok. Şurada bir cami yapılmış, al projesini. Diyanetten tip projeyi al, ölçüleri daralt, genişlet arsaya uydur. Estetik falan hak getire. İnsanımız, cami dernekleri hemen iş bitsin diye bu tür arayışlara girmiyorlar. Bu sebeple tekdüzelik oluyor.

2013 yılında Gümüşkent Camisi'nde Hava Meydan'ın uçuş kısıtlaması sebebiyle minare boyunu kısmak gerekti. Farklı bir minare yaptık. İç mekanı çinilerle süsledik. Engellilerinde camiye girebilmesini sağladık. Bizde yeni arayışlara girdik.

Altınoluk Camii'nde özgün bir proje tasarımıyla tek kubbe altında insanları bir araya getirmek için uğraştık, Kış memleketi olduğumuz için insanların içeride rahatça abdest almasını istedik. İnsanları cezbetmek için yeşilliğin cami içerisinde olmasını, ferah bir camii olmasını arzu ettik, Nakışların yerine vitraylarla zenginleştirdik. Tüm bunlardan amaç insanları camiye çekmek. Rahatça ibadet edebilecekleri mekânları sağlamak olmuştur.

Yeni bir restorasyon projesine daha başladınız bugünlerde, Evet, tarihi Osmanlı Bankası binasını restore etmeye başladık. Geçirdiği yangının ardın-

Eski Tekel Binası

Çeşmeli Konak

dan binanın sadece dış duvarları kalmıştı. Aslına uygun bir halde yapmaya çalışıyoruz.

Ne amaçla kullanacaksınız?

Bizim düşüncemiz elbette sosyal-kültürel amaçla kullanılması. Fakat şartlar ne olur, zaman ne getirir bilinmez. Restore edilen eserlere işlev kazandırılması onların uzun yıllar varlıklarını sürdürebilmesi açısından önem taşıyor.

Yapmak isteyipte yapamadığınız bir proje var mı?

Aslına bakılırsa projesini çizdiğimiz ama yapılmayan bir iş var.1986 yılında Mimar Ali İhsan Ünver'le birlikte Yeni Hamam'ın restorasyon projelerini çizdik. Proje Konya Anıtlar Kurulu'nda kabul edildi. Fakat ne hikmetse 30 yılda bir türlü başlanamadı. Şimdi de bakıyorum Taşhan restore ediliyor, Bedesten, Kadınlar Pazarı, Kasaplar Çarşısı için projeler var. Ama Yeni Hamam şehrin göbeğinde adeta unutulmuş gibi harap bir halde duruyor. Vakıflar neden buraya elini uzatmaz bilmiyorum. Mülkiyet başkasına ait olsa bile tıpkı Taş Han'da ki gibi bir çözüm bulunabilir.

Son olarak neler söylemek istersiniz?

Bir hatırlatma olarak kent merkezinde bulunan İmaret Hamamı'nda neden hala restore edilmediğini, kara leke gibi durduğunu ilgililerin dikkatine sunmak isterim.

Mesleki olarak söylemek gerekirse tüm taşınmaz kültür varlıklarımız bizlere atalarımızdan miras, bizim de çocuklarımıza devretmek zorunda olduğumuz bir emanettir. Avrupa ülkeleri, kentlerindeki eserlerin projelendirilmesi işini yıllar önce yapmış ve korunaklı arşivlerde saklamıştır. Nitekim II. Dünya Savaşı sonrası arşivlerden çıkardıkları proje ve belgelere göre bombalarla harabeye dönen kentlerini yeniden inşa edebilmişlerdir. Diğer bir deyişle söz konusu projeler sadece eserler restore edileceği zaman gündeme

Osmanlı Bankası

gelmemeli, restorasyona ihtiyacı yoksa bile belgelemek amacıyla mutlaka çizdirilip, arşivlenmelidir. Bu veriler Vakıflar Genel Müdürlüğü ve ilgili kurumların arşivlerinde de bulunmalı ve bu kültür varlıklarına ait bir mimari bilgi bankası oluşturulmalıdır.

Taşpınar Dergisi çok güzel bir görevi yerine getiriyor, daim olsun. Her sayıyı merakla bekliyoruz, bu sayıda bana yer ayırdığınız için teşekkür ederim.

Şehitoğlu Konağı

Mihrioğlu Konağı

Devrane Camisi

Kütahya'da Bir Afyonkarahisarlı

BÜYÜK DİL BİLGİNİ MUSTAFA BİN ŞEMSEDDİN KARAHİSÂRÎ

-AHTERÎ-

Abdülkadir KALENDEROĞLU

Allah dostları olan veliler, âlimler, yaşadıkları sürece görüş ve düşünceleri ile İslâm'a ve insanlığa hizmet ettikleri gibi vefatlarından sonra da düşünceleri ve geride bıraktıkları eserleri ile bu hizmetlerine devam etmektedirler. Bu kişilerin bir kısmı doğdukları yerlerde vefat ettikleri gibi bir kısmı da değişik nedenlerden dolayı beldelerini terk etmek zorunda kalmış ve gittikleri yerlerde hayatları sürece hizmet etmiş, vefatlarında da bulundukları yerlere defnedilmişlerdir. Afyonkarahisarlı Muslihiddin Mustafa bin Şemseddin Karahisârî de Afyonkarahisar'dan Kütahya'ya göç etmiş hem bir âlim, hem de Allah dostu bir mutasavvıftır.

Hayatı hakkında fazla bilgimiz olmayan Ahterî, Şemsettin Efendi'nin oğlu olarak Afyonkarahisar'da doğmuştur. Doğum tarihi belli olmamakla birlikte H 902/ M 1496-1497 yılı olduğu söylenir.[1] Boyu kısa, burnu yassı ve uzun, sakalı köse ve çehresi güzellikten nasipsiz olan Ahterî'nin[2] çocukluğu Afyonkarahisar'da geçmiştir. Okuduğu okullarla ilgili bazı araştırmacılar Afyonkarahisar'da öğrenim gördüğünü söylerken, bazı araştırmacılar ise Kütahya'da öğrenim gördüğünü ifade etmektedirler. Ahmet Sâmi; "Gedik Ahmet Paşa Camii civarındaki Taş Medresede uzun zaman müderrislikte bulunmuş, birçok ilim ve irfan teşnelerini tamamen tatmin etmiştir"[3] derken Mehmet Saadettin Aygen; "Kütahya'da Kazasker Halil Efendi'nin yaptırdığı ve "Molla Halil Efendi Medresesi" adı ile de anılan Halîliye Medresesi'nde eğitim görmüş ve o zamanki tabiri ile "Tekmil-i Nüsah" ederek icazet almış ve müderris olmuştur[4] diye ifade eder. Tahminlere göre, Mahalle mektebi veya sıbyan mektebini Afyonkarahisar'da okuduğu, 12-13 yaşlarında ise Kütahya'ya giderek Haliliye Medresesi'nde öğrenimini tamamladığı yönündedir. Yine bir ara Afyonkarahisar'a gelerek bir medresede ders verdiği, daha sonra bilinmeyen bir sebepten dolayı tekrar Kütahya'ya döndüğü söylenir.[5]

Ümmü'l-Fetvâ[6] lakabı ile anılan ve bilhassa Arap Edebiyatı ve lügat ilminde geniş bilgi sahibi olan Ahterî hakkında Mehmet Saadettin Aygen; "Ahter, farsça yıldız demek olup Ahterî yıldıza mensubiyet ifade eder. Bu lakabı kullanmasında astronomi ilmi ile uğraşmış olmasının rolü olabilir"[7] demektedir. Nitekim Ahterî'nin, lügatinde "el-dehaa" kelimesini izah ederken verdiği bilgiler ilginçtir. Kur'an-ı Kerim'de en-Nâziat Suresi'nin 30. ayetini açıklarken dünyanın bir deve kuşu yumurtası gibi yuvarlak ancak yan taraflardan basık olduğunu ifade etmiştir ki bu, bugünkü nazariyeyi dört asır önce dile getirdiğini gösterir.[8]

Bursalı Tahir Efendi'nin; Elfaz-ı ulemadan olup ..... ekseri ulûmda a'lel-husus, edebiyat-ı Arabiyede ve ilm-i lügatde yed-i tûlâ sahibi idi. Nâmını muza'af olan meşhur lügat kitabından başka mesail-i fıkhıyye-

Süheyl Ünver tarafından çizilerek M. Saadettin Aygen'e hediye edilen Ahterî'nin temsili resmi (Aygen'den)

[1] Mehmet Saadettin Aygen; Afyonkarahisarlı Alim ve Lügâtçı Muslihiddin Mustafa bin Şemseddin Karahisari Ahteri, Türkeli Matbaası, Afyon 1982, s. 8; Turan Akkoyun; Ömer Fevzi Atabek ve Afyon Vilâyeti Tarihçesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyon 1997, s. 282

[2] Ahmet Kırkkılıç, Yusuf Sancak; Ahterî Kebir, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009, s. 15

[3] Mehmet Sarı; "Afyonkarahisarlı Âlimler, Şâirler ve Yazarlar", Afyonkarahisar Kütüğü, C. II, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyon 2001, s. 23-24

[4] Aygen, a.g.e, s. 10-11

[5] Celal Demir, "Afyonkarahisarlı Bilim Adamı Muslihiddin Mustafa bin Şemseddin Karahisarî ve Eserleri", V. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, 13-14 Nisan 2000, Lider Ajans Matbaası, İstanbul 2001, s.467

[6] Sarı, a.g.m, s. 24

[7] Aygen, a.g.e, s. 8

[8] Demir, a.g.m, s. 470; Hasan Basri Çantay, Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm, C.III, Dergâh Ofset Matbaası, İstanbul 2011, s. 1143

ye müteallik Camiü'l-i Lisan ve Fürûğa dair Hâmilü'l-Muhâdarât, cümle-i müellefât-ı fazıl-hanelerinden olup bunlardan yalnız lügatı mat-budur. …….. Hilkat-ı âdemden Hatemü'l-Enbiya efendimize kadar güzeran olan vak'ayî ile cehâr-ı yâr- güzin ve ehimme-i müctehidenin ahvalinden bahis Arabiyyü'l-ibare bir cild tarihi vardır ki bir nüshası Fatih Kütüphanesindedir"[9] dediği Ahterî, ilmiye sınıfı içinde ilerlemiş, bir ara İstanbul Kadılığı ve Rumeli Kazaskerliği gö-revlerinde de bulunmuştur.

Mustafa bin Şemsettin Karahisârî'nin bilinen altı eseri vardır. Bunlar:

1- Ahterî Kebir: Arapça-Türkçe sözlük olup 24497 kelimeyi ihtiva eder. Kullanım kolaylığı yönünden üstün tutulan ve H 952/ M 1545 yılında tamamlanan eserin 1826 yılından bugüne birçok baskısı yapılmıştır.[10] Ahterî'yi bugün tanımamıza vesile olan ve Afyon şivesi ile yazarak tamamladığı Arapça'dan Türkçe'ye yapılan bu sözlük folklor yö-nünden de ayrı bir öneme sahiptir.[11]

2- Tarih-î Ahterî: Hz Âdem (as)'ın yaratılışından son peygamber Hz Muhammed (sas) efendimize kadar cereyan etmiş olan vakalar, dört halife ve mezhep imamlarının hayatları ile bazı İslam büyüklerinin hayatlarına dair bilgiler içermekte olup tek cilttir.[12]

3- Cami'ul-mesâ'il (el-Mühimme): Bazı fıkhi meseleler bablara ayrıla-rak tertip edilmiştir. Fıkhi konulardan bahsettiği için "Ümmü'l-Feteva" diye de anılan eser Hanefi fıkhı üzerinedir.[13]

4- Hamilü'l-muhâdarât: Sohbet tarzında tarihi ve edebi bir kitap olup Müslüman kadınlara yönelik olarak yazılmıştır.

5- Şerh ale'r-Risaleti'l-Kefevî fi'l-edeb

6- Cami'ul-lisan

Arap edebiyatında ve lûgat ilminde "Yed-i Tûlâ" (İhtisas) sahibi ola-rak[14] onbeş akçe ile tekaüt (emekli) olan ve Kütahya'da hayatını ilim ve ibadetle geçirmeye başlayan şair ve yazar Ahterî, H 948/ M 1560 yılında vefat etmiştir.[15] Ancak vefat tarihini Ahmet Sâmî, H 968, İrfan Ünver Nas-rattınoğlu ise M 1578 olarak belirtirler.[16] Ahterî, vefatı üzerine Kütahya'da

Karadonlu Mescidi ve Ahteri'nin kabri-Sağda

Karadonlu Mescidi Türbesi'nin avlusuna gömülmüştür.[17]

Karadonlu Türbesi'nin avlusuna tek kanatlı ve demir kapıdan giriş sağ-lanır. Girişin sağında yüksekçe bir seki üzerinde Ahterî'nin mezarı vardır. Me-zartaşı üzerinde; "Hüvelbâki: Ma'mur olsun tâmir eden, Mağfûr olsun ziyaret eden, Tasnîf-i Ahterî bin Şemsettin, Rûhu şâd olsun dua eden, Merhum ve mağfûr el-muhtaç ila rahmeti'l gafur Mustafa bin Şemsettin, el-Musannıf-i, Lügat-i Ahterî, mevlidi Karahisar-ı Sâhip, Rûhi içün rızaen lillâhi'l-fâtiha, Sene H 953" (M 1546) yazılıdır. Ancak bu tarih Ahterî'nin vefat tarihi değil, lügatini yazarak bitirdiği tarihtir.

Mustafa Ahterî'nin Afyonkarahisar'da İmaret Hamamı karşısında bir yerde mezarının olduğu, bu mezarlığın 1930 yılında yol geçmesi sebebi ile ilk önce Hisarardı Mezarlığına, oradan da Kocatepe Mezarlığına kaldırıldığı ve Şeyhülislâm Kara Halil Efendi'nin yanına defnedildiği de söylenir.[18]

Mustafa bin Şemsettin Karahisârî, son yıllara kadar değeri bilineme-yen Türk-İslâm âlimi ve mutasavvıflarından biridir. Atâî, "Karanlıklardan fışkıran bir nur"[19] derken Mehmet Yalar; "Türk dil ve din bilgini, Arap Dili ve Edebiyatı, İslam Tarihi ve Fıkıh alanında eserler bırakan çok yönlü bir İslam âlimidir. Fakat bir şanssızlığa maruz kalmıştır. Ahterî'nin tüm eserleri el-İhtiyar ve diğer Hanefi mezhebi klasikleri kadar değerli, mükemmel ve olgun bir fıkıh klasiğidir, fakat araştırılmayarak karanlıkta kalmıştır"[20] diye söyler. Turan Koç da, "20. yüzyılda batı dünyası tüm çalışmalarını dil üzerine yöneltmiştir. Ülkemizde bu çalışmalarda bizlere ışık olabilecek en önemli ve

[9] Bursalı Tahir Efendi, Osmanlı Müellifleri, C. I, Hazırlayanlar: A. Fikri Yavuz, İsmail Özen, Meral Yayınevi, İstanbul tarihsiz, s. 224-225

[10] Kırkkılıç, Sancak, a.g.e, s. 17

[11] Nasrattınoğlu, a.g.e, s. 24; Kırkkılıç, Sancak, a.g.e. s. 15; Hulusi Kılıç; "Ahteri", TDV İslam Ansiklopedisi, C. II, İstanbul 1989, s. 185

[12] Bursalı Mehmet Tehir, a.g.e., C. I, s. 246-247

[13] Kırkkılıç, Sancak, a.g.e. s. 16

[14] Bursalı Mehmet Tahir Efendi, a.g.e., C. I, s. 246

[15] Sarı, a.g.m, s. 24; Kırkkılıç, Sancak, a.g.e, s. 15

[16] İrfan Ünver Nasrattınoğlu; Afyonkarahisarlı Şairler, Yazarlar, Hattatlar, Nasrattınoğlu Yayınları, Ankara 1971, s. 25

[17] Süleyman Gönçer; Afyon İli Tarihi, C. II, İleri Ofset Matbaası, Afyon 1991, s. 109; Aygen, a.g.e, s. 19; Ancak Ömer Fevzi Atabek; Ahteri'nin kabrinin İmaret Külhanı karşısında ve Açıkgözzâde Cemaleddin Hoca Medresesi önünde ve Küçük Kabristan içinde bulunduğunu söyler. Bakınız: Akkoyun, a.g.e. s. 125

[18] Aygen, a.g.e, s. 23-24; Akkoyun, a.g.e. s. 125

[19] Gönçer, a.g.e. C. II, s. 109

[20] Mehmet Yalar, Ahterî ve Dönemi Sempozyumu, 07-09 Kasım 2013, Kütahya

bereketli kaynaklardan biri de Ahterî'nin eseridir"[21] diye düşüncesini ifade eder.

Türk Dil Kurumu, 2009 yılında Ahterî'nin sözlüğünü yayınlamış, Dumlupınar Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi ile Türk Dil Kurumu birlikte 07-09 /11/ 2013 tarihleri arasında "Ahteri ve Dönemi Sempozyumu" düzenlemiştir.

Ahterî için yapılan bütün bu çalışmalar yeterli olmasa da gelecek için sevindiricidir. Afyon Kocatepe Üniversitesi ve Dumlupınar Üniversiteleri Ahterî'nin hayatı ve eserlerini yüksek lisans veya doktora seviyesinde araştırma yaptırarak ilmi yönden akademik çevrelerce tanınmasını sağlayabilirler. Bunun yanında Afyonkarahisar (TOKİ Sosyal Bilimler Lisesi olabilir) ve Kütahya'daki eğitim kurumlarından birine, bir bulvara, caddeye veya sokağa adı verilerek yaşatabilir. Kütahya merkez Pirler Mahallesi'nde bulunan Karadonlu Tekkesi karşısındaki mezarının tamir ve restorasyonu yapılarak adına yakışır şekilde düzenlenmesi de bir kadirşinaslık olacaktır.

Ahteri hakkındaki yazımızı bir gazelini örnek vererek bitiriyoruz:

Merhametle âşıkı mahzunu mesrur etsene
Hâne-i viranesin lütfunla ma'mur etsene.
Çok mudur teşrif ederse gûşe-i gamhaneme
Âfıtâbı tal'atinle kalbi pürnûr etsene.
Çok zamandır rış-i handinle nemek pûş olmadan
Şerha-i dağ-ı derûnüm zahmi nâsûr etsene.
Tar-ı zülfünle beni berdar-ı nahli gerden et
Sefinaz et ben bulun hempa-yı Mansûr etsene.
Dergâhında AHTERÎ-i zâra hep kahr eyleme
Hatırı ağyarı da gâhice mekhûr etsene.[22]

[21] Turan Koç, "Din Dili; Felsefi Yaklaşım", Ahterî ve Dönemi Sempozyumu, 07-09 Kasım 2013, Kütahya

[22] Gönçer, a.g.e. C. II, s. 110

TARİHİ SEYRİ İÇİNDE AFYONKARAHİSAR
TEKKE VE TÜRBELERİ

Ülkü AKCÜRE*

1071 Malazgirt zaferinden çok önce Orta Asya'da koyun sürülerine yaylak bulmakta zorlanan göçer Türkler kabileler, oymak halinde akın akın Anadolu'ya geliyorlar, boşaltılmış köylere, otlaklara yerleşiyorlardı. Bizans hakimiyeti altındaki Anadolu'da yaşayan halklar Bizansın koyduğu ağır vergiler, asker almalarla fakirleşmiş ve küstürülmüştü. Bu sebeple Türkistan'dan, Azerbaycan'dan, İran üzerinden gelen Türk oymakları Anadolu'da kolayca yerleşecek yer bulabiliyorlardı.

Horasan'da Ahmet Yesevi Dergâhı'nda "Kızıl Elma" ülküsü ile yetişen dervişlerde bu Türk göçüne katılıp Anadolu'ya akıyor, yol güzergâhlarında, ıssız dağ başlarında, su kenarlarında dergâhlarını, tekkelerini kurarak etraflarını aydınlatıyorlardı. Tekkelerin müridleri buldukları boş arazilerde tarım işlerine girişiyor, ekip-biçerek, nalburlukla, değirmencilikle veya demir işleri ile meşgul olurken bir taraftan da eğitim, ibadet ve zikirle meşgul oluyorlardı. Bu bakımdan her dervişin bir sanatı ve görevi vardı.

Tekkeler eğitim, öğretim ve çalışma yeri olduğu kadar, Türk boylarının bir uç karakolu, bir kışla görevi de görüyorlardı. Burada bulunan dervişler iyi bir ziraatçı oldukları kadar, iyi birer savaşçı vazifesini de görüyorlardı.

Tekkeler hangi dinden olursa olsun yolcuların, düşkünlerin sığınak yeri idi. Buraya sığınan kişi üç gün barındırılır, yedirilir, hasta ise tedavisi yapılır ve yolcu edilirdi.

Tekkedeki dervişler Bizans'tan gelen bir akını öncü kuvvet olarak karşılar ve tehlikeyi gerideki kuvvetlere haber verirlerdi. Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında önemli rol oynayan bu dervişlerin yanı sıra Bacıyanlar, Alperenler ve Ahiler de Anadolu'nun fethine katılmışlardır. Balkanların fethedilmesinde de aynı şekilde askeri ve siyasi fethin önünü açan bu dervişleri görmekteyiz. Eğer manevi fetih olmasaydı Hun İmparatoru Atilla'nın fethinde olduğu gibi arkada bir şey kalmazdı.

Şehreküstü Türbesi

Evliya Çelebi, Bulgaristan'ın Varna şehrindeki bir tekkeden bahsederken şunları söyler; "Her gece iki yüz misafire hizmet verirler. Misafirlik üç gündür. Burada bulunanlar gelenlere hizmet ederken, bizim hizmetimiz Allah için, mükâfatımızı da Allah verir derler"

İstiklal Harbi'nde de tekkelerin mühim bir rolü vardır. İşgal atındaki İstanbul'da Özbekler Tekkesi Kuvay-ı Milliyecilerin adeta Anadolu'ya geçiş üssü gibiydi. Yine Mevlevi Dergahları'da hem 1. Dünya Savaşı'nda hem de İstiklal Harbi'nde gönüllü alaylar teşkil ederek savaşa katıldılar.

AFYONKARAHİSAR'DAKİ TEKKE VE ZAVİYELER

Geçmiş yüzyılda şehir merkezinde 30 civarı tekke ve zaviye varken bugün sadece Mevlevi Dergahı ayakta kalmıştır.Bu Tekke ve zaviyelerin isimleri şunlardır.

1-Ahi Recep Zaviyesi
2-Ahi Sinan Zaviyesi
3-Ahi Ulu Bey Zaviyesi
4-Arap Dede Zaviyesi
5-Cemaleddin Zaviyesi
6-Cenkçi Zaviyesi
7-Çavuşbaşı Zaviyesi
8-Çerçi Turgud Zaviyesi
9-Ebu İshak Sultan Zaviyesi
10-Ebu'l Hasan Zaviyesi
11-Hacı Aşık Efendi Tekkesi
12-Hindiler Tekkesi
13-Hoca Bey Zaviyesi
14-İmad Dede Zaviyesi
15-İrfaniye Tekkesi
16-Kadiri Tekkesi
17-Kemaleddin Zaviyesi
18-Kesikbaş Sultan Tekkesi
19-Keskin Zaviyesi
20-Nakşibendi Halidi Tekkesi
21-Rıfai Dergahı

* Mühendis

22-Sadi Dergahı
23-Sakin Zaviyesi
24-Seyyah (Siyahiler)Tekkesi
25-Seyyid Ebul Vefa Tekkesi
26-Şeyh Abdurrahim Mısri Tekkesi
27-Şeyh Esad Efendi Tekkesi
28-Şeyh İsmail Zaviyesi
29-Usta Ayas Zaviyesi
30-Yarenler Zaviyesi

Bu tekke-zaviye ve hankahların hepsi vakıf eseri olup vakıf senetlerinde bu müesseselere gelir getiren dükkânlar, tarlalar vakfedilmiş olup bu gelirlerin ders verecek hocalar ve yemek, yakacak, bakım giderleri için harcanması şart koşulmuştur.

TÜRBELER

Anadolu'da Selçuklular, Beylikler ve Osmanlılar devrinde padişahlar, padişah yakınları, vezirler, şeyhler ve dervişler, din ve ilim alimleri, kahramanlık göstermiş komutanlar için yaptırılan anıt mezarlar" Türbe, meşhed, kubbe, ravza" gibi isimlerle anılmıştır.

Prof. Dr. Behçet Ünsal türbeyi şöyle tarif eder;"İçinde mezar bulunan, etrafı açık ve üstü açık veya kapalı mekanlara türbe denir"

İslam coğrafyasında yapılan türbeler dikdörtgen, altıgen ve yuvarlak olarak planlanıp duvarları kesme taş, tuğla ile yapılıp bunun üzerine oturtulan kasnak üzeri kubbe ile örtülmüştür. Bazı türbeler duvar yerine direk üzerine kasnak ve kubbe ile örtülmüştür, etrafı açıktır.

AFYONKARAHİSAR MERKEZİNDE BULUNAN TÜRBELER

1- Mevlevi Türbesi

Akmescit Mahallesi'nde bulunan Mevlevi Türbe Camii içerisindedir. Mevlana'nın torunlarından Mehmed Semai Çelebi-Sultan Divani, yakınları ve Mevlevi büyüklerine ait 12 mezar sandukası vardır. Sultan Divani'nin babası Aba-Puş Bali Çelebi, Muğlalı Şahidi Dede'nin yanı sıra Güneş Hatun, Mutahhara Hatun gibi bayan çelebilerinde sandukaları bulunmaktadır.

Caminin bugün bahçe olarak kısmı Mevlevi Mezarlığı(hazire) iken sonradan kaldırılmış sadece giriş kısmında Vatan şairi Namık Kemal'in annesi Fatma Zehra hanıma ait mezar bırakılmıştır.

2- Mısri Sultan Türbesi

15.yy.alim ve mutasavvıflarından Abdurrahim Mısri'ye ait türbe, müridi ve damadı Kasım Paşa'nın yaptırdığı camide bulunmaktadır. Üst kısımda olan sandukalardan büyük olanı Abdurrahim Mısri'ye, küçük olanı ise damadı ve halefi Kasım Paşa'nın oğlu Kemaleddin (Sofu) Çelebi'ye aittir. Caminin haziresinde ise Kasım Paşa'nın mezarı bulunmaktadır.

3- Kadınana Türbesi

Şehir merkezinde Kadınana ismiyle anılan üç kız kardeşe ait iki farklı türbe bulunmaktadır. Kardeşlerden Asiye Sultan'a ait olan türbe Kadınana İlkokulu karşısında Anbaryolu Caddesi girişinde sağ taraftadır. Kitabesi olmayan türbe kubbelidir. Yapının 13.yy sonu veya 14.yy başında yapıldığı anlaşılmaktadır. Dış kısımda 1940 yılında tamir gördüğüne dair levha vardır. Son olarak 2005 yılında Mustafa Sarıdere tarafından restore ettirilmiş ve arka duvara Kadınanalar rölyefi yaptırılmıştır.

Kardeşlerden Melek Peyker ve Naime Gevher Hanım Sultanların türbesi Mevlevi Cami batısında arka sokakta bulunmaktadır. Bina duvarları taş örgülü, ahşap tavanlı,çatı kiremit örtülüdür.Türbe içinde sandukalardan büyük olanı Melek Peyker'e yanındaki sanduka ise Naime Gevher Hanım'a aittir. Arkadaki üç sandukanın ise kimlere ait olduğu bilinmemektedir.

Kadınanalar Selçuklu hükümdarlarından Sultan III. Alaaddin Keykubad'ın kızlarıdır. Anadolu Valisi Emir Çoban oğlu Demirtaş Bey 1318 yılında Konya'ya gelince Selçuklu Hanedanı'ndan yakalananlar katledilmişler. Üç kız kardeş Karahisar'da Sahipataoğulları Beyliği'ne sığınmışlardır. Bütün varlıklarını Afyonkarahisar'da hayır işlerine harcayan üç kız kardeşten Melek Peyker şehre su getirmiş, Naime Gevher Hatun şehrin ortasından geçen dere üzerine köprüler yaptırmış, Asiye Sultan ise bugünkü şehir merkezinde 1000 kişilik bir mezarlık yaptırmıştır.

4- Sahipler Sultan Türbesi

Selçuklular döneminde aile mezarlığı olarak yapılan Sahipler (Sahabiler) Sultan Türbesi Kahil (Barbaros) Mahallesi'nde Yoncaaltı Camii'nin arkasında tek kubbeli, kare planlı olarak yapılmıştır. Türbede 11 büyük, 3 orta, 1 tane küçük olmak üzere toplam 15 kabir vardır.

Bunlar Selçuklu devlet adamlarından Sahip Ata Fahreddin Ali'nin Nusreddin Hasan'dan torunu Muzafferüddin Devle Bey (ÖL 734/1333), oğullarından Hamza Bey (ÖL 791/1389), Sinan Bey (ÖL 790/1396), Mahmud Bey (ÖL 777-1375), Mahmud Bey'in kızı Hond Hatun (ÖL 748-1347)Yahşi Bey oğlu Ali Bey (ÖL 832/1428)

Türbedeki 7 mezarın kitabesi yoktur. Sahipoğullarından mezarları bulunamayan Taceddin Hüseyin, Nureddin Hasan, Mugisettin İsa, Nureddin Ahmed beylerin mezarlarının burada olması ihtimaldir.

5- Çavuşbaş Türbesi

Taşpınar Çavuşbaş'da Olucak Çeşmesi yolu üzerindedir. Afyonkarahisar'a askeri birlikle gelmiş, çavuşbaşı olmuş bir yiğittir.

6- Felezade Süleyman Çavuş Türbesi

Ot Pazarı Camii arkasındadır. Sipahi ve saray çavuşlarından olup Fele Bey'in oğludur. Karahisar'da Fele zade diye bilinir.1590 tarihinden önce Ot Pazarı Camisi'ni yaptırmış ve sağlığında da türbesini yaptırarak buraya defnedilmiştir.

Demiryalayan Dede Türbesi

7- Demiryalayan Dede

Rıfai Tarikatından olup Abdurrahim Mısri'nin müritlerindendir. Yoğurtçuluk yaptığı söylenir.

Türbesi Alparslan Türkeş Bulvarı ile Gazlıgöl Caddesi'nin kesiştiği yerde olup üzeri kapalı taş binadır.

8- Devrane Sultan Türbesi

Kurtuluş Caddesi üzerinde yol kenarındadır. Sultan Divani Hazretlerinin talebeleridir. 1990'lı yıllara kadar yeni evlenen çiftler düğünden hemen sonra birlikte türbeyi ziyaret ederlerdi. Bu adet son zamanlarda unutulmuştur.

9- Germiyanoğlu Süleyman Şah Türbesi

Kadınlar Pazarı içerisinde bulunan türbe Germiyanoğulları'na ait aile kabristanı iken sonradan yapılan türbeye Germiyanoğlu Süleyman Şah kitabesi konulmuştur.

Felezade Süleyman Çavuş Türbesi

10- Ahmed Turani Mezarı

Bizanslı bir Rum olup İslamiyeti kabul ile Battalgazi ile birlikte Afyon Kalesi'nin alınması için yapılan savaşa katılmış ve burada şehit düşmüştür. Kabri Ulu Cami karşısındadır.

11- Ahmed ve Mehmet Efendiler

Mevlana'nın torunu Sultan Divani'nin müritleri olup türbeleri Ulu Camii karşısında bulunmaktadır.

12- Şehre Küstü Türbesi

Abdurrahim Mısri'nin müritlerindendir. Kabri Gazlıgöl Caddesi'nde Maliye Kavşağı yakınındadır.

Afyonkarahisar'da yukarda saydığımız türbelerin yanı sıra daha pek çok türbe ve yatır olup ilgi beklemektedirler.

15. Ölüm Yıldönümünde ÖMER FARUK ATABEK'İ ANDIK

İrfan Ünver NASRATTINOĞLU

Afyonkarahisar'ın yetiştirdiği büyük hattat, tezhip, minyatür ve ebru sanatçısı hemşehrimiz Ömer Faruk Atabek'i kaybedeli 15 yıl oldu. Kuşkusuz o hiçbir zaman unutulmadı. Yaşadığı dönemde olduğu gibi, ölümünden sonra da hakkında yazılar yayımlandı; eserleri çeşitli mekânlarda sergilendi. Yeğeni Şükrü Koçoğlu'nun girişimleriyle anma toplantıları yapıldı.

Geçtiğimiz günlerde Ankara'daki Milli Kütüphane salonlarında, hem ailesinin elinde bulunan nadide eserler sergilendi; hem de onun hayatı ve eserleriyle ilgili değerlendirme konuşmaları yapıldı. Milli Savunma Bakanı İsmet Yılmaz'ın da katıldığı ve bir konuşma da yaptığı anma toplantısında, hemşehrisi ve yakın bir arkadaşı olarak biz de bir konuşma yaptık. Kalabalık bir topluluğun izlediği anma toplantısındaki konuşmamız şöyleydi:

Ömer Faruk Atabek, 1933 yılında Afyonkarahisar'da doğdu. Tarihi Afyonkarahisar Lisesi'nin Ünlü matematik hocası Ömer Fevzi Bey'in oğludur. İlk ve orta öğrenimini doğduğu kentte tamamladıktan sonra girdiği "İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Resim Bölümünden" mezun oldu. Zeki Kocamemi Atölyesi'nde öğrenim gördü. Bu öğreniminin yanında, konuk öğrenci olarak, Süsleme Sanatları Bölümüne devam etti. Burada geleneksel hat sanatına duyduğu ilgisini bu yöndeki çalışmalarla geliştirdi. Bu çok önemli geleneksel sanatlara yürekten bağlılığı ve sanatının değerini kanıtlamak adına, 1991 yılında Konya Selçuk Üniversitesi'nden Hüsn-i hat dalında "sanatta yeterlilik" aldı.

Akademi öğrenim yıllarında "Şark Süsleme Atölyesine" devam ederek hüsn-i hattı Mustafa Halim ÖZYAZICI'dan, Tezhip ve minyatürü Muhsin DEMİRONAT ve Rikkat KUNT'tan öğrendi. Topkapı'da, hocaların hocası Prof. Dr. A. Süheyl ÜNVER'in atelyesinde çalışmalarına devam etti; ressam Şeref AKDİK, Nezihe BİLGÜTAY ve Hüseyin Tahirzade BİHZAD'dan yararlandı. Necmettin OKYAY ve oğlu Sacit OKYAY'dan ebru, cilt ve kat'ı sanatlarını öğrendi. Giderek tüm bu geleneksel sanatlar konusunda adeta ihtisas yaptı ve uzmanlaştı.

Askerliğini İstanbul'da Askeri Müzede desinatör olarak yaptı ve bu müzenin kuruluşuna katkıda bulundu. Ankara'daki Tabiat Tarihi Müzesi ile Manyas Kuş Cenneti Müzesinin kuruluşuna da önemli katkıları oldu. Ressam Abdullah Çizgen ile birlikte Topkapı Müzesi Koleksiyonunda bulunan tablolaların restorasyonunda görev yaptı.

1947 yılında Afyon Halkevi'nin düzenlediği bir yarışmada almış olduğu ilk ödül sanat hayatının başlangıcı oldu. Üç kez Devlet Türk Süsleme Sanatları yarışmasında birincilik ödülü alan ATABEK çeşitli kuruluş, dernek ve kurumlardan almış olduğu başarı ödüllerine sahiptir. Türk kültür ve sanatına yaptığı değerli katkılardan dolayı, 1994 yılında da naçizane başkanlığını yaptığımız Halk Kültürü Araştırmaları Kurumu tarafından, "Türk Halk Kültürüne Hizmet Ödülü" ile ödüllendirildi…

Ankara Milli Kütüphane'de düzenlenen sergi

Anma Toplantısına katılanlar

Atabek için verilen çok önemli bir ödül de, Kocatepe Üniversitesi'nin, Afyonkarahisar'daki tarihi bir bina içerisinde oluşturduğu sergi salonuna, "Ömer Faruk Atabek Sergi Salonu" adının verilmiş olmasıdır.

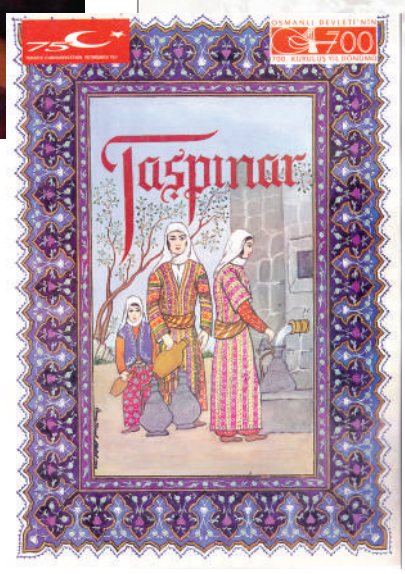
Afyonkarahisar'da Mısri, Hacı Nuh, Yeşil Camii, Yarenler Camii, Ankara'da Çiğdemtepe Camii, Antalya Hotel Arinna'da da Hüsn-i hat, tezhip ve minyatür dalında çok sayıdaki eserleriyle iz bıraktı.

Yurt içinde ve dışında çok sayıda kişisel sergi açtı ve çeşitli ülkelerde, Türk sanatının geniş bir biçimde tanınmasını sağladı.

Ömer Fevzi Atabek ve oğlu Faruk Atabek.

Taşpınar'ın 3.dönem ilk kapağına çizdiği minyatür

Ayrıca, sayısız karma sergilerde de eserleri yer aldı.

Fakültede öğrenim görevlisi iken Kültür Bakanlığı'nın isteği üzerine usta sanatçı yetiştirme görevini üstlendi. Turkuaz Sanat Merkezinde de minyatür hocalığı yaptı.

Atabek'in en önemli özelliği tekrardan ve taklitten kaçınmasıdır...

Geleneksel sanatımızın asaletini koruyarak onlara yeni boyutlar getirdi. Kendisinden sonra bu sanatı sürdürmekte olanlara yeni ufuklar açtı ve bu konuda çok başarılı oldu.

Yetiştirmiş olduğu usta sanatçılar Atabek'in açmış olduğu bu yolu benimseyerek severek ve ilhamlarını ondan alarak yapmış oldukları özgün çalışmalarıyla bir Atabek ekolü yarattılar.

Atabek, çeşitli bilimsel toplantılara bildiriyle iştirak eder, ilginç değerlendirmeler yapardı. Yayımlanan sayısız makalelerinin yanı sıra, Türkiye Diyanet Vakfı tarafından kitap bütünlüğünde yayımlanan "Türk İslâm Süsleme Sanatları" adlı değerli bir eserin de müellifiydi.

Ömer Faruk Atabek, benden 4 yaş büyüktü ama onunla ağabey-kardeş ilişkisinin ötesinde can dost ve sırdaş olmuştuk. Zaman zaman ofisimize gelir, uzun uzun konuşur, sohbet eder, sanat ve kültürümüz üzerine fikirler üretirdik.

O'nu tam 15 yıl önce, 20 Aralık 1999 tarihinde, henüz 66 yaşında iken Ankara'da kaybettik ve arzusu üzerine, candan bağlı olduğu Afyonkarahisar asri mezarlığındaki aile Kabristanı'na defnettik. Zira o da bizim gibi, Ankara'da Afyonkarahisar'ı yaşayanlardandı. Değerli dostuma, Yüce Allah'tan bir kez daha rahmet diliyorum.

Soğuk kış gecelerinde HELVA ÇEKİLİRDİ

Atilla KESKİN

Nihayet kar yağdı. Babam hafta sonunda Cafera'larda helva çekeceğimizi söyledi. Daha iki gün var. Ama sevinçten gözüme uyku girmiyor. Niye helvayı Cafera'larda çekiyoruz bu hafta sonu? Çünkü en son kar yağdığında bizde çekilmişti. Şimdi sıra onlarda. Babamla Cafera' arasında hiç bitip tükenmeyen bir yarış vardır. 'Benimki 29 du, ama sen hile yapıp 28 de kopardın...' Yok canım esas benimki 30 olacaktı ama sayarken hile yaptın...' diye birbirlerini kızdırırlar.

Şimdi bu sayılar neyin nesi, niye babanla, Cafera' birbirlerini kızdırırlar, diye soracaksınız. Anlatacağım. Helva çekmek, uzun kış gecelerimizin en önemli eğlencelerinden birisidir. Babam gibi Cafera'da şekercidir. Şekercilik yapmamış olanların helva çekmeside çok zordur. Niye mi anlatacağım. Hele hafta sonu gelsin, hele Cafera' ların evinde toplanalım bir.

Nihayet Cumartesi günü geldi. Annem, babam, kız kardeşimle birlik yola düştük. Kadira'ların evi bizden epeyi uzaktır. Onbeş-yirmi dakika sürer. Olsun. Eğer tek başıma değilsem, böyle karlı havalarda yürümek, karın üstünde ayakkabımın çıkardığı gıcırtıyı dinlemek çok hoşuma gider. Düz yerlerde geride kalır, koşarak gelir ve kayarım. Babamda elbet her seferinde; "Oğlum yazık değil mi, potunlerini daha yeni aldık, yırtarsan yeni alacak paramız yok o na göre." diye kızacaktır. Ama sesinden bilirim ki aslında çok kızmamaktadır. Gece karda yürümek birde niye hoşuma gider bilir misiniz? Ortalık çok daha aydınlık olur. Kar olmadığı zaman cılız sokak lambaları doğru dürüst ortalığı aydınlatmaz. Ve ben yanımda annem babam bile olsa, gece hele de geç saatte yürümeyi hiç sevmem. O karanlık köşelerden sanki beni korkutacak yaratıklar, tarzan filminde gördüğüm garip hayvanlar çıkacak zannederim. Ama kar yağınca korkmam. Korkmam, çünkü sanki çok kuvvetli lambalar varmış gibi ortalık apaydınlık olur. Nihayet Kadira'ların eve geldik. Biz gelen tek misafir değiliz elbet. Bizden evvelde iki komşuları daha gelmiş. Onlarında ben yaşta çocukları var.

Babamla, Cafera arasındaki yarış gibi, biz çocuklar da kendi aramızda yarışırız hep. Cafera'nın oğlu Aydın babasının daha usta olduğunu söyler hep. Elbet ben de babamın daha iyi helvacı olduğunu iddia ederim. Bu nedenle helva çekilirken kaç kez katlandığını ikimiz de çok dikkatli sayarız.

Büyükler biraz sohbetten sonra; 'hadi bismillah' deyip işi koyuldular. Meyaneyi annelerimiz pişirir hep. Meyane pişirmek de kolay değildir. Meyane soğuk kış gecelerinde harıl harıl yanan sobanın üstünde unun kavrulmasıdır. Un pişirilirken ortaya öyle güzel bir koku dolar ki; hepimizin iştahı açılır. Un fazla kavrulur, kahverengileşirse tel helvanın tadını bozar. Az kavrulursa un kokacağı için yine babamlar beğenmez. Hafif pembe olması gerekirmiş, babam hep öyle der. Bu nedenle annemler tencerenin başından hiç ayrılmaz ve sürekli unu tahta kaşıkla karıştırırlar.

Babam yine Cafera'yı kızdırıyor:

"Şekeri pişirirken ben de geleyim mi, yoksa tek başına becerebilecek misin Cafera?" "Elbet Cafera" çok kızar:

"Safdera Safdera gafamı bozma benim, göreceğiz bakalım kiminki iyi olacak..."

Biz çocukları helvanın şekeri kaynarken yanına yaklaştırmazlar. Kaynayan şeker dökülür, yanarız diye hep: "hadi siz uzaktan bakın." derler. Şekere ne kadar su katılacak, ne kadar limon katılacak, ne kadar katılaşacak çok dikkat edilmeli, der babam hep. Şeker çok katı olursa 15-16'dan fazla çekilemezmiş. Yumuşak olursa dağılır gidermiş. Onun için kıvamında olması gerekmiş. Ama bu kıvamın ne olduğunu bir türlü anlayamadım.

Tel helva niye kar yağdığında çekilir? Çünkü kaynayan şeker ocaktan indirildiğinde, ancak karın üstüne konarak soğutulabilir. Bu soğutmada da, çok dikkat edilmesi lazımmış, ne çok, ne az soğuk olmalı, der babam hep.

İşte şekerin kaynaması bitti, şimdi Cafera karın üstünde soğutmak için tencereyi bahçedeki karın üstüne götürüyor. Babam da ayakkabılarını giyip ayaklandı:

"Ben de geleyim Cafera ne olur ne olmaz, beceremezsen yardım ederim..."

"Gel bakalım Safdera, gel sende. Ben gel, demesem biliyorum ki yine geleceksin. En iyisi ben gel diyeyim de efelik bende kalsın."

Cafer amca bahçedeki karların üstüne koyduğu tencereyi sürekli çeviri-

yor. Yerini değiştirip bir kaç kez daha çeviriyor. Şimdi de tencerenin içindeki şekeri eline alıp kalın büyük bir çember haline getirdi.

"Çok güzel oldu hadi tepsinin başına geçelim..."

İçerde odanın ortasına konmuş koca tepsinin içine meyana yığılmıştı. Çember şeklindeki şekeri meyanenin ortasına, koyup dört erkek; 'hadi bismillah' deyip helva çekmeye başladılar.

Aslında bu helva çekme işi basit bir iş. Biz çocukları niye işin başında ortak etmiyorlar bilmiyorum. Sözde gücümüz yetmezmiş. Çember şeklindeki şekeri çevire çevire kendilerine çekiyorlar. Daire büyüyünce ikiye katlayıp yeniden çeke çeke büyütüyorlar. Şekeri her çevirişlerinde, hep beraber; "ha gayret, ha gayret!" diye bağırmaları çok hoşuma gidiyor.

On dört oldu. Biz çocukları daha aralarına almazlar. Ama bir ümit babamın gözlerinin içine bakıyorum. Aldırdığı yok. On yedi olunca dayanamayıp sesleniyorum:

"Baba biz ne zaman gireceğiz?"

"Hadi, gelin bakalım" deyince, Ayhan'la beraber kollarımızı sıvayıp sevinçle helvayı kendimize doğru çekiyoruz. Babamın ve diğer amcaların güçlü ellerinin arasında kendi elimi görünce, sanki onlar gibi güçlü hissediyorum kendimi. Hele helvayı çevirişte; 'Ha gayret, ha gayret!' dediklerinde sanki ben de onlar gibi büyüyorum. Zannediyorum ki, ben olmasam bu helva çekilmeyecek.

On sekiz, on dokuz, yirmi oldu. Ama o da ne? Cafer amca tam ikiye katlarken helva koptu... Bir yandan artık çekemeyeceğime üzülüyorum. Bir yandan da yirmide kopan helvanın, saç gibi ince olmayacağı için lezzetli olmayacağına...

Bir kere bizim evde helva çekilirken yirmi üçte kopmuştu, o zaman bile içinde bir sürü iğne gibi parça vardı.

Babam Cafer amcayı kızdırıyor:

"Ben sana demedim mi Cafera' bu kadar soğutursan çabuk kopar, diye" Burnundan soluyor Cafer amca:

"İyi, iyi sen ustaymışsın, hadi şu helvayı ayıklayalım da çocuklar yesin bari!"

Herkesin 'pişmaniye' dediği bizim tel helvanın içinde bir sürü, çuvaldız gibi parça var. Cafera' sinirle bunları temizlemeye çalışıyor. Babamda ona yardım ediyor. Geriye kalan helvayı silkeleyip bir kabın içine yığıyorlar.

İstenildiği gibi olmasa da, sonunda helva bitti. Şimdi sıra en güzel tarafına, yani onu yememize geldi. Helva tek başına yenmez. Evdeki en güzel kahvaltılıklarla birlikte yenilir.

Annemlerin sobanın üstünde kızarttığı sucuk mis gibi kokuyor. Tulum peyniri, zeytin ve benim çok sevdiğim evde yapılmış turşu. Ortadaki koca tepsiye dizildi hepsi, ortasında da helva. Isınmış pideleri de koparıp önümüze yığdılar. Gel keyfim gel. Çaylar da gelince hepimiz kahvaltılıklara giriştik. Kimsenin şimdilik helva yediği yok. Zaten bu kadar uğraşılan helva her zaman bir iki lokma yenir.

Bu seferde öyle oldu. Yemek bittiğinde Aydın'ı kızdırmaya başladım:

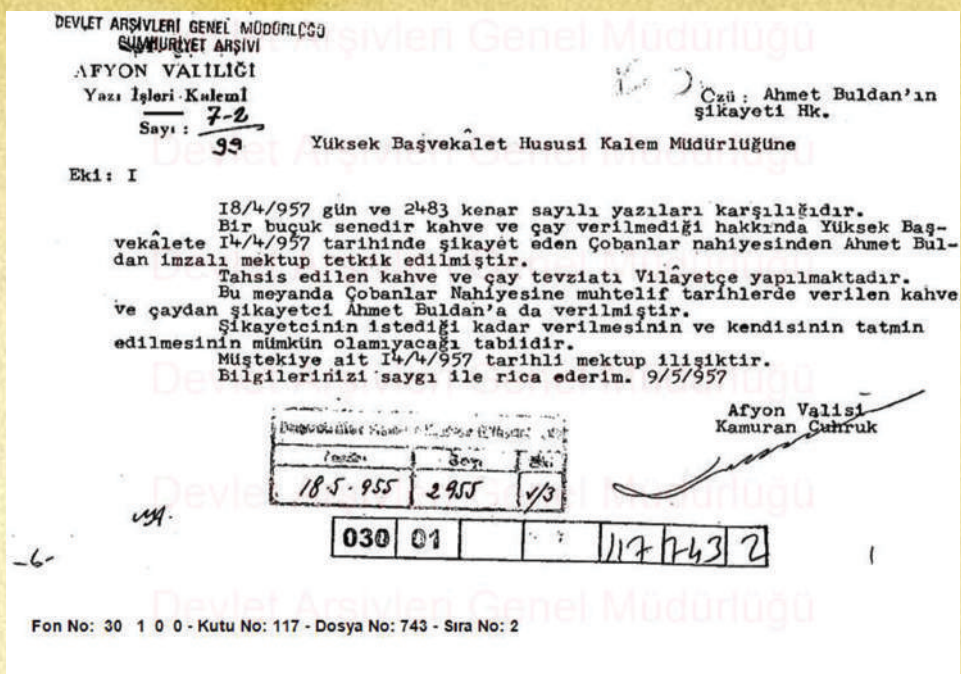
"Görüyorsun, benim babam daha usta. Bizde tam 28 kere çekilmişti. Sizde yirmi bile olmadı..." Çok üzülmüştü Aydın, nerdeyse ağlayacaktı. Gidip sarıldım.

"Üzülme canım, bir daha ki sefere Cafer amca en az 29 kere çekecek, görürsün bak" deyince sevinçle boynuma sarıldı.

Atilla Keskin'in "Baba, Ben Hiç şeker Çalmadım! Afyonkarahisar Bir Gençlik Rüyası" isimli kitabından, Tekin Yayınevi 2009

ARŞİVDEN YAPRAKLAR

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

AFYON VALİLİĞİ
Yazı İşleri Kalemi
Sayı : 7-2
99

Özü : Ahmet Buldan'ın şikayeti Hk.

Yüksek Başvekâlet Hususi Kalem Müdürlüğüne

Ekİ: I

18/4/957 gün ve 2483 kenar sayılı yazıları karşılığıdır.
Bir buçuk senedir kahve ve çay verilmediği hakkında Yüksek Başvekâlete 14/4/957 tarihinde şikayet eden Çobanlar nahiyesinden Ahmet Buldan imzalı mektup tetkik edilmiştir.
Tahsis edilen kahve ve çay tevziatı Vilâyetçe yapılmaktadır.
Bu meyanda Çobanlar Nahiyesine muhtelif tarihlerde verilen kahve ve çaydan şikayetci Ahmet Buldan'a da verilmiştir.
Şikayetcinin istediği kadar verilmesinin ve kendisinin tatmin edilmesinin mümkün olamıyacağı tabiidir.
Müştekiye ait 14/4/957 tarihli mektup ilişiktir.
Bilgilerinizi saygı ile rica ederim. 9/5/957

Afyon Valisi
Kamuran Çuhruk

18.5.955 | 2955 | V/3

030 | 01 | | | 117 | 743 | 2

-6-

Fon No: 30 1 0 0 - Kutu No: 117 - Dosya No: 743 - Sıra No: 2

Savcı TÜRKMENOĞLU

Arşivden yapraklarda gündelik hayatın içinden bir belge var. Neredeyse 60 yıl önce Afyon Valisi tarafından Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğüne gönderilen bu belge dönemin sıkıntılarına da ışık tutuyor.

Günümüzde bir ilçe olan Çobanlar'ın henüz nahiye olduğu 1957 yılında bu kasabamızda yaşayan Ahmet Buldan isimli bir vatandaş 1,5 senedir vilayetten çay ve kahve alamadığını belirterek Başbakan'a hitaben bir şikâyet mektubu yazar.

Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü vatandaşın şikâyet mektubunu, gereğini yapması için Afyon Valisi'ne iletir.

Şikâyete konu olan Afyon Valisi Kamuran Çuhruk'un verdiği cevap ise dikkat çekici;

''Çobanlar Nahiyesi'ne tahsis edilen kahve ve çaydan şikâyetçiye de verilmiştir. Şikâyetçinin istediği kadar verilmesinin ve tatmin edilmesinin imkânı yoktur.''

Şair MEHMET FEVZİ EFENDİ (1740-1813)

Erdoğan EMRE

Bir toplumun içinde çeşitli alanlarda başı çekmiş, önder olmuş ya da bir şekilde çevresine faydalı olmuş-ışık vermiş, kişileri tanıtmak; sonraki neslin O'nu bilmesi ve takdir etmesi, övünmesi ve moral bulması açısından büyük önem taşır.

Bu tür çalışmalara biyografi adı veriliyor, aslında kişi yaşarken bu tanıtımı yapmak, onu onurlandırmak, başka bir deyişle "yaşarken heykelini dikmek" daha idealdir lakin bizim toplumumuz bırakın yaşarken, ölümünden yıllarca sonra bile aklına getirmez ve hatta önce Avrupalı O'nu anlayıp takdir eder sonra biz sahip çıkarız... Mevlâna, İbn-i Sina, İbn-i Arabî, Hayyam... Hatta Mimar Sinan dahi böyle olmadı mı?

Edip Ali Baki

Hiçbir zaman araştırmacı yazarlığa soyunmadığım ve ömrümce iyi bir mimar olmak için çabaladığım halde, bir yerlere varamamanın, ciddi bir imza atamamanın çaresizliği içinde, elime geçen her şeyi değerlendirmeye gayret etmişimdir.

Gittikçe daralan vakitten, artık hiç olmazsa sırf hatırlanabilmek adına, eskilere sarılıp bir şeyler bulup – çıkarmak telaşından olacak (!) bu defa da dip dedemi (bkz şecere) tanıtmak istedim toplumumuza. Hobi olarak başladığım biyografik yazılarımda Afyon'un sosyal hayatında iz bırakmış 4-5 kişinin, her yönüyle yeniden anılmasını sağlamış ve bunları bir gazetede ve son olarak elinizdeki dergide yayınlamıştım.

Hazırlamakta olduğum ama yeterli dokümana ulaşamadığım için bekleyen ve bir türlü cesaret edip toparlayamadığım birkaç kişi daha var; Bekir Gümüş, Nedim Helvacıoğlu, Sami Öznur… gibi. Bu tür yazıları dedikodu tipinde, kulaktan dolma bilgilerle, derme – çatma, hamasi dolgularla ortaya çıkarmak sadece işgüzarlık olacağından, korkup geri durmak daha hayırlı olur düşüncesindeyim.

Öte yandan bu tür çalışmalar için en doğru adresin, elinizdeki Taşpınar dergisi olduğuna inanmaktayım. 1932 den bu tarafa "bir şehir belleği" konumunda olan derginin şanlı geçmişi 1950 başlarına kadar (161 sayı) geliyor. Bir "Afyonkarahisar Tarihi Müzesi" olan Taşpınar, yayın hayatının 2. baharında birkaç el değiştirdikten sonra, (Valilik, Üniversite...) emanet Belediyemizin üzerinde kaldı. Çok şükür ki bugün güvenilir, vefakâr ve fedakâr ellerde 4-5 ayda bir de olsa yayınlanabiliyor. Böylece müşfik Belediyemiz de tarihi bir görevi şerefle yerine getiriyor…

Yayınlanmaya değer yeterli bilgim olmasına rağmen, şiirlerinden elimde hiç örnek olmadığı ve dedem Hacı Ali Efendi'den, babam ve amcamdan anlatıla gelen sözlü bilgiler ışığında bir yazı hazırlamanın ilmi değeri olamayacağı korkusuyla tereddüt halinde iken, gene Taşpınar'ın eski sayıları ve dolayısıyla Edibali Baki hocamızın araştırmaları ile Süleyman Gönçer'in hazırladığı, Ahmet İlaslı'nın üstün bir gayretle yayına hazırladığı ve Belediye Başkanımız Mehmet Sami Hancıoğlu tarafından bastırılan Afyon İli Tarihi II cildi ile daha önce Süleyman Gönçer tarafından bizzat bastırılan I cilt imdadıma yetişti.

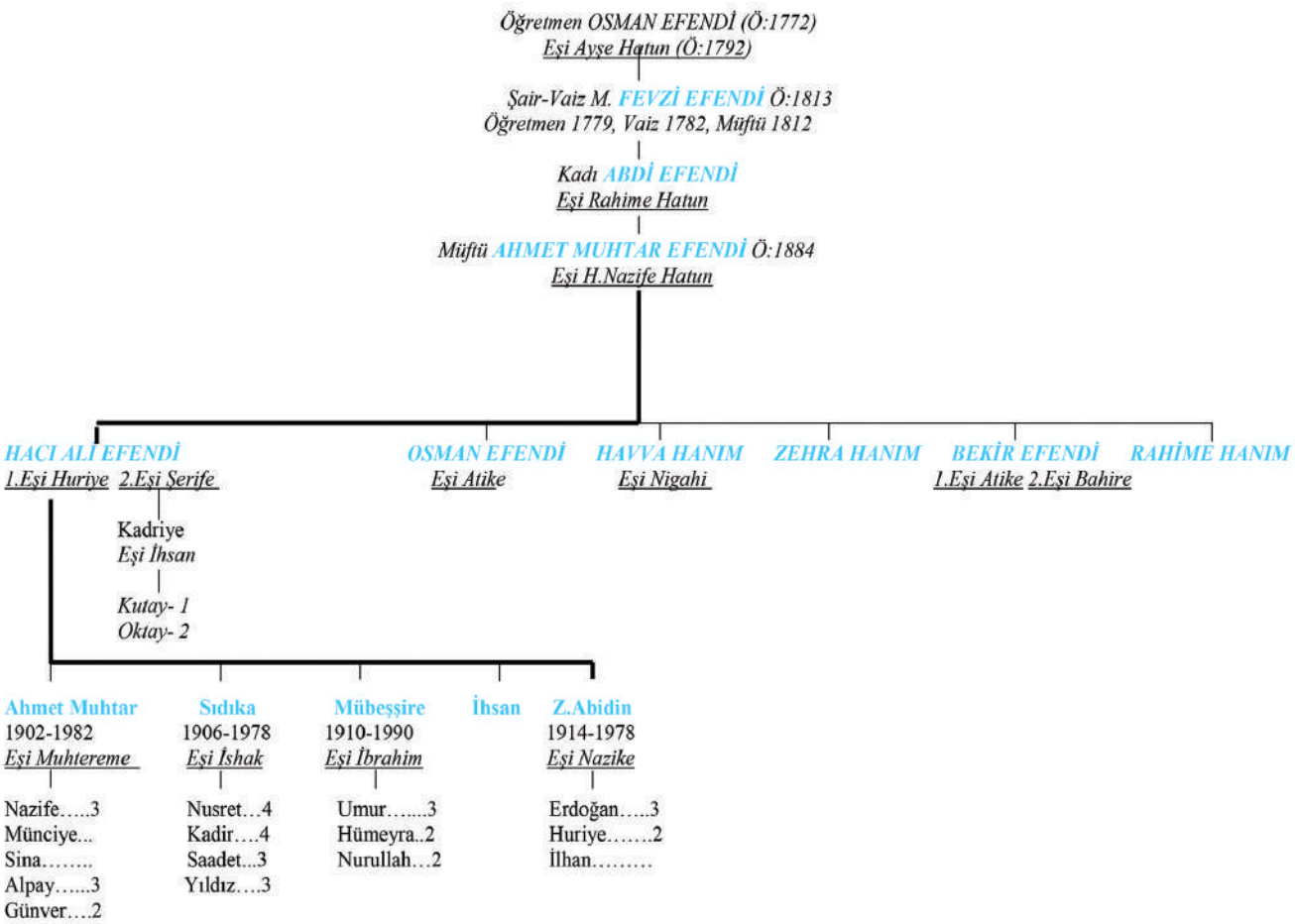
Edip Ali Baki Hocamız, Nevşehirli olmasına rağmen Afyonkarahisar'da meyvesini vermiş ve kendini buraya adeta vakfetmiş ender insanlardan biridir. (Dr. Saadettin Aygen… gibi) 1896'da Nevşehir'de doğan Edip Ali Baki 1935'lerde Afyon Lisesine (açılışı 1916) Fransızca Öğretmeni olarak atanmış, halk ile kaynaşmış, her tabakadan dostlar edinmiş, genç Cumhuriyetin 2. ve 3. on yıllarında mesleğinin bütün gereklerini yerine getirerek halkı irşad etmiş; Afyon'da Meçhul Halk Tarihi'ni araştırarak kaybolan pek çok değerimizi gün yüzüne çıkarmış abide şahıslardan biridir.

Taşpınar dergisinin yayın kadrosunda faal görev alan ve 10 kadar yayınlanmış eser sahibi olan hocamızın," XIX yy Afyon şairlerinden Mehmet Fevzi" adlı eseri Doğan Basımevi tarafından 1945'te yayınlanmış. Diğer eserleri için eski Taşpınar sayılarına bakılabilir. Ayrıca sayısız makaleleri var… 1958'de vefat edip asri mezarlığın batı tarafındaki aile mezarlığına defnedilen hocamızın ilginç bir mezar taşı var. (bkz resim)

Ben ortaokul talebesi iken, Afyon Lisesi'nde beyaz önlük giyen, mavi gözlü, kısa kesilmiş ak saçlı, heybetli, şakacı, tatlı – sert bir hoca olarak hatırlarım. Dedemlerin evine geldiğinde ben ilkokul öğrencisi idim (1950 başları) Dedem 70, Edibali Hoca 54 yaşlarında, son derece saygılı ve fakat herkesin kendisine hürmet ettiği otoriter bir şahıs idi; kim bilir neyi araştırıyordu? Alt katta yazlık peykenin üzerinde uzun süre konuştular, büyükannem karpuz ikram etmişti... Ne kadar mutlu günlerdi, her şey doğal, samimi ve candan… İmaret Camii üst tarafındaki Müze'ye sık-sık gelirdi, bizler cami - hamam – medrese külliyesinin avlusunda 3 mahallenin çocukları olarak oyun oynardık. Liseye başladığımın ertesi yılı 1958'de hocamız 62 yaşında vefat etti.

Oğlu Dr. Haluk Nurbaki bize 2 yıl fizik derslerine girdi. Çok sevdiğimiz Haluk Bey bize fizikten ziyade metafizik anlatır, ayrıca zaman-zaman kız öğrencileri (5-6 kişi) bir şekilde dışarı çıkarıp gençlik problemlerimize de cevap yetiştirirdi; hatta bu sorunları çözmek için muayenehanesine de giderdik. (Osmanlı Bankası aralığının sağ köşesinde, üst katta)

Edip Ali Hoca, İmaret Camii'nin kitabesinde rastladığı M. Fevzi Efendi'nin kim olduğunu çok araştırmış; şer'iyye sicilleri ve diğer vakıf ka-

yıtlarından iz sürerken sonunda şairin torunlarından PTT Bölge Başmüdürü Hasan Emre'nin verdiği 64 yapraklı eski bir defterden aradığı bilgilerin çoğunu bulmuş (şiirler ve kısmen hatıralar...) Afyon'da uzun yıllar başmüdürlük yapan değerli yönetici Hasan Emre, dedemin ağabeyi Osman Efendi'nin oğlu oluyor; PTT Genel Müdürlük camiasının yakından tanıdığı amcazademiz yaş haddinden emekli oldu ve 1980 başlarında vefat etti.

Edip Ali Hoca'ya verilen 64 yapraklı başı ve sonundan bazı sayfaları yırtılmış olan defterde şairin notları ve bazı şiirleri yer almaktadır.

1802 tarihli bir vakfiyede yer alan 58 imzada "... Müftüden sonra 4. srada Müderris Fevzi olarak adı geçtiğine göre ilmi hüviyetinin çok ileri olduğu anlaşılıyor…" diye tanımlamış hocamız.

Babası, Kadınlar Pazarı'nda Kadı Abdullah Efendi'nin yaptırdığı sübyan mektebi ve mescidin hocası Hacı Osman Efendi (ÖL. 1772); annesi Ayşe Hatun (ÖL. 1792) olan Mehmet Fevzi ilk tahsilini babasından alır, onun vefatını takiben aynı okula öğretmen olarak atanır. Birkaç yıl sonra 1782 de Şeyhülislam Mehmet Şerif Efendi huzurunda sınava girerek Ulu Cami'ye vaiz olarak ek görev verilir. 1799'da Hisarardı (Alâeddin) Medresesine müderris tayin edilir, 10 yıl kadar bu görevde kalır, 1809 da sebepsiz yere veya şikâyet üzerine, başka bir hoca atanması üzerine manzum bir dilekçe ile Şeyhülislam Dürrizade Abdullah Efendi'nin ve padişaha (III. Selim) durumu arz eder. Dilekçe tesirini göstermiş olmalı ki kısa bir süre sonra tekrar göreve döner. 2 yıl sonra Müftü Osman Efendi'nin ölümü üzerine, değeri ve bilgisi yeterli görülerek, Karahisar il Müftüsü olarak atanır, bu görevde iken 1813 yılında (yaklaşık 72 yaşlarında) vefat eder.

Edib Ali Hocamız ölüm tarihini, takriben 1835 olmalı diye tahmin etmişse de Süleyman Gönçer, H 1193-1227 yılları şer'iyye sicillerinden, müftülük yapanların kayıtlarından yaptığı araştırmalara dayanarak; H 1227 Recep ayı (M 1812 Temmuz) olarak tespit ettiğini yazar. (Afyon İli Tarihi Cilt II s.138) Benim tespitlerim de bir vesikaya dayanmamakla beraber aile içi söylemlerde, yaz sıcağında 70 yaşının az üzerinde vefat ettiği konuşulurdu.

III. Selim döneminin bozukluğundan, ehliyetsizlere nasıl yer verilip, devlet mekanizmasının ne kadar sakat işlediğini; birbirinden habersiz ve zıt fermanların verildiğini gösteren ve dolayısıyla şehrin o günlerdeki tahsil durumunu da aksettiren şiirleri ve hatıralarıyla Mehmet Fevzi Efendi'yi daha yakından tanımak için ilk olarak ünlü Şikâyetname'sini biraz kısaltarak, kısmen de sadeleştirerek aşağıya alıyorum;

Duayı devletinde galiba sehv-i kusur olmuş
Huzur-u arz-ı hale geldi bu dai-i giryani,
Sana baht-ı siyahımdan şikâyet eylerim amma...
Uzatmam kâkülü -dilber gibi hal-i perişanımı.
Alâeddin Sultan'ın nısıf tedris-i pak ile
Çırağ-ı şadüman etmiştin amma-kim bu nalanı
Kitab-ı kafiye tedrisi ile meşgul iken benden,
Köpek kaptı elimden hut'a ile verdiğin nanı.

Avam-ı nas' tan birkaç erazil eyleyip tahrik,
İki- üç bab-ı mektep görmemiş etfali nadanı
Verip yol harçlığın, taciz-i bab-ı devlet ettiler.
Şikâyet etmeye cem ettiler avretle oğlanı,
Cihet-i ilmiye ken suret-i hakta edip taciz,
Elimden aldılar tezvir ile ol nan-ı ihsanı...
Rezalet verdi devlet de gurubi ehli irfane,
Deve kazazlık itmek için fethetti dükkânı.
Berat-ı padişahîyle müderris olmuşam deyu;
Erazil zümresine gösterir tuğra vü ünvanı..
Mukaddem bende-i aciz ceridende mukayyettir,
Efendim imtihan et, bir dahi vaz'eyle mizanı...
Değil hasmımla haşa imtihan olmak benim kasdim
Okursa ebcedi dümdüz, feragat eylerim anı,
Cemii ömrümü nahv-ü ulume sarf ile oldum
Mahalli merhamet şayeste-i eltafı sultanı
Şu sinni salden sonra kime arzeyleyem halim,
Efendim bir işaretle eder bu derde dermanı,

Yeter, öyle şikâyet vadi-i küstahdir FEVZİ
Veliyün nimet-i alem bilir kadr-i sühendan..
...

Bu şekilde kendi tabiriyle, ekmeği elden gidince soluğu İstanbul'da alıyor, hem padişaha ve hem de Şeyhülislama gayet yanık ve acı olduğu kadar tumturaklı ifadeyle halini arz ediyor;

Padişahımıza dua ile meşgul iken, galiba bir hata oldu, ben bağrı yanık bunu arz etmeye geldim, Sana kara bahtımdan şikâyet ederim amma perişan halimi dilber kakülü (kadın saçı) gibi uzatmak ta istemem; Karahisar'daki medresede tedrisata devam ederken, elimdeki ekmeği köpek kaptı; Cahil tabakadan birkaç rezil, etrafı tahrik ederek 2-3 mektep kapısı görmemiş nadan kişilere yol harçlığı verip devlet kapısına yolladılar... Sonra da elimde padişah fermanı var diye beni yerimden ettiler... Efendim bir daha imtihan ediniz (bu adamı) ve adaleti sağlayınız

Benim maksadım asla bu adamla imtihan olmak değil; ebcedi (alfabeyi) doğru dürüst okusa bile ben hakkımdan feragat ederim.

Ben bütün ömrümü ilim tahsiline vermişim: bu derde bir işaretiniz bile kâfidir (bu yanlışlığı basit bir tetkikle anlayabilirsiniz)

FEVZİ yeter artık bu kadar şikâyet kafidir... vs

Bu şekilde gayet edibane devam eden şikâyet, sonunda meyvesini verir ve yukarıda arzettiğim gibi görevine iade edilir.

Şairin İstanbul'a (Dersaadet) müteaddit defalar gittiği anlaşılıyor. Ancak bu son gidişidir; nitekim görevi devraldıktan 3-4 sene sonra (müftü iken) vefat eder.

Şairin eşi hakkında bilgimiz yok, oğlu Abdi (veya Abdullah) kadı olarak görev yapmış; onun eşi Rahime Hanım'ın saraydan gönderilmiş bir cariye olduğunu anlatırdı dedem Hacı Ali Efendi. Babaannesinin ne kadar tahsilli ve terbiyeli, gerçek bir hanımefendi olduğunu tüm mahalleli bilir ve saygı gösterirlermiş. Şehrin kadısı, yani ağır ceza reisinin eşi, demek ki şimdiki tabirle first lady..

Şairin Torunu Ahmet Muhtar Efendi (ÖL. 1884) Müftü imiş ve Nakşibendi Şeyhi Hacı Aşık Efendi'nin büyük kızı Hacı Nazife Hanım ile evli. Çaker-i Settar Ahmet Muhtar diye mühür basarmış. 6 çocukları olmuş.

Dedem, annesi Nazife Hanım'la 1897 de 17 yaşında iken hacca gider; (babasının ölümünden 13 yıl sonra) İstanbul'dan vapurla Mısır-İskenderiye limanına, oradan deve kervanıyla Mekke'ye gittiklerini bana anlatırdı. Bu gezi anılarını 8-10 yaşlarımda iken, belki on defa dinlememe rağmen, diğer torunları geldiğinde bir de onlara anlatmasını ister, tekrardan ilk defa dinliyormuş gibi merakla dizinin dibinden ayrılmazdım.

Dedem öğretmendi.

Şairin, İstanbul'da bulunduğu sıralarda dönemin edipleriyle tanışıp konuştuklarını anlatıyor Edip Ali hocamız; Sümbülzade Vehbi, Ayıntablı Avni, Sururi, Münip gibi şairler, devlet ricali; Dürrizade Abdullah Efendi, Reisül Küttab Atıf Efendi, Şeyhülislam Esad, Ataullah Efendiler...

Sultan III. Selim'e yazdığı meth-ü sena kasideleri ve tarihleriyle bunu anlıyoruz.

Süleymaniye ve Üsküdar'da iyi dostluklar kurduğunu Tatar Hanı'nın kızı şaire prenses için şöyle bir şiir yazmış;

Har sanman şahigül üzre görünen bülbülün,
Tırnağı kalınca çalışmış visaline gülün...

Reisül Küttab Atıf Efendi şiir de yazarmış, O'nun bu özelliğini bir şiirinde şöyle methediyor;

Rütbei eshab-ı cah ile müzeyyen devleti

Muntazamdır herbiri manendi eşa'rı selis
Bahusus bir zate vermiş ki riyaset cahini
Defterinde yazmamış mislini bir vak'anüvis…
Padişahın misafirperverliği için;
Hazret-i Sultan-ı azam ki Selim Han-ı cihan,
Devletinde cümlet ehl maarif kamuran.

1799'da İstanbul Boğaz sefası sırasında, kayıkçı şairin lülesini kırıyor; Kanlıca'ya varınca oradaki yalılardan birine tütün tedariki için gidiyorlar, Ata adında biri, şaire lüle veriyor, bu hadiseyi şöyle anlatır;

Teferrüç bahş şehr Stanbuldan Çubukluya,
Heman FEVZİ -i zari canibi deryaya erdirdi,
Binip bir zevreki keyfe dühan içmek hevesiyle
Giderik ezkaza kayıkçı basıp lüleyi kırdı
Tütünsüzlükle bir kav-çakmak olsa ne gelir elden,
Hele orsa-boça kayık geli Kanlıca'ya erdi
Kibarın cennet asa var idi yalıları anda
Tedahhü şevki ile bir muallâ haneye girdi.
Öyle saf sahip serade sohbet eylerken,
Misafir bir efendi geldi kim ismim Ata derdi,
Sadayı lüle geldi cümbüşi cibi atasından,
Keramet gibi yekta bir lüle ile anı kardı.
Zaruret ahir oldu cümbüşü keyfe olup vasıl
Cemii sikleti girdi kedereden anı kayırdı
Okunsun suki tiryakide bu tarih-i keyf-amiz
Ata bu FEVZİ'i nakame bir yanmış lüle verdi…

III. Selim'in annesinin Eyüp'te yaptırdığı imaret için yazdığı tarihle İstanbul'da Şeyh Galib Sümbülzade, Sururi... vb şairleri arasında ve aynı itibar safında omuz-omuza yürüdüğünü görüyoruz;

Hazret-i Sultan Selim Hanı keramet maye kim,
Alem-i ihsan ile dilsir-i ni'met eyledi.

Gam yemezler devr-i adlinde maaş için enam,
Cem'i envai niamda bezli himmet eyledi,

Bahusus ol Valide Sultan keramet menbaı
Derd-i mendani eihane rahmü şefkat

Dergah-i pak-i alemdarı Resulullah için,
Bi nihaye bezl-i emval ile hürmet eyledi,

Yaptı bir ra'na imaret bu makam-ı envere,
Selsebil-i cenneti payine davet eyledi.

Afiyetler nimetin yiyip, suyun içenlere,
Ta kıyamet derdi mendane ziyafet eyledi.

Hazret-i Halit civarından ibadi müslimin,
Çekmesin zahmet deyib emrinde dikkat eyledi.

Terkedip envai zibü ziveriyle cevheri,
Cevheri ihlasiyle kasd-i şefaat eyledi.

Kethudası bendesi Yusuf Ağa bin canile,
Hüsn-i tanziminde ol sultane hizmet eyledi.

Binde bir düşse nola FEVZİ bu tarih-i latif
Valide Sultan bu dergâhı imaret eyledi. (M 1794)

Birtakım güzel güfteli, muhtelif makamdan bestelenmiş şarkılar, şairin ayrıca musikiye istidatlı olduğunu gösteriyor, aşağıda şöyle bir gazeli var;

Taşranın tazeleri gerçi biraz canlıcadır,
Cezbe-i hüsn ile şehr güzeli anlıcadır.

Bezm-i nadanda ne zahmet çeker ol dana kim
Kadri var bezm-i marifte biraz şanlıcadır.
Gelişi meygededen, şüphe yok hunrizin,
Eser-i bade ile çünkü gözü kanlıcadır.

Ciğerim hasretile hun eden alemde aman,
Ol delikanlı, celali, ol gözü kanlıcadır.

Hizmet-i devlete layık değil amma FEVZİ,
Yine akranına nisbet ile iz'anlıcadır..

Bir başka gazeli;

Cemalin saye-i zülfünde hiç yelpazelenmez mi?
Ya ol yelpaze diba ile canlar tazelemez mi?

Perişan hatırın evrakına bir kez nazar kılsan,
Kitab-ı aşkımın eczaları şirazelenmez mi?

Bu pazar içre gayret yok mu, derd-i aşkına cana?
Kumaş-ı cevr-i gunagun acep endazelenmez mi?

Rakib-i divi seyret hatır-ı uşşaka geldikçe,
Bulunmaz mı derun-u aşkın hamyazelenmez mi?

Yeter bu şiir-i pakin FEVZİya def'i melal için,
Gören erbab-ı aşkın dilleri ağazelenmez mi?

İçinde mükemmel arapça bildiğini gösteren birkaç beyti de havi olan hoş ve samimi münacatı;

Ne ukubet var ise cümlesi ben –zare seza,
Sui halimle bana eyleme Yarab ceza,
Galebe eyledi her halde nefs-i asi,
Öldürüp kafiri ben edeyim ah gaza.

Başka bir münacattan 2 beyit;

Yumazsa ab-ı rahmet, ehl-i cürmün cürmünü ya Rab,
Ya ol bi hadd-ü payan ol deryayı neylersin?

Mü'sin-ü muhsine tayin olunca düzah-u cennet,
Aceb ol demde FEVZİ sen dil-i şeydayı neylersin?

Gazel,
Dilara Şam-ı gam geçti, nihayet vaktidir şimdi,
Münevver subh-u ikbal-i meserret vaktidir şimdi.

Kalır mı burç-u ye's içre nücum-u tali-i aşık,
Tulu-u kevkeb-i mihr-i saadet vaktidir şimdi.

Ne denli eyledimse hizmet-i aşkında taksirat,
Kerem kıl bendene lutf-u mürüvvet vaktidir şimdi.

Ayağının tozuna yüz sürmek ister talib-i eksir,
Kulun FEVZİ'ye sultanım, inayet vaktidir şimdi..

Kendisi kuvvetli bir şair olmakla birlikte tarih düşmekte de üstad idi;
Mollaoğlu Hacı Ahmet Ağa'nı yaptırdığı Yeni han için;

Yine inci satar FEVZİ muaccemle tarihin,
Müferrah dar-ı ticaret vü misafirhane-i vala..

Çeşme için;

FEVZİ'ya şayestedir muaccemle tarih-i tam,
Teşne-i ibn-i sebilin canına bu çeşme şar..

Gecek Kaplıcasının onarımı için,
FEVZİ arakriz olarak tarih söyler bu nükat,
Ahmet Ağa kıldı yeni, eski Gecek Hamamını.

Hacı Bakıoğlu Şerif Süleyman Paşa'nın atalarının binası Yeni Cami onarımı için yazdığı;

"Görenler cümle istihsan edip tarihin söyler,
Bihamdullah hala Hacı Paşa vakıf-ı sani"

Boyalı Köyü, Turunçoğlu Süleyman Paşa'nın oğlu Dede Mustafa Bey tarafından yaptırılan çeşme için;

FEVZİ'ya dehliyerek yazdı kalem tarihin,
Dede Bey çiftliğine çeşme-i zibadır bu..

1791 depremi sonrası pek çok nüfus zayiatı olmuş, birçok bina ve cami yıkılmış, bu meyanda Gedik Ahmet Paşa Camii de ağır hasar görmüş. Mütevelli heyetinden Müftü Ahmet Efendi, H 1210'da esaslı onarım yaptırmış ve giriş kapısının üstünde bugün gördüğümüz kitabeye şairimiz şöyle yazmış;

"İki mermer direkler söyledi tarihini FEVZİ
İmaret eyledi Ahmet Efendi mabedi Hakka"

Afyon'da vefat eden Selanik'li Mustafa Paşa için

Azim-i gülzar-ı cennet olacak FEVZİ dedi,
Mansıb-ı ukba'ya oldu Mustafa Paşa revan,

64 sahifelik defterde muhtelif şiir ve gazellerin yanı-sıra bazı olaylara da yer verilmiş; hayli enteresan olan bir tanesi şöyle;

"H 1219 (1804) yılı erbain ve hamsin içinde kat'a kar yağmayıp, kuraklık korkusuyla halk üzüntü içinde iken 1 Muharrem 1220 günü (Nisan 1805) günü, bir zir'a dan ziyade (80-90 cm) kar yağdığı ve halkın şaşırıp sevindiği" kaydediliyor.

Gerek, Edip Ali Hoca'nın gerekse Süleyman Gönçer'in tespitlerinde daha pek çok şiir- gazel var. Edip Ali Hocamızın kitapçığı 1948 baskısı olup matbua harfler çok zayıf ve küçük olduğu, ayrıca o dönemin hurufatı ve yazı (basım) tekniği bugünkü mükemmellikte olmadığı cihetle bazı Arapça - Osmanlıca deyimleri anlamakta güçlük çektim; mesela aynı şiirin Gönçer'deki baskısında daha başka anlamlara gelecek kelimeler vardı ve muhtemelen doğrusu da öyleydi..

Maksadın böylece hasıl olduğu düşüncesiyle, konuyu daha fazla uzatmadan; bugün hiçbiri hayatta olmayan her iki araştırmacıyı ve şairimiz Mehmet Fevzi Efendi'yi rahmet ve saygıyla anmış olmanın mutluluğu içindeyim.
Allah onların ruhlarını şad etsin ve cenneti ile müjdelesin, âmin...

1831 YILI KARAHİSAR-I SAHİB NÜFUS DEFTERLERİNDEN ÖRNEKLER (DİNAR KÖYÜ)

Dr. Muharrem BAYAR

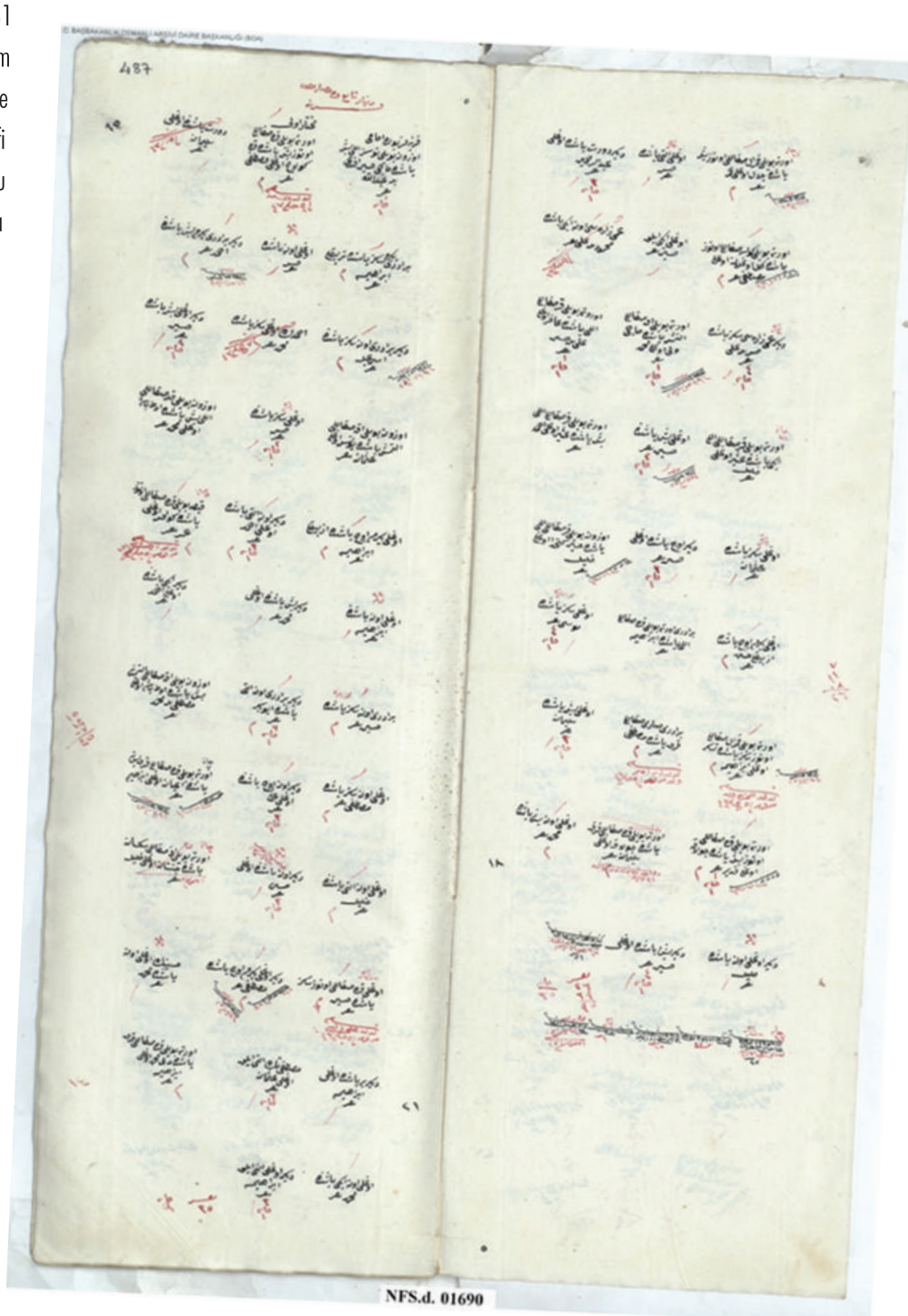
Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren asker toplamak ve vergi almak için belirli dönemlerde tahrir yapılmış ve çeşitli kayıtlar tutulmuştur. İlk resmi nüfus sayımı Sultan II. Mahmut döneminde 1831 yılında yapılmıştır. Bu sayımla Müslim ve gayr-i Müslim nüfusu tespit etmek ve böylece ülke içerisindeki askerliğe elverişli erkek nüfusun ve ülke içerisindeki cizye mükellefi gayr-i Müslim nüfusun tespit edilmesi hedeflenmiştir. Bu sayım yalnız erkek nüfusu kapsadığı ve kadınların sayımı yapılmadığından tam nüfusu göstermemektedir.

Modern anlamdaki nüfus hizmetleri ise 1831 nüfus sayımından sonra Dâhiliye Nezareti bünyesinde Ceride-i Nüfus Nezareti (Sicili Nüfus Nezareti) ve bu işleri Sancaklarda yürütecek Defter Nazırlıklarının kurulmasıyla başlamıştır.

1831 nüfus sayımından sonra, 1844, 1846, 1847, 1852, 1854, 1856,1866, 1881/82, 1891 ve 1905 gibi değişik tarihlerde bölgesel veya genel nüfus sayımları yapılarak, kayıtların güncel tutulmasına çalışılmıştır. Bu nüfus sayımlarının temel amacı daha çok askerlik ve vergilendirme ile alakalıdır. Devlet, Müslüman nüfusun miktarını askerlik bakımından; Hıristiyan nüfusun sayısını da vergi (cizye, haraç) bakımından öğrenmek istemiştir.

Ceride-i Nüfus Nezareti,1884'de Nüfusu Umumiye Müdüriyetine dönüştürülmüştür. Bu birim 1889 tarihinde Sicili Nüfusu Ahali İdareyi Umumiyyesi olmuş, 1914 yılında Nüfus Müdüriyeti Umumiyyesi adıyla yeniden revize edilmiştir. 1905 yılında yapılan Genel Nüfus Yazımıyla oluşturulan kayıtlar ve 1914 yeniden düzenlenen Sicil-i Nüfus Kanunu, Cumhuriyet dönemindeki nüfus hizmetlerinin temelini oluşturmuştur

Özel Arşivimde Afyon, Bolvadin, Çay, Sultandağı, Emirdağ, Bayat, İscehisar, Sandıklı, Şuhut, Sincanlı ve Dinar, ayrıca Konya ve kazaları, Karaman, Kütahya, Eskişehir, Han, Antakya, Denizli nüfus atik defterleri vardır. İsteyen herkes karşılıksız faydalanabilir.

Dinar (Yaylabağ) Köyünün H 1247/M 1831 tarihli nüfus atik defteri

Bundan böyle Taşpınar Dergisinin her sayısında Afyonkarahisar'a bağlı farklı yerleşim yerlerinin 1831 yılına ait nüfus bilgilerini orijinal belgeleri ve çevirileri ile yayınlayacağız. Bu sayıda İhsaniye ilçesinin tarihi beldesi olan Yaylabağı (Dinar) beldesinin nüfus bilgilerini veriyoruz. *

KARYE-İ DİNAR TABİ' KARAHİSAR-I SAHİB (H 1247/M 1831)

S.NO	HANE NO	LAKABI-SOYADI	Kara sakallı	YAŞI	AİLENİN DİĞER FERTLERİ-yaşları
1	1	İmam	Uzun boylu tüysüz Hüseyin Efendi bin Abdullah	55	
2	2	Muhtar-ı Evvel Küllah oğlu	Orta boylu kara sakallı Küllah oğlu Mustafa	30	1.oğlu Süleyman(4) 2.Biraderleri İbrahim, Ahmet
3	3	Yunus oğlu Osman	Uzun boylu aksakallı	60	Oğlu Hasan(8 yaşında)
4	4	Odabaşı oğlu	Uzun boylu kır sakallı Odabaşı oğlu Mehmet	55	Oğulları İbrahim(23 yaşı) Ahmet(16 yaşında)
5	5	Külhan oğlu	Kısa boylu kara sakallı Külhancı oğlu Ömer	30	1.Oğulları: İbrahim (10), Mehmet Ahmet (2 yaşında) 2.Biraderleri: Hüseyin(18), E.Bekir(16)
6	6	Odabaşı oğlu	Uzun boylu aksakallı Odabaşı oğlu Mustafa bin Mehmet	65	1.oğulları Mustafa(18 yaşında) Ali (13)
7	7	Ayan oğlu	Orta boylu kara sakallı Ayan oğlu İbrahim	45	1.oğulları Halil(16), Hasan(10)
8	8	Çentan oğlu	Orta boylu aksakallı Çenten oğlu Halil	80	1.oğulları: Hüseyin(38), Mustafa(23)
9	9	Deli Mehmet Oğlu	Orta boylu kara sakallı Deli Mehmet oğlu İbrahim	40	1.İbrahim (altı aylık)
10	10	Ayan oğlu	Uzun boylu kumral sakallı Ayan oğlu Ahmet	33	1.Oğlu Ali (1 yaşında)
11	11	Musa oğlu	Orta boylu kumral sakallı Musa oğlu Ebu Bekir bin Mehmet	30	1.Oğulları Ali(4), İbrahim(1) 2.Biraderi Hüseyin(33)
12	12	Hazinedar oğlu	Uzun boylu kara sakallı Hazinedar oğlu Mehmet	50	1.Oğulları İbrahim(10),Ahmet(1)
13	13	Kadıoğlu	Uzun boylu kara sakallı Kadı oğlu Halil	40	1.Biraderleri Hüseyin(35)
14	14		Orta boylu aksakallı Hüseyin oğlu Ali	70	1. Oğulları Süleyman (12), Abdurrahman (5), Mehmet (3)
15	15	Kara Halil oğlu	Orta boylu kara sakallı Kara Halil oğlu Mustafa	50	1. Oğulları Halil (10), Himmet (1)
16	16		Orta boylu aksakallı Halil bin Hüseyin	59	1.Oğulları Hüseyin (12), Hasan (6)
17	17	Tarık oğlu	Orta boylu sarı az sakallı Tarık oğlu Ömer	20	1.Emmizadesi Süleyman (10) ve Yusuf (4)
18	18	Molla	Orta boylu kara sakallı Molla oğlu Mustafa	40	1.oğlu Hüseyin (16)
19	19	Madı Oğlu	Orta boylu aksakallı	80	1.oğlu Yusuf (10)
20	20	Emir Ali oğlu	Orta boylu kara sakallı Emir Ali oğlu İbrahim	30	1.Biraderi Halil (16)
21	21	Aşçı oğlu	Orta boylu kumral sakallı Aşçı oğlu Halil	36	2.Oğulları Ahmet (5), İbrahim (4), Mustafa (8)
22	22	Gigi oğlu	Orta boylu aksakallı Gigi Oğlu Mustafa bin İbrahim	65	1.Oğulları İbrahim (30), Musa (Askerde)
23	23		Orta boylu kara sakallı Musa oğlu Hasan	50	1.Oğlu Abdülkerim (8)
24	24	Osman oğlu	Orta boylu köse sakallı Osman oğlu Ömer bin Osman	45	
25	25	Deli Mustafa	Orta boylu kara sakallı Deli Mustafa oğlu Mehmet	40	
26	26		Müteveffa Cafer'in yetimi Ebu Bekir	10	
27	27		Müteveffa Paşa oğlu yetimi İbrahim	5	
28	28		Orta boylu aksakallı Kemal oğlu Mehme	80	1.Oğlu Satılmış (10)
29	29	Kümbetli oğlu	Orta boylu kara sakallı Kümbetli Kınık oğlu Hüseyin	40	1.oğulları Ali (5), Mehmet (10), Süleyman (12)

1. Dinar (Yaylabağı) beldesinin 1831 tarihindeki nüfusu 29 hanede 65 vergi nüfusu erkek oturur. Kadınlar yazılmamıştır.
2. Listede ismi geçmeyen aileler, buraya 1831 yılından sonra gelmişlerdir.

Yukarıdaki nüfus cetveli Dinar (Yaylabağı) beldesine ait H 1247/M 831 tarihli Nüfus Atik Defterindeki kayıtlara uygun olarak tarafımdan hazırlanmıştır.

* Editörün Notu: Günümüzde İhsaniye ilçemize bağlı bir belde olan Yaylabağı Kasabası'nın eski adı Dinar Köyü'dür. Osmanlı'da yüzlerce yıl ve Cumhuriyet döneminde uzun yıllar bu adı taşımakla birlikte yabancı ad taşıyan köylerin isimlerinin değiştirilmesine dair 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu 2/Ç maddesine istinaden İçişleri Bakanlığınca 28.09.1961 tarihinde ismi değiştirilmiştir.

Afyonkarahisarlı

GAZİLERDEN HATIRALAR

Hasan ÖZPUNAR
afyon76@gmail.com

Taşpınar'ın geçtiğimiz sayılarında yer verdiğimiz "Trikopis'i Esir Eden Afyonkarahisarlı Ahmet Çavuş" başlıklı yazımız üzerine bir dost meclisinde sohbet ederken söz dönüp dolaşıp adı-sanı unutulmuş gazilerimize geldi. Kıymetlerini geç bildiğimiz bu kahramanlar hakkında acaba bir bilgi, anı var mıdır derken aklımıza 1940'lı yılların Taşpınar dergilerinde rastladığımız bir haber geldi. "Vatan Müdafaası Yolunda Cephelerde Kan Döken Yiğit Gazilerimiz için Halkevi'nde Bir Şeref Albümü Oluşturuluyor" başlıklı haberde Afyonkarahisar Halkevi'nin bir gaziler albümü oluşturmak istediği ve bunun için o tarihlerde şehir merkezinde hayatta olan 600 kadar gaziye anket soruları yönelterek bir fotoğrafları ile birlikte anılarının kayda alınmaya başlandığı bildirilmekteydi.

Bu sohbetin üzerinden çok geçmeden emekli öğretmen Mehmet Akif ÇETİNALP, bir takım evraklarla ziyaretimize geldi. Evrakları incelediğimiz zaman bir kısmının yukarda bahsettiğimiz anıları içerdiğini gördük.

M. Akif Bey'in merhum babası Ahmet Çetinalp'e (1922-1980) ait olan evraklarda gazilerle yapılan röportajlardan çok az bir kısmını bulduk. Anlaşıldığı kadarıyla lise yıllarında Afyonkarahisar Halkevi'nin faal üyelerinden biri olan merhum Ahmet Çetinalp, hocası Edip Ali Baki'nin isteğiyle çevresindeki gazilerle röportajlar yapmış ve bunların birer nüshasını kendinde saklamış.

Taşpınar dergisi olarak yıllar önce böyle bir girişimde bulunan Edip Ali Baki Hocamızı ve Ahmet Çetinalp'i hayırla yadediyor, bu hatıraları bugüne kadar saklayarak bizlere ulaştıran M. Akif Çetinalp'e de teşekkür ediyoruz.

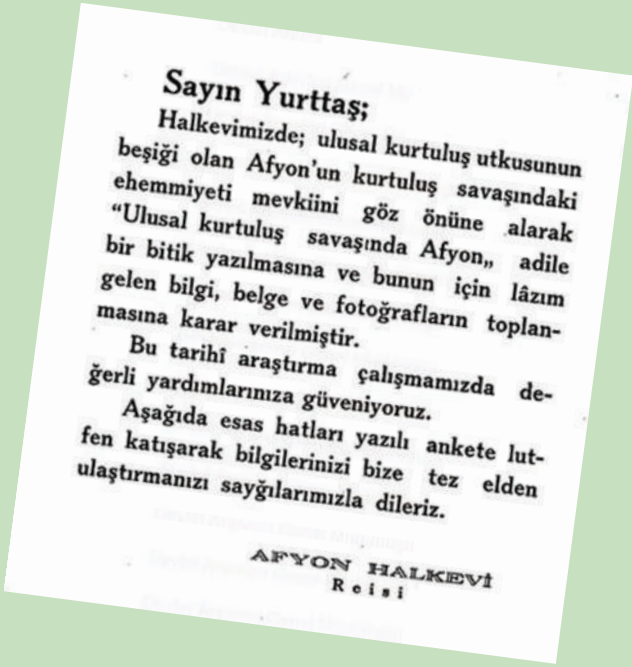
Bu sayımızdan itibaren Taşpınar dergisinde elimizde bulunan hatıralara yer vermeye çalışacağız.

İlk olarak Çavuşbaş Mahallesi'nde Kahramanoğullarından 1304 doğumlu Mehmet Karakaya bakalım o kara günlerde neler yaşamış?

HACI MEHMET KARAKAYA

İlk askere alındığım zaman 1330 tarihinde Umumi Harbin ilanı ile elbiseleri giyerek Afyon'da depoda toplandık. Sonra Bakır Köyü'ne (İstanbul) oradan Kartal- Yakacık Köyü'ne, oradan Karadeniz'in Bulgurlu Boğazı'na gönderdiler. Bu boğaza Rusların asker çıkarması düşünülerek iki manga ile boğazın müdafaasını bana verdiler. Burada iki ay kadar kaldım. Biz 5. Kolordu emrinde idik. Paşamız Topal Fevzi Paşa, Alay Komutanı Hasan Tahsin Bey, Tabur Komutanı Hafız Kutsi Bey, Bölük Komutanı Refi Bey, takım komutanı ise Zihni Bey'di.

Ben burada çalışırken Çanakkale'ye gönüllü asker istediler. Kolordu da bölüklerden 56'şar kişi istedi. Ben bu arada gönüllü çıktım. Fırka Komutanı emrinde süvari kolordusu emrine oradan Çanakkale'ye fırkamızla hareket ettik. Akbaş İskelesi'ne varılınca oradaki bir dağda dururken süvari geri gidecek emri geldi. Bu emri duyunca hemen süvari komutanına giderek;

Sayın Yurttaş;

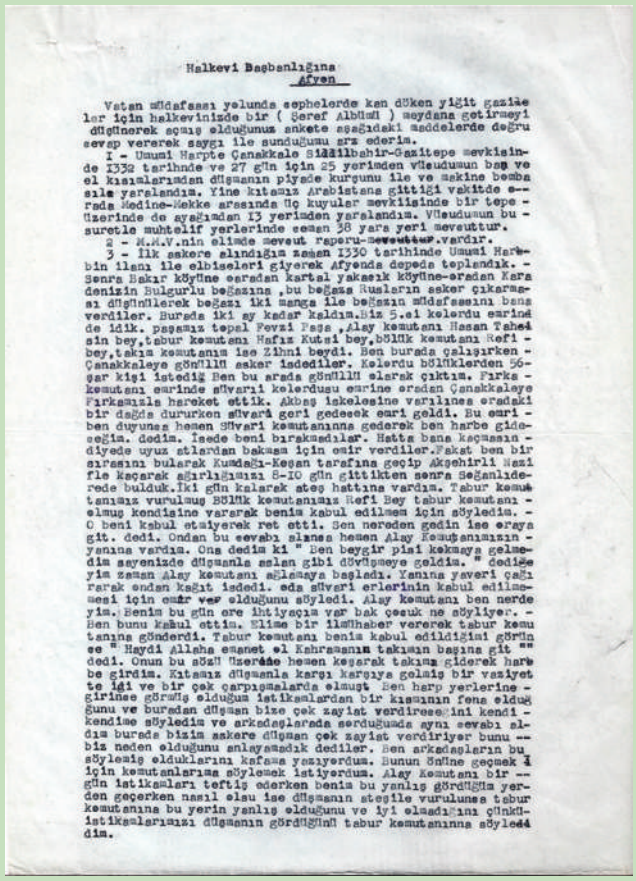
Halkevimizde; ulusal kurtuluş utkusunun beşiği olan Afyon'un kurtuluş savaşındaki ehemmiyeti mevkiini göz önüne alarak "Ulusal kurtuluş savaşında Afyon„ adile bir bitik yazılmasına ve bunun için lâzım gelen bilgi, belge ve fotoğrafların toplanmasına karar verilmiştir.

Bu tarihî araştırma çalışmamızda değerli yardımlarınıza güveniyoruz.

Aşağıda esas hatları yazılı ankete lütfen katışarak bilgilerinizi bize tez elden ulaştırmanızı sayğılarımızla dileriz.

AFYON HALKEVİ
Reisi

Gazilerin Hatıraların derlenmesi için Afyon Halkevinin yaptığı duyuru

Halkevi Başbanlığına
Afyon

Vatan müdafaası yolunda cephelerde kan dökün yiğit gaziler için halkevinizde bir (Şeref Albümü) meydana getirmeyi düşünerek sağ olduğunuz anlaşılmıştır. Aşağıdaki maddelerde doğru cevap vererek saygı ile sunduğumu arz ederim.

1 - Umumi Harpte Çanakkale Sindilbahir-Gazitepe mevkiinde 1332 tarihinde ve 27 gün için 25 yerimden vücudumun baş ve el kısımlarımdan düşmanın piyade kurşunu ile ve şekine bomba ile yaralandım. Yine kıtamız Arabistana gittiği vakitde Medine-Mekke arasında üç kuyular mevkiinde bir tepe üzerinde de ayağımdan 13 yerinden yaralandım. Vücudumun bu suretle muhtelif yerlerinde cemen 38 yara yeri mevcuttur.

2 - M.M.V.nin elinde Devrent raporu-Devrentur.vardır.

3 - İlk askere alındığım zaman 1330 tarihinde Umumi Harbin ilanı ile elbiseleri giyerek Afyonda depoda toplandık. - Sonra Bakır köyüne oradan kartal yakacık köyüne-oradan Karadenizin Bulgurlu boğazına ,bu boğaza Rusların asker çıkarması düşünülerek boğazı iki manga ile boğazın müdafaasını bana verdiler. Burada iki ay kadar kaldım.Biz 5.ci kolordu emrinde idik. paşamız topal Fevzi Paşa ,Alay komutanı Hasan Tahsin bey,tabur komutanı Hafız Kutsi bey,bölük komutanı Refi - bey,takım komutanıda ise Zihni beydi. Ben burada çalışırken - Çanakkaleye gönüllü asker istediler. Kolordu bölüklerden 56-şar kişi istediğ Ben bu arada gönüllü olarak çıktım. Fırka - komutanı emrinde süvari kolordusu emrine oradan Çanakkaleye Fırkamızla hareket ettik. Akbaş iskelesine varılınca oradaki bir dağda dururken süvari geri geldi. Bu emri - ben duyunca hemen Süvari komutanına gederek ben harbe gideceğim. dedim. Isede beni bırakmadılar. Hatta bana kaçmasın - diyede uyuz atlardan bakaşa için emir verdiler.Fakat ben bir sırasını bularak Kumdağı-Kesan tarafına geçip Akşehirli Nazi fle kaçarak ağırlığımızı 8-10 gün gittikten sonra Seğanlıdere-de bulduk.İki gün kalarak ateş hattına vardım. Tabur komutanımız vurulmuş Bölük komutanımız Refi Bey tabur komutanı - olmuş kendisine vererek benim kabul edilmesi için söyledim. - O beni kabul etmiyerek ret etti. Sen nereden gedin ise oraya git. dedi. Ondan bu cevabı alınca hemen Alay Komutanımızın - yanına vardım. Onu dedim ki " Ben beygir pisi kokmaya gelmedim sayenizde düşmanla aslan gibi dövüşmeye geldim." dediğe yim zaman Alay komutanı ağlamaya başladı. Yanına yaveri çağırarak ondan kağıt istedi. ede süvari erlerinin kabul edilmesi için emir ver olduğunu söyledi. Alay komutanı ben nerde yim. Benim bu gün ore ihtiyaçım var bak çocuk ne söyliyor. - Ben bunu kabul ettim. Elime bir ilmühaber vererek tabur komutanına gönderdi. Tabur komutanı benim kabul edildiğimi görünce " Haydi Allaha emanet el Kahramanının takımın başına git " dedi. Onun bu sözü üzerine hemen kaçarak takımı giderek harbe girdim. Kıtamız düşmanla karşı karşıya gelmiş bir vaziyette iği ve bir çok çarpışmalarda olmuştu. Ben harp yerlerine - girimse görmüş olduğum istikamalardan bir kısmının fena olduğunu ve buradan düşman bize çok zayiat verdireceğini kendi - kendime söyledim ve arkadaşlarıda sorduğumda aynı cevabı aldıa burada bizim askere düşman çok zayiat verdiriyor bunu - biz neden olduğunu anlayamadık dediler. Ben arkadaşların bu söylemiş olduklarını kafama yazıyordum. Bunun önüne geçmek i için komutanlarıma söylemek istiyordum. Alay Komutanı bir - gün istikameti teftiş ederken benim bu yanlış gördüğüm yerden geçerken nasıl olsu ise düşmanın steğile vurulunca tabur komutanına bu yerin yanlış olduğunu ve iyi olmadığını çünkü - istikamalarımızı düşmanın gördüğünü tabur komutanına söyledim.

Kayda alınan anılar

"Ben harbe gideceğim" dedim ise de beni bırakmadılar. Hatta kaçmasın diye uyuz atlara bakmam için emir verdiler. Fakat ben bir sırasını bularak Kumbağı-Keşan tarafına geçip Akşehirli Nazif'le kaçarak ağırlığımızı -10 gün gittikten sonra Soğanlıdere'de bulduk. (Orada)iki gün kalarak ateş hattına vardım. Tabur komutanımız vurulmuş, Bölük komutanımız Refi Bey tabur komutanı olmuş. Kendisine vararak benim kabul edilmem için söyledim. O ise beni kabul etmeyerek reddetti.

"Sen nereden geldinse oraya git" dedi.

Ondan bu cevabı alınca hemen Alay Komutanımızın yanına vardım.

O'na; "Ben beygir pisi kokmaya gelmedim, sayenizde düşmanla aslan gibi dövüşmeye geldim" dediğim zaman Alay Komutanı ağlamaya başladı. Yanına yaveri çağırarak ondan kağıt istedi. Yaveri de süvari erlerinin kabul edilmemesi için emir olduğunu söyledi.

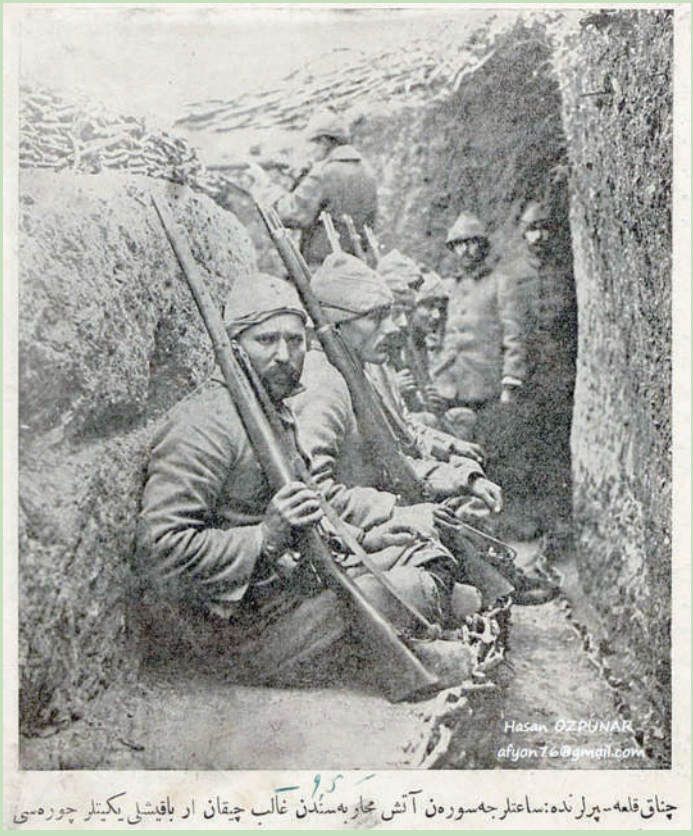
Alay Komutanı,

"Ben nerdeyim, benim bugün ere ihtiyacım var. Bak çocuk ne söylüyor. Ben bunu kabul ettim" dedi. Elime bir ilmühaber vererek tabur komutanına gönderdi. Tabur komutanı benim kabul edildiğimi görünce;

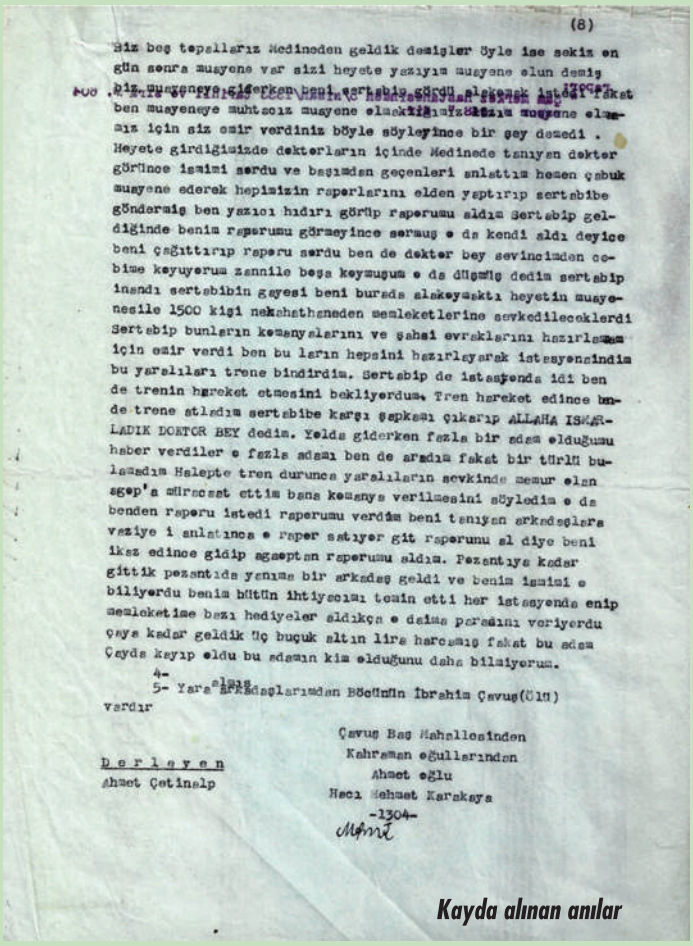
"Haydi, Allah'a emanet ol kahraman, takımının başına git" dedi.

Onun bu sözü üzerine hemen koşarak takıma giderek harbe girdim. Kıtamız düşmanla karşı karşıya gelmiş bir vaziyette idi ve bir çarpışmalarda olmuş. Ben harp yerlerine girince görmüş olduğum istihkâmlardan bir kısmının fena olduğunu ve düşmanın buradan bize çok zayiat verdireceğini kendi kendime dedim ve arkadaşlara da sorduğumda aynı cevabı aldım.

"Burada düşman bizim askere çok zayiat verdiriyor neden olduğunu anlayamadık" dediler. Ben arkadaşların bu söylemiş olduklarını kafama yazıyordum. Bunun önüne geçmek için komutanlarıma söylemek istiyordum.

Çanakkale'de siperlerde askerlerimiz

(8)

Biz beş tepelleriz Medineden geldik demişler öyle ise sekiz en gün sonra muayene var sizi heyete yazıyım muayene olun demiş biz muayeneye giderken hani sertabip gördü alakasız istedi fakat ben muayeneye muhtesız muayene olmak istiyorum biz muayene olmamız için siz emir verdiniz böyle söyleyince bir şey demedi . Heyete girdiğimizde doktorların içinde Medineden tanıyan doktor görünce ismimi sordu ve başımdan geçenleri anlattım hemen çabuk muayene ederek hepimizin raporlarını elden yaptırıp sertabibe göndermiş ben yazıcı hıdırı görüp raporumu aldım Sertabip geldiğinde benim raporumu görmeyince sormuş e ds kendi aldı deyince beni çağırtırıp raporu sordu ben de doktor bey sevincimden cebime koyuyorum zannile boşa koymuşum e ds düşmüş dedim sertabip inandı sertabibin gayesi beni bursda alakeyaktı heyetin muayenesile 1500 kişi nekahathaneden memleketlerine sevkedileceklerdi Sertabip bunların kemanyalarını ve şahsi evraklarını hazırlamam için emir verdi ben bu ların hepsini hazırlayarak istasyonundaydım bu yaralıları trene bindirdim. Sertabip de istasyonda idi ben de trenin hareket etmesini bekliyordum. Tren hareket edince bende trene atladım sertabibe karşı şapkası çıkarıp ALLAHA ISMARLADIK DOKTOR BEY dedim. Yolda giderken fazla bir adam olduğunu haber verdiler e fazla adamı ben de aradım fakat bir türlü bulamadım Halepte tren durunca yaralıların sevkinde memur olan sgop'a müracaat ettim bana kemanya verilmesini söyledim e ds benden raporu istedi raporumu verdim beni tanıyan arkadaşlara vaziyet i anlatınca e rapor satıyor git raporunu al diye beni iksz edince gidip agaeptan raporumu aldım. Pezantıya kadar gittik pezantıda yanıma bir arkadaş geldi ve benim ismimi e biliyordu benim bütün ihtiyaclarımı temin etti her istasyonda enip memleketime bazı hediyeler aldıkça e adama paradını veriyordu çaya kadar geldik üç buçuk altın lira harcamış fakat bu adam Çayda kayıp oldu bu adamın kim olduğunu daha bilmiyorum.

4-

5- Yara almış arkadaşlarımdan Bödünün İbrahim Çavuş(Ölü) vardır

Derleyen
Ahmet Çetinalp

Çavuş Beş Mahallesinden
Kahraman oğullarından
Ahmet oğlu
Hacı Mehmet Karakaya
-1304-

Kayda alınan anılar

Alay Komutanı bir gün istihkâmları teftiş ederken bu yanlış gördüğüm yerden geçerken nasıl oldu ise düşmanın ateşi ile vurulunca tabur komutanıma bu yerin yanlış olduğunu çünkü istihkâmlarımızı düşmanın gördüğünü söyledim. Buraya bir köprü yaparsak iyi olur dedim. Birkaç kalas koyar ve onun üzerine kum torbaları koyarız, düşmanın bizim istihkâmları görmesine mani olur ve bu suretle büyük zayiat veren bu yerin önüne geçmiş oluruz. Tabur komutanı bana 100 er verdi ve dediğim gibi çalışarak köprüyü kurdum ve zayiatın önüne geçtik.

Bölük Komutanı Zihni Efendi bize keşfe gelirken 15-20 adım kala düşmanın attığı bir bomba ile yere gömüldü. Hemen koşarak topraktan çıkardım. Kafasından yaralanmıştı, sardım.

Ertesi gün bir bomba geldi ve beni de 17 yerimden yaraladı. Yaraların hafifi ve ağırı vardı. Komutan duyunca bana gelerek

"Ne diye hastaneye gitmiyorsun" diye sordu.

Ben de

"Eğer bu yaralarla hastaneye gidecek olursam düşman evlerimize girer" diye cevap verdim.

Komutanım teşekkür ederek gitti.

Başka bir gün piyade mermisi, tüfeğimin namlusundan girdi ve ellerimi üç beş yerinden yaraladı. Birliğimizde fazla miktarda bomba vardı. Bölük komutanımıza bu bombaları düşmana karşı yeraltından bir yol açarak atalım dedim ve dediğim gibi 40-50 metre yer altından yol açarak gece düşmana bomba atmaya başladım. Düşman ne olduğunun farkına varmıyordu. Fakat sonra anladılar. Bizim açtığımız yollara karşı onlarda makine ile bir yol açıp

bize karşı mukabelede bulunuyorlardı. Bu haller karşısında biz başka yollar açarak düşmana yine bomba atmaya başladık.

MEKKE VE MEDİNE HARBİ

O sıralarda bir emir geldi ve bizim birliğin Arabistan'a gitmesi emri verildi. Fakat ben (trenle) yolda giderken memleketim olan Afyon'a uğrayıp indim. Dört gün sonra kıt'amı bulmak üzere trene kaçak olarak bindim. Pozantı'ya kadar kaçak olarak gittim. Oradan yaya olarak kıt'amı sora sora giderken kıt'amın Halep'e doğru gittiğini söylediler.

İki gün sıcakta istirahat ettikten sonra kıt'amın Şam'a doğru gittiğini haber aldım. Oraya doğru yola çıktım fakat Şam'a varmadan onların Zahle Musallah'a gittiklerini öğrendim. Buraya bir saatlik mesafe kala kıtamı buldum. Taburumuz tamamlanmış. 55. Alay, 41. Alay, 42. Alay oradalar.

Bir buçuk ay sonra 41. Alay Zahle Musallah'a gitti. Onbeş-yirmi gün sonra da 42.Alay'ın Hicaz'a gittiğini haber aldık. Burada iken bir emir geldi ve atış talimi yapan kimseleri istediler. Bir de iyi nişancıların kim olduğunu sordular. İsmi verilenler alaya çağrıldı. Seçilen erlerin nişancı olmadıklarını alay komutanı yazdı. Ertesi günü teftiş diye bütün alayı çıkardılar.

"Nişancı olanlar çıksın" dediler. Çıktık.

Albay bizleri 5.bölüğe gönderdi ve bu defa kendisi bölüğe gelerek beni seçti. Fakat bölük komutanı beni albaydan istedi, albay vermedi. Bunun üzerine bölük komutanı albayın akrabası olan takım komutanını gönderdi. Albay bunun üzerine müsaade etti ve ben bölükte kaldım. Fakat gitmek istiyordum.

Ertesi gün seçilenleri ester süvarisi ile aldırdılar. Bunlar gittikten beş, on gün sonra bizde Şam'a gittik. Alay'da bir gün kalarak oradan Der'aya yedi günde vardık. Der'ada beş, on gün durarak Ramazan Bayramı'nı orada geçirdik. Bayramın üçüncü günü nöbetçi çavuşu idim. Bölük Komutanı çağırarak her ere ait eksiklikleri (ihtiyaçları) yaz getir dedi.

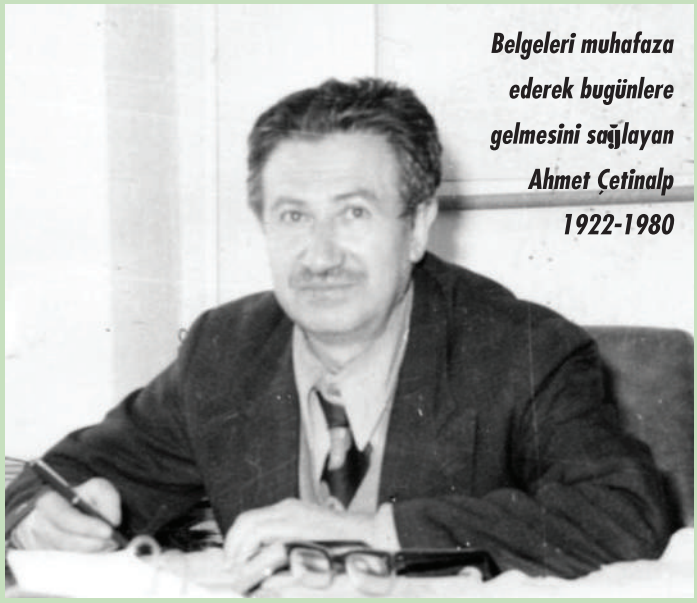
Bizim taburda 1. ve 3. bölükler vardı. Bunların Hicaz'a gitme emri geldiği için hazırlık yapıyorduk. Küçük Cemal Paşa (Mersinli) teftişe geldi ve teftiş sırasında bir askerin ayakkabısını eski gördü. Tabur komutanına bunları (askerleri) başka bölükten aldığını söyledi. Bu teftişten dört gün sonra Medine'nin yedi iskele kaldığı yere indik. Orada sekiz, on gün kaldık.

Bölük Komutanı bir gün beni çağırdı ve

"Kahraman, iki manga asker al ve şu Arabın dediği yere git. Oradan gelecek düşman Arapları bu tarafa geçirme. Yarın iki tren gelecek, önden bayraksız tren geçecek, ondan sonra gelecek olan bayraklı trende yeni oturacak olan Şerif geçecek. O trenler geçtikten sonra askerini al, gel" dedi.

Tarif edilen yer bir buçuk saatlik mesafede idi. Bir Arabın kılavuzluğunda oraya gittik. Vazife yapacağımız yeri gözetlemeye başladık. Saat yedi-sekiz sıralarında gece karanlığında bir tren gelip geçtikten sonra 200 kadar hecin (deve) süvarisi iskeleye doğru hücum ettiler. Dereye baskın ateşi ederek onları yan ateşine aldık. Belki bir kişi kalmadı, hepsini pakladık. Sonra bayraklı tren geldi ve geçti. Tren geçtikten sonra iskeleye indik. Bayraklı trende kim olduğunu sorduğumuzda yeni oturacak olan Şerif olduğunu söylediler.

Bundan sonra kıt'amıza gittik. Kıt'aya iltihak edince Medine'ye vardık. Mangalar bütün eratı ile Peygamber Efendimizi ziyarete gitti. Ben de nöbetçi

Belgeleri muhafaza ederek bugünlere gelmesini sağlayan Ahmet Çetinalp 1922-1980

geldikten sonra gittim. Orada Delil'i (Hocanın Vekili) ziyaret ettik. Sonra Araplar sadaka diye hücum ettiler. Kesemde bulunan bütün paraları dağıttım. Bir beyaz Mecit kaldı. Delil'e sadaka isteyen Arapların gelmemesini söyledim. O Arapça bir şeyler söyledi ve onlar benim yanımdan çekildiler.

Oradan ayrıldıktan sonra sonra cebimde duran keseyi yokladığımda kese yoktu. Bu vakadan çok müteessir oldum.

Bölük Komutanı beni çağırarak,

"İki manga asker al ve Cehennem Deresi'ndeki Arapların içine gir ateş et" dedi.

Bu emir üzerine yanıma iki manga asker alarak Cehennem Deresi'ndeki Arapların içerisine sessizce girip dört bir yana ateş etmeye başladım. Araplar neye uğradıklarını bilemeyerek oradan çekilmeye başladılar. Biz de onların arkasını takiben sabahleyin Bir Ali'ye doğru hareket ederken bir emir geldi ve herkes olduğu yerde çadır kurdu.

Medine'den çıkmadan evvel bizlere bir koku şişesi vermişlerdi. Bunu sıcakta hararetten bunaldığımız zaman çekerek biraz kendimize geliyorduk.

Bize verilen emirin sebebi de arkadaki birliklerin çok önünde oluşumuzmuş.

Biz tedavideyken Fahri Paşa (Türkkan) geldi.200 m uzağımıza çadır kurdu. Burada dururken 400 m kadar uzakta bir silah patladı. Hemen kalktım silahımı alarak o tarafa doğru koştum. Orada bir erin debelendiğini gördüm.

"Sen burada ne yapıyorsun, bu taraftan silah sesi geldi" dedim.

"Ben duymadım" dedi.

Bu eri önümde götürürken ayağından kumlara kan damladığını görünce kendini vurduğunu anladım. Paşanın çadırı önünden geçerken paşa ne olduğunu sordu. Bende "Paşam kendini vurmuş"dedim. Paşa da

"Bunun yarasını sarmayın, elden ele gitsin de herkese ibret olsun" dedi. Bu ere daha sonra ne olduğunu bilmiyorum.

Oradan hareket ederek Bir Ali'ye vardık. Burada birkaç saat sonra harbe gireceğimizi söylediler. Bir Derviş Dağı'na hareket ettik. Ufak bir cebel top çıkarılıyordu. Paşa'da topun yanında idi. İlerde düşmanla çarpışılıyordu. Fakat düşman gözle fark edilmiyordu. Top atışına başlandı.

Yzb. Zihni Efendi beni iki manga ile bir cebele gönderdi.

"O cebeli aldıktan sonra filan istikametteki cebele doğru git" dedi. Bu cebele iki mangadan üç kişi ile vardım. Sıcakta hararet ve susuzluktan durdum. Yzb. beni çağırttı. İkinci bir vazife ile yine beni göndermek istedi.

Bende" efendim, yoruldum" dedim.

O da "sen gideceksin" diye bağırdı.

Yanına vardım iki manga asker daha verdi. Hemen ikinci bir cebele hareket ettim. O cebele 200 m kala arkama baktığımda üç kişinin kaldığını ve birisinin de vurulduğunu gördüm. Mevcut kalan erlerle elli adım daha ileri koştum. O sırada arkama baktığımda 7 manga asker geliyor. Benim kuvvetimin fazla kırıldığını görünce top ateşi başladı. Geriden gelen takımla birleşerek cebeli aldık. Cebelin yanında dururken Yzb. Zihni Efendi gelerek " şimdi sen vazifeni yaptın bu seferde harbe ben gireceğim " dedi.

Çanakkale'den İstanbul'a yaralı nakli-1915

Ben ateş ettim, yüzbaşı o cebeli aldı. Sonra o cebelin tepesinde birleştik.

Mataramı çıkararak su içmek istedim. Matarayı elime salıp salladığımda içinde su kalmadığını gördüm. Yalnız mataranın ağzına yağlı keçe kapadığım için suyu o emmiş. Keçeyi emdim.

Gelen bir emirle bölük boru çaldırarak bizi geri diye çağırdı. Bölük komutanı derenin ağzında durmuş bana "bir manga asker al, gel" dedi. Askerin içine girdim baygın bir halde duruyorlardı. Onları görünce bende bayıldım. Bölük komutanı bana bağırdı. Bayılmama sebep bir delikanlı susuzluktan can çekiştiriyordu. Bu halde olduğu için onun haline bakıyordum. Tabur komutanı Sadettin Bey'in postası beni aramaya çıkmış. Beni görünce "vah, bayılmış" diye bölük komutanına bağırdı. Tabur Komutanı da çadırından çıkarak beni öyle görünce " vah" dedi. Bu arada benim biraz aklım başımda idi. Bana bir tas su doldurdu verdi, ben ise "aman beyim şu çocuk biraz iyi, onu kurtaralım" dedim. Onun ağzına döktük, seyremesi düştü. Bana yine verdi.

Bende " ölsem içmem, şu arkadaşımı dirilteceğim" dedim.

Tabur komutanı onun ağzına suyu döktü. Ayılmaya başladı. Tabur komutanı kendisi ölmek üzere arkadaşını düşünüyor, yardım etmek istiyor diye ağlamaya başladı. Tekrar bir tas daha verdi. Bundan sonra kendine gelerek oturdu. Postasını çağırdı.

"Fahri Paşa'ya söyle, 100 yük su isterim, asker bitti" dedi. Posta gitti, paşaya söyledi.30-40 deve yükü su geldi. Su gelirken bazı erler elinde büyük çivilerle yüklere hücum ederek yükleri patlatıyor ve sularını içiyorlardı. Buna mani olundu. Sular geldikten sonra başçavuş elinde bir kap ile su dağıtmaya başladı. Birkaç defa kendisinden istedim, vermedi. Bende elinden kaparak içtim. Fakat beni tanıyan arkadaşlar bu seferde bana koştular. Bende su kabını başımdan aşağıya devirdim. Susuzluktan bitkin düşmüş askerler hemen üzerimden dökülen suları emmeye başladılar.

Kıtam burada dört gün istirahat ederken Fahri Paşa geldi. İki cebeli alan askerleri çağırttı. Ben her iki cebelede gittiğim için çıktım. Fahri Paşa;

"Size gönderdiğim Arap yanlış cephe gösterdiğini söyledi, fakat muzaffe-riyetle çarpıştığınız için o ayıbınızı örttü" dedi.

Bana da "çavuşsun" dedi.

Üçkuyulara hareket ettik. Oraya vardığımızda büyük bir cebele çıktık. İleri karakol vazifesini bana verdiler. Vakit yassı sıraları idi. Askeri sabaha kadar bir sakametsiz bekledik.

Bölük Komutanı yeni gelmiş bir takım komutanı ile birlikte gelerek üç çavuşu aldı ve büyük bir cebele götürerek bir saat mesafede başka bir cebel gösterdi. Aramızda düz bir ovalık vardı.

"Bu cebele hareket edeceksiniz" dedi.

Oradan gelerek cebele doğru 7 manga ile hareket ettik. O yüksek cebelden aşağıya doğru indikçe varacağımız cebelden tek tük mermi geliyordu. Biz yeni gelen takım komutanına bağlı idik. O bizi manga kolunda götürüyordu. Yeni geldiğinden ismini dahi bilmiyordum.

"Komutanım bize atıyorlar, yeni bir nizam verelim" dedimse de yine eskisi gibi gittik. Biz gittikçede kurşun fazlalaşıyordu. Ben yine söyledim, yine dinlemedi. Üçüncü defa yine söyledim. Bu arada nur içinde yatsın nasıl geldiğini anlamadım Bölük komutanım geldi. Gelişinin sebebi de bizim böyle manga kolunda gittiğimizdenmiş. Gelir gelmez;

"Beyni bozuk bu gidişin doğru değil, askerimi telef ettireceksin. Madem bilmiyorsun çavuşlarımın reyine bırak" dedi. Bana döndü;

"Kahraman çavuş, 6. manga benim yanımda kalsın, tertibat al hareket et" dedi.

Ben hemen ortaya çıkarak lazım gelen emirleri verip harekete başladık. Cebelin yarı yerine çıktım. İleri giden mangada cebele çıktı. Bende diğer mangalarla çıktım. Bu arada 6 manganın onbaşılarından Eynedikli (İscehisar-Konarı Köyü)Hacı Gazi Onbaşı "Zihni Efendi vuruldu" diye bana bağırmaya başladı. Bu kahraman bölük komutanına acıdım. Ben harbe devam ettim. Askerlerin çoğu sağ tarafta idi. Bende sol tarafa gittim. Ayağımda parlak tozluklar vardı. Ben cebelin üstünde Arapları kovalarken Fahri Paşa yüksek bir yerden bizi seyrediyormuş. Orada "ayağı ışıldayan kim?" diye yanındaki subaylara sormuş. Onlarda kahraman çavuştur demişler. Paşa'da "bu cesur

çavuşu, başçavuşluğa terfi ettirin" demiş. Bu arada ben cebelin bitim yerinde düşmanların yedisini birden yere serdim. İlerde sağda bir kayanın altında toprak kaynaşmaya başladı. Ceylan zannı ile sol dizimi yere koyarak düşman mı yoksa ceylan mı? Derken sol ayağımın diz kapağından aşağı kısmından 13 yerimden yaralandım. Bu yaralı halimde onların üzerine koşmak isterken on, on beş adım ilerde o toprağın döküldüğü yerden düşmanlar kaçtılar. Ben orada oturarak yaramı sardım ve ayağımı kucağıma alarak geri tarafa doğru sürüne sürüne cebelden düzlüğe doğru inmeye başladım. Ayağım yürümeye mani olduğu için ve bölük komutanımı da kaybetmiş olduğum için meyus bir halde idim. Hacı Gazi Onbaşı'nın yanına geldiğimde bana dedi ki;

"Bölük komutanı şu yüksek tepenin üzerinde sizi gözetlerken vuruldu, ölürken lailahe illallah hak birsin Muhammedi Resulullah deyip öldü."

İlk gözetlediğimiz yerden daha gelmemiştim vakit yassı sıraları oldu. Karanlıkta birisi geliyordu. Ona bağırarak kim olduğunu sordum. Bizim taburun borozancısı imiş. Yanıma geldi, beni götürmeleri için bölüğe haber vermesini söyledim. Borozancı bütün subayların bulunduğu yerde "kahraman çavuş yaralanmış" diye söyleyince Fahri Paşa'da "bu çavuş kim" diye sormuş oradakiler de "gündüz yüksek cebelde ayağı parlayan çavuş" demişler. Paşa bunu duyunca "Onu tebrik edin, artık başçavuştur" diye söylemiş.

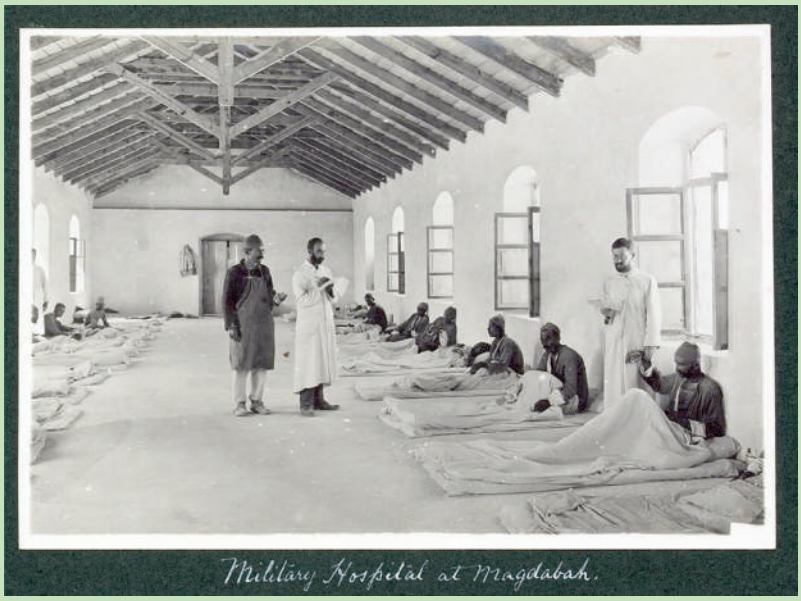
Tabur Komutanı yaveri Hamza Beyi çağırtarak hizmet eri ile birlikte benim bulunduğum tarafa gelerek beni buldu ve başçavuşluğumu tebrik etti. Ben ise ayağımdan vurulduğum için çok sızı çekiyordum. Ona "ben çavuşluk falan istemiyorum, bana iyi olduğum zaman mı bakılacak" diye bağırdım. Onun hizmet erinin yardımı ile giderken derenin kenarında 3. Bölük Komutanı Hasan bana "cebelde senin önünden kaçan düşmanları ben vurdum" dedi. Bu haberi işitince çok sevindim ve memnum oldum. Çünkü beni onlar vurmuştu. Benim intikamı mı aldığı için çok müsterih idim.

Oradan ayrılarak taburun bulunduğu yere geldik ve tabur komutanının yanına gittik. Doktor yaramı sardı. Yaram sarılırken hizmet erinin getirdiği böreği yedim. Ertesi gün yaralıları geriye sevkediyorlardı, beni de bir devenin üzerine bindirdiler ve diğer yaralılarla birlikte Medine'ye geldik.

HASTANE GÜNLERİ

Medine'de hastaneye yatırdılar. Orada yatarken bir gün beni aradıklarını duydum. Çabucak yatak ve yorgan çarşaflarını değiştirdiler. Bir de baktım ki Fahri Paşa geldi. Kendisini görünce toplandım. Benimle yarım saat uğraşarak bıyıklarımı büktü.

Fahri Paşa iki madalya, bir sarı lira verdi ve bir beyaz gümüş mecidiye de sultan validenin hediyesi diye verdi. Medine Hastanesi'nde yedi ay tedavi gördükten sonra bana bir fayton tahsis edildi. Bununla sabahları gezer sonra hastaneye giderdim. Bir müddet sonra taburcu edildim. Ayağım daha tamamıyla iyileşmediğinden 3. tabur Komutanı Refii Bey'e saraçlık için müracaat ettim. O da paşaya gitmek lazım dedi. Birlikte gittik. Paşa, tabur komutanına "bir er için ricada bulunduğundan dolayı teessüf ederim" demiş. O zaman beni çok iyi tanıyan Refii Bey " kahraman çavuş " olduğumu hatırlatınca paşa "nerede o kahraman çavuş" demiş ve beni hemen içeri çağırttı. "Geçmiş olsun" dedi. Ben de "sağol paşam, şimdi muharebe edecek vaziyette değilim ama elimle yine vazife yapabilirim" deyince Paşa, Refii Bey'in gönlünü alarak beni alaydan isteyeceğini söyledi ve oradan ayrıldık.

Filistin Cephesi'nde yaralılar-1917

Bu sıralarda yaralarım tepti. Bir gün Ahmet Çavuş'un sırtında dışarıya çıkarken çavuşun" ayağından bir şey akıyor" dediğini duydum. Ayağımdaki irinlerin aktığını görünce hemen gözlerim açıldı ve her yeri cennet gibi gördüm. "Ahmet Çavuş, cennet bu dünyada imiş" dedim ve sonra bayıldım. O beni öldü zannederek Medine'den on beş dakika ileride olan Refii Bey'e haber vermiş. Refii Bey "eyvah" demiş. Hemen doktor ve sıhhiye erleri ile birlikte sedye ile gelip kulağıma "kahraman çavuş" diye bağırmış. Ben bu sesleri duyuyordum. Fakat kendimde değildim. Ayılınca beni hastaneye götüreceğini söyledi. İlk defa razı olmadım çünkü onlar beni iyi olmadan çıkarmışlardı.

Nihayet razı ettiler. Orada on beş gün durduktan sonra Şam'a gittim. Şam'da üç-dört hastane değiştirdikten

Medine Müdafi Fahrettin (Türkkan) Paşa

sonra nekahathaneye çıkardılar. Yedi-sekiz gün durduktan sonra oranın işlerine bakan Hıdır'a bana da bir vazife vermelerini söyledim. O da "sana vazife verilmeyecek" dedi. Bunun üzerine bir gün kendiliğimden çıkarak orada bulunan hastaları içtima ettim, yaralıların tekmil haberini aldım ve muntazam bir temizlik yaptırdım. Yazıcı Hıdır bu hali görerek Baştabip geldi zannederek yanıma geldi. O sıra da Baştabip geldi ve bu hali görünce çok memnun oldu. Bana bu vazifeyi verdi.

Baştabip bir gün koğuşları gezerken Medine'den gelen beş arkadaşın oturduğu yere gelip onlara nereden geldiklerini, ne yaptıklarını sormuş. Onlarda "biz beş topalız, Medine'den geldik" demişler. Baştabip'te "hazır olun sekiz, on gün sonra muayene var. Sizi heyete göstereyim, muayene olun" demiş.

Biz muayeneye giderken beni baştabip gördü, alıkoymak istedi. Fakat ben "Muayene olmamız lazım, bunun için siz emir verdiniz" deyince bir şey söylemedi. Heyete girdiğimizde doktorların içinde Medine'den tanıdık bir doktor beni görünce ismimi sordu. Bunun üzerine başımdan geçenleri anlattım. Çabucak muayene ederek hepimizin raporlarını elden yaptırıp baştabibe göndermiş. Ben yazıcı Hıdır'ı görüp raporumu aldım. Baştabip geldiğinde raporları incelemiş, benim raporumu göremeyince sormuş. Yazıcı da o kendi aldı" demiş. Baştabip beni çağırttı ve raporumu sordu. Ben de;

"doktor bey sevincimden cebime koyuyorum zannıyla boşa koymuşum o da düşmüş, kaybettim" dedim, inandı.

Baştabibin gayesi beni burada alıkoymaktı.

MEMLEKETE DÖNÜŞ

Heyetin muayene ettiği 1500 kişi nekahathaneden memleketlerine sevkedileceklerdi. Baştabip bunların şahsi evraklarını ve kumanyalarını hazırlamam için emir verdi. Hepsini hazırlayarak istasyona indim ve yaralıları trene bindirdim. Bu arada baştabipte istasyonda idi. Ben trenin hareket etmesini bekliyordum. Tren yavaş yavaş hareket etmeye başlayınca ben de trene atladım. Baştabibe karşı şapkamı çıkarıp;

Filistin'den Dönen Askerler

Türk Askerleri Biriseba-1916

"Allah'a ısmarladık doktor bey" diye seslendim.

Yolda giderken fazla bir adam olduğunu haber verdiler, o fazla adamı bende aradım fakat bir türlü bulamadım.

Halep'te tren durunca yaralıların sevkine memur olan Agop'a müracaat ettim. Bana da kumanya verilmesini istedim. O da benden raporumu istedi, raporumu verdim. Beni tanıyan arkadaşlara durumu anlatınca Agop'un rapor sattığını, gidip raporumu geri almamı söylediler. Gittim raporumu geri aldım.

Pozantı'ya kadar böylece gittik. Pozantı'da yanıma bir arkadaş geldi. Benim ismimi biliyordu fakat ben onu tanımıyordum. Benim tüm ihtiyacımı temin etti. Her istasyonda inip memleketime hediyeler aldıkça o daima parasını veriyordu.3,5 altın lira benim için harcadı.

Çay'a kadar böyle geldik. Çay'da bu adam kayboldu. Bugün bile kim acaba diye merak ederim.

Umumi Harp'te Çanakkale Seddülbahir – Gazitepe mevkisinde 1332 tarihinde 27 gün içinde 25 yerimden vücudumun baş ve el kısımlarından düşmanın piyade kurşunu ile ve makine bombası ile yaralandım. Yine kıtamız Arabistan'a gittiği vakit orada Medine-Mekke arasında Üçkuyular mevkiinde bir tepe üzerinde de ayağımdan ve 13 yerimden yaralandım. Vücudumun muhtelif yerlerinde ceman 38 yara mevcuttur.

MMV (Milli Müdafa Vekâleti)'nin verdiği rapor ve Şam Merkez Hastanesi'nin 5 Nisan 1333/ 1917 tarihli 604 no'lu raporu elimdedir.

Benimle birlikte savaşırken yaralanmış Afyonlu arkadaşlarımdan Böcünün İbrahim Çavuş vardı. O da şimdi öldü.

Çavuşbaş Mahallesi'nden
Kahraman oğullarından
Ahmet Oğlu 1304 (1888) doğumlu
Hacı Mehmet KARAKAYA

AFYON FUTBOL TARİHİNDEN ANILAR İZLENİMLER YORUMLAR

Agah BIYIKOĞLU

Doğanspor'daki günlerim 1958 yılı

Futbol, futbol, futbol yine futbol… Birkaç ay önce kaybettiğimiz usta romancı Yaşar Kemal'in "Yer Demir Gök Bakır" romanı gibi artık günümüzde, yer futbol gök futbol… Dünyadaki milyonlarca insan futbolla oturup futbolla kalkıyor, milyonlarca insanın kazanç kapısı, geleceklerini futbola ve onun yan dallarına bağlamış milyonlar…

Daha önceki makalelerimizde belirttiğimiz gibi 1930'lu yıllarda Afyonkarahisar'da iki kulüp kuruldu: Kocatepe ve Afyonspor.

Kocatepe ve Afyonspor futbol takımları, komşu illerin futbol takımlarıyla "dostluk maçları" adı altında düzenlenen özel maçlara katılıyorlardı. Demiryolu ulaşımı kolay olduğundan Uşak, Akşehir ve Konya takımları tercih nedeniydi. Bu maçlara seyirci olarak Afyon'dan da gidenler olmuştur.

Afyonspor'un 1934 yılı Türkiye Futbol Birinciliği maçlarına Konya gurubunda katıldığını 12/10/1934 tarihinde saat 13.35'te Konya'da Konya İdman Yurdu ile maç yaptığını, 4-0 yenilmemize rağmen Konya takımının lisanssız futbolcu oynattığının tespiti üzerine hükmen galip geldiğimizi, bu maçın Ankara'nın Çankaya takımı antrenörünce yönetildiğini, grup finalinin de 16/10/1934'te Ankara'da Çankaya ile oynadığını ve maçtan 8-0 lık bir skorla yenildiğimizi Mart 2015'te okuduğum ve Mehmet Yüce adlı bir spor yazarının kaleme aldığı "İdmancı Ruhlar" adlı kitaptan öğreniyorum.

Yeri gelmişken belirtmekten kendimi almadım; stadyumlarla TCDD garlarının yakınlığı dikkatimi çekmiştir benim. Çünkü o yıllarda karayolları çok elverişsizdi ve ulaşım büyük ölçüde trenle yapılıyordu. Sporcu kafilelerinin stadyumlara rahatça ulaşmaları için stadyumlar tren garlarına çok yakın inşa edilmiştir. Örneğin; Ankara, Adana, Konya, Afyon, Uşak, Kütahya, Manisa, İzmir, Isparta gibi illerde bu yakınlık hemen görülür…

Afyonkarahisar spor tarihini anlatan, inceleyen bilimsel araştırmaların istenilen sayıda ve nitelikte olmadığını üzülerek belirtmek isterim. Yerel basın ve yayın organlarımızda çeşitli zamanlarda yayımlanmış anı türünde sübjektif yazıları saymazsak… 2002 yılında yayımlanan AKÜ Afyon Kütüğü 2. cildinde yer alan ve benim yazdığım "Afyonkarahisar'da Spor" makalesi ilimizdeki sporun tarihçesi ve süreci hakkında o güne kadar üzerinde kalem oynatılmamış özgün bir çalışmadır. Yine tarafımdan kaleme alınan, Ağustos 2011 tarih ve 6 sayılı Taşpınar dergisindeki, "Afyonkarahisar'da Dünden Bugüne Futbol" konulu inceleme yazısı ile 1981 yılında ikinci kez kurulan ve "Katılma Ligi"ne alındığı yıl şampiyonluk yaşamış Y. Afyonspor'un genel kaptanlığını yapan, değerli arkadaşım Orhan Durak'ın, Taşpınar dergisindeki Aralık 2012 tarihli 9. sayısındaki "Afyonkarahisar'da Futbol" makalesi de ilimizdeki futbolun tarihine ışık tutacak niteliktedir…

2015 yılı Haziran ayı ortalarında kaleme aldığımız bu yazı için "hem bir güncelleme hem de anı-izlenim-yorum içeren bir muhasebe niteliği taşıyor" diyebilirim. Afyon spor tarihine ışık tutması düşüncesiyle bu yazımızda, yukarıda anılan inceleme yazılarındaki ayrıntılara çok girmeden futbola

1967'de kurulan Afyonspor kadrosu ve yöneticileri

başladığımız yıllardan bugüne kadarki süreçte yaşadıklarımızı, gördüklerimizi, duygu ve düşüncelerimizi kaleme almaya çalışıyoruz.

Futbolla daha doğrusu "top"la tanıştığımda yedi sekiz yaşlarında var yoktum. Evimizin bulunduğu Yukarıpazar Mahallesi'nin sokak ve caddeleri oyun yerleriydi bizim için. Özellikle Yukarıpazar Mescidi'nin önü… Bu düz ve oldukça geniş alan, mahallemizin çocuklarının toplandığı, birdirbir, saklambaç, kovboyculuk ve de top oynadıkları bir yerdi. Top dediğimiz de bugünkü futbol topuna benzemeyen, lastikten yapılmış bir şeydi. Ben hiç oynamadım ama Çavuşbaş Mahallesi çocuklarının büyükbaş hayvan bağırsağından şişirilmiş yarı yuvarlak topa benzer "kavuk" dedikleri bir nesneyle oynadıklarını görmüştüm…

Mahallemizin diğer çocukları gibi ben de Cumhuriyet İlkokulu'na başladım. Okulun bahçesi "teneffüse" çıktığımızda "top sahasıydı" artık bize… Okul çıkışlarında ve tatil günleri de Millet Hamamı önü ve Yukarıpazar Karakolu karşısındaki karanlık Dede Sokağı'nda sürdürüyorduk maçları. Kaleler için dört taş yetiyordu. Bazen ceketleri koyuyorduk bazen de lapçınların üstüne giydiğimiz lastikleri… Hava kararınca biten maçımızdan sonra eve geldiğimizde, unuttuğumuz ceketleri veya lastikleri almak için top oynadığımız yere geri gittiğimiz çok olmuştur.

Bir tarafımız Hıdırlık, bir tarafımız Afyon Kalesi… Hemen her gün in çık, in çık… Hemen her gün top… Dar ve taşlı topraklı sokak ve caddelerde başa baş dişe diş oynadığımız oyunlar, maçlar… Bu hareketli ve zorlu yaşam, küçük yaşlarda bize doğal olarak hareket eğitimi vermiş, koordinasyon, çeviklik ve çabuklukçuğumuzu, top tekniğimizi de geliştirmişti…(Bu futbol terimlerini ben yıllar sonra antrenörlük kurslarında duyacaktım ilk kez)

Bu yaşlarımda mahallemizde birlikte top oynadığımız arkadaşlarımdan Ahmet Özbay'la, Doğanspor'da oynadık. Futbola elverişli bir fiziki yapıya sahip, her iki ayağı ile çok sert şutlar atabilen, kafa vuruşları isabetli bir futbolcuydu Ahmet. Hemen her gün birlikte antrenman yapardık. Doğanspor'a başladığımız ilk yıllarda bugünkü stadyumla spor salonu arasında, çeşitli spor aletleri vardı. Barfiks, tırmanma merdiveni bir de halatlara bağlı çemberler… Biz de bu çemberlerin içinden ayağımızla attığımız topları geçirmeye çalışırdık. Zamanla bu işte başarılı olunca çemberleri sallayıp şut atmaya başladık. Afyon genç karmasında da oynadık birlikte. Manisa'da genç karmalar maçlarında dikkati çekmişti oynadığı futbolla. Daha sonra gittiğimiz Isparta'da şampiyon olup da Ankara 19 Mayıs Stadında ilk gece maçı yapan Afyonlu futbolcular arasına girdik. Bu maçlar sonrasında Ahmet ve Abdurrahman Öksüz o zamanların ünlü hocalarından Sabri Kiraz'ın çalıştırdığı genç milli takım kampına çağrılmışlardı. Ben, Ahmet Özbay, Mikro Mustafa (Özgüven), Abdurrahman Öksüz ve İhsan Mesci hemen her gün birlikte top oynardık. İhsan Mesci iyi bir futbolcu ve çok renkli bir kişilikti. Afyon'un ünlü kahvehanelerinden biri olan "Kristal"i çalıştırırlardı kardeşleriyle. Biz de müdavimdik oraya… Maçlar sırasında bile yaptığı hareket

30 Ocak 1967 pazartesi günü Afyunspor için yapılan açık oturumda müteşebbis heyete seçilenler toplu halde.

Soldan sağa; Vali Ahmet Balkan, Batı Menzil Komutanı Nihat Tulunay, Belediye Reisi Asım İzmirli, Hâkim Ekrem Seymen, Tüccar Terzi Mustafa Özgündüz, Alb. Abdullah Gürver, Beden Terbiyesi Bölge Md. Muammer Gökemre Binbaşı İhsan Dümelli, Topraksu Baş Müh Erdoğan Bayık. İkinci sıra dakiler: Bayındırlık Md. M. Berker Abi, Ziraat Bank Md. Kemal Aytan, Gazetemiz Yazı İşleri Müdürü İbrahim Küçükkurt, Y.S.E. Md. Mehmet Serteser. Tic. ve Sanayi Odası G. Kâtibi Mustafa Akkent ve Batı Menzil Komutanı Emir Subayı Bnb. Ali Ormancıoğlu.

1967 yılında AFYONSPOR'u kuran ekip toplu halde

KOCATEPE

Afyonspor Genç Takım antrenörü Agâh Bıyıkoğlu: «Afyonsporu Afyonlu futbolcular hedefe götürür» dedi

Röportaj: Ali İhsan KÜÇÜKKURT

KOCATEPE Spor

ve esprilerle herkesi neşelendiren Mesci ile dostluk ve arkadaşlığımız onun vefatına kadar sürdü. Unutulmaz bir insandı İhsan Mesci… Abdurrahman Öksüz, sınıf arkadaşımdı Afyon Lisesi'nde… Ben İstanbul Türkoloji'ye girdim O da hukuka… Önce Avukatlık yaptı Afyon'da sonra da çeşitli yerlerde ve Ankara'da noterlik. Ahmet Özbay, benim üniversiteye başladığım yıllarda askerliğini bitirdi ve çimento fabrikasına girdi. Bizim kuşağın idolü "kaleci Hamdi Abi" (Aliç) onu Çimentospor'a almak istiyordu zaten… Uzun yıllar oynadı Çimentospor'da. Ahmet'in kardeşleri Süleyman ve Lutfi Özbay benim çalıştırdığım Afyonspor genç takımında oynadılar… Lütfi Altınordu'da oynadı sonraları…

İlkokulu bitirip Afyon Lisesi'nin orta kısmına başlayınca çok değişik bir dünyayla karşılaştım. Her derse bir başka öğretmen giriyordu. Afyon Lisesi'nin renklerini taşıyan sarı ince şeritli lacivert şapka giymek zorundaydık. Şapkayı kaybeden veya unutanlara içerden şapka atılır işini gören şapkayı geri verirdi. Lisenin hemen iki yüz metre kadar aşağısında vali konağının arkasında "eski saha" denilen bir alan vardı ki futbol oynamaya elverişli bir yerdi. Kısa süre sonra sınıf takımı kurarak bu sahada maçlar yapmaya başladık. Stadyum uzaktı ve bugünkü konumunda değildi. Maçları izliyordum orada; fakat mahalle aralarında, kadınlar pazarı sahasında, Yaman Apartmanının arkasındaki arsalarda bazen de müzenin önündeki alanda… (Müze o zamanlar Gedik Ahmet Paşa Camii yanındaydı)

İhsan Mesci'yle arkadaşlığımız bu yıllarda başlar. Bize göre daha faz-

la parası olan İhsan alırdı futbol toplarını… Ve de kaptan oydu... Salim Dikmen'le de aynı sınıftaydık Salim de Afyon Gençlik'te oynadı sonraları…

Eski saha bize uzak geliyordu o zamanlar. Kadınlar Pazarı'nın arkasındaki alan yaklaşık 50x40 boyutlarında ve mahalleli çocukların top oynadıkları bir yerdi. Ortaokul üçüncü sınıftayken Doğanspor'un kaptanı Kamil Ağabey, beni gördü ve çağırdı. Ve o yıl giydim sarı kırmızılı formayı. Yıl 1958-59…Giyiş o giyiş… Terzi, tenekeci, kalaycı, aşçı, bakkal, tuğlacı, kabzımal esnafından birçok futbolcu vardı bu takımlarda.

Afyon mahalli liginin güçlü takımlarından olan Çimentospor yeni sezonu şampiyonluk parolasıyla açtı. 25 kişilik kadrosu ile başa güreşeceklerini ileri süren yöneticiler, yeni transferlerle takımı güçlendirmiş olduklarını da belirttiler. (Foto:hha-Afyon)

Koyu esmer olduğu için Kara Celal veya "zandi" derlerdi Celal Abiye, şofördü o… Uzun boylu olduğu için derlerdi. Futbolculara, sağ elinin dışını sol elinin içine vururken "Tosun oğlum" der, yarım limon verirdi devre aralarında… Benim oynadığım takım farklı galip sürdürüyordu bir maçı, hava çok soğuk zemin balçık çamurdu. İhsan Abi'nin sahaya girdiğini görünce hakem maçı durdurdu, o ise elinde o uzun kepenek gibi paltosunu çıkarmış maçın hakemine "Tosun oğlum Mehmet, üşüdün sen, şunu giy de biraz koş" diyerek hakemi protesto ettiğini hâlâ gülümseyerek anımsarım..Maçın hakemi Mehmet Akdede dahil herkes gülmeye başladı. Hakem de maçı bitirmişti bu sırada…

Bugün Atatürk Spor Tesisleri adıyla anılan alandaki stadyuma önümde yuvarlanan küçük topun arkasından tesadüfen gittiğimde dokuz on yaşlarında bir çocuktum. Yani 1953-54' lü yıllar… Yukarıpazar Mahallesi ve civarında top oynadığımız yıllar… İşte stadyum denilen ve benim yaşamımın vazgeçilmez bir parçası olacak büyülü yeri o zaman gördüm… Ordu Bulvarı -Stadyum Kavşağının olduğu yerden hastaneye gidilirdi o zamanlar…, Ankara- İzmir yolu yoktu henüz , Çimento Fabrikası da… Haşhaş veya buğday tarlalarıydı buralar… İstasyon Caddesi üzerindeki dayımların evinden çıkıp da ayağımdaki lastik topun arkasından koşarken tel örgülerle çevrilmiş, yarı yeşil yarı toprak bir alanda mavi beyaz formalı bir takımla kırmızı siyah çizgili formalı bir takımın maç yaptığını görünce izlemeye başladım maçı. Mavili takım Eskişehir Havagücü kırmızı siyahlı takım da Afyon Gençlerbirliği imiş… "hususi maçmış" bu. Kale ağları yoktu ve top sık sık auta gidiyordu, Ben de kale arkasında hem top topluyor hem de maçı kaçırmıyordum. 5 numaralı uzun dalgalı saçlı sonradan adının Adnan olduğunu öğrendiğim futbolcunun kafa vuruşları dikkatimi çekmişti. Hiçbir hava topunu kaçırmıyor kornerden gelen topları en az 30-40 m uzağa atıyordu. Rakip kaledeki korner atışlarına da gidiyor ve çok sert kafa vuruşları yapıyordu… Futbol yaşamımda gördüğüm en iyi kafa vuranlardan biriydi Adnan Ağabey, (Bu abimiz o yıllarda bir cinayete kurban gitti ve ben ilkokul üçüncü sınıfındayken cenazesine katılmıştım. Bütün Afyon ağlamıştı ardından) keza daha sonra Çimentospor'da oynayan Kemal Tezcan da hem iyi kafa vurur hem de müthiş röveşata atardı. Kocatepe'de birlikte oynadığımız siyahî futbolcu arkadaşım Çivrilli Ruhi gibi kafa vuruşu yapan ve Kemal gibi röveşata atan bir futbolcuya rastlamadım henüz… Yine bu dönemde Afyon'daki efsane futbolculardan biri de sonraları "Jet Hakkı" diye anılan Hakkı Yeşilçimen'dir. Hakkı Abi, askerliği sırasında Kayseri Havagücü'nde oynamış… Ben onu ilk kez Afyon Karagücü'nde gördüm. Lisansiyer değildim daha. Çimento Fabrikası açılıp da Çimentospor kurulduğunda fabrikaya girdi bu takımın formasını taşıdı uzun yıllar... Doğanspor ve 27 Ağustos takımının sarı kırmızı formasını giydiğim yıllarda karşılıklı oynadık… Çok efendi bir futbolcuydu. hiç faul yaptığını görmedim diyebilirim.(Faul kelimesi yoktu o zamanlar, ayıcılık denirdi) "İyi futbolcu faul yapmaz anlayışı hakim ve geçerliydi) Şoförlük yapıyor personeli fabrikaya getirip götürüyordu. Mübalağa etmiş olmayayım, bu 2015 yılı dâhil bırakın Afyon'u Türkiye'yi; dünyada bile onun gibi hızlı ve bu hız sırasında top sürebilen şut atabilen bir futbolcu görmedim. Yalnız kafa vuruşları zayıftı "Jet Hakkı'nın". 19 Mayıs Bayramları sırasında yapılan 100m yarışlarına maçların devre arasında katılır, birinci olurdu açık ara ve ikinci devrede de maça devam ederdi…

Çetinkayaspor

AFYON'DA PROFESYONEL İLK FUTBOL TAKIMI: AFYONSPOR

TFF tarafından hazırlanan ve 24 Eylül 1951'de yürürlüğe giren talimatnameyle ülkemizde profesyonel futbol takımlarının kurulması kabul edildi. Bu talimatnamenin ardından önce İstanbul'da (1952) daha sonraları da İzmir ve Ankara'da profesyonel futbol ligleri kuruldu (1955-56) . 1959'da alınan bir kararla da İstanbul'dan 8, Ankara ve İzmir'den 4'er takımla başlayan tek kümeli "Milli Lig" ülke çapında büyük ilgi görünce kentler yeni yeni profesyonel takımlar kurmaya başladılar. Türkiye'de büyük yankı uyandıran ve milyonları peşinden sürükleyen bu ligi, 1963-1964 sezonunda 2.Türkiye ligi izledi. Komşu illerde kurulan takımlar şehirlerinde kitlesel bir kabul görünce Afyon'da da bir profesyonel takımın kurulması ve 2. Milli lige alınması yüksek sesle konuşulmaya başlandı... Nitekim çok geçmeden ve alel acele benim de sarı kırmızılı formasını giydiğim 27 Ağustos Kulübü ile kırmızı siyah formalı Gençlerbirliği'nin birleşmeleriyle kuruldu Afyonspor… Yıl 1967.

Muazzez Abacı-Atilla Kurtbaş

Büyük bir coşku ve heyecan içindeydi Afyonlular… Ferah, Oruçoğlu Emirgan kahvelerinde, Kocatepe Spor Kulübü ve Çetinkaya Spor Kulübü lokallerinde, Emek Sineması ve otelinin önlerinde geç saatlere kadar konuşuluyordu Afyonspor…(Bugün bu kahvehanelerin yerlerine iş merkezleri ve çarşılar yapılmıştır. Emek Oteli ve sineması da vilayet binasıyla beraber yıkılmış olup yerleri kent meydanı oluyor)

Yeni kurulan takımın kadrosunu oluşturmak amacıyla transfer çalışmalarına başlandı. Bir taraftan da futbolcu seçmeleri başladı. Afyon'da yeni bir profesyonel takım kurulduğunu duyan pek çok futbolcu akın etmeye başladı Afyon'a. Bu seçmelerde çevre illerden gelen futbolcuların karşısına bir takım çıkarma işi de çok zaman bana düşmüştür. Çünkü futbola başladığım ve henüz on dört on beş yaşlarındayken formasını giydiğim Doğanspor takımına Yukarıpazar Mahallesi'nin gençlerini getirmiş ve antrenman yaptırmaya başlamıştım onlara. Takım kaptanımız Kamil Ağabey ve Celal Ağabeyler de benim bu hevesimi kırmamışlar takımın antrenörlüğünü vermişlerdi sanki. Doğanspor 27 Mayıs 1960 ihtilalinden sonra 27 Ağustos adını aldı.

Atilla Kurtbaş

1963'te Afyon Lisesinden mezun olduktan sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Türkoloji okurken FB, GS, BJK takımlarının antrenmanlarını izler notlar alırdım ve tatillerde takımı çalıştırıp sezonun ilk maçlarında da oynardım. Zamanın yabancı antrenörlerinin antrenman drilleri, taktik, teknik ve kondisyon çalışmaları bende antrenörlük hevesini kamçılamıştı. İşte Afyonspor'un futbolcu seçmelerinde bu niteliklerim ön plana çıkmış Ferah Kahvesi'nde yaptığım Afyonlu futbolculardan oluşan takımlara karşı, seçilmeye gelen oyunculardan oluşan takımlar maç ederler ve kenardan izleyen Antrenör Zekai Selli Hoca, Kazım Gürer, İbrahim Karayiğit ve öteki yöneticiler seçilen futbolcularla transfer pazarlıklarına başlarlardı.Maçları izleyen yüzlerce taraftar da alkışlarla hangi futbolcunun alınmasını istediklerini belli ederlerdi. Bu süreçte Afyonspor'da oynayacak beş altı futbolcunun takıma alınmasında rolüm olduğunu söyleyebilirim… Bu denemeler sırasında sert ve agresif futboluyla dikkati çeken İzmirli Vahdet uçarak kafa vuruşları, röveşatalarla seyircileri coşturuyordu; yine aynı denemede sol ayağını iyi kullanan ve süratli bir futbolcu Ayhan da beğenilerek transfer edildi Bu iki İzmirli futbolcu Afyon'dan evlenmişler ve takıma çok yararlı olmuşlardır. Konya'dan Garip Ahmet, Kaleci Muzaffer (uçan manda), bunlar arasındadır. Muzaffer Konya'da çeşitli amatör takımlarda antrenörlük yaptı. Buradan futbolcu götürdü. TÜFAD başkanlığım sırasında Afyon'da açtığımız antrenör kursuna kursiyer getirdi.

İkinci Milli lige fırtına gibi başladı Mor-beyazlar. Kaleci Metin Türel, Güngör Tetik, Aykut, Sezai, Burhan Geçer gibi tecrübeli kramponlar ses getirdiler bu ligde. Antrenör Zekai Selli de orta sahada oynuyordu…

Ertesi yıl Afyonspor'a oyuncu yetiştirmek amacıyla bir genç takım kuruldu. Bu takımın antrenörlüğünü üstlenmemi o zaman genel kaptan olan rahmetli Avukat Attila Kurtbaş istedi. Deplasmanlı gençler ligine katıldık ve pek çok genci kazandık. Bu konu Taşpınar dergisinin 6 sayısında anlatıldığı için kısa geçiyorum, ancak Attila Kurtbaş'tan kısaca söz etmek yerinde olur… Romanlara konu olabilecek hızlı ve maceralı bir yaşam süren Attila Abiyle yirmili yaşlarda tanıştım. Onun ölümüne dek sürdü dostluğumuz. Atak, çok güzel konuşan, kültürlü ve zeki bir insandı Attila Ağabey. Fırtına evliliklerle magazin basınının gündeminden düşmedi yıllarca. Şarkıcı Muazzez Abacı'yla evlendi, Abacı'yı ünlü bir sanatçı yapan Attila Kurtbaş'tır. Muazzez Abacı'nın İstanbul'daki gazino yaşamı ona uymadı ve boşandılar. Lise yıllarında Çimentospor'da ve askerliğini yedek subay olarak yaptığı Afyon Havagücü'nde futbol oynadı. Solak değildi ancak iyi bir sol bekti. Afyonspor genel kaptanlığı sırasında İzmirli ünlü futbolcuları getirdi. Altaylı Yılmaz, Göztepeli İbrahim, Adnan, Mehmet bunlar arasındadır. Söz İzmir'den açılmışken "Dep Mehmet!"transferini de analım…

Ünlü Hoca Adnan Süvari'nin Göztepe takımını çalıştırdığı yıllarda (yani 1965-1975 yılları)kadrosu içinde ailesi Afyon'dan İzmir'e gitmiş Halil Kiraz adlı sol ayaklı bir futbolcu vardı. Halil'in bir kardeşi de Göztepe'de oynuyordu Mehmet... Şutları müthişmiş Mehmet'in, çok sert vuruyormuş. Rahmetli Yusuf Özer'e anlatırlar Mehmet'i. Yusuf Ağa da getirir Mehmet'i Afyon'a.

Ben de O zamanlar genç takımı çalıştırdığım için merak ettim, antrenmanı izledim. Tribünler doluydu… Mehmet gerçekten toplara çok sert ve isabetli vuruyordu ama rakip yokken… İlk maça çıktığında herkes gol değil, goller bekliyor Mehmet'ten. Gel gör ki rakip bir gol attı öne geçti. Mehmet bir türlü vuramıyor. Baktı olmayınca Yusuf Özer tribünden bağırmaya başladı. "Dep Mehmet dep!" "Dep Mehmet dep!"… Fakat Mehmet depemedi bir türlü ve adı "Dep Mehmet" kaldı bu futbolcunun...

Yirmili yaşlarda ve genç takım hocalığı yaptığım sıralarda takımın antrenörsüz kaldığı zamanlarda takımı antrene ediyor ve maçlara çıkarıyordum. (O yıllarda henüz antrenör lisans mecburiyeti yoktu. Daha sonraki yıllarda çeşitli kurs ve seminerlere katılarak antrenör lisansları aldım)

Yaklaşık yedi yıl süren bu ilk Afyonspor döneminde yüze yakın futbolcu giydi mor-beyaz formayı. Hepsinin birer hikâyesi vardır elbet. Bunların çoğu il dışındandı. Çeşitli vesilelerle karşılaştığımızda, o güzel eski günleri anıyoruz…

O dönemin futbolcuları arasında Burhan Abi'nin (Geçer) ayrı bir yeri vardır. Afyonspor'a geldiğinde futbol yaşamının son dönemlerini yaşayan 29 yaşında bir futbolcudur Burhan Abi… O yıllarda hakim sistem, 4-2-4 veya 4-3-3 idi ve Burhan Abi bu sistemde geri dörtlünün içinde stoper olarak oynadı, ta Afyonspor kapanıncaya kadar. İlk yıl takım kaptanı İstanbulspor'dan gelen ünlü futbolcu Güngör Tetik'ti. Güngör'den sonra takım kaptanı olan Burhan Abi, "altın kafa" lakabıyla ün yaptı. Toprak-Su Başmühendisliğinde işe giren Burhan Abi, kendine çok iyi bakan ve formunu her daim koruyan esprili ve tecrübeli bir kişiydi. Afyonspor 'un ikinci kez kuruluş aşamasında o günkü yönetime yardım etti, önce kulüp müdürü gibi çalıştı. İlerleyen yıllarda birlikte hocalık ettik takıma… Antrenör kurslarını bitirip teknik direktördük ikimiz de. Çok zor günlerde, parasız pulsuz zamanlarda Enver Şahin, Orhan Durak, İsmail Diker, Ali Osman Bozok, Ali Çekdemir, Sarı Tevfik(Uz) gibi yöneticilerle fedakârca ve amatörce çalıştık... Rahmetli Enver Şahin hep takılırdı ona. O da altta kalmaz hemen karşılık verir herkesi güldürürdü… Kendisinin tecrübelerinden çok yararlandım. Halen Bursa'da yaşıyor. Teknik direktör seminerlerinde karşılaşır geçmiş günleri konuşuruz.

Afyonspor'un özellikle civar illerle yaptığı maçları yüzlerce taraftar coşkuyla izlemiştir. Bu maçlara gidiş gelişlerdeki coşku, heyecan ve olaylar başka yazıların konusu olabilir…

Afyonspor 1981'de yeniden kurularak zamanın Gençlik Ve Spor Genel Müdürü Yücel Seçkiner'in de destekleriyle "Katılma Ligi" adıyla düzenlenen 2. Türkiye Ligi'ne terfi maçlarına katıldı. Bu katılmanın Genel Kaptan Orhan Durak'ın yaşadığı ilginç bir öyküsü vardır. Bu öyküyü başka bir yazıda Orhan Durak'ın yazacağını tahmin ediyorum.

Afyonspor'un yanı sıra Sinopspor, Adıyamanspor, Çankırıspor, Niğdespor, Yozgatspor ve Bilecikspor takımları vardı bu ligde…

Bu takımın hazırlık dönemi planlamasını ben yaptım ve antrene ettim hazırlık maçları yaptık Zonguldakspor ve GS B takımıyla oynadığımızı hatırlıyorum. Rahmetli Candan Tarhan vardı Zonguldak 'ın başında. Ancak lisansım "TFF C" idi ve Anadolu Üniversitesine bağlı Meslek Yüksek okulunda hocaydım, zamanım yetersizdi, Ankara'dan Selahattin Sunman hocayı getirdik sonraları Burhan Geçer Hoca'yı da dahil ederek birlikte çalıştık. Bu dönemin Afyon dışından transfer olup da hala hatırlanan futbolcuları arasında İhsan, Yusuf, Taner, Cemil, Haldun, Zekeriya, Fikret, Cem Onuk, Nuri sayılabilir. Başarı istikrarı, istikrar başarıyı getirdi, uyumlu bir teknik kadro ve futbolcu kadrosu koordinasyonuyla Afyonspor, çok renkli ve zorlu geçen lig maratonu sonunda ŞAMPİYON oldu.

Bu dönemde Afyonspor'un maçları öyle ilgi görüyordu ki stadyum kapıları maçtan 4–5 saat önce kapatılıyordu. Afyon'daki Adıyaman ve Şampiyon olduğumuz son Bilecik maçlarını unutmak mümkün değildir.

O dönemde "TFF C" lisans lisansına sahip bir teknik adamdım. Morbeyazlı Afyonspor'da kazandığım deneyimler ve futbolla ilgili yerli yabancı literatürü iyi değerlendirmem sayesinde takımın mâli sıkıntıya düştüğü zamanlarda dört kez takımın başına geçtim ve her defasında iyi sonuçlar aldım. Zamanın spor yazarı İbrahim Yüksel bana "zor günlerin adamı" diyordu yazılarında… Keza Burhan Geçer hocamız da benimle birlikte fedakârca çalışmıştır… Bunları övünmek için değil, futbol tarihimize tanıklık etmek için yazıyorum. TÜFAD Genel Başkanımız Sayın İsmail Dilber der ki "Eğer bir insan övülmeyi hak ediyorsa, övün onu. Yalakalık filan değildir bu"

Deb Mehmet

Genç ve sevilen iş adamı Salim Pancar'ın başkanlık yaptığı dönemde zirve yapmıştır Afyonspor. Bu süreçle ilgili hatıra ve izlenimlerimi bu derginin 6. sayısında aktarmıştım. Ancak ileride bu dönemin Salim Pancar'ın kaleminden yazılması futbol tarihimiz yönünden daha yararlı olacağını düşünüyorum…

"Günler gelip geçmekteler/Kuşlar gibi uçmaktalar" demiş şâir…

Yazıda adı geçen futbolcu ve yöneticilerden birçoğu vefat ettiler: Atilla Kurtbaş, Kazım Gürer, Veli Başaran, Asım İzmirli, Nihat Tolunay Paşa, Erdoğan Bayık, İbrahim Karayiğit, Zekai Selli, Turan Ağalday, Kamil Çoban, Celal Tunca, Hamdi Aliç, Fehmi Büge, Ali Elmas, Enver Şahin, İsmail Diker, Hidayet Uzunkaya, İhsan Tungut, Şerafettin Öztaylan, İhsan, Mesci, Şükrü ve İbrahim Küçükkurt, Mahmut Yaman, İhsan Akıntürk (uzun İhsan), İsmail Arık… Allah hepsine rahmet eylesin…

"Âvâzeyi bu âlemde Dâvut gibi sal
Bâki kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş" (Bâki)

HABERLER

YONCAALTI CAMİİ RESTORASYONU BAŞLADI

Tuz Pazarı'nda yer alan ve mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait olan Yoncaaltı Camii'nde restorasyon çalışmalarına başlandı.1910 yılında inşa edilen Yoncaaltı Camii Barok üslupta son dönem Osmanlı yapısıdır. Camiinin ilk inşa edildiği tarihte dış cephede var olan süslemeler sonraki yıllarda yapılan tadilatlarda sıva altında kalmış ve yine bu alt kısımda varolan hayvan bağlama yerleri zamanla kapatılarak dükkâna dönüştürülmüştür.

Taş Han restorasyon projesini de yürüten Akçaylar İnşaat tarafından üstlenilen restorasyonun kısa sürede bitirilerek ibadete kapalı olan caminin bir an önce açılması bekleniyor.

OSMANLI BANKASI RESTORE EDİLİYOR

Kadınlar Pazarı civarında 1892 yılında yapılan ve uzun yıllar banka binası olarak kullanıldıktan sonra 1930'lu yıllarda özel mülkiyete geçen bina 22 Eylül 2004 tarihinde çıkan bir yangınla kullanılamaz hale gelmişti.

Mimar Mahmut Ülküer ABİ tarafından projesi hazırlanarak restorasyon çalışmalarına başlanan binanın kısa süre içerisinde restore edilerek yeniden Afyonkarahisar'ın kültür hayatına kazandırılması hedefleniyor.

TAVANARASI

Savcı TÜRKMENOĞLU

Bu sayımızda sayfamızı geleneksel el sanatlarından olan bıçakçılığın güzel bir örneği süslüyor. Yüzyıllar boyu şehrimizde üretilen ve yine kendine has özelliklerinden dolayı "Afyon Kaması" olarak bilinen bu el yapımı bıçaklar yeri gelmiş türkülere konu olmuş;

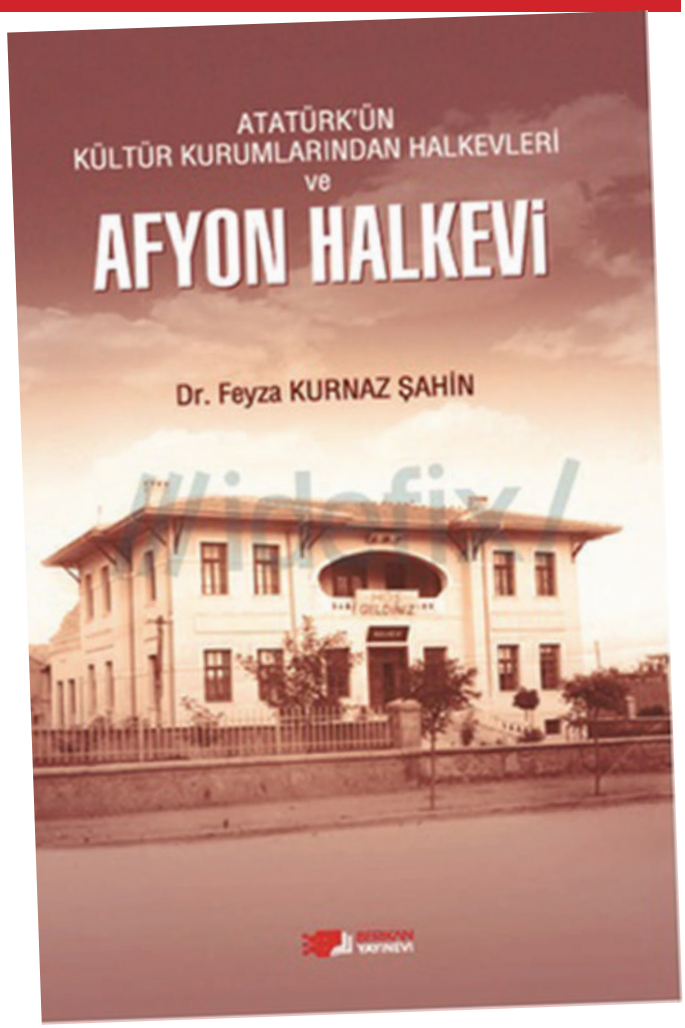
Mezar arasında harman olur mu?
Kama yarasına derman olur mu?

Geçtiğimiz yüzyılın ortalarına yaklaşık 50 esnafın bıçakçılıkla uğraştığı Büyük Demirciler içinde ustalar en çok parayı Afyon Kaması adı verilen bu özel yapım bıçaklardan kazanırmış. 1950 yılında çıkan "6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar Hakkında Kanun" sonrası kama yapımı ve satılması yasaklanmış ve haliyle şehrimizde birçok bıçakçı esnafı kapısına kilit vurarak terki sanat etmek zorunda kalmış. Diğerleri ya fabrikasyon bıçak satmış ya da koyun kırkma makası, tırmık, bağ makası, şekerci makası vs. üreterek ayakta kalmaya çalışmış.

Bugün antikacılarda aranan bir ürün olan Afyon Kaması üretimi de bu şekilde tarihe karışmıştır. Günümüzde Sürmene, Bursa gibi yerlerde geleneksel bıçak üretimini gördükçe Afyonkarahisar Belediyesi'nin tarihi Taş Medrese'de açtığı bıçakçılık kursunda yetişen ustaların Afyon Kaması'nı yeniden gündeme getirmelerini bekliyoruz.

BİZE ULAŞANLAR

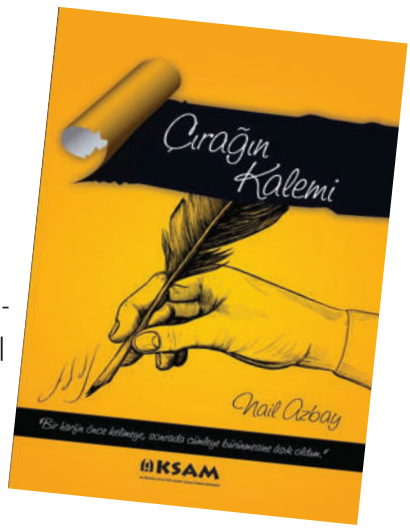

AFYON HALKEVİ

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk halkının kültürel seviyesini yükseltmek ve Atatürk ilke ve inkılâplarını ülkenin en ücra köşesine kadar yaymak amacıyla kurulan Halkevlerinin arasında ilk kurulan Halkevlerinden birisi olan Afyon Halkevi'nin kuruluşundan kapanışına kadar geçen süre içindeki faaliyetleri ve bu çalışmaların halk üzerindeki etkileri, Afyon Kocatepe Üniversitesi (AKÜ) Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölüm Başkanlığında görevli Okt. Dr. Feyza Kurnaz Şahin, tarafından "Atatürk'ün Kültür Kurumlarından Halkevleri ve Afyon Halkevi" adı ile kitaplaştırıldı.

Bilindiği üzere Afyon Halkevi, 1932 yılında açılmış ve 1951 yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüştür. Taşpınar Dergisi de ilk kez 1932 yılında Afyon Halkevi tarafından yayınlanmaya başlamıştır.1951'de Türkiye'nin diğer illerindeki Halkevleri gibi kapatılmıştır. Bilahare Afyon Halkevi, 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra değişen siyasi şartlar neticesinde 1963 yılında tekrar açılmış ve 1968 yılına kadar çalışmalarına devam etmiştir.

Berikan Yayınları'ndan çıkan kitap 220 sayfadan oluşuyor. İnternet ortamında ve seçkin kitapçılardan temin edilebilir.

ÇIRAĞIN KALEMİ

Gazete 3 köşe yazarı ve muhabiri, Kanal 3 programcısı Nail Azbay bugüne kadar kaleme aldığı köşe yazılarından seçmeleri "Çırağın Kalemi" adı ile kitaplaştırdı.

İsteme Adresi: Kocatepe Kitabevi-Özsoy İşhanı Zemin Kat

YÜKLÜDÜR YÜREĞİM

Emirdağ'ın Türkmen köyünde 1963 yılında doğan ve 8 yaşında Hollanda'ya giden Zekiye Doğan, 'Gurbette Yabancı, Vatanda Almancı' tanımlamasının ne anlama geldiğini bilen birisi olarak bu kitabında özellikle yurt dışında gurbetin getirdiği sıkıntıları kaleme almış. Vatana dönüş yaparak Antalya'ya yerleşen yazarımız düzenlenen imza günleri ile okurlarıyla buluşuyor.

Kitap internet ortamında yayınevlerinden temin edilebilir.

BİR ADIN OLMALI

1988 Afyonkarahisar doğumlu Yalçın Sevim'in ilk şiir kitabı "Bir Adın Olmalı" yayınlandı.

Şiir yazmaya 2006 yılında amatörce bir hevesle başlayan ve deneme türünde eserler de kaleme alan şair halen yerel bir gazete de köşe yazarlığı görevini sürdürmekte ve bir çok dergi ve internet sitesinde şiirleri yayınlanmakta... 126 sayfa olarak Altınpost yayınlarından çıkan kitap da aşk ve sevgi üzerine yazılmış şiirler mevcut.

Kitap istekleriniz için: 0546 286 17 67
e-posta: ylcnsevim@gmail.com

GÜLE ÇIKTIM GÜLMEDİM-ÖYKÜLERİYLE SANDIKLI TÜRKÜLERİ

Öyküleriyle Sandıklı Türkülerini konu edinen "Güle Çıktım Gülmedim" isimli kitabın yazarı Sandıklı'nın kültürel değerlerini tanıtmak için adeta çırpınan Araştırmacı-Yazar Ali Osman Karakuş.

Bugüne kadar Sandıklı'ya dair pek çok kitaba imza atan yazar bu kitabında bilinenlerin yanı sıra bizzat kendi derlediği ve öykülerine yer verdiği pek çok Sandıklı Türküsüne yer vermiş. Sandıklı yöresine ait 160 türkünün yer aldığı kitap 460 sayfadan oluşuyor ve Sandıklı Belediyesi tarafından yayımlandı.

İsteme Adresi: Sandıklı Belediyesi Kültür Sosyal İşler Müdürlüğü
Tel: 0 (272) 512 6946

GELİBOLU'NUN SİLİNMEZ İZLERİ

İstanbul'da yaşayan hemşehrimiz Yavuz Balkan'ın kendi koleksiyonunda yer alan Çanakkale Savaşları'na dair yüzlerce objeyi (Fotoğraf, kart, mermi, matara, kemer tokası, arma, düğme, şişe, kılıç, süngü vs.) bir araya getirerek hazırladığı "Gelibolu'nun Silinmez İzleri" isimleri adlı eserde koleksiyonda yer alan objelerin fotoğraflarının yanı sıra savaşın sebepleri, asker günlükleri gibi metinlerde yer alıyor. Kuşe kâğıda büyük boy 116 sayfa olarak hazırlanan ve görsel yönü ön planda olan eser Bakırköy Belediyesi'nce Çanakkale Zaferi'nin 100.yılı anısına bastırılmış.

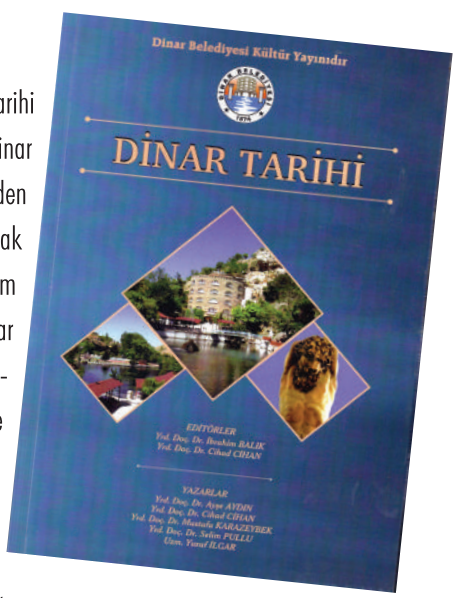
İsteme Adresi: Bakırköy Belediyesi Basın Yayın Birimi
Tel: 0 212 414 97 77

AFYON İLİ TARİHİ

Afyonkarahisar Müzesi'nin kurucusu rahmetli Süleyman Gönçer'in 1927 yılında hazırlamaya başladığı ve ilk cildini 1971 yılında kendi imkânlarıyla, ikinci cildini ise vefatından çok sonra 1991 yılında Afyonkarahisar Belediyesi'nin yayınladığı "Afyon İli Tarihi" yeniden basıldı. Şehrimizin tarihine yönelik en önemli kaynak eserlerden biri olması sebebiyle sıkça aranan kitap, Demirci Hacı Ömeroğulları Şirketler Grubu'nun bir kültür hizmeti olarak yeniden yayın hayatına kazandırıldı. İki cilt bir arada takım olarak basılan eser araştırmacıların büyük bir ihtiyacını giderecek.

DİNAR TARİHİ

Afyonkarahisar'ın tarihi geçmişi köklü ilçelerinden Dinar son yıllarda kültürel yönden göz dolduruyor. Son olarak AKÜ Tarih Bölümü öğretim üyelerinin hazırladığı Dinar Tarihi isimli eser ilkçağlardan başlayarak günümüze kadar bu güzel ilçemizin geçmişini gözler önüne seren bir çalışma olmuş. 300 sayfadan oluşan kitap Dinar Belediyesi tarafından yayınlandı.

İsteme Adresi: Dinar Belediyesi Kültür Müdürlüğü
Tel: 0272 353 60 53

DİNAR TÜRKÜLERİ

Dinar yöresinin üretken araştırmacı-yazarı Ayhan Kalkan'ın yeni eseri Dinar Türküleri isimli kitap yayınlandı. Kitapta bu yöreye ait kerem havaları, ağıtlar, oyun havaları, türküler ve hikâyeleri yer buluyor. 180 sayfadan oluşan kitap Dinar Belediyesi tarafından yayınlandı.

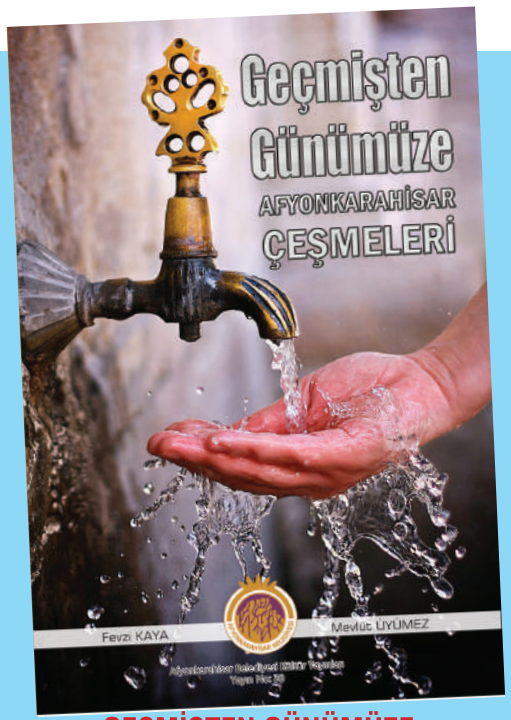
İsteme Adresi: Dinar Belediyesi Kültür Müdürlüğü
Tel: 0272 353 60 53

TÜRKLERE ESİR OLMAK

Bugüne kadar pek üzerinde durulmayan bir konu 1. Dünya Savaş'ında Türklere esir düşen yabancı askerler. 1. Dünya Savaşı sırasında Türklerin aldığı esir sayısı 23 bin civarındadır. Bunların büyük çoğunluğu 1916 yılında Kut El Amara kuşatmasında teslim olan Hint askerleridir. Çanakkale, Sina ve Filistin savaşlarında 400'ün üzerinde Avustralyalı ve 25 Yeni Zelandalı esir alınmıştır. Kitap genel olarak Türkiye'deki esirlerle ilgili olmakla birlikte Çanakkale ve başka cephelerde esir alınıp Afyonkarahisar'da 1915-1918 arası esir olarak kalan yabancı askerlerinde anılarına ve dönemin belgelerine geniş olarak yer veriyor.

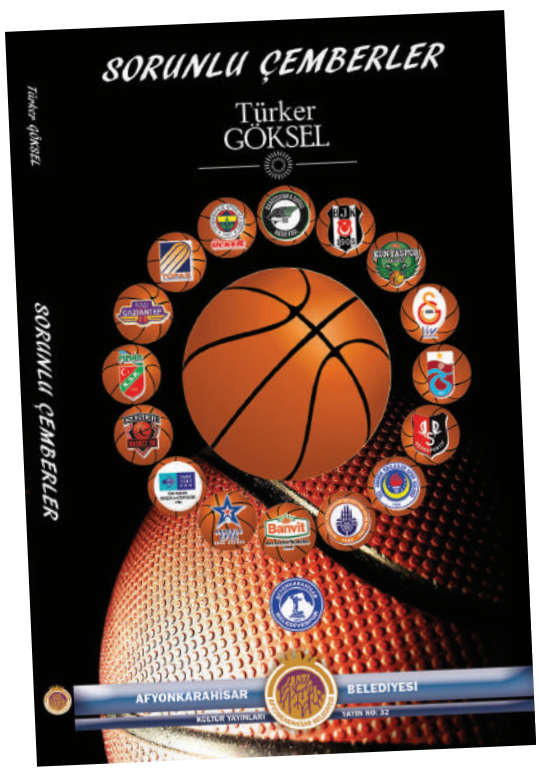
Araştırmacı-Yazar Doğan Şahin'in hazırladığı kitap konusu ve kapsamı itibariyle Türkiye'de yazılmış ilk kitap olma özelliğini taşıyor. Ozan Yayıncılık tarafından basılan kitap 415 sayfadan oluşuyor ve internet ortamı ile seçkin kitapevlerinden temin edilebilir.

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE AFYONKARAHİSAR ÇEŞMELERİ

Afyonkarahisar şehir merkezinde yeralan ve geçmişten günümüze su kültürünün ayrılmaz bir parçası olan çeşmelerimiz kitaplaştı. Araştırmacı Yazar Fevzi Kaya ve Afyon Arkeoloji Müzesi Müdürü Mevlüt Üyümez'in 2007-2014 yılları arasında şehri neredeyse adım adım gezerek hazırladıkları ve birlikte yayınladıkları kitapta 156 çeşmenin özellikleri ve tarihçeleri sunuluyor. Kuşe kağıda 256 sayfa olarak basılan eser Afyonkarahisar Belediyesi Kültür Yayınlarının 30 nolu eseri.

İsteme Adresi: Afyonkarahisar Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü, Tel: 0 272 2144255-224

SORUNLU ÇEMBERLER

AKÜ Öğretim Görevlisi Türker Göksel ve öğrencilerinin Türkiye Basketbol 1. Ligindeki 16 takımın yetkilileri ve teknik ekibiyle yaptıkları söyleşilerden oluşan " Sorunlu Çemberler" isimli kitap Afyonkarahisar Belediyesi tarafından yayımlandı. İlimizin spor alanında tanıtılması amacıyla hazırlanan kitap Türkiye'de bulunan tüm spor kulüplerine gönderilecek.

İsteme Adresi: Afyonkarahisar Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü,

Tel: 0 272 2144255-224

Bir Esnaf Hikâyesi

EMİRGAN BAKKALİYESİ 72 YILDIR HİZMET VERİYOR

Aynı gün karaman mahallesinde voyvoda caddesinde bakkal Sabri Tugenin dükkânın kepengi aralanmak suretile içerden beş kiloluk lokum kutusu ve bir hunu aşırılmıştır. 17—Haziran 949

Gazlıgöl Caddesi üzerinde dış cephesini eski Afyonkarahisar fotoğraflarının süslediği eski bir bina. Binanın bizim için önemli olan tarafı 70 yılı aşkın bir zamandır burada hizmet veren bakkal dükkânı olması. Bakkal dükkânını bugün 3. kuşaktan Sabri Tugan işletiyor. Torunu Sabri Tugan anlatıyor:

"Dedem 1910 doğumlu Sabri Tugan askerlik dönüşü Devlet Demiryollarında işe başlamış fakat bir süre sonra memuriyet yapamayacağını anlayarak iş hayatına atılmaya karar vermiş. Bir süre sonra evinin bir odasını bakkal olarak düzenleyerek esnaflığa ilk adımını atmış. Yıl 1943 yani bundan 72 yıl önce. Şu an bizim bulunduğumuz yer ailemizin yüzyıllardır kullandığı ev. Dedem, babam, ben ve kardeşlerim bu evde doğduk, büyüdük.

Dede Sabri Tugan

Dedem bu mesleğe adım attığı yıllardan itibaren çeşitli zorluklarla karşılaşmış. O yıllarda pek çok ürün vesika ile veriliyormuş. Kahve, çay, şeker bunlardan bazıları. Özellikle sigara alımlarında Tekel'e gidildiğinde uzun kuyruklarda beklemenin yanında Tekel'in diğer ürünleri olan tuz ve kibrit alımı da zorunluymuş. Haliyle elinde fazlaca tuz ve kibrit gibi satılmayan ürün kalırmış.

Dedem gece geç vakitlere kadar işinin başında durumuş ve bunun sebebini de soranlara " insanların geç vakitte acil ihtiyacı olabilir, bu sebeple bir kişinin işini görmek aynı zamanda sevaptır" derdi.

Babamız Abdullah Tugan yetiştikten sonra dedemiz bu işi ona devretmiş. Babamda aynı hizmet anlayışıyla yıllar boyu çalıştı. Dedem zamanında esnaf toptancıya giderek malını alırken babamın döneminde toptancı bizleri ziyaret ederek ihtiyacımız kadar mal getirmeye başlamış. Günümüzde ise bizler bazen evlere servis yapmaya çalışıyoruz. Diğer taraftan işi her ne kadar ben devralsam da burası aynı zamanda 21 yıldır mahallenin muhtarlığını yürüten babamın da bürosu.

Yıllar boyu çevremizde onlarca bakkal(günümüzde market) açılıp kapanmasına rağmen gördüğünüz gibi biz aile olarak 70 yıldır bu işletmeyi ayakta tutuyoruz. Bunda en büyük etken insanlarla olan diyalogumuz. Vakti zamanında dedelerinin alışveriş yaptıkları yerden şimdi neredeyse 4. kuşak torunlar alışveriş yapıyor. Dedeler kimi zaman torunlarının elinden tutarak gelirler bu da bizi fazlasıyla memnun eder.

Bugün belki marketlerde bulamayacağınız ürünlerde satıyoruz. Mesela lüks gömleği. Pek çoğunuz hatırlamaz belki eskiden elektrik kesildiği zaman tüpün aynı zamanda aydınlatma vazifesi görmesi için başına takılan aparat. Bugün hala bu dükkânda bulunabilir. Bunun yanı sıra bisküvi arası lokum, açık gofret gibi ürünlerimizi eskilerden bir anı olarak müşteriye sunmaya devam ediyoruz.

Çocukluk dönemimizin en güzel oyuncakları olan topaç (fıçşı) bilye satmaya devam ediyoruz. Babalar çocuklarıyla gelip bu ürünlerde alıyor ve nasıl oynanacağını gösteriyorlar.

Dedemizden gördüğümüz bu mesleği imkânlar el verdiği sürece devam ettirmeye gayret edeceğiz. Amacımız hem geçimimizi temin etmek hem de insanlara bu şekilde faydalı olabilmek."

TAŞPINAR'DA DİNAR

Ahmet İLASLI*

Bu başlık altında bu sayıdan itibaren, Taşpınar dergisinin ilk yayımından başlayarak bazı özel konuları toplu olarak alıntılamak istiyorum. Çünkü derginin çok eski sayılarında yıllara göre yazılmış yazılar ve geçmişte yaşanmış olaylar bulunmaktadır. Bunların derli toplu bir araya getirilmesinin yararlı olacağı kanısıyla böyle bir çalışmaya giriştim. İlk olarak, Dinar ilçemizde yapılmakta olan Marsiyas Sempozyumu için hazırlamış olduğum bildirimi sizlere sunarak bu yazı dizisi başlatmak istiyorum.

Halkevlerinin kuruluşundan itibaren günümüze kadar, bazen seri, bazen aralıklarla çıkan, ilimizi her yönüyle tanıtan bir yayın olarak bilinen yayın organımızdır. İlk olarak 1932 yılında yayınlanmaya başlanan bu dergi, günümüzde de yayımını sürdürmektedir.

Zaman zaman eski Taşpınar dergilerini inceliyorum. Bu dergi içinde, hemen hemen her konu ele alınmış. Bu nedenle oldukça bilgi bulunmaktadır. Bu bilgiler ışığında, Afyonkarahisar'ın güzel ilçesi Dinar'ı, 1932 yılından itibaren tanımaya çalışacağız.

"Garbi Anadolunun Zenginlikleri" başlıklı Hamit Sadi Selen imzalı iki seri yazının Tarihi İnkişaf ve Münakale Vaziyeti bölümlerinde, Istrabon'un mıntıkanın en büyük şehirleri arasında Apamea (Dinar)'ı da gösterdiğini ve Efes'ten sonra en büyük ticaret merkezi olduğunu zikrettiğini belirtilmektedir (C. 8, S. 79, Mart 1940, s. 26 vd.; C.8,S.80,Nisan 1940, s. 43 vd.).

Dinar ve Menderes

Derginin C.1, 19 Mayıs 1933 tarihli 7.sayısının 166. vd.'daki sayfasında "Yeşil Antalya Yollarında" başlıklı Lise Müdürü Sami (Akyol) imzalı yazıda, Halkevi yönetiminin Antalya'ya yaptıkları yolculuk sırasında uğradıkları yerler arasında Dinar'dan da söz edilirken:

"Sandıklı'da kıymetli Belediye Reisinin yazıhanesinde ahbaplarla bayramlaştıktan sonra Dinar'a doğru yol aldık. Her merhalede yeni bir hayat, halkta neşe, şehircilikte ileri adım gördükçe sevincimiz artıyordu. Dinar'ın yakınında küçük bir menba gösterdiler, Killi, kireçli kayaları yararak durmadan sızan ve akan bu küçük dere Menderes'in menbaı imiş.

Kıvrana kıvrana nazlı nazlı akan bu çay koca bir nehrin, Egeyi besleyen bir akarın başı...

O her zaman Türk olan Ege Denizi işte bu toprakların bağrından sızan sularla besleniyor. Menbaı bile bizim..

Dinara su, şelale, çağlayan kasabası demeli.. Her tarafından gür ve köpüklü sular akan bu şirin belde kalbe ferahlık veren medeni bir kasabadır. Elektriği, güzel otelleri, istirahat yerleri, asri ve büyük un fabrikaları, temiz ve muntazam yollarıyla insana kendini beğendiren bir şehircik...

Komşumuz güllü, gülistanlı Isparta'ya giden yolun bitim yerinde Dinar'ı ve vilayetimizi selamlayarak Antalya'ya doğru hızlandık."

denilerek, Dinar'ın genel görünümünü tanıtmaktadır.

Dinar'ın genel görünümünü tanıtan bir başka seri yazı da, Nazmi Arıkan imzalı. 4. C.'de27 Ağustos 1936 tarihli 46. ve 19 Eylül 1936 tarihli 47. sayılar içinde, "İlçelerimizden Akisler: Dinar" başlıklı yazılar. Bu yazılarda, Menderes'le bütünleşen Dinar'ı anlatmakta bizlere, aynen aktarıyorum:

"Sağı dağ, solu dağ, sırtı yokuş" önü alabildiğine iniş ve düz. Küçük bir şehir.

Uzun bir vadiyi, çocukluğunda kendisine beşik yapmış. Yukardan aşağı, aşağıdan yukarı, ters, iki büyük hız ortasında sallanıp duruyor.

"Tekke, kundağı olmuş, Eğer onu bir lâhza bıraksa, kendisini ta istasyon meydanında bulacak. Yerden başlıyor, tırnaklarını geçire geçire, bu küçük tepenin, tepesine kadar tırmanıyor. Sımsıkı sarılıyor.

Sevdiği için değil, düşecek diye ürktüğü için, afacan bir şehir.

Yanlardan inemediğini, içinden fışkırtmış. Dağları maymunun sırtını andırıyor. Koyu boz. Üstlerinde tek dal yok. Çıplak.

O, teli alnında bir gelin gibi, türlü türlü renkler içinde yeşilliğe gark oluyor.

Geldiğim iki üç gün oldu. Durmadan geziyorum bitiremedim. Ne çok gezilecek yeri varmış!

Küçük bir şehir fakat büyük bir yaradılışı var. Gezmekle bitmez. Tek taraflı görülmüyor. Her yerinde, fakat ayrı ayrı, matarayol bir şiirin açık ifadesi okunuyor.

İdeal bir ressamın fırçasından çıkmış, iki çıplak, sırta işli, selis bir tablo gibi görünüyor.

Ayırmak lâzım. Ona tek taraflı, yalnız "Menderes" denilebilir. Mahalle mahalle değil, boy boy, ayrılıyor: Değirmenler Dinar'ı, Çarşı Dinar'ı, Hükümet Dinar'ı.

Huysal Menderes. Buna o yapmış. Sağa, sola, öne, arkaya, dört yana kıvrılıyor. Şehri suya boyamış. Uydurabilmek için, uymuş. Değirmenler Dinar'ını göğsüne, Çarşı Dinar'ını sağına, Hükümet Dinar'ını soluna almış, bir kurşun hızı ile Akdeniz'e akıyor. Buraya Dinar değil "Menderes" demeli. Dinar, adı ters konmuş bir şehir."

"Suçıkan"dan, inişte birinci köprüye kadar dar geçit Menderesin ilk yatağı. Bu dar geçit içinde, inişe doğru hızlı fakat sağlı sollu, büküle büküle akıyor. İki tarafında sayısız ağaç sıralanmış. Tatlı bir yeşillik. Kendi yatağını bu kadar güzel süslemiş, bilmem bir su daha var mı? İnsanı teşhir ediyor. Değirmenler Dinarı burada Menderes, döndürmek için dönmüş. Sık ağaçların içi değirmen dolu. Sesleri geliyor, çalışıyorlar. Ortadaki şosa tarakların içinde uzanıp gidiyor. Dinarlılar bu şosaya Menderes'in adını vermişler* İs-

* Arkeolog-Afyon Müzesi uzmanı

teye isteye değil, istemeye istemeye Menderes bu adı zorla almış. Bugünün Dinar'ını, bu değirmenlerle yaratmış. Yarının Dinar'ını onlarla koruyor.

Aşağıya doğru geniş bir yapılışı var. Çarşı Dinar'ını kucaklar gibi çevreliyor. Sonra Hükümet Dinar'ının eteklerini yalıya yalıya aşağıya iniyor. İki yanı ağaç dolu. Yer yer kızgın bir akışı var. Dinarlılardan gördüğü bu kadar küçük bir iltifata belliki içerlemiş. Yüzü küs gibi görünüyor. Yanlarına bakmadan gidiyor. Yüzünü mülâyimliği Hükümet Dinar'ının altında görünüyor. Evler, yukardan aşağı avcı hattına yayılmış askerler gibi tek tek serpile gidiyor. Menderes bunları kucaklıyor. Akışı delileşmen, çağlayışı olgun bir kız terennümü gibi. Sesinde saadete konmuş bir terane var. Emektar bir su. Yarın kendi adını taşıyacak olan bu şehrin, önce kendi dağlarına sonra her kese her türlü ayıbını örtmüş. Gündüzünü ağaçlar yeşile, gecesini elektrikle ışığa boğmuş. Sevdiğinden değil, utandığından. Mertliğine yedirememiş. Yanına kuru Dinar kurulmasaydı, yerinden çıkmazdı. Bugün Dinar'da gündüzün, ağaçtan, daldan, yeşillikten gece ışıktan başka bir şey görülmüyor."

Hidroelektrik Santralı

Derginin 3. cildinin 26. sayı, Birinci Kanun/Aralık 1934 tarihli 23. sayfasında Müze Müdürümüz Süleyman Hilmi imzalı" Yurt Araştırmaları: Elektrikleşme Savaşında Dinar'' başlıklı yazı dikkatimi çekti. Aslında Muzaffer Görktan'ın bir yazısında değindiği üzere (S. 140-141, Eylül-Ekim 1946, s.355 vd), 1946 yıllarında yapılmakta olan 1951 yılında bitirilerek, 17 yıl sonra hizmete açılmış olan, bugün Dinar girişinin sağ yamacında yer yer görülen tünel parçalarının ne olduğunu bilmeyenler ve bir başka yere yeniden yapılmış HES için, bu yazıyı buraya olduğu gibi aktarıyorum:

"Yurdumuzun şimdiye kadar yazık olup giden su güçlerinden ıssılaşmaya başlanacağım, Antalya, Erzurum çağlayanlarından elektrik elde etmek için Sümer Bank tarafından araştırmalara başlandığını gazetelerde okuduk, ikinci beş senelik ekonomi iş kılavuzu (program) en değerli iş olarak yurdun elektrikleşmesini göz önünde tutmaktadır. Belki şimdiye kadar kimsenin düşünmediği büyük bir su gücü kaynağını göz önüne koymak isterim Ekonomi Bakanlığının gözüne çarpar ve yurdumun bu boşa giden güçleri işlenirse ne mutlu bana...

Büyük Menderes Irmağı'nın kaynakları hep Dinar'ın yanı başından çıkmaktadır. Denizden 1000 metre yüksekte bulunan Çapalı Gölü'nün beslediği bu kaynaklar kış yaz ne eksilir ne artarlar. Bir teviye çağlar dururlar. Hem de oldukça yüksekten çıkarlar. Onun için Dinardaki bu kaynaklara, su güçlerine bir değer vermek Türkiye Cumhurluğuna pek yaraşık alır.

Dinar'da fışkıran belli başlı kaynaklar şunlardır:

1 — Su Çıkan 2 — Arap Işık Göl ve Pınarı 3 — Düden 4 — Ilıca bu dört kaynağı gözden geçirirsek işin değeri anlaşılacaktır.

— Su Çıkan: Dinar'ın bir kilometre doğusunda Afyon şosasının yanı başında çıkan bu büyük pınar hemen de bir ırmak sayılabilir. Kayaların arasından köpüre köpüre çağlayan su çıkan Menderes Irmağı'nın yatağına girinceye kadar 80 değirmen taşı 2 Un fabrikası, 1 elektrik fabrikası çevirir, hem de döküle saçıla... Bu su Dinar'ı bir değirmen ve su kendi (kasabası) yapmaktadır.

— Arap Işıkpınar ve Gölü: Dinar'ın iki, üç kilometre kıble doğusunda dağlar arasındadır. Menderes Irmağı'nın yatağından 90 metre yüksekte olan bu göl coşkun bir kaynak ile beslenmekte ve taşmaktadır. Fakat değer verilecek yönü (ciheti) şu ki bu gölün suları tepelerin altından gizli yollardan geçerek Dinar'ın yakınında alçakta çıkması ve hiç bir işe yaramadan yazık olup gitmesidir. Gizli yollara sığmayan suların artığı Dikici Köyü'ne doğru akmakta, bir iki değirmen çevirmektedir.

— Düden: Arap Işık Gölü'nün yer altından geçen ayağıdır.

— Ilıca: Dinar'ın poyrazında iki kemerden çıkan bu kaynağın suyu bir değirmenlik olduğundan o denli değer vermeye yaramaz.

Öz olarak diyebilirim ki Arap Işık ve Su Çıkan birleştirilirse çok büyük bir elektrik gücü elde edilmiş olur. Ne yazık ki Afyonumuzu aydınlatmak için kurulan elektrik fabrikasını kuranlar bu değerli kaynaklardan ıssılanmadılar. Umarım ki bundan böyle Burdur, Isparta, Afyon hatta Sandıklı bile ucuz elektriklerini Dinar'dan edinmek yoluna gideceklerdir. Hiç olmazsa Ekonomi Bakanlığınca bir iki işevi [Fabrika] kurulsa.."

Madenler

Mahir Erkmen'in "Çevremizi İlgilendiren 40 Cilt Kitap'' adlı yazısından, Bursa Valiliğince 1288-1327 yıllarına ait 40 cilt Salnamenin yayınlandığı belirtilmektedir. Bu yayınlar içindeki 1287 yılına ait olan Salnamede" Sandıklı Kaymakamlığı Ginler (Dinar) nahiyesi Dazkırı ve Danışment karyelerinde birkaç nevi kilim imal olunarak alınıp satıldığı gibi ekseri asakiri şahane kilimleri dahi buradan sipariş buyrulur" denilmekte; 1324 yılına ait olan Salnamede ise, "'Ginler (Dinar) nahiyesinin Karataş karyesi civarında 1302 tarihinde bir müddet işletilip tatil edilen boya madeni mevcuttur (S. 159 Ekim 1948 s. 472 vd.)" denilmektedir.

Türkmenlerin Yerleşmesi

S.Sırrı Üçer'in "Afyonkarahisar'ında Türkmenlerin Yerleşmesi" başlıklı seri yazısından (C.3, S.32, 19 Haziran 1935, s.135 vd.; C.3, S.33, 19 Temmuz 1935, s.158 vd.; C.3. S.35, 26 Eylül 1935, s.191 vd.) Sultan Mesut devrinde yerleşmenin olduğu, Efsaneye göre Oğuz Han'ın oğlu Ayhan'ın dördüncü oğlu Yaprılı'nın oymağı, Yıprak Köyü'nde; Yıldızhan'ın ilk oğlu Afşar'ın oymağı Afşar Köyü'nde; Yıldızhan'ın ikinci oğlu Kırık'ın oymağı, Kırıklar (bu günkü Gökçek) Köyü'nde; Dağhan'ın dördüncü oğlu Ülker'in oymağı, Dinar kazası Dazkırı kamununda Yüreyil Köyü'nde; Denizhan'ın üçüncü oğlu İva veya Yıva'nın oymağı, Avdan ve Evciler Köyü'nde; Denizhan'ın dördüncü oğlu Kınık'ın oymağı, Kınık Köyü'nde; Kayı boyu, Kırka oymağı, Hırka Köyü'nde; Bozan oymağı, Bozan Köyü'nde; Bayat soyu Doğanlı oymağı, Doğanlı Köyü'nde; Oklular oymağı, Okcular Köyü'nde; Komular oymağı, Kımıllar Köyü'nde; hangi oymağa bağlı oldukları bilinmeyenler arasında, Kızıllı, Alacaatlı, Göçerli, Bayraklı, Hacı Beşirli, Kara Hacılı, Sofular köyleri; ayrıca, H 1113 yılına ait kayıtlardan Danişmendli aşiretine bağlı boyların, Karahisar, Sandıklı, Tazkırı, Geyikler ve Kütahya taraflarına yerleştirildiklerini ve Oğuz boyundan olmayan Noğaylı, Kürt, Tatarlı köylerinin de olduklarını öğreniyoruz.

Gelin Ümmü Türküsü

Muzaffer Görktan, bu türkü münasebeti ile yazdığı iki seri yazısında (S. 140-141,Eylül-Ekim 1946, s.355 vd.; S. 144-145, Ocak-Şubat 1947, s. 391 vd.),olayın,Osman Attila'nın sözünü ettiği gibi (S.128-129-130-131, Eylül-Ekim-Kasım-Aralık 1945, s. 275 vd.), Döğer Emre gölünde geçmediğini; incelemelerine göre olayın Dinar köylerinden birinde geçtiğini belirterek şöyle devam ediyor:

"...Hatta o köy civarında birde Ümmü çeşmesinden bahsedilmektedir. Rivayete göre Ümmü uzun at yolculuğunda ismiyle yad edilen bu çeşmenin önünden geçerken, su rica ediyor. Büyükler tarafından bu işin hayra alâmet olmadığı, Menderes'in yine bir kurban istediği söyleniyor. Biraz sonra mukadder olan akıbet tecelli ediyor. Kayalık ve dar bir araziden geçen Ümmü'nün atı kayarak yere düşerken; Gelin Ümmü de sellerin azgın köpüklerinde kayboluyor...

Bugün elektrik santralı yapılmakta olan Dinar'daki Menderes'in ilk menbaını bilirim. Fakat takip ettiği yolu ve arazilerini bilemiyorum. Çok eskiden anlatılan bu olayı bir hikâye gibi dinlemiştim. Onun içinde köy isimlerini de söyleyemeyeceğim. Dinarlılara Ümmü isimli bir çeşme veya pınar soralım. Bize böyle bir isim verebilirlerse, Ümmü'nün asıl diyarını bulmuş olacağız. Şayet Dinarlılar böyle bir isim vermek bahtiyarlığına nail olamazlarsa Kanlı Havdanın üst kısmında bulunan Kadısekisi'ne, Fincankayası'na veya Öksürük Kayası'na oturup Gelin Ümmümüzü gönlümüzden coşan namemizle yad edeceğiz..."

Ulaşım

C.3,S.36,29 Birinciteşrin/Ekim 1935, s. 203 de, K.S. imzalı "Sandıklı ve Tren" yazısında, Afyon-Antalya hattının Afyon'dan Karakuyu'ya kadar 112 kilometre 400 metre tutan kısmının tamamen ilimizden geçtiği ve geçtiği köyleri de doğrudan faydalandırdığı; C.6,S.72, Birinciteşrin/Ekim 1938, s.197 vd. "Cumhuriyetimizin 15. yılında Demiryollarımız" adlı Ahmet Onur imzalı yazıda, bu hattın 110 km olduğu ve 23.3.936'de açıldığı belirtilmektedir.

C.4, S.42, 29 Nisan 1936, s.117 vd., 24 Mart 1935 günü Utku Anıtının açılışından sonraki günü olan 25 Mart 1935 günü, Başbakanımız Karakuyu ve Isparta hattını açmağa gitmişler, halkın coşkun tezahüratlarla her geçtiği yerde karşılamalar yapılmış olup, Karakuyu'daki törenle ilgili yazıyı aktarıyorum:

"...Karakuyu'da büyük bir halk kütlesi Dinar Heyeti ve komşu Isparta, Burdur, Aydın, Denizli. İzmir İlbay, Şarbay ve parti başkanları ile heyetleri, kor ve tümgeneraller tarafından karşılanmış yolun açılma törenine süel bandosunun çaldığı İstiklal Marşı ile başlanmıştır. Marştan sonra Nafia Bakanlığı İnşaat Reisi Mühendis Bay Razi hazırlanmış olan kürsüye çıkarak yolun önemi ve yapısı hakkında ilgi ile dinlenen değerli izahat vermiş, kıymetli mühendisten sonra Afyon İlbayı Evrendilek Cumhurluğumuzun ilimize armağan ettiği bu yeni tren yolundan ilimizin duyduğu sonsuz sevinç ve şükranı değerli bir söylevle anlatmış ve ilbayımızdan sonra kürsüye ilimiz Lise Direktörü Bay Sami Akyol gelerek çok heyecanlı ve söylevle Halkevimizin sevinç ve minnetlerini arz ermiş ve Akyol'dan sonra Uray adına Halkevi Köycülük Kolu Başkanı Bay Bekir Evrenkaya ilgi ve takdirle dinlenen bir söylev vermiştir. En son kürsüye Yüce Başbakan çıkmış ve yüksek anlamlı, büyük değerli sözler ile bu milli sevincin önem coşkunluğunu yüceltmişler ve binlerce halkın alkışları, arasında hattı açmışlar Türk fenni, Türk emeği ve Türk ekonomisine yeni bir yol vermişlerdir."

"Cumhuriyette Afyon Karahisar İktisadiyatı"adlı Dr. Ziya Talat'ın yazısının 2. maddesinde transit merkezi olarak, "Aydın'dan, içerilere doğru gelen şimendiferin son noktası Afyon cenubundaki Dinar" olduğu; Afyon'u Antalya'ya bağlayan yolun en mükemmel yol olduğu, Sandıklı, Dinar ve Burdur üzerinden indiği; Dinar'dan ikinci bir kolla soldan Isparta'ya sağdan ise Denizli'ye gidildiği; ayrıca 536 kilometre olan Afyon Karahisar vilayet yollarının 92 kilometresinin yapılmakta olan Dinar-Çay şosası olduğu belirtilmektedir (C.1, S.12, s.265 vd.29 1.Teşrin/Ekim 1933).

Nüfus

"Afyon Nüfusu Üzerine İnceleme Denemesi" adlı yazı (S.120-125, Ocak-Haziran 1945, s. 239 vd.), Murat Öner tarafından hazırlanmış. Buna göre ilimiz, Afyon, Bolvadin, Emirdağ, Sandıklı ve Dinar olmak üzere, toprak büyüklüğüne göre beş ilçeye ayrılmış. Dinar, 1.640.000 dönüm toprağa sahip en küçük ilçe durumundadır.

İLÇE	1.000 DÖNÜM	İLÇE	1.000 DÖNÜM
Afyon	4.180	Sandıklı	2.080
Bolvadin	2.420	Dinar	1.640
Emirdağ	2.340	Tutarı	12.660

Türkelinin bütün ilçelerinin ortalama genişliği (940 ta) 1728 (bin) dönüm; 945'te ise 1632 (bin) dönüm olduğuna göre Afyon ilçelerinin genişliği çok fazla demektir.

İlçelerimiz nüfus bakımından şöyle sıralanır:

İLÇE	1935	1940	İLÇE	1935	1940
Afyon	121.429	126.816	Sandıklı	44.634	45.441
Emirdağ	47.579	51.856	Bolvadin	43.119	45.151
Dinar	42.487	46.770	Bütün İl	299.786	316.034

Bütün Türkeli İlçelerinin ortalama nüfusları (940 ta) 40047 olduğuna göre Afyon İlçeleri bu ortalamanın üstündedir.

İlçelerimizin 940 sayımında 935 sayımına göre artışları şöyledir:

ARTIŞ

İLÇE	SAYI	1.000 KİŞİDE
Dinar	4283	100
Emirdağ	4277	89
Sandıklı	3207	71
Bolvadin	2032	47
Afyon	5387	+44
Bütün il	16786	56

Bu çizelgeye bakılınca Afyon ve Bolvadin ilçelerinin nüfus artışının ilin

ortalama artışından geride kaldıkları anlaşılır. Dinar ilçesi ise, bütün Türkelinin ortalama artışının üstüne çıkmıştır. Öbür 4 ilçemiz Türkelinin nüfus artışına ayak uyduramamaktadır.

Son iki sayıma göre ilçelerimizin nüfus sıklığı (1000 dönüme düşen nüfus sayısı):

İLÇE	1935	1940	İLÇE	1935	1940
Afyon	29	30	Emirdağ	20	22
Dinar	26	29	Bolvadin	18	19
Sandıklı	21	22	Ortalama	24	25

Türkeli için sıklık 1935'te 21, 1940'ta 25'tir. İlimiz bütün Türkeli ortalamasına göre kalabalık demektir. Ancak bu kalabalık Afyon ve Dinar ilçelerimize toplanmıştır.

Sağlık

Yine aynı sayı içinde (s.293 vd.), Afyonda on yıl içinde yapılan sıhhat ve içtimai muavenet işleri başlıklı Dr. M. Kemal imzalı yazıdan, 1924'ten itibaren Dinar, Bolvadin, Emirdağ'ın da ümümi muvazenece (Genel Bütçe) idare edilmek üzere açılan dispanserlerde çok sayıda vatandaşın sıhhi ihtiyaçları giderildiği; ayrıca Emirdağ, Bolvadin ve Dinar'da, beş yataklı tedavi evinin açıldığını öğreniyoruz.

Halkevi Çalışmaları/Eğitim, Spor ve Sergi ile Halkoyunları

C.3, S.36, 29 Birinciteşrin/Ekim 1935, s.205 vd, 12 yılın kazançlı bitirildiği yolundaki haberden, Dinar'da halkevinin açılmış olduğu ve 28, 29, 30 ilkteşrin/Ekim günleri, Başmakçı, Çiftlik, Eber, Cikici, Karataş, Bademli, Horu, Kızılviran, Haydarlı, Evciler Köylerindeki mekteplerin açılış törenleri ile Beyköy (Ulu), Akgün, Tutluca köylerinde ise mekteplerin temel atma törenlerinin yapılacağı haberi vardır.

Halkevleri arasındaki ilişkiler nedeniyle, Afyon'da açılan serginin, Sandıklı ve Dinar Halkevlerinde halkın istifadesine açılmış olduğunu öğreniyoruz (s.146-247, Mart-Nisan 1947, s.416).

"Cumhuriyetten Sonra Afyon'a Giren Yeni Bir Varlık: Spor'' ile'' Evimizin iki Yıllık İşleri'' başlıklı yazının Spor bölümünde, şube faaliyetlerinin az zamanda kazalara da yayıldığı ve bu arada Dinar'da,1923 kurulup durgun bir halde bulunan Altınova kulübünün dağılmaktan kurtarıldığından söz edilmektedir. C.1, S.12, s.302, 29 1.Teşrin/Ekim 1933 ve C.2, S.16, s.83 vd., 19 Şubat 1934).

Afyon'un yüzünü güldüren çalışmalar arasında, Çocuk Esirgeme Kurum Talebe Pansiyonuyla ilgili Hüsnü İrkil Ata'nın bir yazısından (C.8, S.81, s.54 vd), toplam yardımlarla 1250 talebenin eğitimini yapabileceği ve barınabileceği bir pansiyonun yapıldığını, yılda 75 lira ücretle tahsilini yapan 81 öğrenciden 50'sinden para alınmadığı, sıkı bir eleme sonucunda, Dinar'dan da 7 öğrencinin bu pansiyona kabul edildiğini öğreniyoruz.

Taşpınar'ın ikinci dönem yayımlarından (C.I, S.2, Eylül 1963, s.26 vd.) "Zafer Haftası ve Olayları" başlıklı H. Şenşaştımoğlu ve M. Saadettin Aygen tarafından yazılan haber nitelikli yazıdan, Zafer Haftasında, ilçeler arası yapılan halk oyunları yarışmasında, Dazkırı, Dinar ve İncesu'nun figür-hareket dalıyla kıyafet dalında, diğer ilçelere göre yüksek, müzik dalında ise düşük puan aldığı anlaşılmaktadır.

Halkevi Şehitleri

"İlk Halkevi Şehitleri", "Ve Hazin Bir Yıl Dönümü" başlıklı yazıları okuyunca, halkevinden Temsil ve Müzik kolundan 23 kişilik bir grubun, program yapmak üzere bir otobüsle yola çıktığını, azgın bir dereden geçerken, şoförün uyarısına rağmen gençlerin görevlerine biran önce varmak için ısrarla gitmek istemeleri üzerine, derede devrilmesi sonucunda üç gencin boğulduğu öğreniyoruz. Abdullah Tarakçı, Emin Çankaya ve Arif Demirer adındaki bu gençler, ilk halkevi şehitleri olarak ilimizin tarihinde yerini almış bulunmaktadır. 2 Haziran 1939 günü meydana gelen bu elim olayın, Dinar ile bağlantısını ise, Dinar'a gösteri yapmak üzere yola çıkan Halkevi topluluğunca geçirilmiş olduğunu, yıllık çalışmalarında buluyoruz (C.7, S.75, s.57;. C.8. S.78, S.14,15; C.8, S.82, S.68 vd; C.8. S.83, s.93; C.8. S.85, S.126 vd.).

Akarçay ve Menderes

S.118-119 İkinciteşrin/Kasım- Birincikanun/Aralık 1944,s.410'da, Mahir Türkkan, Menderes ve Akarçay'ı konuşturuluyor sanki. Bilindiği gibi, Damlalı Boğazının doğu yamaçlarındaki sular Akarçay'ı, batı yamacındaki sular ise Menderesi oluştururlar. Akarçay Zaferle, Menderes ise Marsiyas'la, Zeybek'le bütünleşir.

MENDERES VE AKARÇAY KONOŞUYOR

AKARÇAY

Çürüyen bir devir burada battı,
Kurtuluş şafağı üstümde attı.
Meçhul asker bile koynumda yattı,
İyi bak, iyi gör ben Akarçayım,
Zaferin timsali gümüşten yayım.

MENDERES

Bilinir kıymetim, çekilir nazım,
Baharım güzeldir, uzundur yazım,
Dumanlı bellerde çalınır sazım
Yurdumun bağrında çıkan sesim ben,
Egenin Zeybeği Menderesim ben!

MEÇHUL ASKER

Akarçay, şansuyu, belli ki Türksün!
Haykır da sesinden düşmanlar ürksün.
Bozkırlar suyunu bağrına döksün,
Bu toprak sadece ekin değildir..

AKARÇAY

Suyumu besleyen yağmurdur, kardır.
Sellerim delişmen yatağım dardır,
Dumlupınar gibi madalyam vardır
İyi bak, iyi gör ben Akarçayım,
Zaferin timsali gümüşten yayım.

MENDERES

Suyumla büyüdü ballandı yemiş,
İçince kanardı kahraman Memiş.
Kıyılar uzaktır diye kim demiş?
Yurdumun bağrında çıkan sesim ben,
Egenin Zeybeği Menderesim ben!

Menderes, Menderes coşkun Menderes!
Dostu ve düşmanı dolaşsın bu ses,
Bilmiyorsa eğer işitsin herkes,
Türkün toprağı tekin değildir.

Mahir TÜRKKAN-Nazilli

Geçmiş zaman olur ki

FALİH RIFKI ATAY'IN GÖZÜNDEN 1934 YILINDA AFYONKARAHİSAR

İstasyonu kasabaya bağlayan ağaçlı caddenin başında gözlerimi oğuşturdum. On sene evvel Afyon'a bir defa daha uğramıştım. Burasını hatırladıkça gözümün önüne ağaçsız ve sarp kayalıklar dibinde yanar bir pas ,kül ve kerpiç yığını gelirdi.

Plan, ağaç, elektrik, cadde, spor, park, su, her şey Afyon kasabasına Cumhuriyetten sonra girmiştir. Eğer iç mahallelere uğramayıp yalnız 1400 metrelik bulvar üstündeki binalarda kalsanız, kendinizi yeni Ankara'nın bir parçasında oturuyor zannedeceksiniz.

Bir Avrupa şehri yerine yeni Ankara sözünü kullanmakta ne derin bir zevk var! Anadolu'ya bütün imar fikirleri ve eserleri Ankara'dan yayılmaktadır. Onun için Ankara'da plan ve inşaya hakim olanların şeref kadar mesuliyet hisleri de büyüktür.

".. İstasyonu kasabaya bağlıyan ağaçlı caddenin başında...,,

Afyon planı kale kayasını bir ring-caddesi içine almıştır. Afyonlular,bir İngiliz seyyahının, bu kalenin Londra şehri ortasında milyonlarca İngiliz altını edeceğini söylediğinden bahsettiler. Kalelerini ne kadar sevseler ve tepesindeki hazineler üstüne ne kadar titreseler haklıdırlar.

Yüksek kayanın ancak baş kaldırılarak görülebilen tepesindeki sur parçaları adeta cin ve peri oyuncakları zannedilir. Kızkulesi'nde gergef işliyen imparator kızı veya bir kaya oyuğunda izi gösterilen Düldül ayağı gibi birçok masallar, kaleye tırmanırken duyulan yorgunluğu gideriyor.

Bütün Türk çocuklarını Afyon Kalesi üstüne çıkarmak isterdim. Buradan ne tarafa dönüp baksanız hangi dağın, hangi gediğin ve sırtın ismini sorsanız, büyük kurtuluş gününün gözünüz önünde bir manzara olarak canlandığını görürsünüz.

26 Ağustos, Afyon Kalesi'nin 1018 rakımı üzerinden Frikya, Bizans, Selçuk ve Osmanlı efsanelerini kağmuştur. Biraz nefesinizi tutsanız, hala, Tınaztepe'den, Belentepe'den, Kalecik Sivrisi'nden ve Toklu'dan gelen hücum seslerini işiteceksiniz.

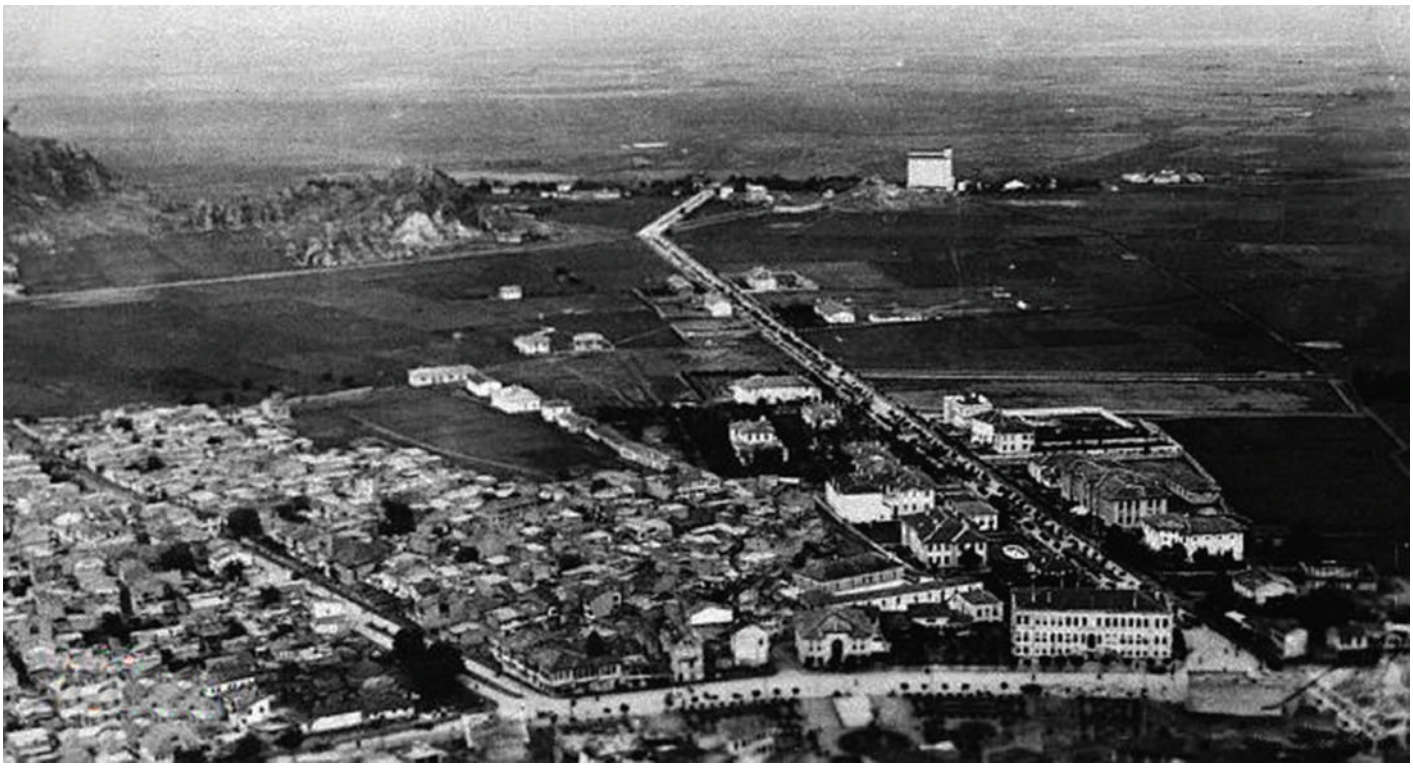
Gazi'nin taarruz sabahı Kocatepe'de alınan resmini hatırlarsınız. Biraz öne doğru eğilmiş, düşünmekte olan bu hayal, hiçbir zaman Kocatepe'nin üstünden inmiyecektir. Türk çocukları Afyon'un her tarafında ebedi vatan nöbetçisinin kalpak gölgesi altında esrarlaşan bakışlarının ta ruhlarının içine dokunduğunu duyacaklardır. Afyon'un Kalesi üstünde her gün 26 Ağustos'tur.

Büyük Türk şairi Kurtuluş Destanını bize buradan yazacaktır.

GAZLIGÖL VE MADEN SUYU

İsviçreli mütehassıs Arnold Şerer'in Gazlıgöl Hamamı hakkında vermiş olduğu bir raporun tercümesinden bazı satırları size okumak istiyorum. Raporun esası Gazlıgöl Hamamı'nın Vişi ve Karlsbad Kaplıcaları ile mukayesesidir. Tahlil cetvellerini ayrı ayrı kopye ederek yazımı uzatmaktansa, yalnız esas hükümleri tekrar edeceğim;

"Dünyadaki eşleri arasında Gazlıgöl'ün en iyilerinden biri olduğunu birkaç defa söylemiştim. Şu noktayı bilhassa işaret edeyim: Hamamı, gelişigüzel seçilen kür banyoları ile mukayese etmiyorum. İçlerinde aynı emlah bulunan en tanınmış suları ele alıyorum. Mesela Avrupa'da Calcium'lu 724 kaynak vardır. Gazlıgöl bu hususta hepsini çok geride bırakıyor. Karlsbad'ın Şprüdel suyu 73, Viesbaden suyu 68, Vişi hastanesi suyu 31, hamam suyu 48 derecedir. İlk iki kaplı-

canın suları kullanılmazdan evvel çok ılıklaştırmak, Vişi suyunu ise ısıtmak lazımdır. Hamam suyu pek az bekletilerek içine girilebilir. Bunun faydası büyüktür…"

Seyahat yazılarıma Gazlıgöl Hamamı'ndan başlayışımın sebebi, birgün Afyonkarahisar'ın bu kaynakları yüzünden zengin ve kalabalık olacağını bildiğimdendir. Vişi hekimleri karaciğer hastalığına Türk hastalığı ismini vermişlerdir. Onbinlerce Türk, Karlsbad veya Vişi ayarında bir kaplıcada kür yapmak ihtiyacındadırlar. Şimdi böyle bir kür bin beş yüz liradan aşağı malolamaz. Hilaliahmer tetkiklerini bitirip, modern hamam ve otellerini kurduktan sonra hemen herkes tedavi olmak imkanını bulacak, kür mevsiminde Afyon trenleri adam almayacaktır.

Gazlıgöl sularından şimdiye kadar yalnız İngilizlerle, köylüler istifade etmişlerdir. Büyük Harpten evvel İngilizler buraya gelip çadır kurarlar, hamamı kapatırlar ve kür yaparlardı. Bu senelerde bile Gazlıgöl'e gidip gelen köylülerin sayısı on, onbeş bini bulmaktadır.

Türkiye Vişisinin hamamı bugün bu haldedir

Kaynağın ve kaynak etrafındaki toprakların Hilaliahmer'e verilmesinde ayrıca bir ehemmiyeti var. Hilaliahmer birinci ve ikinci sınıf otellerden başka, köylülerin kür yapmaları içinde bir müessese ayıracaktır. Eğer sular spekülasyonun eline geçmiş olsaydı, şehirlilerin az kazançlı halkı ve kür masrafını ancak yumurta ve bulgurla ödeyebilen köylülerimiz tedaviden mahrum kalacaklardı.

Türkiye Vişi'sinin bugün ne halde olduğunu sormayınız. Yıkanmak değil, bakmak için yıkık kapısından girmek insana öğürtü verir.

Birkaç sene sonra buranın ne hal alacağını görmek için, biraz ötedeki Karahisar Madensuyu kaynağına gidiniz. Tesisat tamamlandıktan, sular ayrı hazneler toplandıktan, şişeler yeni usül ile yeni su öldürülmeksizin doldurulmaya başlandık-

tan sonra içtiğiniz Karahisar suyu eski sudan epey farklı olmuştur.

Keşke henüz ucuz satın alınabilecek veya devlet malı bütün içme suları ve ılıcalar Hilaliahmer'e verilmiş olsaydı!

Burada yüksek Afyon yaylasının ferah ve serin havasının da değerinin büyük olduğunu söylemeliyim.

Kür yerlerinden çoğu basık ve sıcaktırlar. Halbuki hamam ve madensuyunun bulunduğu yerlerde yaz bunaltısı hissedilmez.

ŞEHİR VE İMARLAŞMA

Ne kale, ne Cirit Kayası ne de ovada yer yer kabaran volkan dalgaları Afyon manzarasına zarar verir. Kasaba büyüdüğü vakit birer seyir kürsüsü olacaktır. Asıl şehir bulvarın gidip dayandığı mahalleler arkasındaki sarı ve çıplak sırtta idi.Burası bir milyon dörtyüzbin küsur metre murabbaı bir yabani dağ parçasıdır.

Küçük bir kasabanın bu kadar geniş bir sırtta su çıkarıp teker, teker ağaçları sulatarak burayı korulaştırmasının ne kadar güç olduğunu tasavvur edersiniz. Susuz yetişen badem ağacı Afyonluların imdadına yetişti. Şimdi sırt badem tarlaları ile kaplanmış tohumların yüzde doksanı tutmuştur. Bir, iki sene sonra kasabanın arkası baharda çiçekli ve yazın yeşil bir perde ile kapanacaktır.

İmarda üç unsur bir arada düşünülmezse şehirlerimizin Asya şahsiyeti değiştilemez: Plan, sanat ve tabiat! Afyonlular gibi evvela plan yapacaksınız, onlar gibi dağları ağaçlıyacak, çocuk bahçeleri kuracak, parklar yapacaksınız. Fakat henüz Afyon'da güzel binalar azdır. Ankara'da da bir müddet süren sanat anarşisinin kurbanı olmuşlardır.

Ankara'da, Afyon'da ve her yerde imarcı gençler iki kültürün boğazlaştığı buhran senelerinde bulunmaktadırlar. Ankara Kalesi'nin üç yanını saran eski kültür Asya anarşisi Garp kültürüne yeni şehrin plan ve sanat mahallelerine sanki birgün inip yağma edecekmiş gibi bakıyor. Afyonlularda ikide bir kaçak kerpiç çatılarının hücumlarına uğrayacaklardır. Plan en sert bir disiplin işidir. Bir şehir büyük bir resim olarak tasavvur olunabilir. Her pencere şeklinin, her cephe biçiminin her bahçe tarhının bu resimde yeri vardır. Ve hepsi tek bir inzibat altında büyük denk manzarayı vücuda getirmek mecburiyetindedirler.

Afyon'da Cumhuriyet iyi yürümüştür. Yaylaların sert havasında döğüşen genç iradelerin adım başında bir eserini görürsünüz. 2000 dükkanlı çarşının som Türk kalışındaki milli titizliğin değeri ne kadar büyük olduğunu, bana, harpten evvel Anadolu'nun tek medeniyet eserinin Rum bakkal olduğunu söyleyen muharrir öğretti.

Anadolu'nun en hazin ve çirkin manzaralarından biri mezarlıklardır. Afyon kanunun istediği yeni mezarlığı vücuda getirmekte Ankara'dan daha tez davranmıştır.

Bütün vazifelerini görmekte olan Halkevlerinden birinin Afyon'da olduğunu söylemeyelim. Bir senede kütüphanesine yirmidörtbine yakın okuyucu uğramıştır. Evin tarih, dil ve spor kolları en iyi eser vermiş olanlardandır.

Afyon'un başlıca mahsulleri haşhaş, arpa ve buğday idi. Bağlar ehemmiyetten düşmüştür. Afyon Ovası da şimdi pancar ekiyor. Afyon'un iktisadi vaziyeti bütün Anadolu'da olduğu gibi buhranla sarsılmıştır. Uzun rakamlarla sizi yormak istemiyorum. Yalnız şu iki mukayese vaziyet hakkında bir hüküm edinmenize kafi gelir. Buğday fiyatı 1929'da 12 kuruş 75'ten, 1933'te 4 kuruşa, arpa 8'den 2,75'e, afyon 31 lira 43 kuruştan 5,5 liraya, koyun 15 liradan 4 liraya düşmüştür.

1929 yılında Afyon merkez kazasının ihracatı 2 milyon 800 bin, ithalatı 3 milyon 500 bin lira idi. 1932'de bu rakamlardan birincisi 1 milyon 700 bin'e, ikincisi 1 milyon 900 bin'e düşmüştür.

Afyon, Kütahya ve Eskişehir vasıtası ile Akdeniz'i Karadeniz'e bağlayan yollardan biri üstündedir. Antalya şimendiferi yapıldığı vakit denize daha yaklaşacak ve ehemmiyeti çabuk artacaktır. Fakat Afyon mıntıkasının ile-

...arahisar maden suyu kaynağında Hilâliahmer en yeni tesisatı yapmıştır.

ride en iyi kazanç kaynaklarının sular olduğunu tekrar etmeliyiz. Yukarıda yalnız Gazlıgöl'den bahsettim. Afyon kasabasının bugün işliyen ve her biri ayrı hassa da başka kaplıcalarda var. Bunların çoğunun hakiki değeri henüz bilinmiş değildir.

Sonra Afyon Frikya abidelerinin en çok bulunduğu yerdir. Tarih meraklıları her zaman buraya uğrayacakları gibi Türk milletinin çocukları için Afyon asırlarca hac yeri olacaktır.

Geçenlerde İllustrasyon mecmuasında Orlean 'ın kurtuluşunun 505 inci yıldönümü fırsatı bir kurtuluş davasının nasıl canlandırılmakta ve tazelendirilmekte olduğunu görmüştüm. Fransa'da en eski şarap vatanperverlik ise Türk Milletinde en eski ve derin sevginin kahramanlığa bağlılık olduğuna şüphe yoktur.

Afyonlular kurtuluş heykelini dikmek için Zafer odasının tam karşısındaki bahçeyi seçmişlerdir. Gazi kasabaya girdiği zaman Belediye Dairesi'ndeki bir odada kalmıştır. Gece herkes çekildikten sonra cephe kumandanlığı erkanı harbi kendine harp raporları getirdi ve okumaya başladı. Gazi rapor havadislerini harita üstünde takip ettikten sonra birden yatağında büsbütün doğrularak;

Şimdi Fevzi ve İsmet Paşaları görmek isterim, dedi.

Ondan ötesini bilirsiniz.Tarihte küçük belediye binasının bu odasının adı hiç şüphesiz Zafer Odası olarak kalacaktır.

Bu raporların ne dediğini biliyor musunuz? Diye sordu.

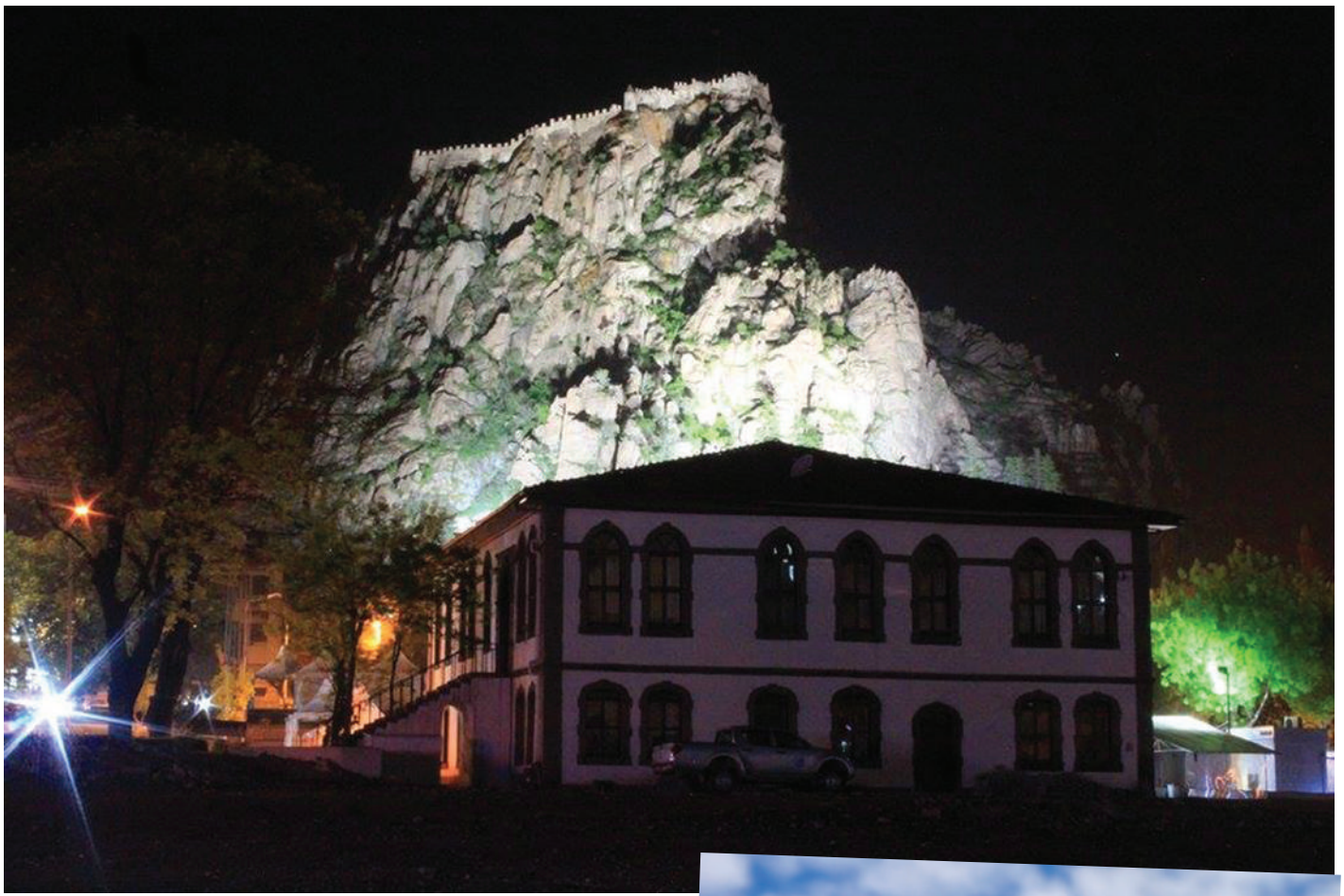
Ve gene kendi izah etti.

Düşman sarılmıştır!

Afyon Kalesi ile etrafında en son ve en büyük Türk kahramanlığı sanki bir sahne olarak kurulmuştur. Zafer hala bu dağların ve tepelerin üstünde sancak gibi dalgalanıyor. Afyonlular, kendi şehirlerine yalnız doğup büyüdükleri ocak değil Türk tarihinin öz haznelerinden biri gibi bakmalıdırlar.

** Falih Rıfkı Atay "Bizim Akdeniz", Hakimiyeti Milliye Gazetesi 12/06/1934 ve 13/06/1934 tarihli sayıları*

MEMLEKET MANZARALARI

Hüseyin ERÇOLAK

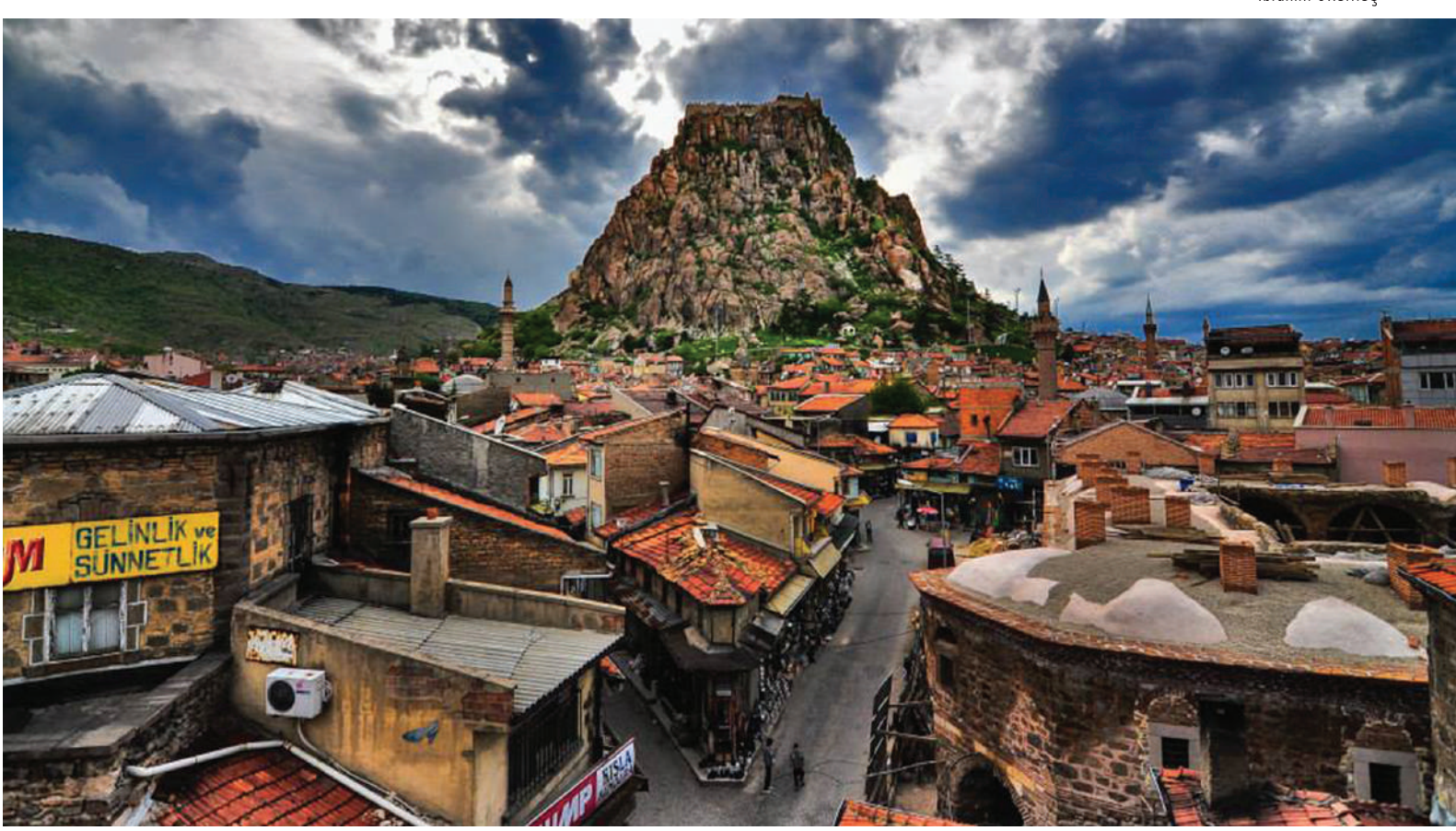

Nail DEMİR

İbrahim OKUMUŞ

İbrahim OKUMUŞ

AFYONKARAHİSAR MUTFAĞINDAN

PAÇA YEMEĞİ

Malzemeler
2 kg paça eti (Sığır, kuzu ayağı ya da kelle eti)
1 adet bayat afyon ekmeği
4 kaşık süzme yoğurt
4 diş sarımsak
Kırmızıbiber, tuz
1 yemek kaşığı tereyağı

Yapılışı
Paça eti düdüklüde piştikten sonda pişen etlerin kemikleri temizlenir. Bayat ev ekmeği kare şeklinde doğranarak servis tabağına konur. Üzerine et suyu gezdirilir ve etler üzerine yerleştirilir. Üzerine sarımsaklı yoğurt ve kızdırılmış tereyağı dökülerek servis yapılır.